

CSÍKDÁNFALVA

NAPOK

2010

CSÍKDÁNFALVA

ÉS

ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL

I.

CSÍKDÁNFALVA

ÉS

ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL

I.

CSÍKDÁNFAALVA

ÉS ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL

**CSÍKDÁNFALVA
ÉS
ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL**

I.

ALBERT ERNŐ

**CSÍKDÁNFALVA
ÉS
ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL**

I.

KÖZREMŰKÖDÖTT

**AMBRUS-MÁTYÁS ERZSÉBET MÁRIA
MÁRTON ISTVÁN**

ALBERT KIADÓ

SEPSISZENTGYÖRGY

2007

A kötet megjelenését támogatta
A CSÍKDÁNFALVÁÉRT EGYESÜLET
ZSÓK JÓZSEF
ZSÓK LÁSZLÓ

Borítóterv
Ádám Gyula

A fényképeket készítették:
Ádám Gyula, Albert Levente, Ambrus Árpád,
Ambrus-Mátyás Árpád, Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária,
Gáll Kálmán, Márton István, Szabó Imre

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ALBERT ERNŐ

Dánfalva és adatok a felcsíki hat faluról

Comuna Dănești și date despre cele șase sate din zona

Ciucului de Sus /Albert Ernő. Sfântu Gheorghe; Albert Kiadó, 2007

Bibliogr.

Index.

ISBN 978-973-99468-9-6

908(498 Dănești)

ELŐSZÓ

Csikdánfalváról szól ez a könyv. Azokról az asszonyokról, lányokról, férfiakról, gyermekekről, akik az Olt melletti részt, a Tósára környékét, a Madicsa és a Gödörpatak találkozási helyétől napkeletre eső területet a Csiki-havasok és a Hargita lábánál sok évszázaddal korábban otthonnak választották, s mindannyiunkra hagyatkozva szülőföldnek megőrizték. Letelepülő őseink korábbi sok-sok vándorló, küszködő, számos veszélyt túlélő időszak után biztonságosabb, békésebb helyre vágyódtak, s úgy vélték, ezen a környéken, a jó szomszédságot kialakító falvak lakóival együtt, megtalálhatják. Mert elsősorban építeni, igazi otthonot teremteni akartak, ahol vidám napokat tölthetnek, örülhetnek az élet szépségeinek, a környezetüknek, a hegyek fölé emelkedő s a völgyet bearanyozó, majd a Hargita tetejéről visszatekintő, búcsúzó napnak, az éjszakát itt ezüstös fényével bevilágító holdnak, csillagoknak.

Szól ez a könyv azokról, akik Dan vagy Dán vezetésével ide érkeztek, akárcsak a szomszédos Karc vagy Jenő első lovasai, s amikor elnevezték a megkülönböztetésért a megtelepedők helységeiket, akkor Dan, Karc vagy Jenő falujának mondták, s így alakult ki Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva elnevezésű település, szűkebb falunkban pedig Oltfalva és Város, amelyet korábban Városhalvának is neveztek.

Őseink fokozatosan alakították ki azt az életformát, amely a mindennapok megéléséhez, az állatok gondozásához, a föld műveléséhez, az egymás megbecsüléséhez és a renchez kapcsolódtak. Egymást segítve építettek házat, azt barátságos otthonná alakították, közösen határozták meg, hogy a lányok milyen szoknyát, fejkendőt viseljenek, s más színű legyen az asszonyoké, idősebbeké, milyen legyen a férfiak harisnyája, kabátja, sapkája. Öltözettel is igazodni kellett a nyár melegéhez, a tél sokszor csikorgó hidegéhez.

Kialakítottak őseink nekik tetsző szokásrendet: megszabták, mikor hajtják teheneiket, ökreiket, juhaikat a legelőre, mikor kezdik a szántást, aratást, cséplést, kaszálást, hogyan süssék a kenyeret, mikor és hogyan ünnepeljenek, ha házasodik a legény, férjhez megy a leány, hogyan köszöntsék a család örömét jelentő újszülöttet, vagy egy életút után eltávozáskor hogyan temessenek.

Ilyen elgondolással elődeink boldoggá tudták volna formálni életüket, de a kor maga kitermelte a támadókat, a más munkája gyümölcsét elrablókat, s ilyenkor a férfiaknak harcba kellett indulniuk.

Katonanépként éltek őseink, ami azt is jelentette, ha a székelyek ispánja vagy korábbi vezére gyors lovassal végigvitette a falvakon a véres kardot, vagy jól látható hegyi állomásokon meggyújtották a harcba hívó tüzet, a lármafákat, amelyek éjjel világítottak, nappal füstöt eresztettek, s megszólaltatták a dobokat is, később a harangokat, és közölték, hogy hol, mikor kell táborba gyülekezniük, akkor aki csak fegyvert tudott fogni, lóra ült, vagy szedelőzködött, hogy rövid búcsú után gyalogosan máris induljon a csatába.

Bátor harcosok voltak a dánfalviak, együtt a szomszédos falvak férfijaival, hívták őket a magyar királyok, a későbbi erdélyi fejedelmek. Dicsérte őseinket IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi János és Mátyás király, az erdélyi fejedelmek, még a császári vezetők is, számos jutalmat, kitüntetést osztottak őseinknek, de a csaták nagy véráldozatot is követeltek, nyomukban özvegyek, árvák maradtak.

Arról is szól ez a könyv, hogy őseink hogyan alakították ki közös törvényeiket. Nagy kincsnek tekintették a szabadságot, s azt gyakran ismétlődő véres küzdelmekben próbálták mindig megvédeni azoktól, akik csorbítani szándékozták. Ilyenkor a királlyal, a fejedelmekkel is szembeszálltak, még akkor is, ha drágán kellett megfizetniük érte.

Pusztított itt, ölt, égetett, rabolt a tatár, a török, más betörő népek; százával, ezrével hurcolták fogságba szereteteinket a hódítók. Közülük kevesen tudtak hazatérni, a többség csak sóvárogva várt megmentésére, míg végül bele kellett nyugodnia abba, hogy soha nem térhet otthonába, nem láthatja többé szüleit, családját, gyermekeit, barátait.

Égetés, pusztítás, gyilkolás után is mindig volt annyi erő Dánfalva népében, hogy nem hagyta el ősi otthonát, összefogással, fáradhatatlanul dolgozva újjá építette lerombolt lakhelyét, s fájdalmas emlékekkel élni tudott tovább.

Annyi vészes évszázad, világháborúk, megalázások után mára tán elérkezett az az idő, amikor számos vita, napi küzdelmek között mégiscsak pusztító fegyverek nélkül élhetünk, egymást segítve az eddiginél szebbé alakíthatjuk életünket.

Kívánjuk, hogy a Dánfalváról szóló következő könyv sok sikerről, a lakosság életének szebbé tételéről, a fejlődésről, az eddiginél boldogabb napokról szóljon. Mert azt a gyökeret, amely jó földbe fogódzott, soha kitépni nem lehet, a tavasz érkezése zöldbe öltözteti ágait, s jó termést ígér.

A következő nemzedékre vár kialakított szép szokásaink megőrzése, anyanyelvünk istápolása, fejlesztése és örök védelme, s az új körülmények között a legjobb, legfontosabb tennivalók felismerése.

Ezekkel a gondolatokkal ajánlom e könyvet Csíkdánfalva minden lakójának.

*

A Csíkdánfalváért Egyesület feladatának tekintette, hogy összegyűjtse a településről szóló okiratokat, amelyek segítségével elkészülhet a község történetét bemutató részletes ismertető. E könyv ebbe az elképzelésbe illeszkedik: felhasználásra került az eddigi szétszórtan található iratok döntő része, kiegészítve a felcsíki hat falura vonatkozó fontosabb adatokkal, hisz e települések az évszázadok során mindig szoros kapcsolatban voltak egymással. Így elkészült Dánfalva története a kezdetektől napjainkig, az éghajlati viszonyokat, a lakosság számbeli növekedését bemutató rész, az iskolázás, az egyház története, a helynevek első összefoglalója. A második kötetben a község gazdasági fejlődéséről: földművelésről, állattenyésztésről, erdőgazdálkodásról, az iparról, társadalmi viszonyokról, az önkormányzatról, különböző szervezetekről, a kulturális életről, a népi hagyományokról: építészetéről, viseletről, táplálkozásról, szokásokról, énekekről, jelenik meg egy-egy fejezet.

2007 májusa

Albert Ernő

A TÖRTÉNELEM SODRÁSÁBAN

RÉGÉSZET

Az emberiség történetének kutatói gyakran nem találnak írott emlékeket a múlttól, ilyenkor a földből előkerült tárgyak tanúsága szerint írják a történelmet. A földből előkerült tárgyak évezredekkel korábbi létről, akár életmódról tudnak bizonyosságul szolgálni.

Csikban általános, alapos régészeti kutatásra még nem került sor, de az eddigi szórványos feltárások eredményei azt bizonyítják, hogy a maga eszközeit készíteni kezdő ember már a mai Csík területén is élt, s az évezredek homályából más-más körülmények között ismételen felsejlik ittléte.

Régészek leírásaiból említhetjük, hogy Csíkszenttamáson már a neolitikumban, vagyis a régészeti őstörténeti korszakban, amely kor visszanyúlhat a Kr. e.-i akár 9–8. évezredbe is, jelen volt az ember, amire a Bábasszó-patak völgyében talált településmaradványok utalnak. Szenttamás keleti határában e korból kőbaltát és kerámiát is találtak.

A rézkorból, vagyis a Kr. e.-i 4–3. évezredből Szentdomokoson köpengét, edénytöredéket, a határban pedig rézcsákányt tártak fel.

Számosabb emléket sikerült felszínre hozni a bronzkorból: Jenőfalván a Barabás Áron kertjében bronzkori kerámiát, kőbaltát találtak. Bronzkori lelet a madarasi három orsókarika, a szenttamási bronzbalta, továbbá a korai vaskorba helyezhető a Jenőfalván talált kerámia és a szenttamási olvasztókemence, valamint a kerámia és vassalak.

Dánfalván a késő vaskorból két helyen is találtak leletet: az új temetőben kézzel készített, vagy korongolt kerámiára bukkantak: vörös tál, fazékalj, őrlőkö maradvány maradt meg. Szintén e korból az előző szomszédságában Albert Dávid háza építésekor 88 ezüstérme került felszínre, amely az időszámításunk előtti időkre, esetleg II. Philoppos idejében használt tetradrachra utal.

Ebből a korból maradt fenn Szentdomokos határában, a falutól hat kilométerre, a Nagylok-pataka partján számos edénytöredék, de földsánc nyomai is ismeretesek. Szintén e korból találtak kerámiatöredékekre, vasolvasztó-kemence maradványaira, sőt települési nyomokra Szenttamás határában is. Karcfalván szintén erre az időre utaló korongolt edények töredékeit találták meg.

A népvándorlás korából Jenőfalva határában két helyen is település nyomaira, kerámiatöredékekre bukkantak, gót csészéket, tároló edényeket, kőkemencét is találtak¹.

1. Paul János–Dionisie Kovács 1967. 45–46.; Repertoriul Arheologic 2000. 121.; Bajusz István 2004. 37–93.

LETELEPEDÉS

Mindaz, ami a székelységgel, a csikiakkal általában, a felcsikiakkal az idők folyamán történt, azzal valamely formában kapcsolatba kerültek a dánfalviak is. Őseink részesei voltak a magyar törzsek harcainak, a honfoglalásnak, az azt követő helytállásnak, számos csatának, a küszködő élet minden formájának.

Kapcsolataik legszorosabbak voltak Madaras és Karcfalva, a közvetlen szomszédfalvak lakóival, de a kissé távolabb eső településekkel is, a gyakran emlegetett hat faluval, még tehát Jenőfalvával, Szenttamással, Szentdomokossal is. Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva lakossága hosszú időn át egyháziilag is egy közösséghez, Nagyboldogasszonyfalvához tartozott. Elsősorban e falvak lakói szükség esetén egymás segítségére siettek, vidám napjaikban együtt tudtak örülni. Szokásaikban is egymáshoz igazodtak, egymástól tanultak munkavégzési folyamatokat, ha pedig harcra hívó tüzek gyúltak, vagy éppenséggel a véres kardot gyors lovakon hordozták végig az utcákon, s költöztek a táborba indulás színhelyét, akkor közös századokba sorakoztak. Az események sodrában a krónikások vagy nagyon kevés történetet jegyeztek fel, vagy nem mindig említették külön a falvakat, de a felcsikiak, köztük a dánfalviak, ott voltak mindig a küzdelmekben.

A csiki falvak lakói minden bizonnyal nagyjából egy időben telepedtek mai lakhelyükre. Lehet, hogy valamely módosulásra sor került a kialakult falu elhelyezkedésében, de nagyjából állandónak tekinthető az a hely, amelyet ma Dánfalvának és a szomszédos falvaknak neveznek, azzal a megjegyzéssel, hogy adataink vannak ebben a körzetben korábban létezett, mára már csak nevük maradt településekről is.

Általánosan elfogadott megállapítás, hogy a székelyek mai területükre betelepítése a XII. század végére, a XIII. század elejére tehető.¹

Ezt az időszakot jelölik meg a szomszéd falvak történetének kutatói is: Pál-Antal Sándor Csikmadaras,² majd Karcfalva³ múltjának vizsgálatakor, hasonló megállapítása dr. Szabó Miklósnak is Csikjenőfalva nyolcszáz éves története megírásakor,⁴ azzal a megjegyzéssel, hogy „mindenképpen 1200 előtt költöztek a Csiki-medence területére”, hivatkozva Bona István korábbi megállapítására.

Bizonyára a további régészeti, nyelvészeti, névtörténeti, nyelvföldrajzi, néprajzi kutatások eredményeként sor kerül kisebb-nagyobb módosításra, akár a letelepedés, akár a bejárt út időpontjának megállapításában, addig azonban az eddigi eredményekre kell alapoznunk.

1. Jakó Zsigmond 1979. 19.; Egyed Ákos 1979. 47.; Balás Gábor 1984. 105.; Bona István 1991. 1532.; Kristó Gyula 1996. 87.; Benkő Loránd 1999. 56.; Pál-Antal Sándor 2002. 49.

2. Pál-Antal Sándor 1996. 14

3. Uő. 2001. 13.

4. Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 16.

FALUVÁ ALAKULÁS

A székelyekről általában, különösképpen a letelepedésükről, a kialakult közösségi életükről az évek során különböző vélemények hangzottak el, s bizonyára még újabb adatok előkerülésével tovább bővülnek.

Azt többen is megállapították, hogy a székelység körében sajátos formája alakult ki a nemzetségi szerveződésnek, amelynek hagyatékát még a XVI. században is meg lehetett találni. Ez az adat azonban inkább a véget, semmiképpen nem a kezdetet vagy folyamat magyarázatát jelentette. Azt azonban el kell fogadnunk, hogy a székelyek, csíkiak is, a mai területükre érkeve nemzetségi szervezeti formában éltek. Ez azt jelentette, hogy a nemek (nemzetségek) és ágak szoros kapcsolatban álltak egymással, s mint lovas nomád nép közösen legeltették állataikat. Idő teltével kisebb települések is kialakultak, amelyeket külön-külön csak később neveztek el, de a csoport, a falu egységes közösséget alakított ki, még mindig földközösségben. A külön település kialakulásához az járult hozzá, hogy a közösség közelében lévő föld bizonyos részeit már megművelték, évenként vagy nagyobb időközökben egyéneknek is kiosztották, de továbbra is közös tulajdon maradt. Kristó Gyula úgy fogalmazott, hogy a „szántásra alkalmas részeket egy vagy több évre felosztották egymás között”.¹

A felosztott föld művelése egyben azt is jelentette, hogy ahhoz a helyhez időt állóan kötődött a lakosság. A nemzetségi, vérségi kapcsolat alapján alakultak ki a települések, amely hagyomány erőteljesen élt, és visszanyúlt egészen a törkökkel való kapcsolatig.²

A nemek (nemzetségek) és ágak korábbi kapcsolatairól, közösség összetartó szerepéről, katonai és gazdasági vonatkozásairól a XV–XVI. századi adatok alapján nehéz lenne kellő következtetéseket megállapítani, azt azonban tudjuk, hogy bizonyos fejlődési fokon alakultak ki a nemek és ágak, és jelöltjeik megszabott sorrendben, évenként váltakozva töltötték be a hadnagyságot és bírói tisztséget. Mivel a székelyek körében 6 nemet, minden nemben 4–4 ágat jegyeztek fel, így a körforgás 24 év elteltével kezdődött újra. Mindenképpen ez fejlett szervezetségre, következetességre, szigorú rendtartásra, egymás megbecsülésére, határozott jogok kialakult voltára utal.

A nemzetségi, vérségi kapcsolat alapján alakultak ki a települések, amely közösségben az évszázadokig visszanyúló hagyománynak igen nagy szerepe volt, meghatározta a mindennapi élet megszervezését.

Régi megállapítás, hogy a székelyek a magyarokhoz csatlakozott „törökös nomád lovas” törzs voltak.³

A csatlakozást különböző kutatók más–más időpontban jelölik meg; tán elfogadható az a megállapítás, amely a 800-as éveket tekinti annak az időszaknak, amikor fellázadt kabar törzsek közös utat találtak a magyarsággal, s attól kezdődően sorsuk mindvégig eggyé fonódott. Bizonyoságnak tekintjük, hogy türk hagyományként maradt fenn az említett törzsszervezeti szokás, amely hat nemet (nemzetséget) jelölt meg, s minden nemnek négy ágat alakított ki.

A székelyek minden nyelvi hagyománya azonos a magyarral. Amióta valamely adat található a székelységről, mind azt bizonyítja, hogy azt a magyar nyelvet beszélték, amelyet a finnugor korból eredeztetünk. Magyar neveket adtak azoknak a határrészeknek, ahol megtelepedtek, a nemzetségek, ágak neve is magyar. A székely rovásírás is arra bizonyít, hogy magyar szövegeket türk eredetű jelekkel rögzítettek. Mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a székelyek által megőrzött 37 betűjel közül 21 ótörök eredetű.⁴

A nemek és ágak közötti kapcsolat, a szervezethez viszonyított biztonyságaként említsük meg kialakult sorrendet például a főhadnagyi és főbírói tisztség betöltéséről egy-egy nemből:

Főhadnagy: Örlóc nem (1491-ben Bud, 1497-ben Szovát, 1503-ban Seprőd, 1509-ben Ecken ág).

Főbíró: Jenő nem (1491-ben Boroszló, 1497-ben Balási, 1503-ban Szomorú, 1509-ben Új ág).⁵

Táblázatban is be tudjuk mutatni az eddig ismert nemek és ágak kialakult sorát:

I. HALOM (HALOND)	nem: 1. György (Gyerő)	2. Péter	3. Halom	4. Názrán	ág
II. ÖRLÖCZ	nem: 1. Bod (Bud)	2. Szovát	3. Seprőd	4. Ecken	ág
III. JENŐ	nem: 1. Zomorú	2. Új	3. Boroszló	4. Balási	ág
IV. MEDGYES	nem: 1. Medgyes	2. Dudor (Dudar)	3. Kürt	4. Gyaros (Gyarus)	ág
V. ÁBRÁM (Abram)	nem: 1. Nagy	2. Gyerő	3. Új	4. Karácson	ág
VI. ADORJÁN	nem: 1. Vácmán	2. Telegd	3. Poson	4. Vaja	ág ⁶

A felsorolt nemek és ágak a Székelyföldön különböző vidékeken helynevekben ma is megtalálhatók, de más székekben újabbakkal is bővültek. Megfigyelhető, hogy Felcsíkon alig 4 km körzetben a felsorolt nemzetségek és ágak neve közül négyet találhatunk: Madaras határában Dudor és Poson, továbbá fennebb Jenőfalva, Abramfalva. Az utóbbi külön falu volt Karcfalva és Dánfalva között, a tatárok égették fel 1694-ben.

Meg kell még említenünk a Madicsa nevet, amely patak Jenőfalva határában ered, Dánfalva végében egyesülve a Gödör- és Tósára-patakkal ömlik az Oltba. Madicsa (Madocea) kabar, vagyis székely személynév.

Dánfalva határában egy részt Herkének neveznek. Azt állapították meg róla, hogy hun személynév, amely úgy képzelhető el, hogy valamely hun kapcsolat alakult ki a dánfalviak ősei között, és annak hagyománya maradt ránk e határnévben.⁷

A székelyek nemzetségét, önállóságához való ragaszkodását, maga által kialakított törvényei szerinti berendezkedését, függetlenségének biztosítását kísérhettük figyelemmel az eddigiekben és az elkövetkező katonai életet bemutató részekben is.

Nagy erőt, ugyanakkor alkalmazkodási készséget bizonyít az, hogy körülbelül a 800-as években a magyarsághoz kapcsolódó törzs vagy törzsek, annyi évszázadon át kiváló harcosokként együtt éltek a magyar törzsekkel, közösen szervezték hadakozásaikat, megértéssel osztották el feladataikat, de maguknak megkövetelték sajátos hagyományaikat és jogaikat. Nem került sor a beolvasztásra vagy beolvadásra, hanem a megbízhatóság, a közös harcban való tisztességes és eredményes részvétel alakította ki azt a viszonyt, amely a korai évszázadokra is jellemző volt, s az együvé tartozás mindkét részről büszkeséget jelentett, ugyanakkor teljes azonosulást a sikerekben és a bajokban is.

Legutóbbi megfogalmazás a székelységről: „a magyarral nagyon közeli rokon lehetett, hosszú ideig együtt élt vele, magyar nyelvűvé vált, s a honfoglalás előtt betelepedett a

Kárpát-medencébe, így a csatlakozás már itt történhetett (kettős honfoglalás). Tény azonban, hogy a székelység, amióta írott történelmünkben feltűnt, magyarul beszélt, s magyarságát sohasem tagadta meg”.⁸

Sikerült kivívniuk őseinknek később is, hogy a királyi hatalom csak bizonyos területeken, elsősorban a katonai, harcászati vonatkozásokban érvényesüljön.

Az elismerést, a katonai megbízhatóságot, részvételük fontosságát bizonyítja az is, hogy meg tudták valósítani és megőrizni adómentességüket. Ezért viszont a király hívó szavára megfelelő számban és harci felkészültséggel kellett megjelenniük a kitűzött helyeken, a harcokban pedig bizonyítaniuk kellett erejüket és helytállásukat. Nem véletlen, hogy a csatába induláskor elől, visszatértükben hátvédként vonultak, éppen a legtöbb veszélyt jelentő helyeken. Hagyománynak, a kor kialakult szokásának tartják, a csatlakozott népek harci rendjével is magyarázzák ezt, de sikertelenségek esetén bizonyára gyorsan változtattak volna a hagyományon a korabeli vezetők is. Éppen ezért korábbi harci tapasztalatok, megfelelő, korukban szükséges harci eszközök kialakítása, készítése vagy vásárlása, sikeres harci módozat, bátorság, hősiesség kellett a helytálláshoz és megmaradáshoz, a vezérek, majd a királyok bizalmához. S e megbecsülés azt is eredményezte, hogy a székelység hosszú időn át külön törvényeit, kialakított szokásait is meg tudta őrizni. S amikor erőszakkal próbált beavatkozni akár a király, akár a fejedelem a közösség szigorúan őrzött életformájába, akkor határozottan ellenálltak.

1. Kristó Gyula 1996. 76.

2. Makkai László 1989a. 158.

3. Uő. 1986. 291.

4. Uő. 1986. 291.

5. Nagy Géza 1886. 172.

6. SZOT II. 78–79: CCXC. sz.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 40.; Pál-Antal Sándor 2002. 65. Ez a Marosszékről ismert kimutatás.

7. Nagy Géza 1886. 45.

8. Egyed Ákos 2006. 13.

A MAGYAR KIRÁLYOK HARCAIBAN

A székelyek a magyar királyok harcaiban már a kezdeti időszakban rendszeresen részt vettek, harcoltak a magyar király seregében 1210-ben, 1217-ben, 1228-ban, majd 1241-ben a betörő tatárokat megpróbálták megállítani, de a túlerőben lévő hódító sereg gyorsan előrenyomult. Jöttek az Ojtozi-szoroson, a csíki szorosokon is, ellepték az egész országot, egyes vidékeken a falvak 30–70 százalékát „népestül s gyakran nevestül” megsemmisítették.¹

Az akkori betörés és pusztítás emléke egy-egy mondában vagy helynévben mindmáig megmaradt e vidéken. Felcsikra vonatkozó adat, hogy 1285-ben az Erdélyen át visszafele menekülő tatárokat Tarkónél a gyergyói és csíki székelyek szétverték, zsákmányaikat elvették, a foglyokat kiszabadították.²

Okiratok hiányában nem tudjuk megállapítani azt az életmódot, amelyben a csíkiak éltek az 1200-as években, tán csak annyit, hogy az első ispán Bagomér, Szoboszló fia 1228-ból ismert, ami arra ismételt bizonyíték, hogy viszonylag rövid idő alatt szervezett életformát alakítottak ki, amely nagyobb kerületek, falucsoportok, külön falvak szervezettségét jelenti, hisz az ispán a király helytartója, irányítja a közösséget, harcba hív, ha szükséges, lehetséges, hogy igazságot tett vitás kérdésekben, bár ezt a nemek és ágak választott vezetőinek kellett ellátniuk.³

1298-ban a székelyek részt vettek a Budán tartott országgyűlésen, majd a következő időszakban már néhány adat alapján többet is ismerhetünk a korról.

Az 1300-as évek elején, pontosabban 1324. június 17-én Déva vára mellett kelt levélből tudjuk, hogy Károly Róbert (1308–1342), Magyarország királya Lok-Kászont „Sándornak, Apor fiának és általa Egyednek, Sándor testvére fiának” adományozta. Mivel a csíkiak ebben ősi jogaik megsértését látták, hisz maguk egységesen ősi birtokosai e területnek, hadnagyuk vezetésével ellentmondtak a király akaratának, s amikor a király maga elé idézte az ellenállókat, nem jelentek meg. Ezért utasította a király a gyulafehérvári káptalant, hogy parancsát az udvari emberekkel végrehajtsa, de a későbbiekben nincs semmi nyoma, hogy a fenti terület az Aporok birtokai közé került volna.⁴

Azonban bizonyosság e levél arra, hogy a csíkiak ősi jogaikat erőteljesen védték, ha szükség kívánta, a királynak is ellenálltak, kellő erőt éreztek igazságuk érvényesítéséhez. Szól ez a levél arról is, hogy ekkor már kialakult jogrendszer létezett Csíkban is, akárcsak a többi székekben. Ez az ellenállás azonban nem ferdítheti a megfelelő kapcsolatokat a magyar királyokkal.

Az 1300-as évek néhány feljegyzése másról is tanúskodik. A pápa 1332–1334-ben jegyzéket készíttetett az egyházi tizedről. A tizedszedők Csíkot is bejárták, és 16 helység nevét rögzítették megemlítve a papnak is nevét és a befizetett összeget.⁵

Ebből a jegyzékből az állapítható meg, hogy Felcsíkon is kialakult falurendszer volt, hogy a hat falu területén legalább 2, de akár 3 egyházközség is működött, ami azért jelentős, mert a templom építése a közösségre háruló feladat volt, s amelyet csak az tudott vállalni, amely meg is teremtette a szükséges gazdasági feltételeket. Mindehhez társult az, hogy az állandó kötelezettséget jelentő katonáskodáshoz a felszerelést biztosítani kellett, másrészt számottevő emberhiányt jelentett a gyakori hadba vonulás. Mindkettő megvalósításához kellő közösségi szellem kialakulása is szükséges volt.

Keöpeczi Sebestyén József bizonyította, hogy a csíki templomok egyik része már 1301 előtt, az Árpád-házi királyok korában felépült. Ezek a templomok a Nyugat keleti határát jelentették, bár méreteiben nem közelítették meg azt, hisz hozzá sem kellő mód, sem a békés építkezésre lehetőség nem volt, mert különösen keletről gyakran támadás érte a csíki falvakat, olyankor az ellenség a lakásokkal együtt a templomokat is lerombolta. A templomok átalakításához, újabbak építéséhez a régi templomból is beépítettek maradványokat. Így őrizték meg például Szentdomokoson a tatárjárás előtt épített kicsi „templomocská”-ból a két bejárat és a sekrestye ajtókeretét, a keresztelő kutat és szenteltvíztartót. Tovább folytathatók a rákosi, somlyói, majd alcsíki templommaradványok beépítésének adataival.⁶

Egyben a templomok arra is biznyságul szolgálnak, hogy Csík lakossága nem zárkózott a hegyek közé, hanem a kereszténység felvételével nyugati kapcsolatot teremtett, akárcsak más alkalmakkor a hadjáratokban, s így bővebb ismereteket is tudott szerezni az ottani műveltségről.

Ezekből az évekből újabb adatot említhetünk a korábbi székely ellenállásból, hisz az előzőhöz hasonlóan 1342. augusztus 8-án Visegrádon keltezett levél tanúsága szerint a telegdi, csíki, kézdi székelyek támogatták a sepsieket abban, hogy Nagy Lajos király által adományozott birtokot Hídvégi Benczencz unokái Zsombor, Gerebenc és Oltszem helységeket átvehessék.⁷

Bár a későbbi fejlemények közvetlen nem kapcsolódnak Csíkhöz, mégis a korabeli székely jogvédelem szempontjából meg kell említenünk, hogy 1359-ben Nagy Lajos királynak a Sepszi székelyek akkor sem engedelmeskedtek, amikor levélben hagyta meg, hogy Péter fia, Boldizsár és testvérei vezetésével felégetett és elfoglalt „Hídvéget, Árvapatakat, Zsombort és Gerebenest” a hídvégi nemeseknek adják vissza. Kijelentették, hogy nemhogy az egész birtokot, de egyetlen darabot sem adnak vissza, sőt azt is közölték, hogy Balázst és testvéreit hiába idézi maga elé a király, mert nem engedik megjelenésüket, s arról biztosítják őket, hogy személyüket és javaikat megvédik.⁸

Egyértelmű bizonyíték ez arra, hogy a székelyek saját törvényeiket kialakították, aszerint rendezték be életüket, kellő határozottsággal meg is védték azt.

Ha ki is alakult bizonyos vita Nagy Lajos király és a székelyek között, ez nem azt jelentette, hogy döntő helyzetekben a csíkiak ne támogatták volna a királyt. Parancsára azonnal hadba vonultak. Amikor 1345-ben a Kárpátokon túli részekben megtelepedett tatárok betörték a Székelyföldre, a háromszéki és csíki katonák a királyi hadakkal harcoltak az ellenség legyőzéséig. Megölték a tatárok vezérét, a rablott kincseket elvették, számos tatárt foglyul ejtettek. Tovább vonultak Moldvába, és onnan is kiűzték őket.

Nagy Lajos a nápolyi hadjárat előkészítésekor, 1366-ban is tárgyalt a csíkiakkal. Görgény várába, a székely ispánok székhelyére hívta, ott beszélte meg részvételüket a hadakozásban, megegyezett a támadáshoz szükséges gályák egyik részének elkészítésében.⁹

A következő uralkodó is bizalommal fordult a csíkiakhoz. Amikor Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) Moldva ellen vezetett hadjáratot, részt vettek benne a csíkiak is. Külön is kitűntek a harcok során a Kászonból érkezett székelyek. Ezt igyekezett jutalmazni a király. A kászoniak különválást, önálló bíró - és hadnagy-választási lehetőséget kértek. A csíkiak meglepetésére a király meg is adta azt. Azzal indokolták különválásukat, hogy „szabad népek lehessenek”. A király határozatáról bizonyító levelet is készített, de a

csíkiak elvették tőlük. Hosszas utánjárással, nagy nehezen tudták visszaszerezni és az ígért önállóságot megőrizni.¹⁰

Az 1400-as évek elején a törökök a Székelyföldet is gyakran megtámadták. 1421-ben elfoglalták a Barcaságot, az Olt mellett Csík felé vonultak, azonban Sólyomkő váránál Balázs, Sándor fia heves harcokban megakadályozta továbbvonulásukat. Később is sikerrel harcolt a török csapatok ellen, amiért Csáki László erdélyi vajda jutalomban részesíti őt és fiát.

Zsigmond király több alkalommal is bizonyította, hogy kedveli a székelyeket, amit elsősorban harci tetteikkel érdemeltek ki. 1427-ben a telet a Brassó melletti Rozsnyó várában töltötte. Feljegyezték, hogy ezen év április 28-án feleségével, Cillei Borbálával együtt Sepsiszentgyörgyön tartózkodott. Május 9-én Földváron kelt leveléből kiderült, hogy „minden székely székben volt egy szabad város, amely kiváltságokkal élt és a szék hatósága alá nem tartozott”. Ez vonatkozott Csíkra is.¹¹

A királynak a székelyek iránti bizalma abban is megnyilvánult, hogy 1429-ben az általános honvédelmi szabályozásában a székely ispánnak a török elleni harcok idején két zászlóaljjal kellett hadba vonulnia. A kis területről annyi katonát igényelt, mint Erdély többi részéből. Sőt azt is kérte, ha Erdélyt éri támadás, a székelyek a szászokkal együtt 4000 katonával vonuljanak hadba.¹²

A későbbi magyar vezetők is jól ismerték a székelyeket, harci erejüket, hisz befolyásukat növelték azzal is, hogy kiváló, megbízható embereket neveztek ki ispánjuknak: 1442-ben Újlaki Miklós és Hunyadi János erdélyi vajda és székely ispán volt.¹³

1. Bona István 1989. 107.

2. Endes Miklós dr. 1994(1938). 23. (Egyes tatárokkal kapcsolatos mondák vagy helynevek inkább az 1600-as évek eseményeire vonatkoznak.)

3. SZOT I. 7: VII. sz.

4. Uo. 42: XXXI. sz.

5. Documente 1954. 163,199.

6. Keöpeczi Sebestyén József 1929. 372–379.

7. SZOT VIII. 18–19: 10–11. sz.

8. Uo. 21: 13. sz.

9. Endes Miklós dr. 1994(1938). 25.

10. Imreh István–Pataki József 1992. 11.

11. Potsa József 1899. 75.; SZOT I. 122: CI. sz.

12. SZOT I. 126: CV. sz.

13. Uo. 145: CXX–CXXI. sz.

A CSÍKIAK HUNYADI JÁNOS ÉS MÁTYÁS KIRÁLY KORÁBAN

Hunyadi János mint székely ispán elsősorban a keleti határokat védte, ezért is kapcsolatban volt a csíkiakkal. Mivel a török betörések ismétlődtek, 1442-ben Mezd bég betörésekor csatasorba állította a csíki székelyeket is. Marosszentimre környékén csatát vesztek ugyan, de Szeben mellett a török csapatokat teljesen megsemmisítették. Később is Hunyadi János a Balkánon több csatát vívott a törökökkel.¹

Nem véletlen, hogy Hunyadi János 1442-ben a csíkiakat támogatta: Somlyón elősegítette a régi templom újjáépítését, a ferences zárdának 32 úgynevezett konfratert adományozott. A konfraternek a Somlyó környéki falvakból kerültek ki, adót nem kellett fizetniük és hadi szolgálatot sem kellett teljesíteniük, hanem tiszteletbeli társakként a ferencesek munkálatait segítették.²

Hunyadi János székely ispánsága 1442-től 1446-ig tartott, megszűnt, amikor 1446-ban Magyarország kormányzójává választották. Ekkor minden erejét a török támadások megakadályozására fordította.

A csíki székelyek továbbra is folyamatosan követték, segítették harcaiban Hunyadi Jánost. Vele harcoltak 1444-ben Várnánál, 1448-ban Rigómezőnél, majd 1456-ban a déli harangszóval ma is naponta emlékeztetben tartó nándorfehérvári győzelmes csatában. V. László, 1452-ben névleg átvette a hatalmat, és a csíkiak török elleni eredményes harcainak elismeréseként 1456. március 30-án nemesi címet adományozott Szenttamási Szilveszternek és fiának, Lázárnak, szentmártoni Becz Jakabnak és általa atyja testvérének, szentgyörgyi Becz Bálintnak és fiának, Barabásnak és Péternek, szentsimoni Tamásnak és Máténak.³

1458-ban magyar királynak Hunyadi János fiát, Mátyást választották. Mátyás király tovább ápolta azt a kapcsolatot, amelyet apja sikerrel alakított ki a csíkiakkal. Seregében számos csíki katona harcolt, ott voltak a dánfalviak is.

Már 1462. december 2-án Brassóban kiadott oklevelében a somlyói ferenceseknek adományozott 32 konfraternek szabadalomlevelet adott, s egy hét múlva, december 9-én a kászoniak kérését teljesítette, amikor megerősítette és megújította Luxemburgi Zsigmond korábban említett adománylevelét, mely szerint önálló székként működhetnek. Az történt, hogy a kászoniak Pataki Antal lófő vezetésével küldöttséget választottak és küldtek Csíkba, hogy a korábban elvett levelet visszaszerezzék. Csíkban Patakit elfogták, és Szenttamásra vitték fogságba. Itt Lázár Bálint megígérte, hogy visszaszerzi a Luxemburgi Zsigmond által ígért kiváltságlevelet, meg is erősíteti Mátyás királlyal. A kérésre a király megbízott embereket küldött, akik mindkét részről tanúkat hallgattak ki, s így igazoltnak látták a kászoniak kérését. Lázár Bálintnak a székelyek régi szokása és törvénye szerint a hat nem és a négy-négy ág évenkénti választása sorrendjében 24 évre biztosították vezető szerepét hol hadnagy-, hol bíróként.⁴

Amikor 1463-ban Ali bég Erdélyre támadt, Mátyás király parancsára Szentgyörgyi és Bazini János erdélyi vajda és székely ispán a csíki székelyek segítségével verte vissza az ellenséget. Köszönetképpen ekkor is a király templomokat restauráltatott.⁵

A korábban Zsigmond király által szabályozott székely hadkötelezettséget Mátyás király 1463. április 26-i közlésében megerősítette, egyben tovább bővítette. Intézkedéséből az

erős kezű király határozott követelése látszik. Régi szokás, hagyomány ismeretében elrendelte, hogy a székely ispán, amióta az erdélyi vajda egyben ispán is, adja parancsba, hogy a székelyek haderejük kétharmadával hadba vonuljanak, egyharmada pedig maradjon otthon a határ és a családok védelmére. Kitért a sürgős esetekre is. Eszerint rendkívüli esetben az erdélyi vajda és székelyek ispánja adja ki a rendeletet a székek kapitányainak, hogy kellő gyorsasággal vérbe mártott kardot, mellette ispáni levelet hordozzanak végig minden faluban. Zaj keltésével: dobokkal és száldobokkal hívják fel fokozottabban a figyelmet az eseményre. Gyűjtsanak tüzet is a kijelölt helyekre, amelyből mindenki érti a veszedelem közeledtét, vagy az üzenet gyors közlésének fontosságát.

Azzal is mindenki tisztában volt, hogy aki a felhívásnak nem tesz eleget, annak fejét veszik, vagy felakasztják, ugyanakkor vagyonától is megfosztják. A táborba vonulás ellen szólót, a lázítót vagy lázadót tüzes vassal égették.

A hadba hívás fenti eljárása, esetleg annak elmulasztása, az esetleges ellenállás büntetésének ez a formája régi, a közösség által elfogadott, szóban őrzött hagyomány volt, amelyet ekkor írásban is rögzítettek.

Hogy a katonák készenlétben álljanak, gyorsan mozgósíthatók legyenek, időközönként hadi szemlét, lustrát tartottak, amelyen szintén kötelező volt a megjelenés, nem teljesítése büntetést vont maga után.⁶

Kortársak jegyezték fel, hogy a jó szervezés eredményeként Mátyás seregében 16 000 székely lovas és ugyanannyi gyalogos harcolt. Bizonyára túlzás ilyen nagy létszámú székely sereg léte, de azt bizonyítja, hogy a székek katonái a király szavára nagy számban jelentek meg a törökök elleni harcokban.⁷

Mátyásnak idejében rendeznie kellett a székelyek felkelését is. A vagyoni különbség következtében a Székelyföldön is fokozatosan kialakult a főemberek, „előbkelők” és a közemberek rendje. A főemberek teljhatalommal szerettek volna rendelkezni az úgynevezett „földönlakók”, későbbi jobbágyok felett. A főemberek és közemberek kialakulásáról Felcsíkon, Janőfalván is maradt fenn okirat. Az 1406. július 1-jén keltezett iratban azt örökítették meg, hogy az Olt folyó és a Csorgó-patak ügyében főemberek ítékeztek a közemberek vitájában a víz fenntartása és áradásának meggátlása miatt.⁸

A jogfosztás oda vezetett, hogy az 1400-as évek közepén lázongásokra került sor: a köznép fegyvereivel a vezetőkre, főnépekre támadt, régi szabadságát akarta visszaszerezni. A köznép „földönlakók” sorába süllyedése azt jelentette, hogy a székelyek közül egyre kevesebben maradtak a régi hagyományokkal rendelkező katonasorban. Hunyadi János a köznép érdekében lépett fel 1446-ban, 1453-ban. Hasonló volt a törekvése Mátyás királynak is.

1466-ban Zabolára küldte megbízottját, Szentgyörgyi és Bazini János gróft, Erdély vajdáját és a székelyek ispánját, hogy oda hívja össze az erdélyi nemeseket és a székely székekből a képviselőket, a legöregebbeket, hogy a vitás kérdésekben megoldást találjanak, és a székely szabadságról szóló korábbi szokásokat és kialakított, hagyományos törvényeket írásba foglalják.⁹

Az történet ugyanis, hogy a székelyek körében több helyen kirobbant lázongások részeként 1465-ben Szolga Miklós kapitány vezetésével a közszékelyek a főrendiekre támadtak, a kastélyokat, birtokokat feldúlták, sorozatos pusztítás következett. A felkelők szabadságuk visszaállítását követelték, még bíróságot is felállítottak, amelyet Szolga Miklós vezetett, és büntetéseket szabtak ki, határozatokat hoztak igazságuk megvalósításáért.

Mint annyi más felkelést, ezt is vérbe fojtották.

Mátyás király azért küldte Zabolára az erdélyi vajdát és székelyek ispánját, hogy megoldást találjon azokra az ellentétekre, amelyek a felkelést kirobbantották. Az összegyűltek írásba foglalták panaszukat, követeléseiket, s így 1466. január 20-án rögzítették a székely gyűlések legkorábbi ismert emlékét. Olyan követeléseket írtak le, amelyek a székelység egészére vonatkoztak.

Először megsemmisítették azokat a határozatokat, amelyeket a Szolga Miklós vezetésével alakított bíróság hozott, és a felkelőket kártérítésre kötelezték. Az elrabolt javakat három nap alatt vissza kellett juttatniuk tulajdonosaiknak, a felégetett vagy megrongált házakat újra kellett építeniük.

Megállapították, hogy a közsékelyek nem kötelesek szolgálni a főnépeket; a „földön lakó”, a későbbi jobbágy se legyen örökös szolga, vagyis költözködési joggal rendelkezék. Nem kötelezhetők ingyen munkára. A bíraskodásban segítő esküdtek száma minden székben 12 legyen, fele a főrendűek, fele a közsékelyek soraiból kerüljön ki. Őket egy évre válasszák. A hamisan ítélező esküdtnak „a bőre lehúzássék, és szalmával kitöméssek”. A hadba vonuló élelmet magának mástól ne vegyen el, az ellene vétőnek kezét vágják le, szemét szúrják ki. Hasonló büntetés vár azokra a főnépekre, akik a rögzített követelményeket nem tartják be: fosszák meg vagyonuktól is, vegyék fejüket. Az esetleges felkelést szítók is hasonló sorsra jussanak.¹⁰

Mátyás király a későbbiekben is figyelemmel követte a székelyek sorsát. 1473. december 9-én levélben közölte, hogy meghallgatta a katonák panaszait, amelyekből kiderült, hogy a székely előkelők, megszegve az ősi szokásokat, alattvalóikat: lovasokat és gyalogosokat pénzbeli fizetésre kényszerítik, pedig ősi szokás szerint ők nem adóznak, esetleg csak abban az esetben fogadják el a járulékokat, ha önként vállalják azt.

Mátyás király a Modra várát (Zemplén megye) védő táborból küldött levelében, tudomásunk szerint először a székelység történetében, azt a parancsot küldte Mérai Magyar Balázs erdélyi vajdának és székely ispánnak, hogy külön-külön jegyzékbe írassa össze a székely lófőket és gyalogokat, azt az írást őrizzék, az előkelők rajta ne változtathassanak. Egyik csoportból a másikba csak a vajda engedélyével lehessen átlépni.¹¹

Ez egyben azt is jelentette, hogy a pontos nyilvántartás segítette a királyt abban, milyen erőkre számíthat harcai során. A székely hagyományok közé tartozott, hogy a 15. évét betöltött fiatal már katonasorba jutott, hadba kellett vonulnia, ha kellően fejlett volt, és alkalmas a fegyverforgatásra, és mindaddig köteles volt harcolni, amíg kellő erővel rendelkezett a hadakozásra. Viszont nem vonultak táborba az úgynevezett „földönlakók”. A mivel szaporodtak a táborba nem vonulók, Mátyás király e nyilvántartással a katonarendűek számának csökkenését is megpróbálta megakadályozni.

Bizonyos kedvezményt jelentett a székelyeknek, hogy a nagycsaládokból, az osztatlan gazdaságból csak egy férfinak kellett hadba vonulnia, vagyis apa és fia, vagy két fiútestvér közül csak egyiknek kellett megjelennie a táborban. Ha a hadakozó elesett a harctéren, nem kellett helyettesíteni az otthon maradottal. Mindennek gazdasági okai is voltak, hisz a föld művelésére is kellett ember.¹²

Mindez vonatkozott a felcsíkiakra, dánfalviakra is.

Mivel a Hunyadiak harcaikban kellő támaszt kaptak a székelyektől, kiváló katonáknak tartották őket, a török ellen hősiesen tudtak harcolni, a győzelmek részesei voltak, a kormányzó és király gyakran elismeréssel nyilatkozott róluk, azért meglepő volt az a mozgalom, amely 1467-ben Mátyás király ellen robbant ki, s amelybe bekapcsolódtak a

székelyek közül is néhányan. Mindez azért történt, mert a király fontosnak tartotta a közjóvédelmek növekedését, de indokolatlan az a törekvés, hogy Mátyást királyságától megfosszák, helyébe az erdélyi vajdát, Szentgyörgyi és Bazini Jánost válasszák meg Magyarország királyának. A lázadás szervezője és vezetője Farnosi Veres Benedek volt, a csíkiak részéről Tárkán Bálint támogatta.¹³

Mátyás király azonban Erdélybe érkezett, s a lázadást leverte. A kemény kezű uralkodó kegyetlenül megbüntette a lázadókat. Évszázados híres családok földönfutókká lettek. Földjeiket elvette, s a király rokonainak, hű embereinek, az új vajdáknak is, Dengelegi Pongrác Jánosnak és Csopor Miklósnak adományozta.¹⁴

1467 novembere azért is jelentős Csík életében, mert Mátyás király seregének egyik része végigvonult a falvakon, majd a Gyimesi-szoroson át Moldvába érkezett. A sereg másik része az Ojtozi-szoroson haladt át.¹⁵

Mátyás király továbbra is igényelte a székelyek támogatását. 1475-ben a török elleni harcokban erősítésként István vajda (Ștefan cel Mare) segítségére Magyar Balázs erdélyi vajda és székely ispán vezetésével 5000 csíki székelyt rendelt. Ott kellett lenniük a dánfalviaknak és a felcsíki hat falu katonáinak is. A csíki székelyek a következő évben, 1476-ban ismételten bizonyították harci készségüket, amikor a török újabb támadását visszaverték. Mátyás idejében is úgy tartották számon a székelyeket, mint akik vitéz katonák, kik ismerték a hadászati titkokat, hisz ősidők óta csatákra készültek, abban edződtek. A legjobb íjászoknak tartották őket, lovaik is kiváló sebességgel juttaták győzelemre lovasaikat.

A magyar történelemben híressé vált kenyérmezei ütközetben 1479. október 13-án a csíkiak is részt vettek, tán látták Kinizsi Pál táncát a fogai közt és a hóna alatt fogva törökökkel. A vezetők közül csíkszentmihályi Sándor Mihályt, csíkszentkirályi Andrászi Lázárt mint főembereket ekkor tüntették ki.

A török továbbra is támadott. 1492-ben Vöröstoronynál törtek Erdélybe, amikor az erdélyi sereg a csíki katonákkal együtt ismét sikerrel verte vissza őket.¹⁶

A székelyek hadbavonulásáról tudtuk, hogy külön csapatokban érkeztek táborba, a harcokban is önállóan vettek részt az ispán parancsnoksága alatt a hadnagyok közvetlen vezetésével, azt is, hogy a számon tartott katonák egyharmada otthon maradt, védeni a szülőföldet. II. Ulászló király (1490–1516) a székelyek hadkötelezettségét 1499. július 13-án írásba foglalta. Ezen okmány szerint, amikor a király vezeti a hadakat is, és keletre vonul, a székelyek teljes létszámban, lovasok, gyalogok kötelesek megjelenni a táborban. Ha ugyanezen irányban a hadat nem a király vezeti, akkor a székelyek felének kell követnie őt. A dél felé, Havasalföld irányába vonuló hadat, amely a török előrevonulását hivatott megakadályozni, az egész seregnek kell követnie, amennyiben a király vezeti. A király által nyugatra vezetett seregbe 10 közül csak egy harcosnak kellett táborba vonulnia. Még kevesebbet, mégpedig 20 közül egy katonát igényeltek a székelyektől, ha a király északra vezette hadait. Külön kitértek arra is, ha Erdélyt támadja ellenség. Ilyenkor fejenként kötelesek ott megjelenni, ahol a hódítók bevonultak.

A hadba vonulás szabályai közé tartozott, hogy minden székely az általa beszerzett fegyverrel indult harcba. Élelemről is a katonának magának kellett gondoskodnia. Hópénzt és élelmet csak a 15. nap után biztosított a király.

Az okmányokban megismételték azt a harci szabályzatot, amelyet a székelyek évszázadok óta gyakoroltak, vagyis támadás esetén a királyi had első soraiban vonultak, ha pedig visszatért a sereg, akkor a székelyeknek kellett biztosítaniuk a hátvédet. Mindkét

esetben a többi katonának is biztonságot jelentett a sorok zárása, az esetleges utótámadások megakadályozása. Egyben a bizalmat is jelentette ez a székely katonák iránt, vagyis azt, hogy az élet-halál harcban nem hagyják cserben a sereget, bátorságukkal és hősiességükkel veszélyes helyzetekben is példát mutatnak. Arra is rávilágít a II. Ulászló okmánya, hogy a királyok korábban nem törekedtek arra, hogy beolvassák a székelyeket a királyi seregbe, de azt is, hogy maguk is ragaszkodtak önállóságukhoz, harci hagyományaikhoz, a maguk választotta hadnagyokhoz és más vezérekhez. Mindezért adómentességet, függetlenséget, szabadságot élvezhettek.¹⁷

1. Makkai László 1989b. 200.
2. Veszely Károly 1879. 134.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 37.; Antal Áron 1941. 1.
3. SZOT I. 170: CXLII. sz.
4. Uo. 193–184: CLXII–CLXIII.; 297–301.
5. Endes Miklós 1994(1938). 26.
6. SZOT I. 198: CLXIV. sz.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 64–65. ; Demény Lajos 1976. 21–23. Egyed Ákos 1979. 47–48.
7. Egyed Ákos 2006. 64.
8. SZOT VIII. 100: LXXXVII. ; Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 18. és 40.
9. Makkai László 1989b. 208.
10. SZOT III. 82–86: 473–474. sz. ; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 54– 55.; Demény Lajos 1976. 19–21. és 32. ; Makkai László 1989b. 208. ; Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 220.
11. SZOT I. 219–220. ; Szilágyi Sándor 1886. 157.
12. Demény Lajos 1976. 23.
13. SZOT I. 207: CLXXI. sz.
14. Makkai László 1989b. 201–202.
15. Vitos Mózes I. 2002. 66.
16. Endes Miklós dr. 1994(1938). 27.
17. SZOT III. 138., 140.; Demény Lajos 1976. 23–14.; Egyed Ákos 1976. 48–49.; Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 227.

KÉT FEJE LEGYEN A PANASZLÓNAK

Mátyás király halála után II. Ulászlót választották királynak (1490–1514). Ekkor Báthory István Erdély vajdája és a székelyek ispánja volt. Korábban, 1482-ben Mátyás király nevezte ki erre a tisztségre. Kezdetben a székelyekkel együtt hősiesen harcolt a török ellen, de amikor a gyenge kezű uralkodó, II. Ulászló kezébe került az ország irányítása, egyszerre fékevesztett hatalmaskodóvá vált, úgy is emlegették, mint a székelyek zsarnokát. Arra törekedett, hogy a székelységet korábbi jogaitól megfosssa, különböző adózási rendszert vezessen be. Tán legjelentősebb az volt, amikor adó címen 10 000-nél több ökröt gyűjtetett be katonáival. Két kastélyvárat is emeltetett, ahová a begyűjtött holmikot helyezte el. Katonáit rendszeresen falvakra küldte, büntette az elégedetlenkedőket. Úgy bánt a székelyekkel, mintha a törököket támadta volna. Még a főnépeket is üldözte, ürügyet keresett és talált megbüntetésekre, száműzetésbe kényszerítette, vagyonukat magának foglalta le. Átgondolt terve volt a székelyek önállóságának megszüntetése, mégpedig úgy, hogy erőszakosan behatoljon a székelyek kialakított jogszokásaiba. Azt nem tudta elfogadni, hogy sem a király, sem a vajda nem rendelkezhetett a székely birtokok felett, csak rendkívüli esetekben avatkozhatott be ilyen vonatkozásban életükbe. Hogy egyre jobban megbontsa a székelyek egységét, erőszakhoz folyamodott. Régi hagyományként alakult ki a székely közösségben, hogy a család vagyonát a fiú örökölte, de ha nem volt fiúörökös, a lány tulajdonába került a birtok. Ez volt az úgynevezett „fiú-leány” örökség.¹

Báthory István azt határozta, hogy a székely fiú-leányokat erőszakkal feleségül adja katonáihoz, s így jogalapot teremt arra, hogy saját emberei telepedjenek a Székelyföldre.²

Báthory István vajdasága idején az állandó üldözés, megalázás következtében számosan hagyták el a Székelyföldet. Sokan úgy vélték, hogy a korábbi kivándorlások után tulajdonképpen ekkor kezdődött el a később gyakran ismétlődő székely kivándorlás.

Ezért lázongott a lakosság, de a vajda csirájában elfojtott minden ellenállást. A székelyek levélben írták meg panaszaikat a királynak, és segítségét kérték sorsuk változtatásáért. Közölték, hogy Bárhori István magát Erdélyben királynak és vajdának mondja, akik tehát a királyhoz panasszal fordulnak, azoknak két fejük legyen, hogyha egyiket elvesztik, másik még megmaradjon. Arról is beszélt, hogy akiket száműzött, azok még akkor sem térhetnek haza, ha a király nekik megkegyelmezne. Vélekedett úgy is, hogy a király jobban tenné, ha ezt a „cudar” népet eldobná magától, hisz semmi haszna nincs belőle, inkább állandóan ellenállnak a vajdának.

A székelyek a királynak küldött levélben azt is megfogalmazták, hogy az udvarnak más vidéken a határok őrzése igen nagy összegbe kerül, a Kárpátok átjáróit a székelyek őrizték és védték a betörő ellenség ellen – ezért kapták az adómentességet és szabadságot. De nem zárkoztak el más hadi tettektől sem, a királyok minden hadjáratában jelen voltak. Így fogalmaztak: „a patakokat a mi vérünk festette pirosra, s csontjainkból halmok emelkedtek”. Írtak a kivándorlásról és elhatározásukról: „hogyha ismét a vajda úr lesz felettünk úr ... felséged országából el fogunk távozni”.³

1. Szöcsné Gazda Enikő 2006. 84–96.
2. SZOT III. 122–123.: 497–498. sz.; Szilágyi Sándor I. 1866. 167.; Demény Lajos 1976. 28–31.; Garda Dezső 1999. 40.
3. Szilágyi Sándor I. 1866. 167–168. SZOT III. 122–123: 498–499. sz.; Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 222–225.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 28.; Demény Lajos 1976. 28–31.; Garda Dezső 1999. 40

ASZÉKELY SZABADSÁG MEGSÉRTŐI ELLEN SZÓLJUNK

1505–1506

A gyenge kezű uralkodó tehetetlensége, a székelyek jogainak mellőzése vagy megsértése tovább fokozta az elégedetlenséget és zűrzavart. Némely helyen lázongások törték ki. Nem biztosított kellő nyugalmat az sem, hogy a nemek és ágak a székekben a régi hagyomány szerint jelölték ki a katonasághoz a saját kapitányt, a törvénykezéshez a saját bírákat. Különösen a bírákról hangzott el panasz, s ezért 1505. november 23-án Udvarhely városában székely nemzetgyűlést tartottak. A gyűlés célját abban jelölték meg, hogy némely „illetlen szokásokat” megjobbítsanak, valamint a bírák és törvénytevők feladatát pontosabban meghatározzák. Azt külön kihangsúlyozták, hogy a megbízottak „igazat lássanak és ítéljenek”.

Az igazságszolgáltatás folytonosságának biztosításáért 17 tagú főtörvényszéket létesítettek 13 udvarhelyi és 4 keresztfiszéki taggal, akiket a főrendek és lófők közül életfogytiglan választottak, azzal a kikötéssel, hogy „minden széknek képét viseljék, hogy szeretetre, könyörgésre, maguk hasznára, ajándékért nem ítélnének, ha az igazságot megszegik, számkivetettek legyenek, vagyonukat és örökségüket veszítsék, Székelyországban ne maradhassanak”.¹

1506-ban újabb véres harcra került sor. II. Ulászlónak július 1-jén fia született, a későbbi II. Lajos király, a mohácsi csata áldozata 1526-ban. A király tanácsosai azt javasolták, hogy régi szokás szerint rendelje el az ökörsütést. A székelyek egyöntetűen megtagadták az állatok összegyűjtését. Bizonyára fokozta az ellenállást az is, hogy korábban Báthory István ispánjuk erőszakkal, indokolatlanul nagyszámú ökröt rabolt el tőlük. Mivel az újabb adó minden egyes szegényedő, közrendű székelynek anyagi gondokkal járt, megtagadták a királyi rendelet teljesítését. Általános lázadás követte a rendeletet, különösen akkor, amikor megjelentek a végrehatásra kiküldött katonák. A feldühödött emberek a bélyegzőket sok helyen meg is ölték.²

Rendcsinálónak a királyi udvar Tomori Pált, Fogaras várának kapitányát nevezte ki, aki 500 lovassal és számos gyalogossal indult a székelyek ellen. Felszólította a királyhoz hű maradt székelyeket is, hogy csatlakozzanak hozzá. A mindenre elszánt lázadók Székelyvásárhely [Marosvásárhely] közelében gyülekeztek, majd ütköztek meg Tomori hadaival, és szenvedélyes küzdelemben győztek a királyi hadak felett. Magának, Tomorinak is sok sebtől vérezve kellett elmenekülnie. A királynak küldött jelentésben a székelyekről azt írta, hogy sem Istentől, sem embertől nem félnek, hitük szerint, akit a csatában megölnek, a mennyországban szolgálják lesznek.³

Tomori Pál másodszorra a végvárakból rendelt nagyszámú katonát, s most túlerőben lévén legyőzte a székely hadakat, közöttük a csikiakat.

Ilyen előzmények után került sor 1506-ban az agyagfalvi nemzetgyűlésre. Mellőzve a

kialakított szabályt a király rendelete nélkül hívták össze, ahol minden szék jelentős számú küldöttel képviseltette magát. A csíkiakat Lázár András, Lázár Balázs, Blaskó János, Györfi Sándor képviselte. Sőt a gyűlés elnökének a szászhegyi Lázár Andrást választották. A végzésben azt írták: „Mi Székely Ország földének lakói és az egész Székely Földön lévő székelyeknek közönségesen minden felső és alsó renden lévői” – azért gyűltünk össze Agyagfalván, hogy a székely szabadságot megsértők ellen szóljunk, védjük az egyenlőséget és Székelyországot a „romlására” igyekvőktől. A pártütők büntetését is elhatározták: nem engedhetők meg a „tolvajlások, másoknak megnyomorítása, kergetése, megölése, rátámadása, egyenlenségek, veszekedések, bosszúállások, pusztítások”. A sérelmeket közös megbeszélésen próbálják orvosolni. A bírák minden ügyben igazságosan és időben, 15 nap alatt ítékezzenek, a pártütő „minden tisztességét és becsületét elveszesse”, „számkivetésbe vetessék, és minden javai prédáltassanak el”.⁴

Az 1506-os végzéstől azt is megállapították, hogy a királyi hatalom iránti behódolás erkölcsi vagy politikai befolyás hatására készülhetett.⁵

Az is megállapítást nyert, hogy a határozatok tovább szították a közsékelyek elégedetlenségét.⁶

Engedelmességre szólította fel a székelyeket II. Ulászló is 1510. november 10-én, amikor közölte, hogy Szapolyai Jánost székely ispánnak nevezte ki.⁷

Alig 5 évvel az agyagfalvi székely nemzetgyűlés után, 1511-ben a csíki, gyergyói, háromszéki székelyek ismét a főemberek ellen számos faluban fellázdak, dúltak, fosztogatták, égették épületeiket.⁸

Szapolyai János több rendben és évben bizonyította, hogy általában a székelyek, közöttük a csíkiak hűségében nem bízik, több rendeletében a szászok panaszai nyomán intézkedik a székelyek ellen. 1515. november 30-án alvajdája által parancsolta Szeben város tanácsának, hogy ne vegyenek részt a székelyek gyűlésén, majd 1517-ben a király Szapolyai Jánosnak adományozta Szentlélek várát a hozzátartozó birtokkal. A székely hagyomány és jog megsértése miatt elsősorban Csíkban növekedett az elégedetlenség, s ez elvezetett oda, hogy a székelyek lázadása más okok miatt is 1519 tavaszán kitört. Szapolyai János Budáról Erdélybe sietett. Júniusban parancsolta Brassó városa előljáróinak, hogy 300 lovassal és 50 puskással induljanak Segesvár felé, mert Csíkban lázadnak a székelyek, nekik kell leverniük. A csíki lázadók ekkor is elsősorban a főemberekre támadtak, ismét lerombolták házaikat, ingóságaikban sok kárt tettek. A csíkiak átkeltek a Hargitán is, hogy a Homoród mentén haladva Erdővidék felé az ottani lakosságot csatlakozásra hívják. Szapolyai János seregével Homoródszentpál és Daróc között vérbe fojtotta a lázadást, a vezéreket kivégeztette, birtokaikat eladományozta. Ez tovább fokozta az ellene kialakult gyűlöletet.⁹

Szapolyai János a győzelem után 1519. június 27-én Prázmárra hívta a székely székek előkelőit, a csíkiakat is, hogy szerződést kössenek: a következőkben minden pártoskodást és lázadást közös erővel akadályozzanak meg.

Szapolyai János a következő hónapban, július 22-én Várdotfalvára (Csíksomlyóra) is ellátogatott. Tán bizonyos jóvátételi szándékkal a kolostor gvardiánjának, Gyulai Jánosnak kérésére megerősítette a Hunyadi János adományozta 32 konfráter előjogait és a Mátyás király által biztosított szabadalmaikat.¹⁰

Szapolyai János a lázadó és száműzött csíkiak: Blaskó János és Imre, Betz Imre birtokait lefoglalta, s az Aporoknak adományozta. Ezekben a napokban a Székelyföld jelentős részét is bejárta.¹¹

Következett a tragikus, a későbbiekben az egész magyarság sorsát meghatározó mohácsi vész. 1526. augusztus 29-én a székelyek ugyan nem vettek részt ebben a végzetes csatában, Szapolyai János serege csupán Szegedig jutott el, de az események fordulatot

jelentettek további sorsukban.

A török ellen vívott csatában Magyarország királya, II. Lajos is elesett. Nagy veszteség érte a magyar hadsereget, s ezt még tetézte az országszerte folyó rablás, pusztítás.

A király halála után azok, akik jogosultnak érezték magukat a királyi hatalomra, gyors elhatározással igyekeztek elfoglalni a királyi széket. Szapolyai János is erre törekedett. Székesfehérvárra a székelyek is elkísérték, hogy ott 1526. november 10-én az országgyűlés királlyá válassza. A következő nap a koronázási szertartásra is sor került. A Székesfehérvárra vonuló hadat az ozsdolai Kun Kocsárd, a székely hadak főkapitánya vezette.¹²

De igényt tartott a magyar koronára Habsburg Ferdinánd is, Ausztria főhercege, aki az 1515-ben kötött egyezség értelmében követelte a királyi széket. Őt 1526 decemberében néhány párhíve Pozsonyban királlyá nyilvánította, s azóta görcsösen ragaszkodott a hatalomhoz.

A székelyek mind jól emlékeztek Szapolyai korábbi tetteire, nagyon sokan Ferdinándot támogatták, de nem sokáig. Ferdinánd 1527 júliusában német zsoldos katonák kíséretében Magyarországra érkezett, majd november 3-án meg is koronáztatta magát.

Magyarország 1529-ben két részre szakadt.

Szapolyai János a győztes törököktől kért segítséget hatalma megőrzéséért és megerősítéséért. A török vezérek arra biztatták a moldvai vajdát, Petru Rareșt, hogy a Ferdinánd pártján álló székelyeket támadja meg. A vajdának nem kellett sok biztatás, 1528 januárjában Gyergyóba betört, dél felé vonulva a felcsíki falvakat is: Szentdomokost, Szenttamást, Jenőfalvát, Karcfalvát, Dánfalvát, Madarast s a többi részeket feldúlta, majd elhagyta Erdélyt.¹³

Petru Rareș ez év júniusában is Erdélyben harcolt. A moldvai vajda Földvárnál 22-én a Szapolyai János segítségére sietett, s közösen győztek. A székelyek is a török támogatással harcoló vajda mellé álltak, ezzel biztosítva Szapolyai János hatalmát. Török Bálint Ferdinánd-párti serege vesztesként vonult el a csatátérről. Ebben a harcban is mindkét oldalon voltak székelyek, magyar harcolt a magyar ellen a viszálykodó vezetők érdekeiért. Szapolyai János hatalma a továbbiakban megerősödött.¹⁴

Petru Rareș nevével kapcsolatban először írták le 1535-re vonatkozóan oklevélben Dánfalva nevét. Az okirat azt tartalmazza, hogy midőn Szolimán szultán Moldvára támadt, a vajda Csík felé menekült, de útközben eltévedt, s Szentmihály határából a Barátostelegen rátalált dánfalvi pásztorok: György János és fia, Ferenc, valamint Ferencz Imre vezették el Csicsó várába. Ebben az oklevélben még szerepel Domokos Péter dánfalvi nemes ember neve, továbbá Hosszúhavassal kapcsolatban felsorolják Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos nevét is.¹⁵

Jelentős esemény volt az, hogy 1538. február 24-én az örök ellenség, Ferdinánd és Szapolyai János Nagyváradon egyezséget kötött: mindketten megtartják a magyar királyi címet, de Szapolyai János kötelezte magát, hogy halála után az ő országrésze Ferdinándot királyának elfogadja. Ha mégis utódja születne, megelégszik a Szepesség hercegségével. A törökök előtt mindezt titokban tartották.

Az erdélyi vajdák titkos szervezkedésbe kezdtek: Maylád István (1534–1540) és Balassa Imre (1536–1540) önálló erdélyi fejedelemség megvalósítására törekedtek. Ezért 1540. január 2-án Szentgálon csíki főemberekkel szövetséget kötöttek. A cél megvalósításához segédkezet nyújt Kornis Miklós, Andrassy Márton, Sándor Mihály, Lázár Gergely. Azonban a kezdeti szervezés során kevés támogatóra találtak. Mihelyt Szapolyai János hadsereggel vonult ellenük, rövidesen kiegyeztek, ezért harcra nem került sor, sőt a csíkiak kegyelemben részesültek, csupán Maylád István zárkózott Fogaras várába.¹⁶

Időközben Szapolyai János 1539. március 2-án I. Zsigmond lengyel király Izabella nevű leányát feleségül vette, s midőn Erdélyben tartózkodott, akkor értesült, hogy felesége 1540. július 7-én fiúgyermeket szült. Szapolyai János ekkor már beteges lévén, rövidesen, július 22-én Szászsebesen meghalt.¹⁷

Ettől kezdve a székelység és Csík történetében Fráter György, Martinuzzi neve gyakran megtalálható. Korábban is Szapolyai János egyik legbizalmasabb embere volt az 1534 óta nagyváradi püspök. Szapolyai János halálát követően többen is pályáztak a királyi cím elnyerésére, az erdélyi vajda, Maylád István is, de a püspök határozott és gyors intézkedéssel Budán rögtönzött országgyűlést hivatott össze, s a csecsemőt II. János néven királlyá választatta. Mivel nem koronázták meg, élete végéig „választott király” címet viselte. A gyermekkirály helyett Izabella, illetve Fráter György kormányozta Erdélyt. 1542. január 20-án Marosvásárhelyen országgyűlést tartottak, ahol a három nemzet Fráter Györgyöt elismerte Erdély helytartójának. A királynőt és fiát Gyulafehérvárra hívták, akiket ott a püspöki palotába költöztettek, mivel az erdélyi püspöki szék megürült, s helyébe más püspököt nem neveztek ki.

Mivel Maylád István nem nyerhette el a királyságot, székely katonák segítségével a királyi seregre támadt. De a királynőt a törökök is támogatták, ezért 1542-ben Csíkba vonultak, s a falvak dúlásába kezdtek, pusztítottak, égettek. Maylád Istvánt hamarosan elfogták, és Sztambulba szállították.

Véglegesen kialakult Magyarország három részre szakadása: Erdély önállósult, a Felvidék Ferdinánd uralma alá került, a török pedig a Délvidéket birtokolta.¹⁸

Az 1544. augusztus 2-án követelt 4000 forint szultáni adót a székelyek nem tudták összegyűjteni, helyettük Fráter György kifizette, azzal a kitételrel, hogy helyette ökröket bélyegeznek a püspöknek. De amikor az orbai- és sepsiszékiek nem akartak 1546-ban sem fizetni, a csíkiakat kényszerítette, hogy katonákkal támadjanak rájuk, és megköveteljék a megszabott járandóság beadását.¹⁹

A későbbiekben Fráter György kapcsolatot próbált kialakítani a székelyekkel, sőt megosztásukat is elősegítette.

Mivel a török támogatásával hatalmon maradt Fráter György később Izabella királynő nélkül alkuba bocsátkozott a német érdekeltséggel, a királynő a törököktől kért segítséget annak megakadályozásáért. Lemondott Fráter György ügyintézéséről, sőt Gyulafehérvárról is kizáratta. Ekkor a királynő érdekeiért a török újból Erdélyre támadt, és a legtöbbet ismét a csíkiak szenvedtek, mivel a török ellen fordultak. A moldvai Ilie vajda a törököket segítette, a hirtelen összetoborzott csíkiak felett győzedelmeskedtek, ismét rettenetes pusztításba kezdtek, s még 5000 fogollyal hagyták el Csíkot.²⁰

Ilyen előzmények után is Erdélyben olyan helyzet alakult ki, hogy a főurak az 1551. július 26-i Kolozsváron tartott országgyűlésen úgy határoztak, Erdélyt Ferdinánd vezetésére bízzák.²¹

Fráter György és Isabelle királynő között az ellentét annyira fokozódott, hogy a küzdelembe belefáradt királynő 1551. július 19-én lemondott Erdély birtoklásáról, a hatalmat is átadta I. Ferdinándnak, maga fiával együtt Lengyelországba távozott.

Egyre bonyolultabbá vált Fráter György erdélyi politikája. Bár Erdély politikai és hadi helyzetét megerősítette, az adózás bevezetése ellenére is viszonylag jó kapcsolatot alakított ki a székelyekkel, tájékozódott a német törekvések felé is, I. Ferdinánd mégsem bízott meg benne, sőt úgy tekintett rá, mint a Habsburgok erdélyi terjeszkedésének ellenfelére, ezért fondorlatokkal előkészítette végleges eltávolítását. Ferdinánd parancsára Sforza Pallavicini 1551. december 17-én hajnalban az alvinci kastélyában tartózkodó Fráter Györgyöt meggyilkoltatta.²²

A továbbiakban egészen 1556-ig Erdély uralkodója I. Ferdinánd volt.

Erdély és a székelyek sorsa továbbra is bonyolódott. Katonai erejükre I. Ferdinánd is, a török is számított, de mindkét fél elsősorban kihasználásukra törekedett. Ferdinánd már a királynő távozását követően küldöttség útján közölte a székelyekkel, hogy megvédi őket a török támadásaitól. Erdélyben katonaságot tartott, de mivel nem fizette ki zsoldjukat, a katonák fosztogatásba kezdtek.²³

Ferdinánd kifogásolta, hogy a székelyek a keleti határokat nem erősítették meg kellően. Az 1553. január 10-én Erdély vajdájának és székelyek ispánjának kinevezett Dobó István és Kendy Ferenc is azt kifogásolta, hogy a keleti határok gyengesége miatt a törökök könnyen betörhetnek a székelyek földjére.²⁴

A székelyeknek továbbra is kellett fizetni az ökorádót, Ferdinánd hiába ígért védelmet, nem segített az ismétlődő török betörések kivédésében, 1553 júniusában a törökök ismét Csíkba érkeztek, Felcsíkot pusztították, sőt Lázár Benedeket Szenttamásról fogságba hurcolták, ezért arra tájékoztatták, hogy Izabella királynőt visszahozzák Erdélybe, hisz korábban a törökkel kialakított kapcsolata idején viszonylag békésebb életforma alakulhatott ki Csíkban is.

A török pártiak 1553 augusztusában keltezett levelükben azt közölték a csíkiakkal, hogy Mahumet bég összevonható hadakkal Erdélybe készül a Habsburgok kiűzéséért, ezért támogassák katonáikkal, ne higgyenek hamis ígéreteknek, segítsék Izabella királynő visszatérését. Azt írták: „A hatalmas török császár Magyar- és Erdélyországot senki másnak nem adja, sem adni nem fogja, mint a felséges János király fiának s felséges anyjának”. A levélben 16 csíki úr neve szerepelt.²⁵

Írt a székelyeknek 1553. december 23-án Ferdinánd is. Bemutatására a Marosvásárhelyen tartott országgyűlésen került sor. Közölte, hogy a szultán kérését a rendek utasítsák vissza. A képviselők egyik része kitért arra, ha meghallgatják a kérést, a török támadni fog, tud-e Ferdinánd oly erőt biztosítani számukra, hogy e támadásból győztesen kerülhessenek ki?²⁶

Annál is inkább keresték a biztonságot, mert az eddigi tapasztalatok szerint a betörő törökök legelőször rendszerint Csíkot támadták meg. Arra gondoltak, intézkedni kellene, hogy mintegy 3000 katona állandó jelleggel fegyverben álljon a Csíkot körülvevő határon.

Izabella királynő 1556. október 22-én fiával együtt Kolozsvárra érkezett. A csíki főemberek közül Andrassy Márton, Betz Pál, Lázár Imre közvetlen kapcsolatot is kialakítottak vele. De a csíkiak azt tapasztalták, hogy akár Ferdinánd, akár Izabella volt hatalmon, az ők helyzetük folyamatosan romlott, egyre több terhet kellett viselniük. Azt tapasztalták, hogy az országgyűlési határozatok mindegyre ellenük szólnak, a főembereket kímélik a terhek viselésétől. Már 1553-ban az országgyűlésen főrendi székely javasolta: „siessenek, vágják le a székelyek fejét” – csak úgy tudják őket engedelmességre kényszeríteni.²⁷

A továbbiakban azt is határozták: a hívó jelre vagy szóra minden székely kellő harci felszereléssel köteles hadba vonulni, de kellő indokkal a főnépek és lófők kapitányaiktól engedélyt kaphatnak távolmaradásukhoz. Ha valamely székely a kitűzött napra meg nem jelenne, azt szigorúan büntessék, lázadónak tekintsék.

1557-ben a gyulafehérvári országgyűlés 5000 forintnyi adót szabott meg, amelyet ha nem fizetnének, a királynő erőszakkal hajtassa be. Azt is kimondták, hogy a három nemzet közül ha kettő valamely határozatot megszavaz, az a harmadikra is érvényes. Ez azt jelentette, hogy az erdélyi nemesek és szászok szívesen szavaztak meg nagyobb adót a székelyekre, de ezzel a székelyek ősi jogait sértették. Továbbá abban is határozhattak, hogy a hűtlenség gyanújába eső székely nemcsak fejét és vagyonát veszti el, hanem örökségét is, amely szintén évszázadokon át őrzött ősi jog megszűntét jelentené. János

Zsigmond országgyűlésen jelentette ki, hogy a székelységnek nem jár semmi kedvezmény. Így a szabad székelység kiszolgáltatottja kezdett lenni a főnépeknek.²⁸

A székelyekre kedvezőtlen intézkedésekbe Izabella királynő már jól begyakorolta magát, sőt az árulással gyanúsított Bebek Ferencet, Kendi Ferencet, Kendi Sándort Gyulafehérvárt meggyilkoltatta. Aztán 1559. november 15-én maga is eltávozott az élők sorából, így a hatalmat most már teljesen a 19 éves ifjú király, II. János vette át. A korban kialakított viszonyokon azonban ez az esemény sem változtatott.

1. SZOT I. 306–308.
2. Szilágyi Sándor 1866. I. 175.
3. Frasnói Vilmos 1881. 293.
4. SZOT I. 313–317: CCXXVI. sz.; Jakab Elek– Szádeczky Lajos 1994(1901). 232–235.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 103.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 29.
5. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 235.
6. Demény Lajos 1976. 33.
7. SZOT III. 175: 531. sz.
8. Uo. 177: 533. sz.; Garda Dezső 1999. 40.
9. SZOT III. 201: 554. sz.; Balló István dr. 1898–99. 14–15.; Jakab Elek–Szádeczky Laos 1994(1901). 236–237.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 105.; Demény Lajos 1976. 34–35.
10. SZOT I. 337: CCXLI. sz. és 340: CCXLII. sz.; Balló István 1899. 15.
11. Uo. II. 7: CCXLIX. sz.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 30.
12. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1801) 245. oldal.
13. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 108.
14. Barta Gábor 1989. 107–108.
15. Benkő Károly 1853. 61–62.; Garda Dezső 1999. 41.
16. Barta Gábor 1989. 221.; Garda Dezső 1999. 41.
17. Uo. 1989. 221.
18. Endes Miklós dr. 1994(1938). 31.; Garda Dezső 1999. 41.
19. SZOT II. 74: CCXXXVII. sz.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 31.
20. Endes Miklós dr. 1994(1938). 31.; Garda Dezső 1999. 41.
21. Balló Isván dr. 1899. 18.
22. Barta Gábor 1989. 226.
23. SZOT II. 93: CCXCVII. sz.
24. SZOT VIII. 285: 161. sz.; Történelmi Tár 1880. 639.
25. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 258–259.
26. EOE II. 474–475.
27. Uo. 453.; Demény Lajos 1976. 38–39.
28. Demény Lajos 1976. 38–41.

ORRÁT, FÜLÉT VÉKASZÁMRA METSZETTÉK LE

1562

Egyre nagyobb terhet jelentett minden székelynek az adófizetés. A főnépeket és a földönlakókat határozattal vonták ki az adófizetők közül, ennek terhei is a községre hárultak.¹

Az elégedetlenséget az fokozta, hogy a korábbi adókiszabás után az országgyűlés újabb 3000 forint adóval terhelte a székelyeket. A 3000 forint megközelítő értéke az 1520-as években búzában számítva 48 000 vékát jelentett, hisz egy köből búza körülbelül 83 liternek felelt meg, ha azt a mai 20 literes vékával számítjuk, az nagyjából 4 véka, 4 köből volt 1 forint.

Az adózásnál maradván megállapíthatjuk, hogy a rendes adón kívül még bevezették az úgynevezett személyenkénti adót is egy-egy forintban, amelyet tehát minden székelynek fizetnie kellett. Ennek végrehajtásáról is számos adat maradt fenn: 1543-ban írták: „Szent András napban ismét adának székelységtől egy-egy forintot.” Ismétlődik ez 1545., 1546., 1549. 1554., 1557. évben is. De előfordult, hogy ugyanazon évben többször is követelték az egy évre kiszabott személyenkénti adót, 1557-ben háromszor: Szent Margit, Szent Gál napján és később is.

Gyakran ürügyet találtak a már a székelyek által elfogadott ősi adóforma fizettetésére, az ökörsütésre. Évtizedeken át nem kellett alkalmazni, hisz alkalomhoz kötött volt, de 1544-ben azt írták: „Szent István király napján ismét ökörsütést adának”. 1531-ben: „Nagy Boldogasszony napban ökröt adánk János király koronázására”. 1533: „Szent Bonifác napján ökor sütést adánk János királynak segítségül”. Stb.²

1561-ben Balassi Menyhárt az erdélyi hadak főkapitánya, aki korábban János Zsigmondot támogatta, a Habsburgokhoz pártolt át. Minden eszközt felhasznált arra, hogy az ifjú királyt megbuktassa, ezért a székelyek adózás és más miatti haragját megpróbálta a „választott király” ellen fordítani. Arra biztatta Ferdinándot, hogy hirdessen teljes székely szabadságot, s ezzel egyrészt fokozhatja elégedetlenségüket János Zsigmond iránt, másrészt a maga pártjára tudja állítani az egész székelységet. Régi kapcsolatai révén olyan székely vezetőket is sikerült megnyernie János Zsigmond ellen, mint a gyergyói Lázár Istvánt, hasonlóképpen az e családhoz tartozó Lázár Bernádot vagy még Kornis Mihályt is.³

Lényegében ez már valamely felkelés előkészítése volt. Időszerűvé tette a felkelést az is, hogy az elpártolt katonák elleni támadásban 1562. március 2-án Hadadnál sorra kerülő csatában János Zsigmond csapatai vereséget szenvedtek.⁴

Mindezek ugyan szították az elégedetlenséget, és egy-egy mozzanatot jelentettek a János Zsigmond-ellenes tábor bővítésére, de a fő cél János Zsigmond uralmának megdöntése volt, amely azt jelentette volna, hogy Erdélyt a Habsburg Birodalomhoz csatolják.⁵

A felkelés kezdséhez az első lépést Székely Antal tette meg, aki Háromszékről származó zsoldos kapitány volt, s korábban az erdélyi seregben harcolt. Április végén Udvarhelyre hívta össze a székelyeket. Rövid idő alatt mintegy 40 000-en gyűltek össze. E nagy szám azt jelentette, hogy általános volt az elégedetlenség, a mozgósítás jól

kiválasztott időben és kellő előkészítéssel történt. Első feladat a nagyszámú tömeg megszervezése volt: „legottan hadnagyokat emelének közöttök és tizedeseket rendelének. Mely hadnagyoknak neveik ezek valának: Nagy György, Gyepesi Ambrus, Bán András”.⁶

Átgondolt szervezésükhöz az is hozzátartozott, hogy nyomban a szász székek vezetőit is csatlakozásra kérték. Üzenetükben megfogalmazták, hogy sem nőknek, sem gyermekeknek nem kedveznek, ha segítségükre nem sietnek. A szász székek nem segítettek, nem is válaszoltak, sőt a küldötteket is elfogták, s átadták János Zsigmond embereinek. Közöttük volt a csiki Ember János is.⁷

A táborban összegyűltek esküt tettek, hogy mindaddig harcolnak, amíg szabadságukat, korábban elvett jogaikat vissza nem kapják. A támadás tulajdonképpen nemcsak János Zsigmond ellen irányult, hanem általában a nemesség ellen. Bonyolítottá vált e harc azért is, mert mindkét oldalon voltak főnemesek.

Már a táborba igyekvéskor a vonuló székelyek a főrendiek birtokait feldúlták, majd a szervezett formák kialakítása után is, amikor Udvarhelyről Segesvár felé indultak, akkor is az útjukba eső kastélyokat kifosztották. Szükség volt a nagy létszámú tábor élelmezéséért is erre.

A nemesség Erdély-szerzte János Zsigmondhoz csatlakozott, sőt Despot vajda is, akire korábban a Habsburg pártiak számítottak Erdély meghódításában, 28 000 emberből álló sereget ajánlott fel az ifjú „választott királynak”.⁸

A székely sereg két részre szakadt: az egyik csoport, mintegy 2000 ember Bán András vezetésével Görgény és Régen felé vonult. Visszatértükben, midőn a fősereghez Holdvilágra igyekeztek, János Zsigmond seregéből Petri Gábor és Radák László vezetésével erős csapat támadta meg őket. A kemény csatában a lázadó székelyek közül „sokan elhullának és levágtatának”. Jó bőven pusztította magyar a magyart.

János Zsigmond jól felszerelt körülbelül 20 000 katonával közeledett a fősereg felé. A Holdvilágnál táborozó katonák a nagy számú sereg közeledtének hírére, tudomást szerezve a fenti vereségről, valamint a felhívások és ígérek nyomása alatt, a főrendek sugallatára úgy döntöttek, hogy nem szállnak harcba, hanem elfogják vezéreiket, és leteszik a fegyvert. Azt is gyorsan terjesztették, hogy a törökök is János Zsigmond segítségére érkeztek. Elfogták tehát Nagy Györgyöt és Gyepesi Ambrust, és elküldték János Zsigmondhoz, a tábor pedig rövid idő alatt szétszéledt.

Megkezdődött a számonkérés, a felkelésben résztvevők felkutatása, felelősségre vonása, kegyetlen büntetése. A szárhegyi Lázár Istvánt és Jánost, a szentmihályi Geréb Miklóst, valamint Andrási Mártont, Kornis Mihályt, Farkas Pált, Bernád Ferencet és másokat nehéz fogságba vetették; akik közül többen a zárkában veszítették életüket. A sereg előtt a két hadnagyot: Székely [Nagy] Györgyöt és Gyepesi Ambrust „felnjársoltatá” – János Zsigmond.⁹

A súlyosabb büntetéseket a könnyebbek követték: a felkutatott résztvevők közül egyeseknek a régi, már kialakult módon kezét, másoknak orrát, fülét vékaszámra metsztették le.

1562. július 20-ra János Zsigmond Segesvárra országgyűlést hívott össze, hogy a büntetéseknek törvényes formát biztosítson. A végzés bekezdése már utal arra, hogy minden székre, a székek minden lakosára vonatkozik a határozat:

„Mű Második János Isten kegyelméből Magyarországnak, Dalmáciának és Horvátországnak választott királya etc. ... Az elmúlt napokban az székely községek,

Maros, Udvarhely, Csík, Gyergyó, Kézdi, Sepsi, Orbai székbeliek mü ellenünk és országunknak békességes állapotja ellen, mely hirtelen nagy támadást tetteknek” – félni kellett attól, hogy „a székely földre teljességgel el ne vesszen”.

Fejlesztés terhe mellett az országgyűlésen minden főrendű és lófő, székenként a községből 16 képviselőnek meg kell jelennie, hogy közösnek feltüntetett végzést tudomásul végyék. Azt elismerte, a felkelés fő oka az volt, hogy a főnépek a közösséggel erőszakosan bántak, mégis a történelemben úgy maradt meg ez az országgyűlés, mint a székely szabadság elrablója.

A végzés szerint figyeltek a beadott panaszokra is, hisz kitértek arra, hogy a községet a főnépek, mások se bántalmazzák, azokat, akik leigázásukra törekszenek, büntessék meg. Korlátozzák a tizedszedők hatáskörét, a begyűjtött termékekről pontos nyilvántartást vezessenek. A szegények pártjára állt akkor is, amikor a főemberek a kölcsön adott pénzért zálogba vett földeket nem akarták visszaadni, amikor a kölcsönt már meg tudták fizetni, vagy pedig a kölcsönpengéért sokkal nagyobb összeget kértek. Mellette azonban olyan határozatokat hoztak, amelyek a székelyek szabadságának folyamatos elvesztését segítette elő.

Erősítették az igazságszolgáltatást. Előírták, hogy 15 naponként törvényt üljenek a székekben, jelen legyen a királybíró, a 12 székülő, de ők a főnépek és lófők közül kerüljenek ki. Ekkor helyezték a törvényhozást az előkelők kezébe, az igazság az ők szempontjaik szerint lett igazság. Hiába hangsúlyozták, hogy „igaz törvényt szolgáltatnak”, hogy „Aki halált érdemel, halállal, az ki vereséget vereséggel, a többit is azonképpen büntessék”, vagy hogy „Isten s igazság szerint és lelkiismeretek szerint” ítélnének, mert ilyen összetételben nem valósulhatott meg.¹⁰

Kimondották, hogy megszüntetik a régi székely kiváltságokat, vagyis a hűtlen elveszti fejét és ingóságait, de ezzel együtt öröksége nem maradt az utódoknál, rokonoknál, a közösségnél, hanem a kincstárra száll, így a faluközösséget is megfosztották ősi jogától. A székelység rég kialakított belső rendszerét azonosítani próbálták a vármegyékben kialakult jogokkal. Azt akarták, hogy a főnépek és a lófők úgy élhessenek, mint a megyei nemesek, a földönlakók pedig jobbágyokként kiszolgáltatottjaik legyenek.

A segesvári országgyűlés határozott a sóaknak sorsáról is. Úgy döntöttek, hogy ezután a kincstár kezelésébe jutnak, ami azt jelentette, hogy a székely közösséget az állattenyésztésben oly szükséges ingyenes sótól fosztották meg.

A végzések több helyen úgy hangzanak, mintha a székelyek védelmét szolgálnák, de tulajdonképpen ekkor kezdődött a székelyek szabadságának megfosztása.¹¹

Ez egyben a gyakran támadott, de érte vért is áldozó székely alkotmány megszüntetését is jelentette.

Ugyanekkor a főnépeket és lóföket mentesítették mindennemű adótól, helyette a harcba hívó szóra lovakkal, megfelelő páncélokkal, sisakkal, pajzsokkal, kopjával a hadakozásra jól felkészülve kellett a táborban megjelenniük. A rendeknek „állapotjoknak mikéntje szerint” három, négy, öt lóval készenlétben kellett állniuk. Hadba vonuláskor egy hónapig saját költségükön kellett lenniük, hópénzt csak a hónap elteltével kaphattak.¹²

A többség, a közsékelység az országgyűlés megfogalmazásában „mi szabad birodalmunk alatt legyen”, ami azt jelentette, s a későbbiekben bizonyága is látható, hogy ugyan nem katonáskodnak, de tömegesen elajándékozható jobbágyokká lettek.

Ezek az intézkedések, úgy tűnnek, hogy közvetlenül nem vonatkoznak a csikiakra, hisz nem nevezik meg a falvakat, inkább a székelységet általában említik, mégis meghatározzák a felcsikiak, az általunk követett hat közösség mindennapjait.¹³

1. EOE II. 93. és 122. ; Balló István dr. 1899. 19.
2. Történelmi Tár 1880. 635., 638–641.
3. Garda Dezső 1999. 42.
4. Barta Gábor 1989. 42.
5. Demény Lajos 1979a. 59.
6. Mikó Imre 1855a. 18.
7. Demény Lajos 1979a. 63.
8. Uő. 1976. 44. és 1979. 64.
9. Mikó Imre 1855a. 19–20.; EOE II. 151.; Demény Lajos 1976. 42–46.
10. SZOT II. 163: CCCXXXVI. sz.
11. Uo. 161–166.; Demény Lajos 1976. 46–52.; EOE. II. 202–206.
12. Uo. 162–163: CCCXXXVI. sz.
13. Uo. 163: CCCXXXVI. sz.

SZÉKELYTÁMADT – SZÉKELYBÁNJA

A védő-támadó, alázatos főhajtást követelő, szigorúan büntető végzés után a székelység új életformájának kialakításába kezdett a „választott király”. Első teendői közé tartozott két fenyegető, a büntetés megérkezését sugalló, lázadni soha többé ne merjeteget kikiáltó, mindig rettegésben tartó vár felépítése. Már az elnevezés is megvető, cinikusan figyelmeztető: Székelytámadt, Székelybánja. Mintha örökös fenytő szándék, figyelmeztető rajtaütés, kegyetlen bántalmazás, lesújtó korbács, ha kell botozás húzódná meg e névadás mögött. Érdemes lenne megfigyelni: vajon jó akaratot mímelő, ám annál kegyetlenebb intézkedések után ilyen bosszúállást sugalló, támadásra mindig készen álló, mentséget nem nyújtó jelentésű várat valaha a világon még építettek-e, mégpedig saját népük ellen. A várakat idegen hódítók ellen szokták építeni, ennek a neve is az itt lakók, a sajátjuk figyelmeztetését tartalmazza. A Székelytámadt várat Udvarhelyen, a Székelybánját Háromszéken, Lécfalva mellett, Várhegyen építették. A csíkiak rendszeresen közreműködtek elkészítésükben.

Felépítésük után mind a Székelytámadt, mind a Székelybánja várban 400 lovast és 400 gyalogost tartottak, akiknek mindig készenlétben kellett állniuk arra az esetre, ha netán valahol támadnának a székelyek. A várak kapitányai gyakran a székek ispánjai tisztséget is betöltötték. Így könnyebb volt a székek lakóinak ura lenni. Utasításait vita nélkül végre tudta hajtani. A jobbágyoknak is kötelességük volt bizonyos szolgálatokat a várak körül elvégezni, mivel birtokokat csatoltak a kapitány fennhatóságához.

A kapitány feladatai közé tartozott az időközi lustrák megtartása, ami azt jelentette, hogy a körzetébe tartozó férfiaknak a kijelölt időben és helyen meg kellett jelenniük, a létszám-ellenőrzés mellett be kellett mutatniuk fegyvereiket, amelyet ha nem készítettek elő kellően a bármikori harcra, vagy hiányosan tartották, a tulajdonosoknak újabb büntetést kellett elviselniük.

A kapitánynak jelentős befolyása volt a bírásokodásokra is.

Minden panasz ellenére a csíkiaknak akkor is kötelezően harcba kellett indulniuk, amikor a fejedelem 1564–1565-ben hadakat indított. János Zsigmond továbbra is I. Ferdinánd, majd fia, Miksa ellen harcolt, végül az utóbbival 1565 tavaszán békét kötött. Korábbi segítségükre is gondolva János Zsigmond a csíki főembereket megjutalmazta, megszabta, hogy mely faluban hány jobbágyot adjanak át kedvenceinek. Végrehajtását Losonczi Bánfi Pálra, a hat székely szék kapitányára bízta. Közölte, hogy a jobbágyokat azért adományozza, mert a megjelölt urak az utóbbi hadjáratban „vérek hullásával” hüen szolgálták őt. Akiket kijelöltek, azok a továbbiakban nem fejedelmi, hanem földesúri jobbágyok lesznek, és semmiféle várszolgálatra nem kényszeríthetők. Felsorolta a megjutalmazott főnépeket, azon falvak nevét, amelyekben kijelölték az adományozott jobbágyok számát:

Lázár István Szárhegyen	57 ház jobbágy
Lázár Balázs és Lázár Farkas Jenőfalván	32 ház jobbágy
János Geréb és Balaskó Ferenc árvái Karcfalván	30 ház jobbágy
Fejér György Vacsárcsiban	10 ház jobbágy
Lázár János Csicsóban	10 ház jobbágy
Andrássy Márton és Péter Szentkirályban	42 ház jobbágy
Betz Pál Csekefalván	34 ház jobbágy

Csupán egy alkalommal Csikban 215 családot adományozott földesúri jobbágnak. Azt is jelentette ez, hogy Csikban annyival kevesebb katonarendű férfi maradt.¹

Az adományozás tovább folyt: 1569. november 2-án János Zsigmond a csikszentsimoni királyi birtokot, a székely darabontok kivételével Andrássy Mártonnak és fiának Péternek adományozta; a következő nap Szentimre helységet teljes egészében, a szentkirályi részjóságból 42 jobbágycsaládot szintén ők kaptak ajándékba.

Andrássy Márton ekkor Csik-, Gyergyószék királybírája volt.²

Mindez további, tán még nagyobb elégedetlenséget keltett: egyesek az új kijelölt részek elfoglalását kezdték meg, mások törvényesíteni akarták azokat a földeket, amelyeket már a felkelés előtt elfoglaltak. A nyílföldek osztásakor még a régi szabályokat próbálták érvényesíteni, a felkelés után egyesek aránytalanul több jussra formáltak maguknak jogot, de „ az lófejek közül volnának Csikszékben főképpen, kik kardjokkal is meg akarnák magokat oltalmazni” a fejedelmi jobbágyok ellen. Az ellentétek okozói egyik részben azok voltak, hogy „a székelység törvényei” és a nemeseké eltértek egymástól, „ egyesek pedig aszerint válogatnának belőlük, hogy mikor melyik kedvezőbb számukra”.³

Mindegyre sűrűsödtek a közszekelyek panaszai is. A tömeges jobbággá válás megfogyatkozásukat eredményezte. Többségük életében döntő fontosságú változás történt: a korábbi szabadságukat az adományozott jobbágyi életforma váltotta fel: ők lettek a földesúri jobbágyok vagy pedig fejedelmi jobbágyokként a várbirtokok művelői.

János Zsigmond idejében a tehetősebb jobbágyok közül fegyveres gyalogokat, gyalogpuskásokat válogattak ki, akiket darabontoknak neveztek. Egyenruhájuk színe szerint lehettek vörös, kék vagy zöld darabontok. A vörösek a fejedelem megbízható katonái, a kékek a várak őrzői voltak. A csiki darabontokat a Székelybánja várhoz rendelték. A korábban, már Hunyadi János, majd Mátyás király idejében kialakított darabontok János Zsigmond idejében a gyalogrend felváltói voltak. Így jobban kötődtek az uralkodó rendhez, biztonságosabb védelmet tudtak nyújtani.⁴

János Zsigmond felismerte, hogy a székelység körében kialakult zűrzavarnak, újabb felkelésre készülésnek egyik okozója ő és az őt támogató főrendek voltak, ezért ígérte, hogy a panaszokat orvosolja, a korábbi törvényeken az országgyűlés esetleg változtat is. Nem kerülhetett rá sor, mert a „választott király” élete utolsó éveiben Erdély fejedelme címet viselve 1571. március 14-én elhunyt. Azt hagyta hátra, hogy utódja Bekes Gáspár legyen.

A főnépek között hatalmas harc kezdődött a fejedelemségért. Halálát titokban tartják, időközönként még a palota ablakában is felmutatják a kételkedőknek, halála hírért az ország lakosságával csak májusban közölték.⁵

A fejedelemválasztó országgyűlést 1571. május 17-re hívták össze. A székelyek gyors készüléssel indultak Gyulafehérvárra. A csikiak is megválasztották megbízottaikat.

Minden faluból három „atyjokfiat” jelölték képviselőiknek, így jutottak a dánfalviak, felcsikiak a fejedelmválasztás közelébe. De a küldöttek mellett a székelyek régi szokás szerint tömegesen és felfegyverkezve indultak a választásra. Tövisen ütöttek tábort, innen haladtak volna tovább Gyulafehérvárra, ahol ekkorra az országgyűlés már megkezdődött. A tömegtől azonban rettegtek az összegyűlteket, ezért Báthori Istvánt küldték a székelyek elébe, hogy lebeszélje megjelenésükről. Sikerült is visszafordítania azzal a kikötéssel, hogy panaszukat írásban rögzítik, s majd ő az országgyűlés elé terjeszti.

A székelyek 1571. május 27-i keltzéssel adták át panasziratukat, amely tartalmazta a székelyek „könyörgését” mindarról, amit a meghalt fejedelem uralkodása idején elszenvedtek: „sonyorú sonyorúságban”, megfogyatkozva kellett élniük. Korábban rovást nem kellett fizetniük, Fráter György idején kezdtek követelni az adót, fizetni kellett a török járandóságát is. Okozója elfogyatkozásuknak a sok bántódás, törvénytelenység, régi szokásaik megtagadása. Mind a lófejek, mind a főemberek elszegényedtek. A két várhoz, sóaknához, hámorokhoz „földönlakóikat” lefoglalták. Földeket tulajdonítottak el az udvar számára, de az erdők, havasok is a hatalom kezébe jutottak. Földeket a csiki vashámornak Madaras és Dánfalva határában is követeltek.

Megfogyatkoztak az állatok is: mely gazdának 12 ökre volt, négy vagy kettő ha maradt belőlük, sőt a lakosok nagyobb részének már egy sincs; régebb a szántáskor 32 vagy 40 ekét vittek a határba, de alig maradt „tíz vagy nyolc” vagy még kevesebb.

Sok más panasz felsorolása mellett ígérik, hogy a továbbiakban nem támadják meg a főnépeket és lóföket, inkább rájuk hallgatnak.

Megértéssel írtak arról, hogy a török császárnak adót kell fizetniük, vállalják is, hogy minden fő után kifizetik a korábban is gyakran követelt egy-egy forintot.

Kérik, hogy az új fejedelem szabadítsa meg nyomorúságukból, és engedje, hogy visszatérhessenek régi szabad állapotukba.⁶

1. SZOT II. 208–209: CCCLVI. sz.; Demény Lajos 1976 61–68.
2. SZOT II. 253–254: CCCLXXX. sz.; 257–258: CCCLXXXII. sz.
3. SZOT II 249–251: CCCLXXVIII. sz.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 123.
4. Heltai Gáspár é. n. 28. és 52.; Kállay Ferenc 1829. 118.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 24.; Imreh István–Pataki József 1992. 46.; Pál-Antal Sándor 2002. 72.
5. Sebestyén Mihály 1994. 8.
6. SZOT II. 321–331: CCCCVII. sz.; Demény Lajos 1976. 69–70.

CSÍKIAK A RÉGI SZABADSÁGÉRT

BÁTHORI ISTVÁN

Báthori Istvánt 38 éves korában 1571. május 25-én Erdély fejedelmévé választották, mégpedig nem a szokásos szertartás szerint, hanem közfelkiáltással.¹

Két politikai szemlélet ütközött e választáson: Bekes Gáspár a németbarát csoport híve, Miksa császár támogatója, Báthori István inkább a korabeli viszonyok figyelembevevője: a törökök támogatták hatalomra jutásában, de jó kapcsolatot tart, sőt hűséget fogad Miksa császár-királynak is.

János Zsigmond intézkedései ellen a tiltakozás már május elején megkezdődött. Ez érintette Madaras és Dánfalva lakosságát is. A vashámor dolgozóinak felszereléseket kellett készíteniük mind a Székelytámadt, mind a Székelybánja várak berendezéséhez, de azt a hámorban dolgozók megtagadták.²

Báthori István ígérete szerint a választást követően az országgyűlés elé terjesztette a székelyek kérését, de a főnépek vajmi kevés engedményt tettek. Ezen az országgyűlésen engedélyezték a havasi szabad legeltetést, figyelmeztetések hangzottak el a korlátlan hatalmaskodások ellen, de a szabadságjogról, az adományozott birtokokról, jobbágyságról nem döntöttek. Ennek ellenére a főnépek mindannyian vállaltak valamit az új fejedelm segítéseként. A csíkiak például azt, hogy mindenik falu lakói évente három hétig a vashámornál dolgoznak, egy hétig pedig a fejedelmi birtokok termésének betakarításán munkálkodnak.

Báthori István jól látta, hogy a székelyek elégedetlenségére az országgyűlésen nem találtak kellő választ, ezért továbbra is próbált kapcsolatot tartani a csíkiakkal. Megbízta Losonczi Bánffy Pált, hogy 1571. július 25-re Udvarhelyre hívja össze Csík-, Gyergyó-Kászonszék küldötteit. Ekkor is falvanként három küldött: a bíró és két esküdt érkezett a tárgyalásra, de az elégedetlenkedőket most sem sikerült lecsendesíteni. Már 1571 szeptembere végén a felcsíki, gyergyói elégedetlenek újból gyülekeztek, ismét felkelés tört ki. Legalább ezren érkeztek a táborba, maguknak vezetőket választottak. A gyülekezés hírére rövid idő alatt több ezerre nőtt a tábor.

Csík-, Gyergyó-, Kászonszék főkirálybírája, Betz Pál és a főemberek nem nézték tétlenül sokáig a számukra készülő veszélyt, hanem október 3-án jól felszerelt katonáikkal szétverték a lázadókat. Közülük legalább 50-en az ütközet színhelyén halva maradtak. A csíkiak leverésére már Báthori István is készenlétben állt.³

A másik fejedelemjelölt, Bekes Gáspár, 1575-ben újból jelentkezett. Báthori István fejedelemmé választása után ő Fogaras várába vonult, ott szervezte az ellentábort. Elsősorban a székelyek, köztük a csíkiak támogatására számított. A Bekes ellenállását az is fokozta, hogy megelőzően, 1573-ban Báthori István sikerrel foglalta el Fogaras várát, Bekésnek vastag posztóba csavart és fordítottan felvert patkós lábú lóval kellett külföldre menekülnie. 1575-ben ismételen elérkezettnek látta az időt a fejedelemség megnyerésére. Tordáig vonult seregével, majd a székelyek felé igyekezett, hogy egyesített sereggel tudjon támadni. A székelyek továbbra is azért támogatták, mert régi szabadságuk

visszajuttatását ígérte. Ezért nagy számban csatlakoztak hozzá, csupán Csíkból 2000 lófő és sok közsékely vonult táborba.

Bekes Gáspár serege, köztük a csíkiakkal, 1575. július 9-én a szentpáli csatában vereséget szenvedett Báthori István katonáitól, akit a főnépek mellett még az aranyosszéki székelyek közül is mintegy 800-an támogattak, de török katonák is érkeztek a táborba. Ismét magyar a magyar, székely a székely ellen harcolt idegen érdekekért, illetve hatalomra vágyó személyek mellett vagy ellen.⁴

Már annak hírére, hogy Bekes Gáspár érkezik, és hozza a szabadságot a németek segítségével, András Péter a vashámort, amely Madarason, Dánfalván volt, elégette, mivel a Báthoriak tulajdonához tartozott. A falvak lakói pedig, közöttük több nemes is, toborzót fúvattak, sorakoztak, ismét készültek a fejedelem elleni harcra.

A csatavesztés ismételen fájdalmas sebeket hagyott a székelység, a csatába vonult csíkiak testén. A fejedelem emberei sokat közülük felakasztottak, másokat a legkegyetlenebb szenvedésekre ítélték: régi gyakorlat szerint orrukat, fülüket vágták le, vagy más testrészüket csonkították meg. E tragikus-szívtelen-irgalmatlan pillanatokban azt a hírt terjesztették a székelyek között, hogy „csak addig végzik a csonkítást, míg a hóhér mellett a véka megtelik, a többit kivégzik. Nagy tolongás támadt, a foglyok könyörögtek a hóhérnak, hogy »mess nekem is«, ami aztán szállóigévé vált Erdélyben”.⁵

A fejedelem az 1575. augusztus 8-i országgyűlésen törvényes kereteket keresett a lázadók büntetésének kimondására. A főurak közül hétnek, közöttük két székelynek a város piacán fejét vétette. Ugyanakkor a város közönsége előtt 34 lázadó orrát, fülét metszette le. Úgyszintén 34 felkelőt Szamosfalvára szállíttatott, hogy ott akasztófan végezzék életüket. Nem lehetett számba venni, hogy hányan menekültek idegen földre a megtorlás elől.⁶

Báthori István sikeres erdélyi haditette, a németekre támaszkodók leverése keltette fel iránta a lengyel főnépek figyelmét, s tán ennek nyomán döntöttek úgy, hogy 1575. december 14-én Krakkóban lengyel királlyá választották, s a következő év május 1-jén már meg is koronázták. A korábban magát vajdának nevező új király ettől kezdve Erdély fejedelme címet viseli, a vajdaságot bátyjára, Báthori Kristófra ruhazza. Báthori Kristóf állandó kapcsolatot tartott az erdélyi lengyel királlyal, utasításait teljesítette. Közösen jutalmazták vagy bünteték azokat, akik a fejedelemségért folytatott harcban mellettük vagy ellenük tettek. Báthori Kristóf 1577. április 28-án elrendelte többekkel együtt a dánfalvi Damokos Péternek, hogy a szenttamási Lázár Farkast, ki mind Báthori Istvánnak, mind Kristófnak híve, iktassák be az Antal Pál jenőfalvi, szenttamási, szentdomokosi birtokaiba, s a név szerint felsorolt jobbágyokat is adják át neki, mivel Antal Pál korábban Bekesit támogatta.⁷

Annak ellenére, hogy a székelyek jelentős része Bekes Gáspárt támogatta, amikor Báthori Istvánt lengyel királlyá választották, és Lengyelországban fényes kísérettel megjelent, a székely főurak közül többen követték. Ilyenek voltak: Kornis Farkas, Perényi István, Mihályfi János, Lázár András, Betz Imre, Mikó Miklós, Daczó Péter, Székely Mózes. Közöttük csíkiak voltak: Lázár András és Betz Imre. De Báthori István magával vitt Lengyelországba számos csíki vörös darabontot is. A későbbiekben Báthori István a központi hatalom megerősítéséért erős hadsereget szervezett, ezért a közsékelyek közül több ezret táborába hívott, akik a különböző harcokban annyira kitüntették magukat, hogy közülük több száznak Báthori az 1562-ben elvesztett szabadságát is visszaadta,

másokat lófővé léptetett elő. Az is igaz, hogy a csatatereken számos székely vesztette életét. Különböző hadjárataiban Bekes Gáspárt is híres hadvezérei között emlegették, ami egyben azt is jelentette, hogy valamely nagy cél érdekében meg tudott bocsátani legnagyobb ellenfelének is. Ő vezette az orosz hadjáratokban a lengyelek oldalán a magyar hadakat. Báthori István bizalmi emberei közé tartozott.⁸

Báthori István jelentős szerepet vállalt a lengyel történelemben. A régi ellenség, az orosz, mégpedig Rettenetes Iván ellen 1579–1582 között három ízben is sikerrel vezetett hadjáratot, amelyekben mindvégig harcoltak a csíki székelyek is. Terve az volt, hogy Lengyelországot szabaddá teszi, Erdélyt pedig megszabadítja mind a Habsburg, mind a török befolyás alól, és független, önálló országot teremt. Tervét nem tudta megvalósítani, mert 1586. december 13-án meghalt.⁹

1. Bethlen Farkas 1983. 152.

2. SZOT-II. 326–327; CCCCVII. sz.; Garda Dezső 1999. 45.

3. EOE II. 410–411., 415.; Történelmi Tár 1880. 642.; Borbáth Károly–Magyari András 1979. 80.

4. EOE II. 410.; Bethlen Farkas 1983. 156–164.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 87.

5. Böződi György 2002. 53.

6. EOE II. 415., 445., 500–501.; Történelmi Tár 1880. 643.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 87.; Borbáth Károly–Magyari András 1979. 82.; Garda Dezső 1999. 47.

7. Endes Miklós dr. 1994(1938). 88–89.

8. Történelmi Tár 1880. 644.; Borbáth Károly–Magyari András 1979. 83.; Veress Dániel 1983. 60.

9. Cs. Szabó László é. n. XXIII–XXV.; Gyulai Pál é. n. 59–60.; Veress Dániel 1983. 59–60.

A FEJEDELEM SZABADSÁGOT ÍGÉRT

BÁTHORI ZSIGMOND

Báthori Kristóf köszvényes betegsége fokozódását látva, a korábbi szokások szerint is, fiát, Zsigmondot 9 éves korában Erdély fejedelmévé választatta. Báthori István utólag, ha nem is teljes egyetértéssel, de beleegyezett e döntésbe. Báthori Kristóf 1581-ben meghalt, Erdély irányítását előbb 12, majd 3 tagú tanács intézte, de 1588-ban Zsigmond 16 éves korában átvette a hatalmat. Ingotag, meggondolatlan politikai tetteivel veszélybe sodorta az országot.

Báthori Zsigmond azt a tervet próbálta folytatni, amelyet nagybátyja kezdett, s amelynek célja: kiűzni Erdélyből a törököt. Célja eléréseért szövetségbe lépett Rudolf császárral, s így bekapcsolódott a 15 éves háborúba, amely 1593 és 1606 között tartott. Azt jelentette, hogy Erdély, Havasalföld, Moldva közös erővel harcol a török ellen. Ez azonban az erdélyi hadseregnek újabb háborút jelentett, ezért sokan ellenezték e tervet. Udvarhely, Háromszék, Csíkszék küldöttei a török szövetség felbontása ellen szavazott. Báthori Zsigmond megsemmisítette törökbarát ellenfeleit, és készült a háborúra.

Havasalföldről Mihály vajda 1594-ben a török elleni harchoz segítséget kért Báthori Zsigmondtól. Ennek nyomán nagyszámú székely had indult Havasalföldre. Bukarestben „levágták az összes törököt”. Tovább vonulva a következő napokban is győzelmet arattak a török csapatokon, de Szinán pasa, a nagyvezír 40 000 török katonával vonult Mihály vajda és Báthori Zsigmond seregei ellen. Călugăreninél 1595. augusztus 23-án ugyan győzelmet aratott a román, székely sereg, de a túlerőben lévő török csapatok tovább vonultak előre, elfoglalták Bukarestet, Târgoviște várát, s sorban győzedelmeskedtek a kisebb várak támadása során is. Azt a veszélyt jelentette ez az előnyomulás, hogy a török sereg bármikor betörhet Erdélybe. Mihály vajda katonái a székelyekkel együtt az erdőkbé vonultak, s sürgősen újabb segítséget kértek Báthori Zsigmondtól.

Báthori Zsigmond előkészítette seregét a török elleni harcra, előtte azonban 1595. május 20-án Havasalföld, majd június 3-án Moldva ügyében szerződést kötött, amelynek eredményeként Báthori Zsigmond felvette és használja „Havasalföld és Moldva fejedelme” címet.

Báthori Zsigmond elrendelte az általános felkelést, de hamarosan rá kellett jönnie, hogy a korábban megbüntetett, szolgaságba taszított, általa is mellőzött székelység hadba vonulása nélkül nem tud sikert elérni. Egyrészt a kincstárban nem volt tartalék pénze zsoldos katonák toborzására, másrészt a székelyek rövid idő alatt, alig néhány nap elteltével különösebb anyagi ráfordítás nélkül mozgósíthatók. Nem beszélve korábbi hősi helytállásukról az oroszországi hadjáratban is.

Nem bízva tehát a nemesi had erejében, úgy döntött, hogy a hosszú időn át mellőzött székely haderőt harcba hívja. Véres kardot, véres nyársat küldött körbe a székek falvaiban, jelen voltak a fejedelmi megbízottak is, és közölte, hogy Brassó mellett, Feketehalomba gyülekezzenek. Érkeztek is minden székből. Fel- és Alcsíkból is, s amikor Bocskai István és Kornis Gáspár szeptember 4-én számba vette a megjelenteket, 14 700 katonát találtak. Korabeli emlékirók azzal magyarázták a nagyszámú jelenlétet, hogy a fejedelem

szabadságot ígért mind az ősjobbágyoknak, mind azoknak, akik az 1562-es adományozás folytán kerültek jobbágyi sorba.

A gyülekező székelyek saját felszerelésükkel érkeztek a táborba, itt még 8000 úgynevezett „fekete puskát” osztottak szét közöttük. Ekkor már megrettent a nemesség, és arra bízta a fejedelmet, hogy oszlassa fel a tábort. Erre most csak azért sem kerülhetett sor, mert híre járta, hogy Szinán pasa hatalmas sereggel Erdélybe készül.

1595. szeptember 15-én írásba foglalták azokat a követeléseket, amelyek feltételei voltak annak, hogy a székelyek a főnépekkel együtt a török elleni háborúba vonuljanak. A 11 pontba rögzített feltételek legfontosabb része, hogy a hadjáratban résztvevő jobbágyok visszanyerik szabadságukat, vezéreiket maguk választhatják. Ezek után a székelyek újból elküldték vezetőiket a falvakba, az ígéretekre újabb csoportok csatlakoztak a sereghöz. Ekkor már a székely tábor 24 000 katonából állott: 9200 puskás, a többi lándzsás és nyilas, de említettek dárdásokot, visszaszegzett kaszásokat is. Feljegyezték, hogy még „tizenkét esztendő s iffiú is mind jött-jött” a katonák közé.

A székelyek hada nagyjából a felét tette ki a török ellen vonuló seregnek, amelybe beletartozott Mihály vajda és Ștefan Răzvan moldvai vajda, a császári hadak és a kozákok seregének katonái is. Azt is figyelembe kell venni, hogy a székelyek nem zsoldért, hanem szabadságuk kivívásáért indultak a csataterre, amely jelentősen meghatározta harcmodorukat is.

Az egyesült had október 15-én érkezett Târgoviște várához. A székelyek itt is sikerrel harcoltak, hasznosították azokat az ismereteket is, amelyeket Báthori István hadaiban szereztek, amikor Rettenetes Iván orosz serege elleni csatákban harcoltak. Október 18-án a székelyek hősi elszántsággal közelítették meg, és gyújtották fel a vár belső épületeit, amely döntő részben jelentette a győzelmet, de a siker sok véráldozattal járt. A győzelem után gyors ütemben vonultak tovább, a törökök október 20-án elhagyták Bukarestet, s 25-én a harcok már Giurgiunál folytak. A döntő ütközetre 29-én került sor, s 30-án véget értek a havasalföldi harcok. Rövid idő alatt a nagyszámú török sereg egy országrészen át vonult vissza.

Ha nem is tértünk ki a harcok részleteire, azt megállapíthattuk, hogy ez alkalommal is, a szemtanúk közlései, közvetlen harcosok feljegyzései, a későbbi történetírók szerint is, a székelyek mindvégig önfeláldozóan, hősi bátorsággal harcoltak, a győzelmi sorozatban jelentős szerepet vállaltak. Ezen harcoknak részesei voltak a felcsíki falvakból harcba vitt katonák is.¹

1. Barányai Decsi János é. n.: 87–100.; Demény Lajos 1976. 77–109.; Uő. 1979b. 93–109.

VÉRES FARSANG

A székelyek a sikeres hadjárat örömeivel, a csatákban elesettek fájdalomával, a szabadság kivívásának boldog tudatával tértek haza a havasalföldi török elleni harcokból. Vitték az örömhírt a csíki falvakba: visszanyerték újból a korábban elvesztett szabadságukat. Felcsíkon is kezdtek egy-egy helyen visszaszerezni a szabadosok a korábban elvett földjeiket, megtagadták a robotot.

A nemesek már a kezdetén félve tekintettek a fejedelem szerződésére, s a harcok végeztével visszatérőben Brassóban kérték Báthori Zsigmondot, hogy a „székelyeket adja vissza előbbi uraiknak”, vonja vissza a szabadságról tett ígéretét. A fejedelem hajlott a nemesség követelése felé, s a végső döntést az országgyűlésre bízta, ezért 1596. január 1-jére Gyulafehérvárra országgyűlést hirdetett.

A székelyek „könyörgő levelet” terjesztettek elő, amelyben a hadjárat előtti ígéretek betartását kérték. A nemesesség is írt „esedező levelet”, amelyben figyelmeztette a fejedelmet, hogy esküvel „kötelezte magát a nemesség minden jogainak megőrzésére”. A tulajdonképpeni ok az volt, hogy a nemesség több ezer jobbágyának elvesztését fájalta. Az országgyűlésen a vádaskodások után döntöttek: „minthogy a székelyek erőszakkal csikarták ki a fejedelemtől a szabadságot, s azután nem is tartották meg visszaadásának feltételeit, jogosnak látszik, hogy elveszítve a szabadság előjogait, az előbbi szolgálai sorba vettessenek”. Ráadásul a küldöttséget azzal az indokkal, „nehogy szétoszolva a többi népet fegyverfogásra izgassák, azonnal egy időben a fejedelem parancsára elfogják, és börtönbe vetik”.¹

A fejedelem aláírásával megerősítve az országgyűlés határozatát minden székbe elküldték. A tisztségviselők feladata volt közhírré tétele, megmagyarázása annak, hogy a jobbágyoknak kötelességük visszatérni uraikhoz.

A falvak lakói egymás után vették elő a havasalföldi harcokban használt vagy korábban, esetleg akkor rögtönzött fegyvereiket, azokkal támadtak az udvarházakra, azokra, akik részesei voltak az újabb határozatoknak. A székelyek lázadásáról Bocskai Istvánt, a fejedelem helyettesét értesítették, aki a székekbe katonákat küldött, s rövid idő alatt nagy kegyetlenséggel levertek a lázadást. A kegyetlenség érzékeltetésére szinte mindenkor idézik a megállapítást: „még a pogány se tette volna ezt”.

Feljegyezték, hogy Gyergyóban Lázár András látva a lázadók mozgalmát segítséget kért a fejedelemtől. Apafi Miklós mintegy 200 lovassal és gyalogossal a Bucsinon tábornot vert, azzal a szándékkal, hogy szétverik a felkelőket. Újfaluba gyülekeztek a gyergyóiak, hogy eltorlaszolják a hegyekből a vidékre bevezető utakat. Az előkészületekről azt írták, hogy „az egész éjszakát mértéktelen serivás közben ébren töltötték”. Alfalusi Kovács János nevét is feljegyezték, aki a táborozó katonák által gyújtott tüzet meglátta, és értesítette a veszélyről az Újfaluban összegyűlteket. Hiába fogtak fegyvert, s indultak harcba, a katonák őket visszaszorították a faluba, ott közülük sokat levágtak, másokat elfogtak, többeket később kivégeztek. De felgyújtották a házakat, némelyek családotul benne égtek. Elfogták vezérüket, Gál Jánost, aki életével fizetett a lázadásért. Az ütközetben 27-en estek el, három gyergyóit elfogtak, vasnyársra húzták, ötöt kivégeztek.

A csíkiakról, kászoniakról csupán annyit jegyeztek fel, hogy tudomást szerezve a Gyergyóban történekről visszatértek a nemesség szolgálatába. Csíkban különösen Lázár Andrásnak volt számos jobbágya.²

A feljegyzésektől függetlenül azért feltételezünk nagyobb szerepvállalást a csíkiaktól, mert a havasalföldi harcokban nagy számban vettek részt, a korábbi jobbágyosítások több faluban kényszerítettek szabadosokat jobbágyi sorba, majd a felkelés leverése után ugyanúgy büntették, mint a többi lakosokat.

A székelyeknek ezt a felkelését nevezték véres farsangnak.

1. Baranyai Decsi János é. n. 125–127.

2. Uo. 125–130.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 133–135.;

Demény Lajos 1979b. 115–118.

AVESZTETT CSATA

A nagyszerű havasalföldi győzelem lelkesítette a székelységet, egész Erdély lakosságát. Úgy tűnt, kedvező a politikai helyzet az ország függetlenségének kivívására, a fejlődés biztosítására. Kellő vezetéssel megkezdődhetett volna az újjászűletés annyi értelmetlen, hatalmi vágyból táplált szenvedés és gyűlölködés után, de nem ez történt. A véres farsang ismét oly helyzetet teremtett, amely további romlást eredményezett.

Báthori Zsigmond, miután már többször is lemondott Erdély fejedelme címéről, a különálló országot Rudolf császárnak ajánlotta fel. De mint korábban, ez alkalommal is meggondolta elhamarkodott tettét, és Erdélybe hívta Báthori András bíborost, unokatestvérét, aki ekkor Lengyelországban élt, hogy vegye át Erdély kormányzását. Báthori András 1599. március 30-án letette a fejedelmi esküt. Báthori Zsigmond hasonló egyezsége korábban András testvérével, Boldizsárral jutott, de későbbi némi meggondolás után őt börtönbe záratta, ahol meghalt.

A Habsburgok mindenképpen Erdélyt akarták megszerezni, de a váratlan fejedelmválasztás ebben őket megakadályozta. Attól tartottak, hogy Báthori András nem támogatja terveiket. Ekkor úgy vélekedtek, Mihály vajdára bízzák Báthori András elűzését, majd azután megvalósítják céljukat.

Báthori András meg akarta óvni Erdélyt az egymást követő háborúskodásoktól, lázadásoktól is, ezért a Habsburgokkal is, a törökkel is kapcsolatot akart tartani. Jó viszonyt alakított ki Mihály vajdával is, hisz nem sokkal korábban az erdélyi seregnek döntő szerepe volt a töröknek Havasalföldről való kiűzésében. Kereste a kapcsolatot a székelyekkel is. Ez utóbbi a legkevésbé sikerült, hisz a Báthoriak évszázadokra visszamenőleg hol becsapták, hol elégedetlenségeik miatt kegyetlenül büntették, hol pedig a biztosra megígért szabadságtól fosztották meg. Ez történt legutóbb is.

A Habsburgok tulajdonképpen már korábban megkezdték az erdélyi fejedelemség aláadását. Erre a székelyeket is kiszemelték, ismerve a fejedelem iránti sérelmeiket. Már 1598-ban arra biztatták Mihály vajdát, hogy tárgyaljon a székelyekkel, ígérje meg szabadságuk visszaállítását.

Mihály vajda előkészülő tábor alakított Plojest mellett, odahívta a korábban már zsoldjában álló székelyek és hajdúk vezetőit, hogy bizonyos tárgyalásokba kezdjen, de elrejtve tartotta tulajdonképpeni szándékát. A székely vezetők voltak: Makó György, Horváth György, Kis János, Tárkányi István, Tamásfalvi János, Kis György, Nagy Demeter, Kidei Péter, Szindi János, Petneházy István. Azt parancsolta nekik, hogy Székelyföldre térjenek, újabb katonákat toborozzanak. Hasonló megbízatással már korábban is küldött székelyeket haza, hogy a segítő Báthori András ellen közülük táborába férfiakat hívjanak. Az odaérkező székelyeket megeskette, hogy bárhová megy, harcaiban mindig követik.

Amikor Báthori András arról értesült, hogy Mihály vajda a Kárpátoktól nem messze táborba gyűjti katonáit, érdeklődött céljáról, de a vajda azt válaszolta, hogy a török ellen készülnek, és Bulgária felé vonulnak. Báthori András fegyvereket is küldött a harcokhoz.

Báthori András még mindig Erdély nyugodt időszakának bekövetkeztére gondolt, amikor arról értesült, hogy 1599. október 22-én Mihály vajda a Bodzai-szorosnál átkelt a Kárpátokon. A fejedelem nyomban üzent a székelyeknek, megígérte, hogy visszaállítja régi szabadságukat. Jól tudta, a székelyek megnyerése akár 20 000 katonát is jelenthet. De a székelyek, a csikiak, gyergyóiak sem, nem indultak táborba. Jól emlékeztek a Báthoriak korábbi tetteire, akár Báthori István kegyetlen megtorlásaira, akár a közeli véres farsangra. Csupán néhány nemes sietett a fejedelem segítségére.

Mihály vajda viszont írásba foglalta, hogy „helyreállítja a szabadságot”, lerombolják a szomorú emlékezetű, ellenőrzésükre és fosztogatásukra állított Székelytámadt és Székelybánja várakat. Hogy még nagyobb nyomatékot adjon szavának, a császár nevében készítette elő iratait. Utasította Darai János kancelláriai íródeákját, hogy nevében magyar nyelvű levelet készítsen elő, s a császárra hivatkozva közölje, visszaadja szabadságukat, amelyet a magyar királyok biztosítottak számukra, de a Báthoriak oly kegyetlenül elraboltak tőlük. A császár aláírását meghamisították, egy másik iratról a pecsétet is erre a levélre helyezték, át is adták a kézdivásárhelyi írni-olvasni nem tudó Hamar István székely nemesnek, hogy minél hamarabb juttassa el a székek lakosságához. A levelet Mihály vajda kiegészítette még magán írásával is, amelyben a székelyek vitézségéről, helytállásáról, a kereszténység védőiről szólt. A meglévő zsoldosok mellé még mintegy 8000 székely gyűlt Mihály vajda táborába.

De a székelyek még többet is tettek. A Báthori András pártján álló és hozzá harcba vonuló nemesek vagy főurak kastélyait, kúriáit lerombolták, különösen azokét, akiket János Zsigmond juttatott jobbágyokhoz és több földhöz is.

Mihály vajda seregével Szeben felé indult, útközben a székelyek megrohmozták és elfoglalták az erős falakkal körülvárt Fogaras várát, majd 1599. október 27-én Szellenberg határában ütöttek tábor. A csatára október 28-án került sor, ahol kezdetben az erdélyi fejedelem hadai már-már győzedelmeskedtek, amikor a vajda székely és magyar vezérei újabb rohamokkal győzelemre vitték a sereget. A csataterén 6–7000 ember holtan maradt.

Báthori András látva az erős sereget szűk kíséretével elhagyta a csatateret, azzal a gondolattal, hogy Lengyelországba távozik, ott új sereget szervez.

Mihály vajda pedig bevonult Gyulafehérvárra, fejedelemmé választotta magát, de a bécsi udvar nem tűrte a továbbiakban engedetlenségét, ezért 1601. augusztus 19-én Giorgio Basta katonái a tordai táborban kivégezték.¹

1. Szádeczky Lajos 1882. 7–58.; Balló István dr. 1899. 40–47.; Szamosközi István é. n. 237–204.; Demény Lajos 1977. 82–97.; Uő. 1979. 120–122. Veress Dániel 1983. 66–73.

EGYHÁZI ÁTOK

Báthori András menekülő csapatával Udvarhelyre érkezett, itt három napig pihent. A környék nemesei rövid idő alatt tudomást szereztek róla, s a fejedelem biztatására 104-en csatlakoztak hozzá.

Mihály vajda utasításba adta a csíkiaknak, hogy bárki Moldvába indulót vágjanak le. Külön is felhívta a figyelmet a fejedelemre: jutalomban részesül az, aki a fejedelmet élve vagy halva eljuttatja hozzá. A csíkiak biztosra akarták tudni, visszaszerezhetik-e szabadságukat, s amikor újabb bizonytságot kaptak rá, többen összegyűltek, és várták a fejedelem érkezését.

Felcsíkon a fő szervezőnek Balázs Mihályt, másként Ördög Balázst tartották, aki egyesek szerint „boldogasszonyfalvi” volt.¹

Kortárs feljegyzések szerint Székely Balázsnak hívták, aki a szenttamási nemes, Lázár Farkas „haszontalan szolgálója” volt. A többi felcsíki katonával azért nem ment táborba Mihály vajda hívására, mert beteg volt. De a Báthori név és a jutalom lehetőségének hallatán azonnal hírül adta a felcsíki falvakban Báthori András menekülését és Mihály vajda felhívását. Az ércharangokat félreverte, az otthon tartózkodó vagy a csatából hazatért lakosokat fegyverbe szőlította. Az emlékezet szerint volt ott mindenféle fegyver: „házi ágyú”, puska, kard, lándzsa, dárda, nyárs, fejsze. Székely-Ördög Balázs azt ordította: „ha elfogják a bíborost, annyi nyomorúságuk okozóját, nagy hálára számíthatnak a vajda részéről”. Nyomban gyülekezett: „a sok fegyveres és fegyvertelen, öreg és fiatal”. A menekülés vélt útját járhatatlanná tették, fákat döntöttek rá, az ösvényeket is elzárták. A támadók mintegy 800-an voltak.

A fejedelmet kísérő csapat viszonylag lassan haladt. Okozója egyrészt a nehéz út, másrészt a végleges, legalábbis hosszabb ideig tartó eltávozás tudatában menekített sok értékes holmijuk. A szenttamási hegyek lábánál érkeztek a völgybe, és Szentdomokos felé haladtak, hogy a hegyek között a Kárpátokon át vezető Gyimesi-szoroshoz érjenek. Ekkor támadt rájuk a felcsíki csapat. Kegyetlen harc kezdődött. A Báthori Andrást kísérő csapat tagjai kardot rántottak, erőteljesen védekeztek, de a támadók sorban levágták őket. Mindkét részről sok halott maradt az ösvényeken. A fejedelem néhány társával menekülni próbált. De kísérői fokozatosan annyira lemaradtak, szétszéledtek, hogy közülük csak hárman követték a továbbiakban. Fekete István mély sebektől vérzett, a további meneküléshez nem maradt ereje, ezért a fejedelem és Mikó Miklós egy bokorba

rejtette el, ágakkal takarta be, így az üldözők nem találtak rá, s az akkor történetek később ő mondta el. Feljegyezték, hogy egy Csomortáni nevű kísérő is megmenekült.

A fejedelem eljutott egészen Naskalatig, amely hegy a felcsíki hat falu tulajdona, átnyúlik egészen a Gyimesekig. Ezen a részen haladva egy kunyhóban juhászra találtak, bár október végére a pásztorok már levonultak nyájaikkal a hegyekből a falvakba, s a fejedelem tőle italt kért. A juhász tejet, mások szerint a sajtkészítéskor maradt levet, úgynevezett savót adott a fejedelemnek, érte aranyat kapott. A nagy fáradságtól kimerült fejedelem egy fatörzsre hajtotta fejét, azalatt Mikó Miklós örködött.

A felcsíkiak egy kis csoportja a hegyi ösvényeken gyorsan haladt, a pásztortól megtudták, merre távozott onnan a fejedelem, tüstént utolérték, és meg is támadták. Mikó Miklós több vérző seb miatt egyre gyengébb lett, végül élve fogták el, de kivégezték, majd a tovább menekülő fejedelemre támadtak. Ördög Balázs fejszéjével homlokán súlyos sebet ejtett, majd fejét levágták, és Mihály vajdához vitték, aki megjutalmazta őket. Ugyanakkor azt parancsolta, hogy a fejedelem testét is szállítsák Gyulafehérvárra, ahol azután fejedelmi rangjához méltóan temettette el.²

A gyilkosok között Kristály Andrást is emlegették. A történetet a csikdánfalvi születésű csikszeredai gimnázium tanára a *Köderdő mellől* című kötetében *A pásztorbükki leányról* szóló elbeszélésében örököltette meg.³

Mivel egyházi méltóságot s egyben egy országnak, Erdélynek fejedelmét ölték meg Szentdomokos határában, az eseményt követően a Szentszék VIII. Kelemen pápa idején Csikszentdomokos népét Felcsíkkal együtt átokkal sújtotta, és 100 éves böjtöt rendelt el.⁴

A kivégzési helyet a szentdomokosi búcsújárók minden évben „keresztaljával” meglátogatják. A gyakori erős hideg miatt november 1-je helyett az utóbbi időben 2–3 héttel korábbanra, inkább október első vasárnapjára teszik a búcsújárást. Az egyház 500 év után is élő hagyományként őrizte meg a történet emlékét, amelyhez számos monda is kapcsolódik a szentdomokosi és a környéki népköltészetben.⁵

Amikor Báthori Zsigmondot 1601. február 3-án az erdélyi rendek már harmadikszor is fejedelemmé választották, utasításba adta Székely Mózesnek, a Báthoriakhoz hű hadvezérnek, később Erdély fejedelmének, hogy csapatával Csíkba siessen, és keresse fel, büntesse meg Báthori András gyilkosait. Elsősorban Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos lakosait vont a felelősségre, s az utasításnak megfelelően kegyetlen szigorral megtorolta a fejedelem halálát. „Odaérkezve tombolt az öldöklésben és pusztításban a vidék népe ellen”.⁶

1. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 137.

2. Szamosközi István é. n. 201–203.; Szádeczky Lajos 1882. 73–77.; Balló István dr. 1899. 45–46.; Magyar Zoltán 1998. 7–18.

3. Antal Áron 1927.

4. Ferencz Béla 1935. 70.; Domokos Pál Péter 1989. 19.

5. Magyar Zoltán 1998.

6. Benkő József 1999. 243–244. A 244. oldalon az 1701 évszámot 1601-re javítottuk; S Sebestyén Mihály 1994. 20.

TÍZ ESZTENDŐ

Az erdélyi rendek a háromszéki Lécfalván 1600. október 25-én „tábori országgyűlés”-en ismét büntették a székek lakosságát. A közszekelyek hiába harcoltak, majd lázadoztak, őket újból visszarendelték a nemeseknek, főembereknek. Utasították őket, hogy felépítsék a lerombolt udvarházakat, de még a két várat is. A hatalomnak át kellett adniuk a fegyvereket.¹

Az annyi reménnyel várt szabadság ismét elveszett. De most némi változás mégis történt. A fejedelemségbe visszatért Báthori Zsigmond most engedményeket tett a székelyeknek, mert világosan látta, hogy nélkülük nincs kellő erősségű erdélyi hadsereg. Ismét megígérte régi szabadságukat, sőt 1601. december 31-én Déván olyan kiváltságlevelet bocsátott ki, amely szerint ismét felszabadultak a székelyek a jobbágysági kötelezettségek alól. S a szabadságról hallva a székelyek újból gyülekezni kezdtek táborába. Mennyi vérfolyástól, szenvedéstől lehetett volna megmenteni a székelyeket, ha a fejedelem korábban döntött volna így.

Siménfalvi Székely Mózes 1603. május 9-én az országgyűlés Erdély fejedelmévé választotta. Nyugalmat akart teremteni, kapcsolatot keresett a törökkel, a Habsburgok ellen fordult. De a bécsi udvar ismét havasalföldi uralkodót, Mihály vajda utódját, Radu Şerbant küldte ellene, aki nagy sereggel támadott, magával hívta a székelyeket is, hisz tudta, mit tett Székely Mózes a csíkiakkal. A csíkiak harcolnak is mellette, s rövidesen „csíkszentmihályfalvi” Katona Mihály Rác Györggyel a csatatéren Székely Mózes fejét elütötték, s becsomagolva vitték Radu Şerbánnak.²

Ezek után Basta és Radu Şerban hadai szinte egész Erdélyt előzönlítették.

1605. február 21-én Bocskai Istvánt választották Erdély fejedelmévé, sőt április 20-án Magyarország fejedelmévé is. Korábban a székelyek ellenségnek tekintették, de amikor a Habsburgok ellen fordult, és Erdély függetlenségéért indított mozgalmat, a székelyek is támogatták. Kikötésük az volt, hogy régi szabadságukban megtartja, idegent sem kapitánynak, sem tisztnek közülük nem tesz, hanem katonai vezetőiket maguk közül választják, hadba vonuláskor ha 15 napig nem kerül sor csatára, hazatérnek.

S valóban a székelyektől nem kért adófizetést, csak a szükségletek szerint hadba vonulást. Az egyezségnek megfelelően 2000 veres darabont és 2000 válogatott lovas állott harcra készen. Az együttműködés eredményeként a székelyeket, természetesen a csíki falvak lakóit, élete végéig védelemben részesítette. 1606. december 29-én meghalt. A hajdúk azt gyanították, hogy megmérgezték.

Őt Rákóczi Zsigmond követte Erdély trónján, de csak rövid ideig: 1607. február 12-én választották meg, s már 1608 márciusában lemondott. Tervezte az ökörsütés újbóli bevezetését, de nem tudta megvalósítani. A székelyeket sorban tüntette ki. Csíkban 1607 márciusában, majd a következő hónapokban számos közszekelyt lőfősített: sok rákosinak „armalist adott”, Szenttamáson Albert Tamást és testvérét, valamint Boros Mihály udvarházát mentesítette a katonaságtól, novemberben azokat a dánfalviakat, akik a vasbányában dolgoztak, minden háborús felkeléstől felmentette.

Rákóczi lemondása után újabb Báthori következett Erdély fejedelmévére. A rendek Báthori Gábort 19 éves korában 1608. március 7-én különféle befolyások eredményeként

Erdély fejedelmévé megválasztották.

A korábbi gyakori harcok, háborúk után valamelyes békét sikerült megvalósítani, mind a német, mind a török törekvések között megtalálta a megfelelő helyet, pedig a nyugtalan, merész terveket szövő fejedelmek közé tartozott. Sikerral tudta katonái sorába állítani a székely köznépet, annak ellenére, hogy a Báthoriak ritkán kaptak támogatást a székelyektől. Elrendelte, hogy az utóbbi időben jobbággá tett székelyeket szabadítsák fel, aki pedig ismét jobbágyságra adná magát, az halállal lakoljon.³

Ennek ellenére néhány hívének maga is jobbágyokat adott ajándékban: Csíkszék főtiszteit értesítette, hogy Szentimrén Hadnagy Jánosnak három jobbágyot adományozott.⁴

A határok őrzésére nagy gondot fordított. 1608-ban engedélyezte, hogy néhány csíki falu katonái ne vonuljanak hadba, inkább védelmet nyújtsanak a lakosságnak. Dánfalva és Madaras lakosságának az volt a feladata, hogy őrizze a Gyimesi-szorost. A kászoniak Uz-völgyében Lassúág-pataka, Veresvíz és Nemere-hegy útjaira, ösvényeire vigyáztak. Igazságtalannak tűnt az a vélemény, amely 1609-ben az országgyűlésen hangzott el. A küldöttek közül néhányan úgy nyilatkoztak, hogy Kászon, Zágon, Dánfalva, Madaras lakói azzal az indoklással, „hogy ők valami ösvényekre vigyáznak”, a hadba vonulásról felmentést kaptak, s amelyet nem tartanak méltányosnak, sőt kérik, hogy „ők is viseljenek a többi székelységgel egyenlő terhet az hadi szolgálatban”. Megállapításuk, hogy a mentesítés megszüntetésével 500–600 lovas és gyalog katona kerülhetne a székely hadba vonulók közé.⁵

Az említett kérés bizonyára nem valósult meg, hisz Báthori Gábor 1609. március 3-án a dánfalviak kiváltságát továbbra is megerősítette.⁶

A következőkben is jó néhány csíkinak lófőiséget adományozott. Általános megállapítás, hogy a székelyekkel jó viszonyt tudott kialakítani, s akik köszönetképpen mindvégig ki is tartottak mellette.

1613. október 23-án a 33 éves Bethlen Gábort Erdély fejedelmévé választották. Gyermekkorából némi ismeretekkel rendelkezett a csíki-gyergyói emberekről, mindennapi munkájukról, hisz egy ideig a Szárhegyen élő Lázár András anyai nagybátyja kastélyában tartózkodott. Lázár András csík királybírája volt, tehát a többi falvak lakói is gyakran eljártak hozzá, Szárhegyre. Minden elődjénél jobban ismerhette a székely katonatársadalom panaszait, szabadság utáni vágyát. Fejedelemsége idején pedig arra kellett számítani, hogy a mintegy 10 000 fős könnyen mozgósítható, harci tapasztalatokkal rendelkező székely had döntően befolyásolhatja céljai megvalósíthatóságát. Ezért olyan jogokat biztosított, amelyek korábban gyakran csorbát szenvedtek. Ilyen volt a székely szabadság, önállóság tiszteletben tartása, a királybírák évenkénti választása, az állattenyésztéshez szükséges só biztosítása.

Jól látta, hogy a jobbágyságra jutott székelyek számának növekedésével egyre jobban fogy a harc képes székely haderő, ezért ennek megakadályozását egyik feladatának tekintette. Ismeretes volt az is, hogy szabad székelyek közül sokan a hadakozás idejére mindaddig jobbágysorba álltak, amíg társaik visszatértek a harcokból. Ezért is igen fontosnak tartotta, hogy hadba vonulás előtt mindig pontosan tudja, kikre, hány katonára számíthat a táborba vonuláskor, ezért már fejedelemsége kezdetén, 1614. február 18-án megbízottjai megkezdték a székely férfiak összeírását. Megállapították, hogy Bocskai István óta 6000 székely lett jobbággá. Bizonyára hozzájárultak intézkedései ahhoz,

hogyan fejedelemségének utolsó szakaszában 3000, akár 4000 katonával gyarapodott a székely haderő, főleg puskás gyalogokkal és kopjás könnyű lovasokkal.⁷

Bethlen Gábor Csíkban is, mint a többi székben, rendszeresen rangjában előléptette azokat a katonákat, akik bizonyították hűségüket és harci készségüket. Mikó Ferenc csíki főkapitányt annyira kedvelte, hogy 1620-ban a csíki hámost, amelynek sorsa együttesen érintette Madaras és Dánfalva lakosságát, neki adományozta.⁸

Azt megállapíthatjuk, hogy a zűrzavaros időszak ellenére Bethlen Gábor fejedelemsége időszakában a csíki falvak lakói viszonylag békességben éltek, bizonyos előbbre haladást, fejlődést tapasztalhattak a mindennapi életükben.

1. EOE IV. 551., 558.

2. Nagy Szabó Ferenc é. n. 29.; Szádeczky Kardos Lajos dr. 1993(1927). 161.

3. EOE VI. 113.

4. SZOT VI. 26: 1048. sz.; 27: 1049. sz.; 33: 1055. sz.

5. EOE V. 284.; VI. 122.; Szádeczky Kardos Lajos dr. 1993(1927). 287.

6. Endes Miklós dr. 1938. 102.

7. Demény Lajos 1982. 89.

8. Endes Miklós dr. 1994(1938). 104–106.

I. RÁKÓCZI GYÖRGY CSÍKBAN

Bethlen Gábor halálát követően, 1630. december 1-jén a rendek a gyulafehérvári országgyűlésen I. Rákóczi Györgyöt Erdély fejedelmévé választották, karácsonykor már fel is esküdt a főnépeknek. Bár a békés életre törekedett, tovább folytatta a székely haderő gyarapítását, jól tudva, hogy erős hadsereggel inkább távol tudja tartani az ellenséget a határoktól. 1634 elején, majd 1635 őszén bejárta a Székelyföldet, megfordult Csíkban is. 1635. november 4–12 között Csíkban tartózkodott. Ekkor végeztette el a férfiak összeírását, s közben hadiszemlét is tartott. Arról akart meggyőződni, hogyan élnek azok az emberek, akiket elődei is az erdélyi hadak erősségének tekintették, de akik szabadságuk védelmében gyakran felkeltek a fejedelmek és főnépek ellen. Ezen összeírás adatai az idők folyamán eltűntek, de egy-két levél csíki tartózkodásáról ismeretes. 1635. november 7-én Csikszeredában kiadott levelében az ősjobbágysággal járó kedvezményt biztosította. Ekkor ősjobbágnak tekintették, aki Mihály vajda bejövetele előtt is az volt. Ők nem fizettek adót. Akik viszont azután kötötték magukat jobbágyságra, azoknak a megszábott járadékot ki kellett fizetniük. Ezzel is azt akarta a fejedelem elérni, hogy a haderő ne csökkenjen.¹

Csíki-, Gyergyó- és Kászonszék lakói számos panasszal fordultak a fejedelemhez, amelyekre 1635. november 12-én válaszolt. Közölte, hogy az 1623 után jobbágysorba jutottakat a katonák közé kell írni, ha valaki akadályozná szabadulásukat, minden jobbágyért 400 forintot kell fizetnie. A tisztségviselők feladata lesz az összeírt jobbágyok megoltalmazása, nem engedélyezhetik senkinek a jobbágysorba visszahelyezést. Építő,

egyezkedő, rendet követelő, határozott, de megértő politikájának köszönhető, hogy a székelység támogatta törekvéseiben. Halála után is tisztelettel emlékeztek rá. Hisz uralkodása idején sem moldvai, sem tatár hadak nem léptek pusztító szándékkal Székelyföld területére.

I. Rákóczi György a kor szokása szerint gondoskodott utódlásáról is. 1642. február 19-én fiát 21 éves korában az erdélyi főurak Erdély fejedelmévé választották. „Öreg” Rákóczi György 1648. október 11-én Gyulafehérváron eltávozott az élők sorából. Halála előtt fiához néhány intelmet fogalmazott meg. Ha azokat az új fejedelem betartotta volna, Felcsík lakosságának is kevesebb szenvedés jutott volna a következő évtizedekben.

Azt írta: „Az mi becsületünket, atyai és anyai méltóságunkat, igen-igen szemed előtt viseljed, azt szántsándékkal, vakmerőségből meg ne igyekezzed bántani, szomorítani ... Kinek-kinek becsületét érdeme szerint igen megadjad, magadat mindenekkel szeretted, kevélység kárhozatos fősvénység tőled távol legyen...”²

1. SZOT VI. 131: 1112. szám és jegyzet.

2. Uo.122: 1103. sz.; 133–1114. sz.; I. Rákóczi György 1983. 324.; Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 181–190.; Demény Lajos 2001. 229–230.

A LENGYELORSZÁGI HADJÁRAT

Apja temetését követően már 1648. október 11-én elfoglalta az Erdély fejedelme széket. Mindazt, amit néhány évtizeden át Báthori Gábor, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György épített, rövid idő után egy meggondolatlan hadjáratral feláldozta, mert nem vette figyelembe a kialakult körülményeket, meg aztán ebben a véletlen is közrejátszott. Arra gondolt, hogy folytatja apja politikáját a lengyel trón megszerzéséért, de abban az évben, 1648-ban II. János Kázmér kezdte meg uralkodását, s így a lengyel trón megszerzésének igénye a továbbiakban veszélybe sodorta Erdély népét.

II. Rákóczi György – akárcsak az előbbi fejedelmek – rendszeresen kapcsolatot keresett a székelyekkel, hisz katonai erejéhez a fő támaszt innen várta. Ez a törekvése folyamatos kapcsolatot alakított ki a csíkiakkal is. Uralkodása idején számos alkalommal említik Dánfalvát s a többi felcsíki hat falut is akár a moldvai, akár a havasalföldi vagy a lengyelországi hadjáratokról esett szó.

A lengyelországi kedvezőtlen hírek hallatán arra törekedett, hogy Erdélyről a szomszédos fejedelemségben kedvező vélemény alakuljon ki. Elsőnek Moldvában Gheorghe Ștefánt juttatta hatalomra. 1653-ban a fejedelem Csíknak már apja idején is főkapitányát, Petki Istvánt irányította katonáival, hogy „a kozákság jövetelére is úgy vigyázná, miattok az velek való népben vigyázatlanság miatt kár ne essék, s az országra is veszély ne jőne”.¹

Mintegy hat heti várakozás után „Szucsva” várának rohamozását határozták el, hisz már éhezett a tábor. Új harci módot is alkalmaztak: „az székely atyafiak ... illy mesterséget

gondoltak és tanáltak vala”: Vastag deszkát „kiki a mint akarná maga hosszához alkalmaztatván s magasságát fején feljül hagyván, szemeinek heleit azokon kifurván, lyukasztván” a támadás idején pajzsként használják. A távoli lövések idején védte a testüket, de közelharcban nem hasznosíthatták.

Sikernek tartották, hogy a kozákok „Szucsva alá érkeztek volt . tizenhatezren lehettek, de négy vagy ötödfél ezer benne alig maradt, kik hazájokba megérkezettek „,²

II. Rákóczi György Havaselvén Constantin Şerbánt juttatta hatalomra, mivel benne látta azt a vajdát, aki a belső zavarokat rendezni tudja, így Erdély lakosságát nem veszélyeztetik esetleges betörésekkel. A havaselvi hadjáratot maga a fejedelem vezette. Seregében számos csíki katona harcolt. A fejedelem megalégedését az is bizonyította, hogy a csíkiak közül sokat kitüntetett. Felsoroljuk azok nevét, akik a stroeşti táborban 1655. június 7-én II. Rákóczi Györgytől elismerésben részesültek. Feltüntetjük azok nevét is, akiket már korábban vagy a következő években kitüntettek valamelyik felcsíki faluból a hat közül.

SZENTDOMOKOS

Boros György	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Dobos Máté	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Kis János	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Kis Márton	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Olter János	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én

SZENTTAMÁS

Akác Imre	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Akác István	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Böjte Benedek	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Böjte Imre	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Barna Gergely	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Barna István	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Boros György	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Csóth Mátyás	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Guzora Máté	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Korlát Tamás	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Molnár Bálint	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Molnár Mihály	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Palkó István	nemesítés a stroeşti táborban 1655. július 7-én
Csendes János	lőfősítés Kolozsváron Apafi Mihály által 1662. február 23-án

JENŐFALVA

Abos Mihály	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Áros János	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Bíró András	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Gegő György	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Gegő Mihály	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Jeremiás Mózes	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Karda János	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Tamás Gergely	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Tamás István	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Vízi Balázs	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Péter János	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én

KARCFALVA

Bíró János	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Bíró Péter	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én
Sándor Péter	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én

DÁNFALVA

Ferencz István	nemesítés I. Rákóczi György által 1638. május 12-én
Ferencz János	nemesítés I. Rákóczi György által 1638. május 12-én
Ferencz Máté	nemesítés I. Rákóczi György által 1638. május 12-én
Kovács György	nemesítés I. Rákóczi György által 1638. május 12-én
Szöcs Mihály	nemesítés a stroești táborban 1655. július 7-én ³

A Csíki- és Gyergyói-medencében lakó katonák közül az 1600-as évek közepéig elismerésként a különböző harcokban szerzett érdemeikért folyamatosan nemesítettek vagy lófősítettek a korabeli fejedelmek, 1655-ben viszont igen magasra emelkedett a kitüntetettek száma: 223 személyt nemesítettek, 50-et lófősítettek.

II. Rákóczi György az 1650-es évek elején jelentős kapcsolatokat alakított ki Európa több országával. Követeket küldött Svédországba, Angliába, Hollandiába, Dániába, tárgyalt az oroszokkal, tatárokkal, lengyelekkel is.

A svéd király, X. Károly sikeres hadjáratot folytatott a lengyelek ellen, majd arra kérte Erdély fejedelmét, hogy csatlakozzék hozzá, győzelem esetén Lengyelország jelentős részén uralkodhat. János Kázmér lengyel király szintén segítséget kért tőle, felajánlotta, hogy halála után neki adja át a hatalmat, sőt életében már megkapja Galíciát és még más területeket.

A svédek sikereket értek el: 1656 júliusában már jelentős területeket foglaltak el. Az orosz cár csapatai is harcoltak a lengyelek ellen. Egyetlen szövetségesük, I. Lipót nem küldött segítséget. Úgy tűnt, hogy biztosra vehető Lengyelország feldarabolása, ezért döntött úgy II. Rákóczi György, hogy a svédekkel köt szövetséget. A harcokban részt vettek a kozákok is.

A törökök arra gondoltak, hogy a megerősödő, hatáskörét igen kiterjesztő erdélyi fejedelemség veszélyt jelenthet birodalmára, ezért figyelmeztették II. Rákóczi Györgyöt: ne induljon hadba Lengyelország ellen. A lengyelországi hadjárat híret a tatárok sem fogadták szívesen.

II. Rákóczi György a biztos győzelem és a kézzelfogható közelségbe került hatalom gyors megszerzése reményében gyűjtötte össze seregét, nagy számban a csíki székely katonákat is. A télben kezdődő hadba vonulást, a távoli harcokat mások mellett ellenezte anyja, Lorántffy Zsuzsanna, sőt felesége Báthori Zsófia is.

A fejedelem hadba vonulását azzal is próbálta indokolni, hogy a megnövekedett haderővel és a kialakuló szövetségesek segítségével I. Lipót Habsburg császár is legyőzhető, esetleg távlati tervként az is megvalósulhat, hogy új nagy erővel fordulhat szembe a törökkel.

A csíki katonáknak már 1656 decemberében gyülekezőt rendeltek el, 1657. január 18-án Máramarosban kellett tábort ütniük. Itt 40 000 katona gyűlt össze, s a fejedelem vezetésével elindultak Lengyelország meghódítására. Hozzuk csatlakoztak a kozákok is mintegy 30 000-en, majd az erdélyi csapatok a svédekkel együtt harcoltak.

A hadjárat során sikert sikerre halmoztak, de a lakossággal különösen a kozákok nagyon kegyetlenül bántak: követelöztek, égettek, raboltak, pusztítottak, gyilkoltak. A civil lengyelek körében igen erősen tornyosult a gyűlölet a hódítók ellen.

A biztos győzelem hite szinte egyik napról a másikra kilátástalanságba fordult: 1657 júniusában a svédek azt közölték, hogy távoznak Lengyelországból. Indokuk az volt, hogy országukat a dánok megtámadták. Júliusban a kozákok is gazdag zsákmánnyal indultak haza, így II. Rákóczi György serege magányosan maradt.

A csaták során az egyre nagyobb vereséget szenvedő lengyel király békét, nagy területet és jövedelmet ajánlott fel az erdélyi fejedelemnek. Mivel csak visszautasításban volt része, a töröktől kért segítséget, sőt később I. Lipót csapatai is a lengyeleket támogatták. Ekkor már II. Rákóczi Györgynek kényszerű békét kellett kötnie. A feltételek egyike az volt, hogy a lengyelek által megszabott kanyargós úton, nagy kerülőkkel haladjon a sereg hazafelé. Hamarosan kiderült, hogy az időközben ellenük indított tatár sereg csapdájába vezették. Ekkor a fejedelem egy kisebb, gyorsabban mozgó csapattal külön vált, a sereg további vezetését Kemény Jánosra bízta. A tatárok az egész erdélyi sereget bekerítették, és nagy váltságdíj reményében a Krimbe, fogságba hurcolták.

Megkezdődött az évekig tartó alkudozás a foglyok váltságdíjának megállapítására, a pénzek kölcsönzésére, egy-egy fogoly kiszabadítására. Erdélyben úton-útfélen asszonyok, gyermekek koldultak, hátha a váltságdíjat összegyűjthetik.

A szabadságot nagy összegek kifizetése után csak néhány fogolynak sikerült megszereznie, a többség örökre elveszett: folytatta valóságos rábszolgaként kiszabott munkáját, később elgyengülve az ottani földben talált örök pihenésre, tán külön telepen kis közösségeket alakítva belenyugodtak sorsukba, végleg ott is maradtak.

Kemény János például 116 000 tallér váltságdíj kifizetése fejében tudott szabadulni a tatár fogságból.⁴

1. Szalárdi János é. n. 65.

2. Uo. 68–69.

3. Vass Miklós 1900. 56–58., 222–225., 295–296., 356., 429–431., 487–488., 545–548., 596–612.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 112–115.

4. Mikó Imre 1855b. 161–166.; EOE XI. 37–44.; Enyedi István é. n. 79–93.; Petek Katalin 1989. 314–315.; Sebestyén Mihály 1994. 42–45.

A FEJEDELEM LEVELE A CSÍKIAKNAK

ERDÉLY TOVÁBBI ROMLÁSA

II. Rákóczi György hazatérte után továbbra is ragaszkodott a hatalomhoz, bár maga is láthatta, hogy a bajból az országot nem tudja kivezetni. Különösen azért nem, mert a török nagyvezír, Küprülü Mehmed, aki már 1657 januárjában parancsként küldte az üzenetet: térjen vissza Lengyelországból! De nem hallgatott rá. Ez év októberében szintén parancsban küldte az országgyűlésnek: válasszanak új fejedelmet. A török függőségben lévő ország gyűlése, hogy elkerülje az újabb pusztítást, Rhédei Ferencet választotta fejedelemnek, de még nem iktatták be. Rákóczi György hadat gyűjt, 1658 januárjában újból visszaül a fejedelmi székbe. Eredménye az, hogy augusztusban Küprülü serege élén Erdély határára érkezett, s táborába rendelte a fejedelmet, aki nem jelent meg. Az országgyűlés Barcsai Ákost nevezte ki fejedelemnek. Rákóczi újból támad, újból fejedelem lesz. A török elleni harcban sok székely vesztí életét, maga is súlyosan megsebesül, két hét múlva már halott. Továbbra is fejedelem Barcsai, aki hajlandó a törökökkel együtt működni. Küldöttség hívja a fejedelmi székbe az időközben tatár fogságból kiszabadult Kemény Jánost. 1661. január 1-jén meg is választják fejedelemnek, időközben Barcsai le is mondott. Mivel Kemény János az országot I. Lipót oltalmába ajánlotta, és szembefordult a törökkel, vesztét nem kerülhette el, egy éves fejedelemség után, 1662. január 23-án a Segesvár melletti nagyszőlősi csatában hősi halált halt, testét soha nem találták meg. Lényegében négy év alatt Erdélynek négy fejedelme volt, Rákóczi György többször is, az ország pedig öröklődött a török és Habsburg érdekek között. Mindez a lengyelországi hadjárat következménye volt.

A székelyek hol a török, hol a német ellen harcoltak, gyakran egymás ellen is, hisz a többség a török ellen fordult, de voltak székelyek a török párti fejedelmek seregében is. Lényegében Erdélyben polgárháború zajlott, az ország értékei napról napra pusztultak.

E villongásban, az egymást követő fejedelmi váltásban mind a csíki lakosságnak, mind a katonasorban lévőknek bőven kijutott a szenvedésből és vérontásból. A csíkiak mindvégig kitartottak II. Rákóczi György mellett. Segítette harcaiban Petki István, Csík főkapitánya, Lázár István csíki főkirálybíró, Mikes Mihály kancellár, s vitték magukkal a felcsíki katonákat is a harcok idején. Amikor II. Rákóczi György a szászfenesi csatában 1660. május 22-én halálosan megsebesült, másnap levelet írt a csíkiaknak – ez volt utolsó levele. Azt írta: „Kegyelmetek édes hazájához való igaz szeretetének, hozzánk való hűségének tegnap dicséretes jelét adá, mi is vérünk ontásával s sebeinkkel pecsételtük meg kegyelmetekhez és a szegény ország megmaradásához való szeretetünket, melyet remélünk boldogabb succesussal rövid nap megmutathatunk. Isten a sebekből felgyógyítván nem késünk kegyelmetek megmaradására gondviselésünket terjeszteni, intvén kegyelmesen kegyelmeteket: nekünk tartozó köteletségének s hűségének úttjáról el ne tántorodgyék, mostan szerzett keresztyéni, nevetek ellenkező cselekedeteikkel be ne árnyékolják.”

II. Rákóczi György sebesüléséből már nem gyógyult meg, 1660. június 7-én meghalt.¹ S hogy milyen polgárháborús hangulat volt, mi sem bizonyítja jobban, mint az, ahogyan

Barcsai Ákos viszonyult a székelyekhez. Barcsai Gáspárt, testvérét az udvarhelyiek támogatásával a csíkiak és háromszékiek ellen küldte, s Barót mellett, a Cseme réjtjén 1660. október 13-án győzedelmeskedett. Az elfogott székelyek egyik részét kivégeztette, sokaságnak orrát-fülét lemetszette, és zsákban küldte bátyjának győzelme és bosszúja, büntetése bizonyosságául. Innen Kászon felé vonult, hogy Csik lakosságát tovább büntesse.

Barcsai Ákos 1660. október 26-án a csíkiakat levélben fenyegette. Említette, hogy csapataiban székelyek is vannak, hogy „vadnak köztetek sok emberséges emberek, igaz hazafiak, kik a fényes porta és mi hívségünktől el nem szakadtnak”. Tovább folytatva levelét arra biztatta a csíkiakat, hogy ha őt támogatják, mentséget kapnak, de ha nem segítik, a csíkiakat meg is tudja büntetni, hisz a török segíti. „Készebbek vagyunk – írta a levélben – az egész török hadat behívatni, kikhez is az fővezérektől parancsolattyok ment, s porrá tétetni benneteket”.²

Kemény János érkezésének hírére, mivel benne a török elleni harcok folytatását látták, a csíkiak a Nagyerdőn átvonultak, s a Barcsaihoz hű udvarhelyieket pusztították. Másik irányból a háromszékiek is támadtak.³

Erdély elvesztésétől félve Ali basa nagy sereggel vonult a határra, felhívta a rendek figyelmét, válasszanak új fejedelmet Kemény János helyett. Mivel a rendek nem hallgattak rá, mintegy 5000 török és tatár katonával pusztítani kezdte a falvakat, s rövid idő alatt 1661. szeptember 3-ra korabeli feljegyzések szerint 170 000 foglyot gyűjtetett össze. Ismeretes az is, hogy 1658-ban a tatár 100 000 embert vitt fogságba.⁴

Az ilyen támadásokkal nem látták megoldottnak a maguk szempontjából Erdély sorsát, ezért számukra elfogadható, megbízható fejedelmet kerestek. Csik főkapitányát, Petki Istvánt hívták a fejedelmi székbe; követek révén kérték fel, fogadja el ajánlatukat, biztosítsa az erdélyiek adózását, de ellent mondott, hű maradt a Kemény Jánosnak tett ígéretekhez. Mások viszont Apafi Mihályt ajánlották fejedelemnek. Elmondották róla, hogy Ebesfalván él, akit „nemrég váltottak ki nagy pénzen a krími rabságból”, de „a kelletténél szerényebb és szelidebb”, „erélytelen” is. Ali basának tetszett az ajánlat, végül kénytelen-kelletlen Apafi Mihály elfogadta a megbízatást. Ebesfalváról vitték abba a gyűlésbe, ahol 1661. szeptember 15-én fejedelemmé választották, majd tisztségében ez év november 20-án jogszerűen törvényesítették.

1. SZOT VI. 227: 1176. sz.

2. Uo. 228: 1177. sz.

3. Bethlen János é. n. 210–211.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 121.

4. Endes Miklós dr. 1994(1938). 123.

CSÍK EGYETLEN LÁNGTENGER

Ali basa levélben kérte a székelyeket, hogy fogadják el fejedelemnek, és támogassák Apafi Mihályt, s fizessék be a kijelölt adót. Az udvarhelyiek, majd a háromszékiek is elfogadták az ajánlatot, a csíkiak azonban Petki István vezetésével ellenálltak. Biztak abban, hogy Kemény János segítségükre érkezik.

Ali basa és Apafi Mihály Udvarhelyen úgy döntött, hogy Izmail Budai basa vezetésével küldenek sereget a csíkiak ellen. Könnyűlovast 20 000-et, puskás gyalogot 10 000-et indítottak útnak a Tolvajos-tető felé. A csíkiak mintegy 20 000-en lehettek – így írta a török követ, Evlia –, mások szerint mind ott voltak, akik csak fegyvert tudtak fogni. Nem feledhetjük a számbavételkor, hogy a csíki férfiak jelentős része a lengyel hadjárat idején tatár fogságba esett.

A csíkiak hiába készítettek erős torlaszokat, vágták be a fákat az útra, az ösvényekre, elszántan készültek a harcra, hisz szülőföldjüket, szeretteiket védték. A törökök 1661. október 21-én árulók segítségével hamarosan bekerítették, illetve arra kellett figyelniük, hogy az ellenség már nemcsak két oldalról támad, hanem a hátuk mögött a falvak is égnek. A tatárok gyújtották fel, de előbb kirabolták a lakosságot, jelentős részüket elfogták, és összekötözve hurcolták magukkal váltságdíj reményében kilátástalan fogságba. Petki István is a Hargita keleti lábánál, a felcsíki falvakat vagy határaikat érintve csak Gyergyó felé tudott elmenekülni.

A Tolvajos-tetőről bevonulva a törökök feldúlták a klastromot, a skólát, a Mikó-várat, Szereda városát. Barátokat öltek meg. Majd szekerek során szállították a rabolt holmikat, mintegy 9000 foglyot tereltek a Nagyerdő felé.

A pusztítás utáni első benyomásokat is rögzítették: „Életerős, viruló kis országból temető lett, mindenestől, egy nap alatt”. Másik helyen azt írták: „Csík három-négy óra alatt füstet vetett”, majd: „csík »egyetlen lángtenger«, kegyetlen pogányüvöltés, keserves székely jajkiáltás”. E néhány mondat kiválóan jellemezte a török-tatár betörést követő állapotokat. Még annyit hozzátehetünk, hogy a foglyok közül néhánynak sikerült megszöknie, de a többséget a törökök magukkal vonszolták. Ilyenkor a nőket is vitték a váltságdíj reményében. Egyeseket később sikerült kiváltani, 42 asszony visszatéréséről maradt feljegyzés, sokan még tíz év teltével is reménykedtek abban, hogy rátalálnak feleségeikre.¹

1. Bethlen János é. n. 222–229.; Szádeczky Kardoss Lajos dr.; 1993(1927). 200–201.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 121–123.; Benedek Fidel P. 1945. 66–70.

A CSÍKIAK APAFI MIHÁLY ELLEN RUGÓDOZTAK

Apafi Mihály látta, hogy fejedelmi teendőit csak a székelyek segítségével tudja sikeresen elvégezni, ezért megválasztása után nyomban kapcsolatot keresett a csíkiakkal, háromszékiekkel is: A csíkiaknak 1661. december 7-én közölte, hogy Daczó Jánost meghagyta a szék élén, de ha „valakit egyező értelemről kivánni fognak, azt adja kapitányoknak”, a katonákat is hazabocsátotta, hogy otthon jobban felkészüljenek a következő harcokra.¹

Az engedékeny levél után Apafi Mihály nem bízott abban, hogy a csíkiak elfogadják fejedelemségét, teljesítik utasításait, ezért a passa 1662. január 27-én újabb levélben szólította fel Csík vezetőit engedelmességre: „Én, tekintetes, nagyságos Kucsugh Memhet passa, hatalmas, győzhetetlen török császár igaz híve ... Erdélynek, hatalmas császárunk őstől maradt országának oltalmazására ide küldött minden hadainak főigazgató gondviselője. Adom tudtotokra tinektek Csík-, Gyergyó- és Kászon székbeli fő, nemes és több közönséges szabadsággal élő székely rendek”-nek, hogy Apafi Mihály Erdély fejedelmének engedelmeskedjenek, hisz „méltóságos Apafi Mihály fejedelem ti érettetek én előttem törekedett, hogyha immár mostan fejet hajtotok és jó útra tértek, ne bántsalak”, ezért is engedelmeskedniük kell. Erőteljes hangon figyelmezteti a büntetésre: „De ha mégis tovább eddig való vakmerőségekben megmaradtok és ... győzhetetlen császárunktól is megerősített fejedelmi Apafi Mihály ellen rugodoztok, hatalmas, győzhetetlen császárunk fényes hadait reátok fordítom és minden nagyokot, kicsineket fegyvernek élére hányatom, elrabolatom, tűzzel-vassal rajtatok lesztek, és minden javaitokat elpusztítom.”²

Ha figyelembe vesszük a néhány hónappal korábbi fel- és alsíki pusztítást, nem csoda, ha Daczó János már 1662. január 30-án arról írt, hogy a „parancsolatjához tartom magamot”.³

Csatlakoztak Apafi Mihályhoz a többi székek is.

Az első lépések után Csíkban továbbra is nehezen alkusznak. 1669. július 24-én Apafi Mihálynak arra kell figyelmeztetnie a rendeket, hogy Daczó Jánost 7 év eltelte után sem fogadták el főkapitánynak. Most már figyelmeztet: fogadják el, és „becsüljék illő tisztelettel”.⁴

A gyenge kezűnek mutatkozó és sokáig annak tartott fejedelem végül Erdélynek majdnem 30 éven át békés viszonyokat teremtett. Ehhez szükség volt arra az egyensúlypolitikára, amelyet hosszú időn át képviselt. Fizette az adót a töröknek, a korábban elmérgesedett viszonyt a lengyelekkel békésre fordította, megszüntette az állandó ellenségeskedést a moldvai és havasalföldi vajdával, Lipót császárral szerződéses kapcsolatot teremtett. Jó viszonyban volt Hollandiával, Angliával, Svédországgal, a német fejedelemségekkel, később Franciaországgal. Erdélyben sorban megfordultak Európa számos országának követei.

A székelyeknek Apafi Mihály uralkodása idején lényegében csak 1683 nyara végén kellett táborba indulniuk, akkor is időhúzással csupán néhány ezeren. A törökök Kara Musztafa vezetésével ebben az évben mintegy 100 000 fős sereggel Magyarországon átvonulva Bécsset támadták meg. A vezér utasította Apafi Mihályt, hogy az erdélyi sereggel jelenjék meg, de a fejedelem csupán néhány ezer székely élén érkezett Bécs alá, majd a

harcok helyett védelmi feladatot kellett teljesítenie, Győr mellett. A katonáknak a Rábán és a Rábcán átvezető hidakat kellett ellenőrizniük. A törökök vesztes csatája, visszavonulása során a székelyek, közöttük a csíkiak, Buda mellett táboroztak, a kiütött járvány tizedelte a sereget, majd végleg hazatérhettek. A császári seregek 1686. szeptember 2-án Budát visszafoglalták.⁵

Az előrenyomuló osztrák katonáknak Apafi Mihály 1687 őszén téli szállást biztosított. Az Erdély főparancsnokának kinevezett Antonio Caraffa generálissal 1688-ban szerződést kötött, amely szerint Erdélyt Lipót császár uralma alá helyezik, a várakba osztrák katonákat fogadnak, évi 700 000 forint adót fizetnek, ami azt jelentette, hogy mintegy 311 000 csizma árát kellett kifizetni.⁶

Apafi Mihály már 1684-ben gondoskodott utódlásáról, s az augusztus 26-i levelében arról írt, hogy az erdélyi rendek „választottak volt magoknak az mi holtunk után egyetlenegy fiúnkat, méltóságos Apafi Mihályt fejedelemnek”.⁷

Apafi Mihály Fogaras várában 1690. április 15-én eltávozott az élők sorából. Utódjának a korábbi választás szerint II. Apafi Mihály következett volna, de a már megtépett hatalmú török császári udvar Thököly Imrében látta azt a férfit, aki megerősítheti a török befolyást Erdélyben.

1. SZOT VI. 252: 1200. sz.

2. Uo. 266: 1211. sz.

3. Uo. 269: 1213. sz.

4. Uo. 322: 1259. sz.

5. Várkonyi Ágnes R.1989. 318–328.

6. Az 1661. június 29-én írt SZOT VI. 299: 1241. számú iratban jegyezték, hogy „egy férfi emberek való jó csizmát két forint huszonöt pénz alól nem vehetünk”.

7. SZOT VI. 395: 1328. sz.

A MADARASI ÉS A DÁNFAALVI HÁMOR

A csíki vas előállításában, hírnevének megalapozásában és terjedésében jelentős szerepe volt a madarasi és dánfalvi háornak, de valamely formában rendszeres kapcsolatban voltak velük a felcsíki hat falu és más települések lakói is. A vasra szüksége volt az embernek, de hogy Csíkban mikor alakultak a hámorok, pontos feljegyzések hiányában nem tudjuk megállapítani, csupán következtethetünk kezdetére. Arról tudhatunk, hogy a vaskori régészeti csíki emlékek Madarashoz, Dánfalvához is kapcsolódnak. Roska Márton már 1929-ben említette, hogy a vastermelésre szükséges előfeltételek Dánfalván is, Madarason is megvoltak.¹

Mai ismereteink szerint a csíki hámorban az 1500-as évek közepén kezdték a vasat olvasztani.

János Zsigmond választott király intézkedései nyomán 1562 után Csíkban is a panaszok sokasága napról napra gyűlt. A jobbágyok sorába egyre több székely szabadost juttattak, őket különböző helyeken szolgai munkára kényszerítették, építeniük kellett a Székelytámadt és Székelybánja várakat, ott beosztás szerint a kijelölt munkálatokat el kellett végezni, dolgozniuk kellett a már működő vashámoroknál is, így akkor a vas előállítása lényegesen kevesebbe került.²

Az 1567-ben a 25 dénáros adó kivetésekor falvanként összeírt porták jegyzékében feltűntették azok számát, akik a hámorban dolgoztak. Tíz falut említettek 15 kapuval. Az ott lakók ezért mentesültek az adótól.³

Ebben az összeírásban Madarásról 4, Szenttamásról 2 hámorost tüntettek fel, de Felcsik távolabb eső falvaiból is összeírtak hámorost.⁴

Csíki-, Gyergyó- és Kászonszék küldöttei 1571. július 25-én Udvarhelyen a székelyek gyűlésén jelentek meg. Minden faluból hárman: Dánfalvát is a bíró és még két esküdt képviselte. A falvak vezetői arra kötelezték magukat Báthori István erdélyi vajda és székely ispánnak Bánffy Pál megbízottja előtt, hogy minden esztendőben három héten át szolgálnak a vashámornál.⁵

Báthori Istvánt 1571. május 27-én Gyulafehérváron Erdély fejedelmévé választották, ő hosszú ideig a vajda címre hallgatott. A választásra a székelyek nagy tömegben mentek, panaszaikat közölni akarták, de kérésre megállapodtak Tövisnél, s kérelmüket május 27-én Báthori Istvánnak juttatták el, aki ígérte, hogy azt az országgyűlés elé terjeszti. Ebben a terjedelmes folyamodványban, amelyet a székely nemzet nevében fogalmaztak meg a madarasi és dánfalvi, de más csíki küldöttek is közölték kérelmüket. A vashámorról két helyen is írtak: az egyik részen azt, hogy a főnépek jobbágyait az újonnan épített várhoz vagy a hámorhoz önkényesen elvitték, a másik helyen meg arról szóltak, hogy a lakosok földjeit is lefoglalják a hámor számára.⁶

Csíkiában már valóságos hagyománya volt a Báthoriak iránti haragnak. Amikor a fejedelmi cím elnyeréséért 1575-ben az ellenfelek: Báthori István és Bekes Gáspár harcot hirdettek, a csíkiak Bekes Gáspár mellé szegődtek. Mivel a vashámor a Báthoriak nevéhez kapcsolódott, a harcba induló felcsíkiak felégették azt. De Báthori István legyőzte a csíkiakat.⁷

Ezek az adatok inkább arra bizonyoságok, hogy a csiki hámornak már korábban huzamosabb ideig kellett működnie.

A kezdeti időszakra gondolva arra kell következtetnünk, hogy valamely kezdetleges vasolvasztási formák után apránként nőtt ki magát az igények fokozódásával nagyobb méretű vasolvasztóvá, majd értékét tekintve, hasznára számítva fejedelmi tulajdonba került. Hogy a vasnak nagyobb mérvű termelésére az 1500-as évek közepére sor kerülhetett, hogy a fejedelmi központba is eljutott híre-neve, azt előzőleg már működtetni kellett. Az oklevelek keltezésének idején már közismert volt a vashámor neve. Annál is inkább régebbi keltezésűnek kellett lennie, mert az 1570-es évekre már nemcsak a hámor működéséről írtak, hanem a környék szükségleteinek kielégítéséről és a hadászati felszerelések készítéséről is.

A csiki vas termelése már mennyiségileg is olyan fokra jutott, hogy az addig kialakított kereteket túlnötte, más vidékre is tudtak szállítani belőle.

A fejedelem figyelme a következőkben ez által is gyakran irányult Felcsíkra.

De a fejedelmeknek ezen kívül bizonyos jövedelmet is jelentett a hámor működése, hisz a munkálatok egyik részét önkéntes, beosztott szolgálattal végezték. Ezért adott „parancsot” Báthori Zsigmond 1583. november 5-én Beszterce városának a csiki vas vásárlására. Azt írta: tudomására jutott, hogy a vezetők a lakosság számára szükséges vasat idegenből szállították, holott a csiki vas bőven rendelkezésükre áll. Eladása hasznot jelent a kincstárnak, ezért meg is tiltja az idegen vas árusítását.⁸

A fejedelmi udvar a hámor megfelelő működésének biztosítására irányítókat, „gondviselőket” nevezett ki. 1586-ban Madarason Zawor Fridrik kapott ilyen megbízatást.⁹

Báthori Zsigmond jutalomban is részesítette azokat, akik a hámorban munkájukkal kitűntek. Gyulafehérváron 1591. november 15-én keltezte azt a kitüntető okiratot, amelyben a hámor vezetőinek javaslatára lófőseget adományozott a csíkiaknak a vashámor „művelésében” szerzett érdemeikért.

Lófői címet nyert

Dánfalváról:

Kovács Gyula
Kovács István
Antal János
Lőrincz István
Móré Péter
Miklós Lukács
Kamatai Balázs
Kovács Bálint

Jenőfalváról

Kovács Pál
Vízny Miklós

További bányászt tüntettek ki 2-öt Szentmihályról, 2-öt Vacsárcsiból, 1-et Rákosról, 1-et Somlyóról, 1-et Szentgyörgyről [Csík], 1-et Kilyénfalváról, 1-et Kászonból. Azt is bizonyítja ez az okirat, hogy a hámor működése kiterjedt csík többi székeire is.

Báthori Zsigmond indokolja is a kitüntetést. Azért jutalmazta a fentieket és utódaikat, mert „hozzáértéssel, ügyességgel” már évek óta ott dolgoznak „a fejedelem nagy hasznára”. Reméli, hogy a jövőben is eredményesen dolgoznak.¹⁰

A vasbányák termékeinek egyik részét, mint a fejedelem illetményét, előre megjelölt különböző helységekre szállították. Bizonyára a segesváriak panaszt emeltek Gyulafehérváron azért, hogy kényszerítették a vas „Csikból való kiszállítására”, mert Báthori Zsigmond 1598. április 7-én figyelmeztette a székelyek kapitányát, Sennyei Pongráczot és a csíki vasbányák igazgatóját, Becz Imrét a szabálytalanságra.¹¹

A fejedelem a hámorhoz tartozó részjóságok fölött is rendelkezett. A szentdomokosit például 1601. június 24-én tábornesterének, másképp Büki Gáspárnak adományozta.¹²

Bizonyára a korábbi, a székelyekkel, csíkiakkal kialakult rossz viszony orvoslásaként 1601. december 31-én Déván azt a végzést közölte kiadott levelében, hogy Csík, Gyergyó, Kászonszék lakosait és maradékait felszabadítja a paraszti, jobbágyi sorból, és visszaállítja abba a jogba, amelyet őseik a magyar királyoktól kaptak mint szabad székelyek. Biztosítja a kapitányok szabad választását. Ebben a levelében kitért a csíki vashámorra is, további működését szorgalmazta, sőt a hámorban dolgozók hadmentességét is megígérte.¹³

Rákóczi Zsigmond 1607. november 17-én, pontosan megjelölve Dánfalvát, azt közölte, hogy lakóit a hadviseléstől és az adófizetéstől a hámorban végzett munkájukért felmenti, amelyet később 1609. május 3-án Báthori Gábor fejedelem is megerősített.¹⁴

Az 1602. augusztus 7-én készült összeírásból név szerint is ismerünk dánfalvi bányászokat:

Bariasz Georgj [Bányász]

Bariasz Cristoph

Bariasz András

Banyasz Mihalj

László Antal a nevük.

A többi falvak bányászait bizonyára a jobbágyok közé sorolták, mert ekkor Csikból csupán ez az öt név szerepelt a nyilvántartásban.¹⁵

A csíki falvak lakói korábbi ígéretüknek megfelelően minden ellenszolgáltatás nélkül működtették a vashámort vagy a vashámorokat. Ha bizonyos sikerrel, jövedelemmel is járt munkájuk, az is nyilvánvalóvá vált, hogy ilyen formában el-elakadozik a munka, a csíkiaknak is egyre több terhet jelent. Ezért született olyan határozat, hogy a hámor munkálatokat két falu lakóira, a madarasiakéra és a dánfalviakéra bízzák. A fejedelem a két falu lakóit mentesítette mind az adófizetéstől, mind a hadviseléstől.¹⁶

Mind a madarasiak, mind a dánfalviak fejedelmi védelmi levelet kaptak: a madarasiak 1583-ban, a dánfalviak 1607-ben. Ez továbbra sem jelentette azt, hogy a környék lakói ne dolgoztak volna a hámoroknál.

A hámor a fejedelem tulajdonában volt, így az egymást követő fejedelmek gyakori kapcsolatba kerültek Madarassal, Dánfalvával.

Pénzügyi zavarok idején akár zálogba is adhatták. Bocskai István fejedelemsége idején az erdélyi hadak főkapitánya, Rátóti Gyulaffi Mihály mivel nem tudja katonáinak kifizetni a zsoldjukat, a Mátyus János csíki főkapitánytól kért összegért a csíki vashámort „zálogba veti”. Az összeg „másfélezer forint”.

Hasonlóan cselekedett Báthori Gábor fejedelem is. Ő 1610. április 1-jén Besztercén közölte, hogy a csíki vashámort „huszonnégy száz forintban zálogba vetvén” szintén Mátyus Jánosnak. Csík-, Gyergyó- és Kászonszék vezetőinek pedig megparancsolta,

hogy a hámor műveltetését „ne háborítsa”, sőt azokat, akik fizetésért dolgoznak, munkára „erőltesse” mindaddig, amíg a kölcsönzött „summát” Mátyus Jánosnak meg nem fizetik.

A fejedelem és Mátyus János kapcsolata a csíki hámor ügyében a következő években is tartott. 1612. november 22-én Báthori Gábor Mátyus Jánosnak azt is megengedte, hogy a még meg nem fizetett kölcsönt a hámor fele jövedelméből kivehesse. Ezért utasította csíkszentimrei István diákot, aki ekkor a hámor „praefectusa”, hogy biztosítsa Mátyus Jánosnak a hámor fele jövedelmét mindaddig, amíg adósságukat törlesztik.¹⁷

Később Bethlen Gábor fejedelem is elég gyakran került kapcsolatba Csíkkal. Fejedelemmé választásakor, 1613-ban bizonyára ő szerezte vissza a hámort a kincstár számára.¹⁸

Másként nem tehetne volna, hogy 1620. február 13-án mint fejedelmi tulajdost Mikó Ferencnek, Csík-, Gyergyó-, Kászsorszék kapitányának adományozza, mivel a II. Ferdinánd elleni harcokban segítette. Annál is inkább sor kerülhetett erre, mert a csíki főkapitány a fejedelem megbízható, hű emberei közé tartozott.¹⁹

A későbbiekben Bethlen Gábor ismét rendelkezett a hámorról. Amikor tudomást szerzett arról, hogy Moldvából tatár csapatok készülnek Erdélybe betörni, elrendelte 1626. szeptember 25-én, hogy jobbágyokat is, minden fegyverforgatót mozgósítsanak az átjárók megerősítésére, annyira, hogy még „csíkból is, a vasbányák gondviselőinek belegegyezésével, az ottani legénységet rendelje oda”.²⁰

Úgy tűnik, a vas iránti igény minden helységben megnövekedett. Egyre többen vasazzák a szekérekereket, különböző típusú szekereket, patkoltatják a lovakat. 1627. október 29-én az erdélyi országgyűlés állapította meg sok más termék között a vasnak árát. A korabeli árakról is jó tájékoztatást nyújt néhány tárgy árának említése:

Egy kocsiszekeret vasazzanak	40 pénzért
Egy új kocsit mindenestől vasazzon	5 forintért
Középkocsit mindenestől vasazzon	4 forint és 50 pénzért
Egy hintószekeret mindenestől vasazzon	7 forintért
Favágó fejszét	40 pénzért
Kasza más országból hozott	50 pénz
Kasza az országban készített	60 pénz
Az erdélyi acél mázsája	7 forint
Egy hosszú szántóvas	80 pénz stb. ²¹

Nyomban hozzá kell tennünk, hogy míg korábban arra figyelmeztették a beszerceieket, hogy ne idegenből hozott vasat vásároljanak, 1628-ban már az országgyűlés tiltja meg a hazai vas kivitelét más országba. Annyira megnövekedett a kereslet a vas iránt, hogy megállapítják: lassan már a saját szükségletre sem lehet vasat vásárolni. Felszólítják a székek vezetőit, hogy a vashámorokkal közöljék: a vasat „senki kivinni ne merészelje”.²²

Vashiány mutatkozott a későbbiekben is. 1666-ban arról hangzott el panasz, hogy sokadalmak alkalmával a városi emberek a vasat, de más árut is, maguknak lefoglalták, „külső embereknek nem engedtek vásárolni”, majd „ketszer árán adják el”.²³

A vashámor jövedelméből szükség szerint a katonaság költségeire is tudtak juttatni. II. Rákóczi György 1653. augusztus 31-én elrendelte Damokos Tamásnak, Csík-, Gyergyó- és Kászsorszék főkirálybírájának, hogy a Moldvában tartózkodó katonáknak Csíkból vásároljon ötven forintra kenyert, „s minél egyenesebb úton küldje be”, a vashámor gondviselője „az árát mindjárt adjon meg”.²⁴

Minden esetleges megtorpanás ellenére a hámor az 1600-as években eredményesen működött, gazdasági erősséget jelentett Csíknak. A fejedelmeknek bizonyos haszonnal járt, de fellendítette Felcsík kereskedelmét, a jövedelmek növekedését is. Ugyanakkor számos embernek munkalehetőséget biztosított, bár elég sokan dolgoztak ott fizetés nélkül is.

A hámor működéséhez a kor követelményei szerint épületeket készítettek, az olvasztást megfelelő eszközökkel végezték. A nyersanyagot a Hargita keleti részéből összegyűjtötték, vagy felszínes fejtéssel bányászták. Vaskövet mind a hat falu határában, másutt is lehetett találni, azt ökrös fogatokkal szállították az elosztókhoz. A szállításhoz szükséges szekereket Szentdomokoson és Szenttamáson, a vontatáshoz szükséges jármot, a targoncákat, lapátokat Dánfalván készítették. 1677-ben 42 ember foglalkozott szállítással.

Az 1643-as lustra irataiból kiderült, hogy a felcsíki falvak lakói milyen arányban vettek részt a bányai munkálatokban.

Település neve	Családok száma	Akikből a bányánál dolgoznak	A bányánál dolgozók %-ban
Madaras	60	13	21,66
Dánfalva	98	36	27,32
Karcfalva	42	8	19,04
Jenőfalva	92	5	5,43
Szenttamás	74	5	6,75
Szentdomokos	49	5	10,20
Rákos	89	4	4,49
Vacsárcsi	88	18	20,45
Összesen	592	94	15,87 ²⁵

A továbbiakban még említsünk meg néhány évet a háornál dolgozók számáról: 1673-ban 138, 1677-ben 116, 1681-ben 124-en voltak bányászok. A hámorokban ekkor is többnyire madarasiak és dánfalviak dolgoztak:

Év	Madarasi	Dánfalvi
1673	45	55
1677	56	35
1681	50	42
Összesen	151	132

1673 augusztusában a csíki vashámorban a következő dánfalviak dolgoztak:

- Ferencz Márton hámori bíró
- Pál Ferenc hámori bíró +
- Ferencz Tamás szeres bányász
- Bot András csákány hegyező
- Both Benedek vaskő hordó, targonca csináló +
- Mihály János vasverető +
- György János fúró csináló +
- Gál Ferenc fúró csináló
- Balázs János fúrató +
- Farkas Péter vasfúró +

- Németh Miklós szénégető +
- Kósa Máté rostáló, vaskövet égető
- Mihály Máthé szénégető +
- Mihály István forrasztó
- Ferencz János rostáló +
- Albert Mihály vasfűtató +
- Albert Ferenc vasfűtató
- Bot István vasfűtató +
- Both Pál vasfűtató
- Kozma Tamás vasfűtató +
- Kozma János vasforrasztó +
- Péter István fizetett bányász, óra 2 forint
- Simon István válú és járom csináló
- Baritz András faragó
- Szabó Tamás faragó +
- Szabó Péter faragó +
- Németh Márton vágó bányász, fizetése 1 forint +
- Fazakas György vágó bányász, fizetése 3 forint +
- Kristóf Balázs bányász, fizetése óra 3 forint +
- Pál Imre szeres bányász debilis +
- Pál Benedek rostáló, fizetése hétre 0,63 forint +
- Both Márton fizetett bányász, fizetése hónapra 1,51 forint +
- Bodor Ferenc fizetett bányász, fizetése hónapra 2 forint +
- Bodor István vasverető, fizetése hétre 1 forint +
- Gál András vas verető, fizetése hétre 1 forint +
- Csiszér János szeres bányász
- Balázs Mihály vasverető +
- Balázs István vasverető, Remetén lakik
- Bőjthe András maghalt, részvénye van +
- Márton Ferenc szomszédságban?
- János Péter szomszédságban?
- György István béres, cédulás
- Márkos Ferenc fizetett bányász, óra 1,50 forint
- Gyenge Ferenc béres, fizetése hétre 0,50 forint
- Horváth Tamás béres, fizetése hétre 0,50 forint
- N. Gál István fizetése hétre 0,50 forint
- Kis Gál István fizetése hétre 0,50 forint
- János Mihály fizetése hétre 0,50 forint
- Tamás Mihály fizetése hétre 0,50 forint +
- Márton Imre fizetése hétre 0,50 forint
- Mihály György kötélverő – cédulás
- Miklós János – székre hordó – cédulás
- János György fizetett bányász, óra 1,50 forint
- Both Péter faragó – cédulás
- Márton Mihály faragó – cédulás

Négy évvel később, 1677. május 20-án a csiki hámor újabb leltárát készítették elő, s benne ismételten felsorolták a dánfalvi bányászokat. A négy év alatt meglepően sokan,

28-an távoztak el csak dánfalviak a hámostól, viszont újabbak 8-an érkeztek. Az előzőben felsoroltak neve után található +-jel a maradtakat jelenti, az újonnan jötteket ide írtuk:

László István járom és egyéb csináló
Czifra István csigatekerő
Simon Péter fizetett bányász
István Imre fizetett bányász
Szócs György kötélverő
Kozma Máté vasfűtató
Kozma Péter vasfűtató
Mihály Márton szerez bányász ²⁶

Hogy mennyit is ért a fenti időszakban egy bányász fizetése, hasonlítsuk össze egy 1665-ben írt levél szövegével: „annyira megdrágodott az csizma, egy férfi embernek való jó csizma két forint huszonöt pénz alól nem vehetünk”.²⁷

Az iratokból meg lehet állapítani, hogy a csíki vashámor tulajdonosa volt Báthori István, Báthori Zsigmond, Bocskai István, Rákóczi Zsigmond, Báthori Gábor, Bethlen Gábor, II. Rákóczi György is. 1712-ben mind Madarason, mind Dánfalván több embert tanúként hallgattak meg a vashámor tulajdonjogáról. A madarasi vashámorról május 10-én, a dánfalvi vashámorról május 31-én kérdezték a tanúkat. Többen említették ifjú Rákóczi Györgyöt mint tulajdonost. A 80 éves András Miklós mondta: „Tudom azt, hogy a hámor a fejedelmeké volt, azt is tudom, hogy az ifjú Rákóczi György fejedelem Madarasra szállt vala egyszer”. Említették a tanúk még Barcsai Ákos, Kemény János, Apafi Mihály fejedelmek nevét is.²⁸

Május 31-én a tanúkihallgatók azt jelentették: elmentek „Csíkszékben Dánfalvában az nemes vitézlő Lukács Péter házához”, ahol kihallgatták Mihály János lófőt. Vallomásában elmondta, hogy „Ali basa Erdélyben járása előtt jó üdővel”, Petki István csíki főkapitány bírta, Barcsai Ákos fejedelem „engedelméből”. Más tanúk Apafi Mihályné fejedelemasszonyról, Bornemissza Katáról, a „herceg Apafi Mihályról”, „boldog emlékezetű gubernátor Bánffy Györgyről is beszéltek”.²⁹

Korábban legtöbbször csíki vashámorról írtunk, gyakran említettük Madarast, a köztudatban is úgy ismeretes, hogy a hámor Madarason volt. Nyomai még ma is láthatók, s a hámorhoz kapcsolódik a „Fejedelem kertje”, „Hámortető”, „Hámor-oldal”, „Hámor-fenek”, „Hámor” határnevek is. Ennek ellenére talán mégsem feledkezhetünk meg a Benkő Károly közölte feljegyzésről sem, melyet maga másolt könyvébe „Dánfalván lakó Szöllősi vagy Veinszel Ferencnél létező eredetiből”.

E levelet „Ezerhétszáz hetven kilencedik esztendőben Böjtelő [február] havának huszonharmadik napján” akkor írták, amikor számba vették, hogy a „Cs. Dánfalvi határon Gödör nevezetű hely”-en, „az holott is lévén eő kegyelmeknek egy vas verető hamorok”, „annak területeit és minden hozzá tartozó eszközeit megszemlélvén, megvizsgálván”. „Benn a faluban Csík Dánfalvában a Tit. Kovács János Uram házánál a megírt hámorhoz tartozó portékák találtattak”. Felsorolta a hámor részen talált épületeket és tárgyakat, hasonlóképpen a háznál találtakat, feltüntetve árukat is.³⁰

Egyelőre ez az irat áll másolatban rendelkezésünkre, amely a dánfalvi hámor működésére utal. Egyébként a feltüntetett helyen és a Gödör-patak mellett minden feltétel megvolt a hámor működtetéséhez.

További bizonyítékok hiányában arra kell következtetnünk, hogy a madarasi hámorral egy időben, ha nem is folyamatosan, de működött Dánfalván is kisebb méretű hámor, a madarasival együtt alkották az okiratokban emlegetett „Csíki hámort”.

1. Roska Márton 1929. 301.
2. Balló István dr. 1899. 25.
3. Pataki József 1971. 8.
4. SZOTÚS VII. 62.
5. SZOT III. 340. 650. sz. ; Pataki József 1971. 9.
6. Uo. II. 324: CCCCVII. sz.
7. Történelmi Tár 1880. 643.
8. Pataki József 1971. 9.
9. Pataki József 1971. 9.
10. SZOT V. 151: 1007. sz.
11. Uo. IV. 133: 746. sz.
12. Uo. 148: 759. sz.
13. Uo. 150–153: 761. sz.
14. Vass Miklós 1900. 225.
15. SZOT V. 222–223: 1030. sz.
16. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 28.
17. SZOT VIII. 354: 185. sz.
18. Pataki Imre 1971. 11.
19. Endes Miklós 1994(1938). 105.
20. Connert János dr. 1906. 276.
21. EOE VIII. 459–463.
22. Uo. 483.
23. *Compilata Constitutiones* 1915. 98.
24. SZOT VI. 197: 1150. sz.
25. Garda Dezső 1999. 36. A táblázatot Garda Dezső állította össze.
26. Pataki József 1971. 45., 58–59.
27. SZOT VI. 300: 1241. sz.
28. Uo.VII. 183: 1464. sz.
29. Uo. 185: 1465. sz.
30. Benkő Károly II. 1853. 31–32.

THÖKÖLY IMRE KATONÁI CSÍKBAN

Thököly Imre 1690. augusztus 21-én mintegy 6000 fős sereggel Erdélybe érkezett. Nagy katonai tettek számított bevonulása. „Oly hirtelen helyeken s ösvényeken, meredek hegyeken szállítja be harmad napig táborát, ahol soha lovas ember s talán gyalog is nem járt ... térdén mászván s a lovak farkára féket kötvén, úgy ereszkedének le szép csendesen a tágas völgyekre”.¹

A törökök azért sürgették Thököly Imre Erdélybe vonulását, hogy a megüresedett fejedelmi széket elfoglalja, ugyanis Apafi Mihály utódjának őt már 1690. július 8-án kinevezték. A fejedelmi szék elfoglalásához katonai segítséget is nyújtottak. A seregben török, tatár, „havasalföldi nép”, menekült magyarok, „kurucok” voltak. Nem várt helyre érkezett, gyors támadással verte szét augusztus 21-én Zernyest mellett a Heisler és Teleki Mihály által vezetett hadakat. A székelyek általában a Habsburgok befolyása alatt álló vezéreket támogatták, mert a gyakran betörő török ellen védelmet reméltek tőlük. A táborba híváskor 13 zászlóaljban sorakoztak fel Teleki Mihály táborában, de a Heisler vezette seregben nem akartak igazán harcolni. Amikor Thököly gyors támadását és a veszteségeket látták, rövid idő alatt szétszéledtek. Az ütközetben Teleki Mihály is halálos sebet kapott, Heisler tábornok fogságba esett. Thököly Imrét szeptember 25-én a keresztényszigeti országgyűlésen Erdély fejedelmévé választották, de rövid idő teltével, október 25-én a Bodzai-szoroson át el kellett hagynia ezt a vidéket. A török, tatár, moldvai és havasalföldi katonákon kívül mintegy 300 erdélyi nemes és 300 közrendű követte az új fejedelmet. Közöttük számosan voltak csíkiak.²

Thököly Imre e rövid hadjárata idején a székelyek megnyerésére törekedett. Annál is inkább sor kerülhetett erre, mert a székelyek képviselői, a csíkiakkal egyetemben, rövid idővel a Thököly győzelme után közölték, hogy elismerik fejedelmüknek, sőt nagy számban jelentek meg a fejedelmé választására összehívott országgyűlésen. Thököly ismerve a székelyek régi óhaját, biztosította szabadságukat, az adómentességet is, eltörölte az ingyenes közmunkai kötelezettséget.³

Ennek ellenére Thököly s a török–tatár katonák érkezésének hírére egész Csík lakossága a szokásos biztonságot nyújtó helyre, az erdőre menekült.

A tábor visszavonulása is emlékezetes maradt a csíkiak számára. Lakatos István kozmási pap feljegyzése szerint Thököly tábora „ott mulatván öt egész nap alatt ... rettenetes károk lötenek miatta”. A történekeért főleg a táborban lévő tatárokat hibáztatták, akik kóborló csapatokban raboltak. Bizonyára tatárok voltak azok is, akik Csíksomlyón megfordultak, s az újjáépített templomot és a kolostort is megrongálták, felszerelését fosztogatták.⁴

1. Cserei Mihály é. n. 64.

2. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1884(1901). 402–405.; Balás Gábor 1984. 181.; Magyar András. 2001. 30–31.

3. EOE XVIII. 404–405. ; Magyar András 2001. 31.

4. SZOT VI. 424: 1344. ; Orbán Balázs II. Csíkszék. 1869. 17.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 129., 145., 147.; Imreh István–Pataki József 1992. 32.

EME LEGHARCIASABB NÉPTÖRZS

Erdély további fejlődését önállósága biztosította volna. A törökök visszavonulása folytán az osztrák császári hatalom próbálta megszerezni magának. Az 1690-ben kialakult bizonytalan helyzetben a császári udvar kész volt engedmények biztosítására, hogy távlatokban ne csökkenjen befolyása, esetleg nehogy végleg elveszítse. Számára s a pillanatnyi politikai helyzet szempontjából Erdély számára is kedvező alkut jelentett az a tervezet, amelyet Bethlen Miklós nyújtott be a bécsi udvarnak a belső kormányzás önállóságának biztosítására.

A Diploma Leopoldinum, a Lipót-féle Diploma, amelyet 1691. december 4-én Bécsben elfogadtak, a polgári önállóság biztosítása irányában tett engedményeket: biztosította a szabad vallásgyakorlást, bizonyos gazdasági és kulturális függetlenséget. Arra azonban gondosan vigyáztak, hogy az erdélyi fejedelemség hagyományait ne folytathassák, a császári udvar fokozatosan egyre nagyobb hatalomra tegyen szert. II. Apafi Mihály korábban kikiáltott fejedelemsége gyakorlására kiskorúságára hivatkozva nem adtak módot. Erdély irányítását ún. guberniumra, főkormányzókra bízta, amelynek működésébe viszont bármikor beleszólhattak. A főkormányzók tagjait erdélyi főurakból jelölték ki. Gubernátor Bánffy György, kancellár Bethlen Miklós, katonai főparancsnok Bethlen Gergely, főkincstárnok Haller János.

E Diploma jelentős a székelyek szempontjából is. Minden pontja vonatkozik a falvak lakosságára is, de a 14. különösképpen: „A székelyek, eme legharciasabb néptörzs, mint eddig voltak, úgy ezután is mentesek legyenek minden adófizetéstől, minden téli és nyári katonai elszállásolás terhétől s birtokaik után, amelyeket hadfelkelés kötelezettsége mellett bírnak, tizedfizetéstől és egyéb szolgálmányoktól. Ezek ellenében azonban a haza védelmére saját költségükön katonáskodni tartoznak ezután is. A székely parasztok, vagyis jobbágyak nem értetnek ez alá”.

Mindezek az intézkedések egyaránt kedvező hatással voltak Csík minden falujára. Úgy tűnt, Csík életében is bizonyos nyugodtabb időszak következik, bár az osztrák katonák jelenléte, követelődése rossz hatással volt a települések lakosságára.

AZ EMBEREK FUTNAK IMIDE S AMODA

1694

Gyergyó, Felcsík, Alcsík, Kászon lakosságának küldöttei 1693-ban felkeresték Veteráni osztrák tábornokot, és arra kérték, hogy vonja ki csapatait a székekből. Kérésüknek néhány száz köből zabbal még nyomatékot is adtak.¹

Szebenben figyelmeztették a csíkiakat a tatár veszélyre, de Sándor János, a küldöttek egyik tagja, azt felelte: mindenről értesülnek, ami Moldvában történik, „vagyon postánk odabe” – mondotta.

A Prut és a Szeret mellett állomásozó tatárok jó kémrendszerrel rendelkeztek, hamarosan értesültek a németek eltávozásáról, s a Gyimesi-szoroson át mintegy 350-en a szokatlanul nagy hóban 1694. február 13-án éjjel Csíkba érkeztek, Szentmihály lakosságát támadták meg, rabolták ki, gyújtották fel a házakat is. Hasonlóképpen jártak el Szépvízen, Szentmiklóson, Borzsován, Delnén, Vacsárcsiban, Göröcsfalván. A gyors rajtaütés ellen nem lehetett védekezni, a tatárok zsákmányaikkal visszavonultak. Szentmihályi Sándor János a csíki székek férfiaiát mozgosította, s a havasok lábánál táborot ütöttek, azonban később, azzal a tudattal, hogy a tatárok visszatértek Moldvába, haza igyekeztek. De a tatárok a harmadik napon, február 15-én újból visszatértek, s most még merészebben és még nagyobb létszámú katonasággal támadtak. Feljegyezték, hogy Szentdomokost, Szenttamást, Jenőfalvát, Karcfalvát, Dánfalvát, Madarast s a többi falvakat kirabolták, felgyújtották.

1694. február 15-ről ilyen eseményt is leírtak: „...a tatárok Moldvából véletlen s váratlan beütnek Erdélyben, nagy hó és hideg lévén akkor, a Csíknak nagy részét elrabolták, azt prédálják, vágják és égetik, a gyermekecskéket a hóban hajigálják, ott a hóban a hideg miá hálnak meg. E hír elterjedvén az országban, nagy félelem támad, a közelebb lévő részben futás lesz, az emberek futnak imide s amoda”.²

Az újabb pusztítást látva a lakosság egyik része ismét a téli hidegben az erdőre menekült, mások Somlyón reméltek biztonságot. A falvak pusztítása után a tatárok is a kolostor ellen indultak. Ekkor a somlyói lakosság, a barátok és a tanoda életében jelentős esemény történt. A belga származású ferences barát, Nizet Ferenc megszervezte az ellenállást. Összegyűjtötte a környékről odamenekülteket, számos nőt, hívta a diákokat, akik akkor mintegy 200-an voltak a skólában, s Kálnoki Ádám diák vezetésével sorakoztak, hogy részt vegyenek a harcokban. A Kissomlyó hegy oldalában gyűltek össze. A barát a nők fejébe is báránybőr-sapkát tetetett, hogy az ellenség férfiaknak lássa. Nagy dobolásba kezdtek, más eszközökkel is ijesztő harci zajt keltettek, énekeltek, amelynek hatására s a tömeget látva Mírza kán seregével nem bocsátkozott harcba, inkább megfordult, és indult haza. De a fia kisebb csapatával Alcsík felé vonult, mert további zsákmányt akart szerezni, s ezért Szentkirály, Szentlélek, Hosszúaszó felé haladt. Itt is felsorakozott a lakosság az ellenállásra, szétverték őket, még a kán fiát is az Oltba ölték.

A tatár betörés folytán Cibrefalva teljesen leégett, nem is építették újjá, mára csupán a helynév emlékeztet a hajdani falura. Szentmihály 1000-nyi lakosából csupán 7 ember

menekülhetett meg. Elvitték Szépvízi Pál plébánosukat is. Apor Ilonát Rákosról rabolták el. Az első betöréskor még Gyergyóba menekült, de a következő nap hazatért, s a második betörés éjjelén elfogták. A hetvenéves öregasszonyt is gyalog hurcolták át a téli havason keresztül a táborba, de útja halállal végződött. Ekkor újabb 7000 embert vittek Csíkből tatár fogságba. Néhány fogolyról név szerint is tudunk: Sándor János alkapitány és családja, Sándor Mihály, Miklós Péter, Incze András, Endes György, Búzás András, Endes Panna ekkor esett fogságba.

A csíkiak újból gyűjtötték a pénzt, hogy hozzátartozóikat ki tudják váltani a fogságból. A tatárok nagy összeget kértek a foglyokért, amelyet csak úgy tudtak kifizetni, ha házastársaik, rokonaik, ismerőseik pénzt kölcsönöztek birtokaik zálogba adásával, akár jobbágyá szegődéssel is.

Hogy Dánfalváról vagy a hat faluból kiket raboltak el a tatárok, nem tudjuk, de dánfalvi Lukács Péterné fogságáról írott emlék maradt. János Péter dánfalvi lakos két alkalommal is szekerével bejárt Tatárországba, ott találkozott Lukács Péternével, aki üzenté urának, hogy „a nagy isten kedviért ötöt váltsa meg”, ha majd hazajöhet „pénzről pénzre megadja neki, amit érette ad”. Üzent arról is, hogy „vayon neki 50 vagy 60 talléra a pincében a nagy hordó véginél”.³

Egész sor írás, jegyzőkönyv, bejegyzés maradt fenn a tatárok 1694-es betöréséről, a fogságba hurcoltakról, egyesek váltságdíjának kifizetéséről és hazatéréséről, de a többség ekkor is végleg rabságban maradt.⁴

A dánfalvi születésű csíkszeredai tanár, Antal Áron kiváló elbeszélést írt a csíkiak tatár fogságáról, a kiváltási díj küzdelmes előteremtéséről *A jengiszalai fogoly sacca* címen.⁵

1. Kőből űrmérték, koronként változott. Ismert volt a kassai, amely 62, 83, 94 literes, a XVII. század végén használatos 126, 06 litret jelentett.
2. Inczédi Pál é. n. 224.
3. SZOT VII. 95: 1404. sz. Tanúvallatási jegyzőkönyv, amelyet 1702. január 26-án készítettek Szenttamáson.
4. Uo. VI. 444: 1351. sz.; 446: 1353. sz.; Benkő József 1999. 211–212.; Szádeczky Kaross Lajos dr. 1993(1927). 302–304.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 164–166.; Antal Imre 1994. 15–16.; Magyarai András 2001. 33.
5. Antal Áron 1927. 19–37.

KURUCOK ÉS LABANCOK

„Dánfalván lévén quartélyban”

Alig néhány éve foglalták alapszabályba a Lipót-féle Diplomában, hogy a székelyek mentesek legyenek „minden adófizetéstől, minden téli és nyári katonai elszállásolás terhétől”, mégis Csíkban is egymást követték azok a panaszok, amelyek a német katonaság hatalmaskodásairól, visszaéléseiről, gőgös követeléseiről szóltak.

A katonaság újabb elszállásolására ürügyül szolgálhatott Csíkban az 1694-es tatár betörés, de ez nem teremthetett jogalapot a csúfos visszaélésekre és erőszakra. Csík lakóinak jelentős összeget kellett kifizetniük a katonaság eltartásáért, amely hozzájárulás évről évre növekedett. Elszállásolási díjat már 1695-ben kellett fizetni, Csíkra ekkor 9500 forint jutott. Azonkívül a családokhoz elszállásolt katonák sok kárt okoztak, a legtöbb panasz róluk hangzott el.¹

Az elkövetett bűncselekményeknek csupán kis része szokott papírra kerülni, fel kell tételeznünk a hasonló tettek bő ismétlődését.

Amennyire az elszállásolt katonák egyre nagyobb biztonságban érezték magukat, annyira szaporodott a lakosság panasza ellenük. A felgyülemlett beadványok nyomán rendelte el a parancsnokság a kivizsgálást, s az eredményt 1701. április 11-én írásban is rögzítették.

A szentdomokosiak panasza:

A bíró, Kristály Mihály elmondta, hogy a katonák a zab mérésekor a falut 3 köböllel és 2 vékával károsították meg. Kristály Mihály arról is beszélt, hogy megverték a katonák, mivel azonnal nem adott ételt nekik. A faluban tartózkodó hadnagynak „egyszer is, másszor is” kellett adniuk 10 kupa vajjat, 13 tyúkot, tojást minden nap hol 6-ot, hol 7-et, búzát is, zabot is vásárolt, de ő szabta meg az árát, s ráadásul még követelt ingyen is néhány vékát. Ugyanazon hadnagynak legalább száz ember dolgozott közmunkában: építettett velük egy új istállót, tehéneknek és juhoknak, disznópajtát is, veteményes kertjében minden nap öt-hat embernek dolgoznia kellett.

A megalakult főkormánysszék rendeletet küldött Csíkba a katonaság elhelyezéséről, szállás és étkezés biztosításáról, a hadi bizottság is a katonák miheztartásáról. E rendeletek egyik része korábbi tapasztalatok alapján tilalmazásokról szólt, hogy ne ismétlődjenek a megtörtént visszaélések. Ezekből megállapítható, hogy a katonák zsarolták a csiki falvak lakóit, követelőztek, büntetéssel fenyegetőztek, egyes esetekben fizikailag is bántalmazták a szállásadókat. Korábban, az elmúlt évben is – írták 1696. december 19-én – egymást követték az executiók, végrehajtások, amelyeknek mintha az volna a célja, hogy „az országot teljességgel úgy eleméssze, rontsa és pusztítsa egyszer, hogy többé sem valaminek megadására, sem pedig tovább való teherviselésre alkalmas ne legyen”. A katonák „a szegény paraszt embereket magok tulajdon szolgálatjára hajtották ... nyomorgatták, verték, és nem emberekhez méltó helyekben tartották” mindaddig, amíg követelésüket nem teljesítették.

Szóltak arról is, hogy az elszállásolt katonák gazdájukat ne fosztogassák „húzásokat, vonásokat ne cselekedjenek”. Gyergyóban a lakosságnak egy egész századot ingyen kellett táplálnia.²

Egy-egy személy panaszát is feljegyezték. Szenttamáson a bíróhoz elszállásolt tizedes minden napra követelt egy tyúkot, amelyet a faluból kellett összegyűjteni – leírták 1699. január 9-én. Jenőfalván „Tamás Gergelyné panaszolt az német katonára, Szabó Jánosra, aki nála van szállva: 3 nap egyszer-egyszer megrúgta a német sarúval, mely miatt az háznál meg nem maradhatott”, Tamás Gergelyné pedig azt panaszolta, hogy a fenti katona őt megverte, de bántalmazta az őt hazakísérő katonát is.

A dánfalvi Fazakas Istvánné, Kata 1699. január 11-én mondotta el, hogy a parancsnok katona két bérese s a madarasi hadnagyé „Dánfalván lévén quartélyban” az említett asszonynak ládájáról a lakatot levették, 4 sustájkját kivették belőle,³ kertjében minden nap öt-hat embernek kellett dolgoznia.

Katona Györgytől a hozzá beszállásolt négy katona naponta kért túró, sajt, ordát, lisztet és más élelmet, de mikor nem tudták beszerezni, korbáccsal fenyegetőzött. Szöcs Andrásról a hadnagy szolgálja „disznóit akarván elvinni, s nem akarta volna odaadni”, erőszakosan elhajtotta és meg is verte, ingjét nyakából kihalította, két deszkáját is elvitte. Harkó Sándort is a szolgálta verte meg, mert nem tudott élelmet adni neki.

A bíró elégedetlenségéhez tartozott az is, hogy a hadnagyot naponta egy „istrása” őrizte s egy „asszonyember” pedig neki dolgozott. A konyhájára minden nap három véka körüli szitált lisztet kellett küldeni. Még a gyertyához szükséges fagyút is nagy mennyiségben ingyen követelte.

Két szentdomokosinak: Kovács Imrének és Kurkó Sándornak feladata volt, hogy a hadnagynak hetente kétszer halat kellett fogniuk, de nem fizetett semmit.

A szenttamásiak csak annyit jelentettek a kivizsgálónak, hogy a hadnagy korábban két szán szalmát vitetett el, s tudnak róla, hogy újabban két szekérral akar elvitetni.

Jenőfalva falusbírája, Kosza György azt közölte, hogy a dánfalvi kapitány „három-három vadász szolgálja” hozzá szállt be, és ételt-italt követeltek, majd az értékes ködmönét is elvitték „mentekben”, s fizetés nélkül nem adják vissza.

A karcfalviak csupán annyit mondtak el, hogy tőlük erőszakosan vettek el két útra is postalovakat, s mellette sok puskát, lakatos műszereket is elvittek.

1. 1665. január 29-én írták a SZOT VI. kötete 300. oldalán: „megdrágodott a csizma, egy férfi embernek való csizma két forint 25 pénz”

2. SZOT VII. 3: 1359. sz.; 12: 1361. sz.; 17: 1363. sz.

3. Uo. 29: 1372. sz.

TOVÁBBI DÁNFAI PANASZOK

Később is több sérelem hangzott el a dánfalviak részéről. Lukács Péter, ifjú Lukács István, Gál Imre, Ferenc János, István Antal azt sérelmezte, hogy a katonák erőszakosan vittek el szénájukból. A kapitány bizonyára „udvarmestert”, intézőt is tartott, mert „hopmester”-nek nevezték Dánfalván azt, aki konyhájára 35 kupa vajat, 1 berbécset, 11 bárányt, 1 borjút, 89 tyúkot, 1 ludat, 7 malacot, disznót követelt, amit közösen kellett megvásárolniuk, ráadásul naponta még 10–12 tojást is elvitt. A konyhára csak ecetet „hol egy ejtelt napjában, hol felet, hol kevesebbet” kellett elvinni.¹

Amely konyhán közel másfél liter ecetet használtak el napi étkezésre, ott számosan fogyasztották a levest vagy savanyúságot. Erre a konyhára is követelték a halat. Ha nem tudtak kellő mennyiséget fogni, „vettek pénzezen fl [forint] 2.” „Gyertyát vettek első úttal 784, más úttal faggyat vettek 8 forint árát, melyet is mind gyertyául adtak be kapitány uram szállására”.

További dánfalvi panasz: „egy szegény asszonytól vett el az hopmester 6 pulkát, kikért is csak két horgast adott”, ami 1701-ben 40 dénárt ért, a dénár pedig a magyar forint századrésze volt.

Ez a feljegyzés további erőszakos ármegállapításról is tájékoztat. A dánfalvi parancsnok 4 köből 4 véka szép tiszta búzát 9 forinttal és 20 dénárral fizetett ki. A köblöt 1702-ben 5 vékának számították, tehát 24 vékéért fizették a fenti összeget.²

A dánfalviak tovább is sorolták az elvett búza mennyiségét. A kevés kifizetett árat, de azt is rögzítették, hogy „más úttal vett búzát cub. 4, azért semmit nem adott”. Hasonló módon vettek el a gazdáktól nagyobb mennyiségben árpát is, zabot is.

Jó módszernek bizonyult a katonák körében az is, hogy a faluban összegyűjtött 14 pulykát, 27 kappant kiosztották a szegény embereknek 2 hónapi tartásra. Mivel egyik esetben közülük 3 elpusztult, hatot kellett helyettük adni.

A dánfalvi embereknek a katonák számára házat kellett építeniük, udvart tölteniük, veteményes kertet gondozniuk, amelyre 200 napi elfoglaltságot számítottak. Nehezítette elvégzését az, hogy minderre „vetés, kaszálás és aratás idején” került sor. Az asszonyokat „még az aratóból is kiűzték” 10–20 napra is „tollnak tépésé”-re.

A falu lovait gyakran vették igénybe fuvarozásra. Annyira „elpostálkodták” az állatokat, hogy „majd mind semmire valók”. A lovak egyik részét oly teher húzására fogták be, hogy „7 kanca az nagy erőltetés miatt elvetette az vemhet”. Bertalan Péter és Ferenc János lovain 11 nap folyamatosan jártak, 12 ökröt 9 napra hajtottak Szent Lászlóra, hogy a katonáknak bort hozzanak, de útközben „némelyik úgy elromlott, hogy most nem jó belé, nem vehetik hasznát”.

A széna egyik részét messziről szállították: „Az felett a madarasi, dánfalvi, karcfalvi, jenőfalvi, szenttamási és szentdomokosi szánokkal hozott szénát az Gyimes-Lokról, 31 szánal, mely tart három mélyföldnire”, amikor a magyar mérföld 8354 méter volt. Gál Mihály azt jelentette, hogy amikor „Gyimes-Lokáról 31 szánon az szénát kihozták”, a hopmester a szánban hátul ült. Köpenyegét maga alá helyezte, de elveszett, ezért tőle 4 izlotot, amely zlot néven lengyel forint, követelt és 7 véka zabot.

Madarason is hasonlóan vélekedtek a német katonákról. A dánfalvi kapitány a faluból 30 köböl zabot „tetézzet vékával méretve” követelt, s érte köbéért csak „34 pénzt” fizetett, amikor a pénz 1 krajcárnak felelt meg. Ugyanakkor Lőrincz Istvánnak a hozzá beosztott katonát 5 hétig ingyen kellett tartania. Antal Miklós is azt közölte, hogy „mióta a káplár az faluba szállott, azóta három gazda neki dolgozik, azonkívül eddig már követelt tőle 50 tyúktójást, egy tyúkot, egy ejtel vaját, lisztet, minden nap hagymát, borsot” stb.

További panaszra adott okot, hogy Madarásról „a német qartélyosok” márciusban alig mentek el, már április 11-én a dánfalvi kapitány ismét „rájuk szállított 14 katonát és egy káplárt”.

A dánfalvi kapitány bizonyára nagyobb körzetért felelt, mert gyakran emlegették tetteit Felcsík más falvaiban: Rákoson, Madéfalván, Szentmihályon, Csíkszentmiklóson, de hasonló tettekért a panaszok egész sorát mondták el Delnén, Szépvízen, Csicsóban, Várdotfalván is.

A történetek vázlatos felsorolása bizonyára bepillantást enged abba, hogy a századfordulón, az 1700-as évek elején a hosszabb ideig Csíkban tartózkodó német katonák hogyan bántak Csík lakosságával.³

1. Ejtél kb. másfél liter, 1,41 liter 1681-ben, 1742-ben is az ejtelt a kupával azonosították.

2. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 410.

3. SZOT VII. 69: 1393. sz.

KÉSZÍTSENEK JELENTÉST

Csík-, Gyergyó-, Kászonszék közgyűlése azzal bírta meg delnei Csató Jánost, Felcsíkszék, szentkirályi Bors Mihály Alcsíkszék alkirálybíróját és gyergyói Lázár Istvánt, a szék jegyzőjét, hogy készítsenek jelentést arról, milyen rendkívüli költségeket kellett kifizetniük a székben az ott-tartózkodó német katonákra, hogy megtérítését kérhessék. A jelentést 1703. március 8-ra készítették el. Benne visszatértek az 1699-ben történetek egy-két részletére: a katonák számára Debrecenből a csíkiak szállították a búzát. Ebben az évben Csíkban tartózkodott „Ulfeld regiment” októberben végig. Élelmezésükről nem írtak, ellenben „minden napra kényszerítettünk adni ötven szekér szénát, összesen 1550 szekérral, amelyért nem fizettek semmit”. 1702-ben a hely megjelölése nélkül Steinwill ezredéről azt közölték, hogy a kaszálókról a fűvet lovaikkal és marháikkal megetették, a lakosság teljességgel széna nélkül maradt. Más helyen még a havasokról is elhordatták a szénát. A katonák étkezéséhez a csíkiaknak kenyeret kellett szállítaniuk, a búzát és lisztet 24 szekér szállította. A katonáknak dolgozó béreseknak is a helyieknek kellett kifizetniük 1170 forintot.

A Kabalahágón készített új sáncon 1701 őszén 643, 1702 nyarán 400 ember dolgozott egy hétig, fizetést csak ígértek.

Nagy számban dolgoztak csíkiak a Gyimesi-szorosban készített sáncon. Többnyire a fuvarozásokat vették számba. Ezért sérelmezték a legtöbben, hogy állatjaik a megrongálódott utakon és nehéz terhektől legyengültek, több el is pusztult. Sőt a katonák élelmezéséhez gyakran kellett szarvasmarhákat beadniuk a központba.¹

Egyre inkább bebizonyosodott, hogy a megalakult főkormánysszék Bécsnek mindenben engedelmesebb vezetőkből állt. Különösen Bánffy György, a főkormánysszék elnöke és Apor István, a kincstárnok igyekezett bizonyítani hűségét.²

Az is világossá vált, hogy a korábbi török befolyás után valóságos német fennhatóság kezdődött. Különösképpen a falvak lakói tapasztalták mindezt, hisz a német katonák naponta jelen voltak Csík falvaiban, s intézkedéseik, erőszakosságuk naponta gyarapította az ellenszenvet irányukba. Nem csoda, ha a székelység már kezdetben ellenük fordult. Az ellenállást megnehezítette, hogy Rabutin tábornagnak, az Erdélybe érkezett osztrák katonák parancsnokának rendelkezésére 8000 főnyi válogatott német katona állott, ráadásul ebbe a seregbe 2000 rác, szász, sőt székely katona is be volt osztva. Ezek a katonák belepték Csíknak egész területét, szinte minden faluban tartózkodott a seregből jó néhány.³

1. SZOT VII. 110: 1412. sz.

2. Magyarai András 2001. 36.

3. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 414.

FEGYVERES FELKELÉSRE SZÓLÍTOTT

Erdélybe is híre érkezett a magyarok Habsburg-ellenes mozgalmának. Az történt, hogy Pap Mihály, Esze Tamás 1703 tavaszán a Lengyelországban bujdosó II. Rákóczi Ferencet rábírják, hogy álljon a kibontakozó kuruc mozgalom élére. II. Rákóczi Ferenc 1703. május 6-án kiadott kiáltványában fegyveres felkelésre szólított minden hazafit. A hír a Székelyföldre is eljutott, a lakosság megelégtelt a német katonák jelenlétét, mindent, ami az utóbbi években történt, és szívesen csatlakozott a felkeléshez. Annál is inkább, mert ekkor is a szabadságért indult a mozgalom. A szervezkedésről Rabutin is tájékozódott, fő feladatának tekintette a kuruc szabadság-eszmék terjedésének megakadályozását. A környezetében élő főurakból kapitányokat rendelt a székekbe és a határvidékre a lakosság ellenőrzéséért. Csíkba Sándor Jánost, felcsíki alkapitányt jelölte ki. Az akkor még osztrák szolgálatban álló vezetők később a kuruc felkelés vezetői lettek. Pekry Lőrinc is, Udvarhely főkapitánya a szabadságharcosok sorába állt, pedig korábban ő javasolta, hogy a székelyeket, e „legnyugtalanabb népet” osszák be a császári ezredbe, és vigyék ki az országból, így az ellenállók leszerelése is hamar megoldódik.¹

Hasonló eset történt Toroczkai István aranyosszéki főkapitánnyal is, akit udvarhelyszéki és csíki katonákkal még 1703. szeptember 15-én a Szamos vidékére küldött Rabutin, hogy harcoljanak a kurucok ellen. De Toroczkait 283 társával elfogták, és Rákóczi elé

állították, ahol hűséget esküdött a kurucok vezérének. Rákóczi nyomban tábornokká és az erdélyi hadak fővezérévé nevezte ki. A csíki szabadságharcosokat Sándor János, Tamás Deák, Horváth György vezette.

Általános zűrzavar alakult ki. Szebenből elsősorban Rabutin küldött parancsokat a székelyeknek. A székelyek egyik része már nyíltan megtagadta az engedelmességet, de egységes irányításuk még nem alakult ki. Az irányításra azért is szükség lett volna, mert a Székelyföldön a kuruc mozgalom feudális ellenes mozgalommá kezdett átalakulni, ami az erők szétforgácsolását jelentette ilyen körülmények között. Példaként említhetjük, hogy Csíkban a császárpárti Apor István főkapitány „minden jószágát, javait elprédálták”, de a Csíkból Udvarhelyre érkező felkelők is a városba szorult nemesség kastélyait útközben felégették.²

Hangoztatták, hogy minden erőnek egységbe kell tömörülnie, ha sikerrel akarnak harcolni a nagyszámú támadó császáriak ellen. Ha nem fognak össze, „pusztulás és éhenhalás” következik a vidéken. Ezért a „szegény hazának és édes nemzetnek” romlása előtt mindenki fogjon fegyvert, és szülőföldjét oltalmazza az ellenségtől. A kiáltványban arra is kitértek, hogy a közös ügy érdekében akár kényszeríthetik is a férfiakat a táborba gyülekezésre.³

Annak ellenére, hogy 1704. április 13-án Graven ezredes jól felszerelt csapataival Feketehalomnál győzött, sőt a háromszéki falvak egyik részét kirabolta és felégette, a székelyek rövid idő alatt táborukat újjászervezték.

1704 elején Erdély döntő részében rövid idő alatt a kurucok győzedelmeskedtek. Ennek eredménye, hogy 1704. július 8-án II. Rákóczi Ferencet a gyulafehérvári országgyűlésen egyhangúlag Erdély fejedelmévé választották. A csíkiak is „a Rákóczi-ház fiatal hajtásában látták szabadítójukat”.

Ezen a gyűlésen világosan megfogalmazták, hogy Lipót császár nem tartotta be ígérését, Erdélyt s a székelyeket nem szabaddá, hanem a bécsi udvar kiszolgálójává tette, ezért megszűnt a korábbi egyezmény, és Erdélynek saját fejedelmére van szüksége. Az új fejedelmet II. Rákóczi Ferencben látják.

A rendek levelét, amelyben fejedelemmé választását közölték II. Rákóczi Ferencel Csík főkirálybírája 100 tagú küldöttséggel vitte a Szeged alatti táborba, s 1704. július 21-én adta át, egyben felkérte, hogy fogadja el a fejedelmi széket.⁴

A kurucok mellett felsorakozó erdélyi seregben 1704 őszére már 20 000 szabadságharcost számláltak, amely 12 ezredből állt. A csíkiak 8 századba tömörültek, egy külön századot a nemesek alkottak, így 859 harccossal indultak táborba. Ide kell számítanunk a gyergyói és kászoni 5 századot is 637 katonával, vagyis összesen Csíkból 1496 férfi csatlakozott a kuruc táborhoz. A többi székek összeírási számbavétele szerint 1704 őszén a székely haderő 6000 harcost számlált. E számbavételkor a madarasiak a „Gergely Deák Uram Százá”-hoz, a dánfalviak, karcfalviak, jenőfalviak, szenttamásiak, szentdomokosiak a „Bíró Sándor Uram Százá”-hoz tartoztak⁵.

A számbavételkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy alig tíz éve Csíkból a tatárok mintegy 7000 embert hurcoltak fogságba.

1. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 417.; Magyar András 2001. 45.

2. Cserei Mihály 2005. 140.

3. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 419–421.; Magyar András 2001. 45–50., 52–53

4. Csutak Vilmos 1993. 163., 167., 175.

5. Garda Dezső 1999. 122-124

A KATONÁK SZÉTSZÉLEDTEK

Az erdélyi kuruc mozgalomban jelentős visszaesést jelentett az 1705. november 11-i zsigói vereség. A székelyek közül itt kevesen harcoltak, hisz feladatuknak azt jelölték, hogy Szebent, a háromszékiek és a csíkiak Brassót ostromolják. A zsigói vereség hírére, majd Rabutin támadása következtében a vezérek egyik része Moldvába és Havasalföldre menekült, a katonák többnyire hazatértek, vagy kisebb csoportokba verődve erdőkben kijelölt helyeken gyülekeztek.

A főkormányzók már 1705. november 29-én amnesztiát hirdetett azoknak, akik a császári csapatok mellé álltak. A december 15-re Segesvárra összehívott országgyűlésen a II. Rákóczi Ferenc fejedelemségéről kimondott határozatot megsemmisítették, s egyben elrendelték a hűségük letételét a közben császárrá választott I. Józsefnek.¹

Rabutin azt is elrendelte, hogy a székelyek fegyvereiket tegyék le, és adják át a katonai parancsnokságoknak. Akik nem teszik le, vagy fegyvereiket elrejtik, azok javaik és életük elvesztésére számítsanak.²

Rabutin Graven császári ezredest Csíkba küldte a kurucoknak állt katonák megbüntetésére. 1705. december 30-án Csíkba érkezését követően Várdotfalván közzétette a falvak lakóinak szóló rendeletét, amely szerint minden fegyvert, zászlót, rezes gyalog dobot „a császár ő felsége” katonai parancsnokságának beadjanak, aki pedig csalárdul a „maga házában vagy másutt efféle elrejtene, meglakoljon érte, az ki pedig az olyant megjelentené, érdeme szerint megjutalmaztatik”. Bünteti azokat a csíkiakat is, akik nem közlik az elmenekültek javainak hollétét. Ha valaki nem jelenti, hogy „a maga határán kurucok lappanganak”, sőt táplálják őket, „minden kedvezés nélkül halállal büntetnek meg”. Ha osztrák „vitét” megölnének valamely helységben, „az falu vagy az szék, az hol megölésük esék, ezer forint bírsággal büntetetik, és az ki a gyilkosságot cselekszi, fejével fizet”. [1682-ben 1000 forinttal 154 ökröt lehetett vásárolni.]³

Senki egy napnál tovább lakhelyét, még inkább székét el nem hagyhatja, gyűlést csak a parancsnok engedélyével tarthatnak. Graven Várdotfalván a ferences barátokat is halállal fenyegette. Innen csapatával Gyergyóba vonult. Útközben Felcsík falvaiba sorban betértek, raboltak, büntetéssel fenyegették a lakosságot, sokan előlük ismét az erdőkre menekültek.⁴

1705 karácsonyát követően a császári katonák behatoltak Felcsík falvaiba, eljutottak Somlyóra is. Egy német származású szerzetesnövendék titokban azzal vádolta be a barátokat, hogy ők a kurucokat segítették. Ki is fosztották a kolostort. Graven parancsára még a Mikes család sírboltját is feltörték a családi ékszerek megkaparintása reményében. Az 1706. január 15-én Felcsíkon tartózkodó katonák csupán a szenttamásiaktól – két hónap leforgása alatt – 500 véka búzát és 1000 juhot vittek el, márciusban ugyancsak szenttamásiaktól 1560 forint hadiadót szedtek össze. A labancok felcsíki tartózkodása néhány embernek életébe is került. 1706. január 4-én a főkormányzók levelében az olvasható, hogy Csík-, Gyergyó- és Kászonszék lakosságának a király megkegyelmez, mivel hűséggel tértek vissza hozzá. De 1706 májusában a labancok Csíkból eltávoztak, s a kuruc csapatok visszatértek.⁵

1. SZOT VII. 130: 1424.

2. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 424.

3. Imreh István–Pataki József 1992. 27.

4. SZOT VII. 133: 1426. sz.; SZOT VI. 300: 1241. sz.

5. Savai János. 1997 78.

ÚJABB LENDÜLET

A következő néhány hónapról kevés adattal rendelkezünk, bizonyára csendesebb időszak következett, jelentősebb harci eseményre nem került sor. A szabadságharcban a csíkiaknak és az egész székelységnek újabb lendületet az adott, hogy 1706 júniusában II. Rákóczi Ferenc megbízásából Pekry Lőrinc kellő erősségű sereggel újból megjelent Erdélyben, s a székekben a Rákóczihoz hű tisztségviselőket kinevezte. Arról értesítette a csíkiakat, hogy Petki Dánielt a fejedelemmel egyetértésben kinevezte Csíkszék kapitányának, s arra kérte a lakosságot, hogy „mindenben ő kglmének szavát fogadják”, becsüljék, függjenek tőle.¹

Sikeres hadműveletek után 1707 elején Erdélybe várták II. Rákóczi Ferencet. A fejedelem április 5–21-re Marosvásárhelyre országgyűlést hirdetett, amelyen most már hivatalos jogi formák szerint is Erdély fejedelmévé nyilvánították. Az erdélyiek, köztük a „veres kopjás székelyek” kellő tisztelettel és pompával fogadták új fejedelmüket, kitől szabadságuk megvalósítását és megerősödését várták. Az országgyűlésen még jó néhány határozatot megtárgyaltak, a fejedelem Kolozsvárra is ellátogatott, majd április 28-án elhagyta Erdélyt.

Rabutin azonban az ősz közeledtével újból Erdélybe vonult, ismételten megerősítette, hogy a bécsi udvar elképzelése szerint Erdély az Osztrák Birodalom része. Mivel Rabutin gyorsan haladt előre, egyre közelebb került a Székelyföldre, ezért Csík vezetői szeptemberben, majd október 28-án Csíksomlyón Csík-, Gyergyó-, Kászsószék népét ismét táborba, védekező harcra hívták. Első intézkedéseik közé tartozott, hogy a székek vezető utakat, ösvényeket „bevagattassák”, fák útra döntésével akadályozzák meg az ellenség bevonulását, s egyben arról is intézkedtek, hogy „jó hadi apparátussal, az kiknek egyéb fegyverek nincsen, lándzsákkal, vasvillákkal, az gyalogok pedig fejszékkel” jelenjenek meg Csíkszeredában. A hadviselés fontosságára utal azon régi hagyomány felelevenítése, hogy „aki a felhívást nem teljesíti, életével játszik”.²

1. SZOT VII. 135: 1429. sz.

2. Uo. 137: 1430. sz.

MENEKÜLÉS

Nem vezetett sikerhez az újabb ellenállás. Acton ezredes jól felszerelt sereggel támadt, s menekülésre kényszerítette a háromszékieket. Az Ojtozi-szorosnál rátámadt a családokkal menekülőkre. Korabeli krónikás írta: „az Ojtoznál összegyűlt kurucokat, kik feleségestől, gyermekestől, marhástól, szekerek hátán futnak vala Molduva felé” a németek megtámadták, „minden marhájok, egy néhány száz szekerek, rajtok levő egyetmással együtt a németek és rácok praedájára juta”. Aki tehette ekkor Moldvába menekült.

Acton csapatai megtörték a csíkiak ellenállását is. A túlerő láttán sokan a Gyimesi-szoroson próbáltak menekülni, de a katonák erőszakkal megakadályozták. A falvakat sorban támadták meg. Csicsóban felégették a főkirálybíró, Petki Dávid házát, majd tovább haladtak a többi felcsiki falvakba.

A császárpárti krónikás tovább is leírja Acton hódító útját: „Már az egész ország meghódolt vala, mégis azok a nyomorult vakmerő paraszt gyergyiaiak Rákóczi mellől el nem akarának állni, hanem az erdőn, amint Gyergyóba mennek Csíkból, erős sáncot csinálván, mind oda gyülenek fegyveresen; egy német kuruc kapitány is vala velek, az biztatá, hogy a németet be ne bocsássák. Elekes András lévén, kit a kurucok választottak vala, igazán kurucnak való királybíró is volt az ... fiával együtt fellázaszták a populét, aki nem akart is, erővel a sáncba hajták. Acton három ízben is küldte hozzájuk, ne bolondoskodjanak, hódoljanak meg, készen a grácia, de amazok hozzá lövöldözének az Acton követjeihez. Acton megbosszankodik, oláhokat kerestete, kik valamely ösvényen vigyék, Szenttamásról megindula, rettenetes kietlen, kősziklás helyeken, hol soha többször ember nem járt, beérkezék Gyergyóban, a sáncot odahagyák a székelyek, közel levén az erdő, oda szaladának, a németek, rácok, akiket elérének, levágák, a falukat mind felégették számtalan gabonájokkal együtt, marhájokat, méneseket elhajták”.

Szárhegyre is elmentek, „a klastromot is felverik, megdöflék jól a kurucos barátokat, s minden ott található egyetmást felprédálának”. Továbbra is Rabutin azt parancsolta, hogy a csíki, „mert azokra neheztelt vala inkább”, azon nemesek házait, akik elmenekültek, elrontsák. Felégették Szárhegyen Lázár Ferenc kastélyát is.¹

Gyergyószentmiklóson Both várát lerombolták. Külön is meg kell említenünk, hogy az ellenállás kezdeményezője ő volt. Ő gyűjtötte össze harcosait a Gréces-tetőre, Acton támadását először visszaverte, ezért támadták hátba árulók segítségével, de Both András vérző sebekkel is a végsőkéig harcolt, mindaddig, amíg elfogták, aztán Gyergyóban tovább fosztogattak.²

Gyergyót ekkor, 1708-ban még más csapás is érte, amely hatással volt Felcsíkra is. A Törökországból indult, Bukaresten és Moldván áthaladó pestist gyergyói kereskedő cigányok cipelték magukkal Szentmiklóstra. A betegség gyorsan terjedt, innen az osztrák katonák is magukkal vitték Segesvárra. Gyergyószéket zárlat alá helyezték, minden terhét, adóját is, a környező falvakra hárították, csak 1711, december 21-én írhatták le, hogy „Gyergyóban a pestis megszűnt”.

1. Cserei Mihály 2005. 169–170.

2. Orbán Balázs 1869. 110.; Egyed Ákos–Magyari András 2001. 59–50.; Garda Dezső 1999. 127.

A BUJDOSÁS IGEN NEHÉZ DOLOG

Végeredményben Csikban a szabadságharc 1708-ban befejeződött, az ellenállást csak kisebb csoportok próbálták folytatni.

A továbbiakban Csíkot úgy tekintették, mint az Osztrák Birodalom részét, ők szervezték újjá a közigazgatást is. Élre a németbarát Cserei Mihályt állították, ő lett a főkirálybíró. Az volt a véleménye, hogy „Sok tekergő tolvaj kuruc vala Csikban, mikor mi a hadakkal Rákosnál voltunk, ők Madarasnál, a szomszéd faluban ittanak, de hírekkal esvén, hogy a német bejö, közel lévén a gyergyói erdő, odaszaladtanak, eleget üzék, de már este is vala...”¹

A csíki férfiak a későbbiekben is még kitartottak a szabadságharcosok mellett a jó menedéket nyújtó erdőben rejtőzködve. A fegyverek beszolgáltatását követelő parancsok nem engedelmeskedtek, pedig halállal fenyegették az ellenállókat. Ezekre a napokra Dánfalván később is emlékeztek. Amikor a bécsi udvar megbízottjai 1764-ben a dánfalvi Both Istvánt kihallgatták, akkor mondotta: apjától hallotta, hogy a kuruc világot követően „három esztendővel annak utána békesség találván lenni, az emberek a fegyvert le nem akarják tenni, hanem fegyveresen az erdőkre jártanak. De megfogták őket, és felakasztották”².

Csikban, Felcsíkon még évek múltán is akadtak kisebb csoportok, akik abban a reményben, hogy esetleg újból kezdődhet a szabadságharc, még mindig készen álltak folytatására. Akik Moldvába vagy Havasalföldre menekültek 1709–1710-ben, fokozatosan tértek haza. Hazatérésükhöz hozzájárult több olyan nyilatkozat, amely szerint visszatértükkor nem bántalmazták a más országba menekülteket, ráadásul mentesítik egy évi adófizetéstől is. Csíkszékből 1710. szeptember 9-én keltezték azt a levelet, amelyben arról értesítették a Moldvába bujdosott csíkiakat, hogy a bécsi udvar kegyelemben részesíti mindazokat, akik visszatérnek szülőföldjükre.³

Korábbi hosszabb-rövidebb ideig Csikban tartózkodó katonákat követően, 1710-ben Szebenből értesítették a vezetőséget, hogy 5 század német katonának hosszabb időszakban kell biztosítani a szükséges életfeltételeket, amely rendszerint göggel, követelőzéssel, megvetéssel, megalázással, erőszakkal járt. Az elszállásolási utasítás egész téltre szólt.⁴

Cserei Mihály mint főkirálybíró Rákosról írt levelet 1711 márciusában arról, hogy Rabutin tábornoktól kegyelmet kaphatnak azok, akik Moldvába menekültek, azért igyekezzenek visszatérni és a hűségesküt letenni. Amennyiben hazatérnek, biztosítják, hogy „mindenki a maga jószágába beülhessen”. Követelnek 100 aranyat is az elmenekültektől.

Rabutin és Graven fenyegetik a csíkiakat. Azt közlik: „valaki most ki nem jő, soha többször bizony Erdélybe bé nem bocsátják, sőt, házat, jószágát tőből elhányatja s pusztítja, és kegyelmetek örökké való számkivetésben marad”. Még hozzáteszi Cserei Mihály: „hazájokba jöjjenek vissza, mert a bujdosás, kivált erdélyi embernek, igen szokatlan és nehéz dolog”⁵.

1. Garda Dezső 1999. 130.

2. Imreh István 1994. 229.

3. SZOT VII. 151: 1444. sz.

4. Uo. 153: 1446. sz.

5. Uo. VII. 172: 1456. sz.

A NÉMET KATONÁK MINDENT ELVETTEK

A csíki lakosságnak újból élelemmel és szállással kellett ellátnia az odavezényelt német katonákat. Ugyanakkor egymást követték azon rendeletek, amelyek a nagy számú katonaság ellátásából adódóan Csíkban hol pénzben, hol természetben befizetést, azonnali beszolgáltatást követeltek.¹

Bizonyára több tájékoztató is érkezett Szebenbe vagy más helyen működő katonai parancsnokságra, mert 1709-ben pontokba szedve kérdőíven vizsgálták a katonai visszaéléseket. Azt igyekeztek tisztázni, hogy mily módon gyűjtötték be a megbízottak a lakosságra kiszabott búzát, zabot, húst vagy pénzt. Ilyen kérdés is elhangzott: a termékek és a pénz behajtásakor „milyen regimentbeli vitéz vagy tiszt verte, kergette az adminisztráló commissariusokat, egyéb nemes embert, papot vagy a szegénységet?” Az is kiderült a levélből, hogy az osztrák tisztok „ajándék marha tartására kényszerítették a szegénységet”, egész a „kiteleltetésig”.²

Hogy mennyire megszorodott Csík falvai lakosságának panasza, azt 1711. december 21-én keltezett két folyamodvány is bizonyítja. Az egyikben továbbra is arról írnak, hogy „télben, nyárban feles lovas és gyalog militiát kell tartanunk székünkben”, kiket mindenben ki kell szolgálniuk: „borsóval, kásával, fehér liszttel és egyéb”-bel, „gyertyával, ágyruhával, fával” is.

Mintegy összegezőként fogalmazzák meg Csíkszék követei a falvak panaszait, amelyet Taplocán szintén 1711. december 21-én írtak, s követség útján juttattak el Nagyszebenbe. Először is kérik, hogy „az adó kivetésénél vegyék tekintetbe a szék teljesen elszegényedett voltát, a dögvész miatt marhái elpusztulását, városok és kereskedés nem létében pénz hiányukat, a katonaságtól és executoroktól szenvedett kárukat”, „hogyan ezen helynél romlottabb nincs és szegényebb is Erdélyben”, a katonák, amit kaphattak, elvittek.³

1. SZOT VII. 153., 155: 1446–1447. sz.

2. Uo. 147: 1440. sz.

3. Uo. 179–180: 1460–1461. sz.

SZÁRAZSÁG, ÉHSÉG

Csík és a székelység történetében egyik legnehezebb időszak az 1717–1719-es szárazság, az azt követő éhség volt. Ez erőteljesen érintette mind Dánfalva, mind a felcsíki hat falu lakossága sorsának alakulását is.

Szárazság, annak nehéz túlélése korábban is volt a Székelyföld különböző helyein: Székelypálfalváról írták, hogy már 1492-ben a szárazság miatt olyan éhínség pusztított, hogy a lakosság az erdő szílfáinak kérgét lehántotta, megőrölte, megette. Következménye az lett, hogy a falu jelentős része belehalt.¹

Erdélyben 1586-ban is feljegyezték, hogy „nagy éhség pusztított”, amelyet ragályos betegség is követett. Ekkor is a szörnyű és pusztító betegség az embereket „húsz óra alatt ragadta el”.²

Szárazság és éhség idején gyakran előfordult, hogy egyesek kihasználva a kényszerhelyzetet bizonyos tartalékokból ugyan segítettek az éhezőkön, de busás árat kértek érte. Lázár Farkas Szenttamáson élt, a Székelyföld gazdag nemesei közé tartozott, de visszaélt előnyös helyzetével. 1586-ban Sikesd Antal és Bíró Pál bizonyították, hogy Lázár Farkasnak Széles Mihály és Opra Pálné az éhség idején a határban lévő földüket gabonáért örök áron adták el. Lázár Farkas ezekben az években hasonló módon vásárolt másoktól is Szenttamáson földeket. Bizonyították ketten is, hogy az éhség idején Benő Péter családja megmentéséért neki 1 forint 30 pénzért adott el egy földet.

Olyan feljegyzéseket is ismerünk, amelyek szerint 1603-ban „fűfélék gyökereiből csináltak kenyeret, mások azonban nyersen ették meg a gyökereket”. Elfogyasztották még az ablakok lantornáit is, de elhullott kutyák, macskák, egerek és más állatok is táplálékkul szolgáltak. S hogy az inséges évek ételfajtáit tovább soroljuk, ugyanakkor még „bogyókat meg ízetlen csalánleveleket főztek egyszerűen vízbe, sózták meg, s ezt egész jó ételnek tartották”. Borseprőbe korpát szórtak, levágott állat vérért főzték, s korpával vegyítve fogyasztották. Leírtak az éhségben kialakult, a legszörnyűbb rémtörténetekbe illő eseteket is: „Egyesek – nézni is undorító! – az állatokból az idétlen borjúkat és malacokat, meg a beleket, amelyek mocsoktól, ürüléktől csöpögtek, megsütötték s megették; mások a szomszéd dombról keresték ki az elaszott csontokat, azokat sütötték meg”. A korabeli vagy visszaemlékező írásokban csak fokozták a szörnyűségek leírását: sokan „emberevérsre vetemedtek. A szülők gyermekeiket, a gyermekek szüleiket falták fel. Szörnyű éhségükben az akasztófákon és karókon kivégzett gonosztevők testét sem kímélték, hanem onnan leszaggatták és megették”. A fentiéknél sokkal szörnyűbb eseményeket is leírtak.³

Az éhség okozta borzalmas történetek leírását tovább is folytathatnók, de tán ezeknél is fájdalmasabb és kegyetlenebb események történtek Csíkban az 1717–1718-es években.

1. Vofkori László 1979. 160.

2. Somogyi Ambrus é. n. 64.

3. Krauss György é. n. 80–81.

CSÍK 1717–1719

Csíkban 1717 pünkösdjétől egészen 1719-ben az aratásig folyamatosan pusztító szárazság dühöngött. A szék történetének egyik legkegyetlenebb természeti csapása ez volt. A szárazság, az azt követő leírhatatlan éhség, a hirtelen megjelenő járványos betegség azt eredményezte, hogy Csík lakosságának fele rövid idő alatt eltávozott az élők sorából.

Az oklevelek egész sokaságában írják hol a száraz hónapokról, hol a következőben kialakult táplálkozási gondokról, betegségekről, menekülésről.

A kozmási pap, Lukács Mihály az egyházmegye régi jegyzőkönyvében beszámolt a Csíkban történekről: „Rövid és valódi előbeszélése a három évek alatti csíki szomorú eseményeknek: 1717-dik évről Május 15-kétől 1719-nek Septembere 2-káig merőben akkora szárazság volt, hogy csak egyszer is a föld termények természetére nézve meg nem ázott, a földön annyira kiszáradtak a füvek gyökerei, a fáké és nádakéi is, hogy ahol meggyúltak, azok lassan égtek a földben egy öl mélységre és füstölögve, némely helyeken egy esztendeig s tovább is szünet nélkül; a tavak, kutak, kisebb folyók főképpen kiapadtak, hogy egy csepp vizet sem lehetett kapni benne”. Ennek következménye, hogy „sem az ősszel, sem a tavasszal elvetett gabona nem termett, gyümölcsöt sem lehetett szedni”, de kerti vetemény sincs.¹

A szárazság következményei évről évre nehezítették a csíki emberek sorsát. Különböző módját keresték a túlélésnek. Próbálkoztak azzal, hogy a közelebbi szomszéd országokból, elsősorban Moldvából szerezzenek be gabonát, de igen nagy vámot, harmincadot kellett fizetni. Kérlik 1718. július 27-én, hogy a főkormányshék könnyítsen az átjárási kötelezettségeken. Régi szokásuk volt a felcsíkiaknak is, hogy rendszeresen átjártak Moldvába, állataikat is legeltették ott, most azonban a vajda igen nagy adót „vetett” ki. Mivel a csíkiak nem tudtak fizetni, az állatokat lefoglaltatta, kiváltani sem tudják.²

Ennél is súlyosabb, hogy ily nehéz helyzetben, 1718 októberében követelték a beosztott katonáknak a kiszabott hús beszolgáltatását. Mivel nem tudták teljesíteni, „nemcsak a húsbéli kvantumért feles marháinkot, hanem a pénz summáért is (erőnk s módunk nem lévén készpénzzel megfizetni) sok száz ökreinket válogatva elhajtották”.³

Az állatok táplálására sem termett fű a szárazságban. Mégis a parancsnokok azt a keveset is, amit találtak nedvesebb helyeken, a német katonaság lovainak a lakossággal hordatták be.⁴

Akkor is kellett beszolgáltatni a katonaságnak, amikor már nem termett fű, amikor a lakosságnak a szénát vagy fűvet meg kellett vásárolnia, de búzát sem, zabot sem lehetett kapni a piacokon vagy gazdáknál.⁵

Csik-, Gyergyó- és Kászonszék nevében a vezetők képviselők révén is többször fordultak segítségért a főkormányshékhez – eredménytelenül. Még akkor is, amikor csupán azt kérték, könnyítsenek a „passus” költségein, „a commandans uramtól visszaűzettek s olyan hosszas utazásuknak és szándékuknak semmiben kellett múlni”.⁶

Azt kérték, hogy a katonaságot helyezték máshová, és egyben a főkormányshék találjon módot „a félig meghalt szegénysegeiknek” valamely mennyiségű gabonát juttatni, máskülönben a lakosok „éhel halnak meg”.⁷

Csíkszék azzal is folyamodott a főkörmányszékhez, hogy a brassói raktárból „egy néhány száz köböl” búzát kiutaljanak a lakosságnak, de ez sem vezetett eredményre.⁸

Az éhség idején többen lopással próbálkoztak ételmet szerezni. „Vadnak olyanok is, kik lopásra, tolvajlásra, mások házai felkóborlására gondolkoznak, igen hintegetik az szót közönségesen, hogy másét elvenni nem is volna véték”.⁹

S kiterjedt annyira a szükség, éhség következménye, hogy „sok tolvajkodással éjjel házak, kamrák, pincék, gabonás házak, csűrök felferésével, az hol valamit éreznek toldják-foldják életeket”. És mindig fokozta ilyenkor az elkeseredést, hogy a katonák, mivel nem kapták meg az igényelt termékeket, az „executiót”, az erőszakos behajtást elrendelték.¹⁰

Az ilyenyszerű tolvajlások már teljes gyakorisággal ismétlődtek: „nincs oly napja, hogy kóborlások és házfelverések ne essenek, vétéknek nem tartván ... a másét elvenni és magát táplálni”.¹¹

A főkörmányszék azt ajánlotta csík vezetőinek, hogy mivel hallottak ők is „tolvajkodások, lopások és gyilkosságok” terjedéséről, sőt arról is, hogy a „tolvajok is csoportonként és zászlókkal lappanganak”, fogassák el őket, ha szükség, hívják segítségül a katonaságot.¹²

Nem maradt más hátra, mint a természet kínálta, ámbár embernek nem való, de esetleg a túlélést biztosító termékeket kutassanak fel. Ez tette ilyen fájdalmasan emlékezetessé ezeket az éveket. Többen is próbálkoztak az erdőkön ételmet gyűjteni: „némely szegény öregasszonyok ugyan avégre mentek szomszéd székek határaitra, hogy a hátukon valami kevés makkot hozhassanak, mivel itt a fenyőfán afféle nem terem, de némelyek egyéb utazásokban egy-két magukkal jöttükben az útfélen szedegettek, kiket szomszéd székbeli falusiak megfogtak, kötöztek, fogva tartottak, tíz-tizenkét forint kezességben bocsátották el, s némelyeket kegyetlenül meg is húztak-vontak”.¹³

És kezdődött a különböző helyeken feljegyzett táplálékok felsorolása, amelyeknek fogyasztására az éhség és a túlélés reménye készítette a lakosságot. Ilyen feljegyzések találhatóak: táplálták „magukat galagonyával”; „az mogyoró rügyekre fordulni kételenített szegénységünk és azt őrli és eszi”; a falvak gyűléseiben „sír az ember, aki öt és hat hetek alatt kenyeret nem látott”.¹⁴

Amikor Csík-, Gyergyó- és Kászonszék „vicetisztjei” segítségért folyamodtak a főkörmányszékhez, felsorolták a szokásba jött „táplálékok” egyik részét: „oly keserves állapotra jutott, hogy az éhségnek miatta szokatlan és barmokhoz is hallatlan eledeleknek, úgy mint laboda mag, bükk- és cseremakk (melyet másoktól nagy áron pénzen veszen), megrothadott fák és törökbúza kórójának lisztei stb. megételire kellett adni magát”.¹⁵

Folytathatjuk: „különböző gyökereket, nádat, még szalmát, polyvát is egyberoncsolva és pogácsa vagy kenyér formára megsütve enni kéntelenek voltak”.¹⁶

Hasonlóképpen került sor az állatokra: „vadnak olyanok is immán közöttünk, akik a lóhúsra is szorultak”.¹⁷

Amikor már ilyen táplálék sem jutott, akkor „megdöglött marhának, lónak és kancának húásával, megpergelt bocskor bőrének és egyéb irtóztató eledelekkel” próbáltak táplálkozni.¹⁸

Továbbá: szintén a főkörmányszéknek írtak: „tapasztaltuk azt is, hogy egynéhány megszorult embereink mások macskáit is felmészárolták, s megették”.¹⁹

Különböző helyekről ennél súlyosabb eseményekről is beszámoltak.

*

A főkormányzék rendeletben utasította Csíkszék vezetőit, hogy a kivándorlást próbálják meg „szép szerével vagy akár katonai erővel is” megakadályozni. Jól tájékozott arról, hogy tömegesen távoznak el a falvak lakói: „szomorúan érti, sőt tapasztalja is a gubernium a kösségnek nagy bódulását, és fészkiből való kimozdulását, szomorúan özvegyülvén szerte széllyel, kik Havasalföldére, Molduvába, tömösi Bánátusba, Partiumba, nevezetesen pedig Bihar vármegyébe menekülnek, mégpedig csoportosan”.²⁰

A csíkiak következő folyamodványukban, amelyet szintén a főkormányzékhez intéztek, már a teljes kilátástalanságról írtak: „hogyesem gyermekei szigorú halálát meglássa, magát felköti”. Ilyen kijelentések gyakran elhangzottak.

Mintha a sors iróniája is Csíkot érintette volna, annyira visszásan alakultak az időjárás viszonyok. Lukács Mihály kozmási plébános arról számolt be, hogy 1717-ben földbe vetett őszi mag a szárazság idején nem tudott termést hozni, de 1719-ben az eleredt eső nyomán csírázni kezdett, s rendkívüli termést eredményezett, hasonlót korábban nem ismertek.²¹

A jó termésről a híradás tovább folytatódott. Azt írták 1719. augusztus 30-án, hogy „Adott Isten kinek-kinek kezében kenyeret, és a tavalyi nagy szükségét mindenféle mezei és kerti eleségekre való bővséggel kipótolta”.²²

De néhány nap múlva eleredt az eső. 1719. szeptember 2-a után, a betakarodás idején 15 napon át esett az eső. Eredménye az lett, hogy a kalász megkelt a nedvességtől.²³

1. Benkő Károly 1853. I. 83–84. ; SZOT VII. 139: 1502. sz.

2. SZOT VII. 262: 1507. sz.

3. Uo. 264: 1508.; 379: 1599. sz.

4. Uo. 379: 1599. sz.

5. Uo. 257: 1507. sz.

6. Uo. 262: 1508. sz.

7. Uo. 257: 1507. sz.

8. Uo. 255: 1506. sz.

9. Uo. 255: 1506. sz.

10. Uo. 261: 1508. sz.

11. Uo. 257: 1507. sz.

12. Uo. 266: 1511. sz.

13. Uo. 256: 1505. sz.; 263: 1508. sz.

14. Uo. 255: 1505. sz.

15. Uo. 257: 1507. sz.

16. Benkő Károly 1853. I. 84.

17. SZOT VII. 255: 1505. sz.

18. Uo. 261: 1507. sz.

19. Uo. 255: 1506. sz.

20. Uo. 247: 1503. sz.

21. Benkő Károly 1853. 87.

22. SZOT VII. 271: 1514. sz.

23. Imets Fülöp Jákó 1881. 32.

PESTIS 1717–1719

Szárazság, éhség egyenes következménye volt a ragályos betegségek, elsősorban a pestis újabb jelentkezése. A falvakban riadalmat keltett, hisz előző idők emléke még elevenen élt az emberek tudatában, amikor a betegség szörnyű fájdalmakat okozott, ellene védekezni nem lehetett, a lakosságot pedig kegyetlenül megtizedelte.

Mégis a főkormányzók Csíkba küldött rendeleteiből az derült ki, hogy különösen a kezdeti időszakban nem akarták tudomásul venni a betegség súlyosságát, hisz tovább folytak a dorbézolások. Arról írtak, hogy „tapasztaltatik”: szitkozódás, káromkodás, átok, „musikálás” és táncolás. Mindezek megtiltását követelték. Az előírás áthágóit szigorúan büntessék meg: kalodába tartsák a templom előtt, a szokásos helyen „pellengérből vezetessenek” bizonyos megszokott napokon és órákban.

Van, aki azt állítja, hogy a pestist már 1717 nyarán „Oláhországból hurcolták be”. Legelőször Erdélyben Fogaras melletti határszéli faluban, Récsén ütötte fel fejét. Nyomban zár alá helyezték.¹

A főkormányzók rendelete Csíkba is már 1717. október 30-án megérkezett. Ebben elrendelték: országos vásárokat nem tarthatnak, az örmények más vidéken nem kereskedhetnek.²

Lukács Mihály kozmási pap is az „iszonyú döghalál”-ról írt. Azt közölte, hogy az „epemirigy”(pestis) megjelenésekor Csíkban a katonai és helyi tisztviselők „ernyedetlen” gondoskodtak az elkülönítésről, ezért kezdetben viszonylag lassan terjedt a ragályos betegség.³

Terjedését azzal is próbálták megakadályozni, hogy megtiltották a szomszédos székekből érkezők befogadását és Csíkszékből bárkinek eltávozását.⁴

A pestis terjedésének akadályozásáért minden falu elöljáróinak gondoskodniuk kellett arról, hogy örök őrizzék a ki és bejárákat, illetve megakadályozzák a közlekedést más vidékekkel.⁵

A főkormányzók a Csíkba küldött rendeletében az egyház segítségét is kérte a ragályos betegség terjedése megakadályozásához. Előírták, hogy minden helységben naponta reggel 8 órakor, délután 4 órakor a harangokat meghúzzák, ilyenkor „szükséges buzgó könyörgéssel és penitencia tartással Isten haragját engesztelni, hogy az óvó intézkedések is hasznosabbak és a nép előtt kedvesebbek legyenek”. Továbbá: a harangszó hallatán minden ember akár otthon, utcán vagy mezőn, erdőn tartózkodik, munkáját hagyja abba, süvegét levéve” térdepeljen le, szokásos imádságát a maga vallása szerint mondja el. Hetente szerdán nemcsak a hústól tartóztassa magát, hanem böjtöljön, „hogy úgy a felséges Isten könyörülvén rajtunk bűnösökön, édes hazánkról döghalállal büntető súlyos ostorát” eltávolítsa, „és szüntesse meg méltó haragját”.⁶

A védekezés további kiszélesítését abban is látták, hogy a falvakon belül is az egészségeseket teljesen elszigeteljék a betegetől. Azon házakat, amelyekben betegek haltak meg, égessék el. Később módosították az utasítást, hisz a falvak nagyobb részét el kellett volna égetni, ezért a ház fertőtlenítését írták elő, a betegek ruházatát égették el.⁷

Alkalmazták a füstölést és a meszelést is.⁸

Amikor a pestis, ha egészen nem is, de többnyire megszűnt, a főkormánysszék Kolozsvárra hívta Csík-, Gyergyó-, Kászonszék főtisztjeit. Ebben az átiratban azt is közölték, hogy „Istennek hálát kell adni: Te Deum, magyarul Téged Isten dicsérünk eléneklésére húsvét másodnapját határoztuk. Ha el nem érkezik a rendelet, akkorra, úgy a következő vasárnap”. Egyben elrendelik az emberek összeírását, a megholtakat és adófizetőket.⁹

A főkormánysszék arra szólította fel a csíki vezetőket, hogy jelentsék nyomban, ha valamely helységben a betegség megszűntnek tekinthető. De azt tapasztalták, hogy egyes falvak vezetői a felhívás ellenére sem jelentették be, hanem „visszaélni tapasztaltatnak a pestisnek közöttök nem létét”, sőt „titkolják”, mert ezáltal a katonaság elszállásolásától, élmezésétől, az adózástól mentesülnek. Ilyen esetben nem a lakosságot, hanem a falusbírákat kell érdemük szerint megbüntetni.¹⁰

A pestis következtében Csíkban elhaltak- és életben maradtokról két személy által készített összesített adatokkal is rendelkezünk. Az egyiket Lukács Mihály készítette, amelyet az egyházközség régi jegyzőkönyvébe írt bele. Számba vette Csík, Gyergyó, Kászon minden egyházközségének adatait.

A készített kimutatás szerint pontosan nem tudjuk feltüntetni, hogy Dánfalva lakosai közül hányan estek a pestis áldozatául, mert Nagyboldogasszony egyházközség együttesen szerepel. Így a hozzátartozó falvakban 680-an haltak meg, életben maradtak 846-an.¹¹

A későbbiekben Benkő Károly ugyanezeket az adatokat közölte, megjegyezve, hogy könyvében a Lukács Mihály latin szövegének magyar fordítását jelentette meg. Ebben „Nagy Boldog Asszony”-hoz felsorolja Jenőfalvát, Karcfalvát, Dánfalvát, Oltfalvát, de nem említi Madarast, pedig ekkor még Madaras Nagyboldogasszony egyházmegyéhez tartozott. A számok ugyanazok.

A pestisben Csíkban elhunytak számát később Német József kanonok és felcsíki esperes Nagyboldogasszonyfalváról közölte „hiteles kútfökből”, amely kimutatásban a felsorolt falvakban 773-an haltak meg. Ez esetben hozzászámították Madarast is az egyházmegyéhez. Az 1721-es lakossági létszám arányait figyelembe véve körülbelüli számításunk szerint a halottak száma így oszlik meg:

Jenőfalva	218
Karcfalva	119
Dánfalva	218
Madaras	218
Összesen	773 ¹²

Az életben maradtak körülbelüli számának megállapításakor vissza kell térnünk a Lukács József adataihoz, mert Németh József csak a halottak számát közölte. Azon számítás szerint Dánfalván 240-en maradhattak életben, s így Oltfalvával, Várossal lakóinak száma 458 lehetett.

A karcfalvi adatok szerint	
Szentdomokoson	302
Szenttamáson	270
Jenőfalván	
Karcfalván	

Dánfalván

Madarason

773-an a fenti körülbelüli megoszlás szerint halhattak meg.

A táblázatban felsorolt egyházmegyék adatai szerint Gyergyóban 2811-en, Felcsíkon 4179-en, Alcsíkon és Kászonban 4921-en haltak meg. Ezek szerint Csíkban, Gyergyóban, Kászonban összesen 11 911-en és nem a feltüntetett „Summa” szerint 11 509-en haltak meg. Arról is összesítve írtak, hogy életben maradt 13 774 személy.

Bod Péter azt írta, hogy 1719-ben a Székelyföldön egy év alatt több mint 100 000-en távoztak el az élők sorából.¹³

Említsük még meg, hogy, akárcsak a korábbi századokban, az 1700-as években is szinte minden évtizedben megjelent a pestis, egyes esetekben akár kétszer is: 1726-, 1728-ban, 1733-, 1738-ban, 1740-, 1742-ben. 1756-ban, 1763-ban, 1770–1771-ben ismét a lakosság egyharmada esik a betegség áldozatául.¹⁴

1. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 450.

2. SZOT VII. 277: 1517. sz.

3. Imets Fülöp Jákó 1881. 31.

4. SZOT VII 253: 1505. sz.

5. Uo. 269: 1513. sz.

6. Uo. 266: 1511. sz.

7. Uo. 169: 1513. sz.

8. Uo. 398: 1611. sz.

9. Uo. 281: 1518. sz.

10. Uo. 277: 1517. sz.

11. Uo. 232: 1498. sz.

12. Nagy Ajtai Kovács István 1837. 188.

13. Bod Péter é. n. 4.

14. Teleki Domokos 1877. 141.; Ferenczi Béla 1935. 14.

A HATÁRŐRSÉG SZERVEZÉSE 1762–1764

Dánfalva történetében igen jelentős esemény az 1762–1764 közötti határőrség szervezése. Nemcsak az eseményben való részvétele folytán, hanem azért is, mert az akkor történekről részletes jegyzőkönyv maradt az utókorra, s azokban a feljegyzésekben talán külön fejezetnek is tekinthető a dánfalvi tanúk kihallgatása. Ez pedig lehetőséget teremt arra, hogy a kötelező kérdésekre adott válaszokon túl, többet is megtudjunk Dánfalva akkori belső életéről és a lakosok közötti viszonyokról.

Azt előre kell bocsátanunk, hogy Mária Terézia, a császárnő már 1761-ben rájött arra, hogy a Csíkban, általában a Székelyföldön állomásoztatott katonaság igen sok pénzébe kerül a bécsi udvarnak, könnyíteni kellene a terheken, ezért jó lenne, ha a Kárpátok karéján lakó férfiakból szerveznének katonaságot. Ezek az emberek művelnék a földet, időközönként katonai gyakorlatokon vennének részt, védenék a határt, de akár belföldi bajok orvoslásában, akár külföldi harcokban is részt vennének. Azt már eleve úgy látták, hogy a tiszteknek a bécsi udvar embereiből kell kikerülniük, ezért a felfegyverzett székelység nem veszélyeztetné a Habsburg-ház hatalmát e vidéken. Rövidesen a királynő számára megfelelő embert is találtak Buccow Adolf Nicolas báró személyében, aki ezekben az években sikerre vitte Erdélyben a görög katolikusok és ortodox vallásúak közötti vita lezárását.

Buccow azonnal vállalkozott a feladatra, 1762 tavaszára már ki is dolgozta a határőrség megvalósításának tervét. Biztos volt abban, hogy rövid idő alatt megalakítja Csíkban s a székely székekben a határőrséget, csupán arra nem számított, hogy a székelységet mint katonanépet a Rákóczi-szabadságharc leverése után megfosztották évszázados hagyományokkal rendelkező katonáskodási életformájától, s az adófizetők közé sorolták be. Korábban a határok őrzéséért, a más katonai feladatok elvégzéséért adómentességet élveztek, s ez elevenen élt az emlékezetben még 1762-ben is. Adót időközönként önkéntes vállalás formájában ugyan fizettek, de ha erőszakos követelésre, netán behajtásra került sor, fel is lázadtak.

Buccow első feladatának azt tekintette, hogy osztrák szokás szerint a férfiakat összeírassa, és mérték alá állíttassa. Bizottságot alakított, amelynek vezetőjéül Carl Schröder ezredest nevezte ki, de beosztott melléje magyar császári tiszteket is: báró Jósika Imre századost, a háromszéki, alsócsernátoni Zambler Károly századost, Cserei György hadnagyot. A bizottság munkáját segítenie kellett a székek főkirálybírójának, Csíkban Bornemisza Pálnak és az alkirálybírónak, Felcsíkon szenttamási Boros Ferencnek. A bizottság megbízásából Bornemisza Pál főkirálybíró 1762. július 22-re Gyergyószék falvainak bírát szigorú felszólítással Alfaluba rendelte, s ezzel meg is kezdődött a határőrség szervezése.

Dánfalváról azért is gyakran esett szó a szervezés során, mert a faluban már korábban felépült a „Quartélyház”, ami azt jelentette, hogy a Gyergyóba igyekvő bizottság rendszeresen itt pihenőt tartott, majd innen vágott neki a gyergyói útnak, amely a Hargita szélén haladva a legrövidebb út volt Gyergyóba.

Midőn a kialakult viták ellenére a bizottság Gyergyóban befejezettnek tekintette szervezői feladata kezdeti részét, augusztus első napjaiban Szenttamásra érkezett. Oda

Dánfalváról, de Csík minden falujából a bíróval együtt 3-3 személyt hívtak az első találkozóra. Mivel a határőrség szervezése idején mindvégig a székek és falvak lakói pontosan tájékoztak a bárhol történekről, jól tudták az itt összegyűlt felcsíkiak is, hogyan zajlott le Gyergyóban az összeírás, hogyan fogadta az ottani lakosság a bécsi udvar terveit.

Szenttamáson is azt kifogásolták, hogy a lakosságot miért ily módon írják össze, miért állítják mérték alá, a nép előzetes tájékoztatása nélkül miért kezdték szervezni a katonaságot, mikor a szabadságharc bukása után oly szigorúan megtiltották azt, a fegyvereket is beszédtek. El is mondták, hogy őseik, ha kellett, a hívó szóra saját tisztjeik vezetésével, saját fegyvereikkel indultak harcba, de adót nem fizettek.

Az első találkozón dicsőítő szavak hangzottak el a székelyekről. Fegyverhordozó nép volt a székely, dicsőséggel védte hazáját. „Őfelsége szárnyai alatt nyugalomban és bátorságban” élhetnek, mindig hűek voltak az ausztriai-házhoz, a királynő újból katonának hívja a székelyeket – mondták bevezetőként. Kedvezményekben részesülnek a határőrök: csak a fejekről és állataikról kell adózniuk, a jobbágyokat nem hívják a határőrségbe, idegen katonáknak nem kell szállást biztosítaniuk, a fiatalok tanulhatnak. A határőrnek 21 hónap alatt csak 3 hónapot kell katonaként szolgálnia, az alatt a gyalogok 4, a lovasok 8 krajcár fizetést kapnak. A határőrnek egyenruhában kell szolgálnia, amelyet meg kell vásárolnia, később ezt a szabályt úgy módosították, hogy saját öltözetében teljesítheti szolgálati feladatát, katonaként a határt kell őriznie, de máshová is beoszthatják stb.¹

Az összehívott felcsíkiak hamar ráismertek a szép szavak és az ígéretek mögött a valóságra, s nyomban kifogásolták: önkéntességről beszélnek, de már az induláskor büntetések kilátásba helyezésével kötelezik az embereket a részvételre, a kedvezmények is eltérnek a korábitól, ezért kijelentették, ilyen feltételek mellett inkább vállalják a katonamentességet és az adófizetést. Ha erőszakolják, s mégis el kell fogadniuk a kezdeményezett követelést, akkor ragaszkodnak ahhoz, hogy saját választott tisztjeik vezessék őket, csak a határőrségre oszthassák be, külföldre ne vihessék, a vezényszó magyar nyelvű legyen stb.

A kezdetekről a dánfalvi Kovács József így nyilatkozott: „Nem hallottam más parancsolatját a széki főkirálybíróknak, hanem azt, hogy az emberek 500 forint büntetés és fejek, jószágok vesztések alatt convocaltatták a mértékre...”. Kovács József arról is beszélt, hogy amikor „báró Bornemisza Pál Gyergyóból Csíkba és Dánfalvára a Qartélyházba szállván” érdeklődött, hogyan vélekednek az emberek a határőrség szervezéséről, ő azt felelte: „az emberek átkozzák ő nagyságát és engemet is, mert azt gondolják, hogy mű nemes emberek, tudjuk a dolgot, és mégsem mondjuk meg nékik”.²

Az említett 500 forint pénzbüntetésről tudnunk kell, hogy a csatában elesett lóért ekkor 25 forintot fizetett a katonaság. A búza vékája 13–14, a rozsé 9–10 garas volt.³

Minden faluban az a közvélemény alakult ki, hogy nem vállalják a katonaságot, amikor összeírták őket, az kényszerrel történt.

A szervezés idejére Csíkba egyre több katona és osztrák tiszt érkezett. Már a jelenlétükkel félelmet keltettek a lakosságban: legelőször erőszakosan élelmet, szállást követeltek. De figyelték az emberek viszonyát a határőrség szervezéséhez, s arra törekedtek, hogy valamely vád alapján kényszerítsék őket a katonák közé. Caratto Manó ezredes arról értesült, hogy egyesek ellenállásra bujtogatják az embereket. Amikor Szenttamáson tartózkodott 1762. augusztus 11-én, tehát még a szervezés kezdetén, azt jelentette szenttamási Boros Ferencnek, a felcsíki alkirálybíróknak, hogy Jenőfalván Kosa

[Kosza] József társait arra bíztatja, ne fogadják el a fegyvereket, ne engedelmeskedjenek a bizottságnak. Ezért megbüntetését követelte.⁴

Minden elégedetlenség és ellenállás ellenére a bizottság tovább folytatta a szervezést, sőt Buccow is egyes esetekben csatlakozott hozzájuk.

1762. október 24-ére tervezte az összeírások véglegesítését és a zászlók szentelését, az eskütételt is, de Gyergyóból a felfokozott ellenállás miatt valósággal menekülnie kellett.

1. Szádeczky Lajos dr. 1908. 13–14.

2. Imreh István 1994. 146.

3. Szádeczky Lajos dr. 1908. 37.

4. Uo. 259.; Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 46.

AZ ELSŐ LIMITROPHUSOK

Ekkor azonban fordulat következett a határőrség szervezésében. Végül Gyergyóban mintegy 40-en elfogadták a katonai feltételeket, hűséget is esküdtek. A szervezők ebben látták a továbbiakban a határőrség megalakításának lehetőségét. Amit a bécsi udvar megbízottjai nem tudtak elérni, azt az újonnan beálló székelyekre bízták. Az úgynevezett limitrophusok feladatuknak látták a fegyverek birtokában a lakosság többi részét is bevonni a határőrök közé. Egyik módjának tekintették, ha továbbra is megfigyelik a lakosság megnyilvánulásait, s ha kifogásolhatják véleményüket, büntetést helyeznek kilátásba, amitől csak akkor menekülhetnek, ha beállnak határőrnek.

Buccow a továbbiakban sem mondott le a szervezésről, Szeredába érkezve gyűlésre hívta a lakosságot. Az összegyűltek itt is határozottan ellenálltak, majd a gyergyói esethez hasonlóan 7 korábban megbélyegzett szentimrei férfi a bizottság akarata szerint a katonák közé állt. Őket meg is jutalmazták. Október végére tovább bővült a limitrophusok tábora: Szentkirályról és Szentimréről 99-en, Gyergyóból is még jó néhányan, sőt Szentdomokosról és Szenttamásról is jelentkeztek. Rövid idő teltével már szinte minden faluban akadt néhányan, akik vállalták az áruhához kiszabott feladatokat. Őket egyes helyeken „Buccow katonái”-nak, máshol „beállók”-nak vagy a fenti módon nevezték. Ez azt eredményezte, hogy az osztrák megbízottak helyett már a székelyek támadtak a székelyekre, s ők végezték a szervezés egyik részét.

KARDRA ESKÜDTEK

Az előkészületek idején egyre gyakrabban emlegették Beke Istvánt, a delnei papot, aki mindvégig segítette az ellenállókat, s arra törekedett, hogy a csiki székelyeket ne tudják idegen érdekekért kihasználni. Mindég hangoztatta: a királynő önkéntesekkel képzelte el a határórség megalakítását, csak a túlbuzgó osztrák tisztek erőltetik a teljes beállást.

A bizottság előtt dánfalvi Albert Mihály vallomása így hangozott az októberi eseményekről:

„Mikor anno 1762 october, generális báró Buccow Csíkba való létibe Csíkszeredára hívta az embereket, az említett generális úr eleibe, hogy ottan béesküdjünk, mü dánfalviak, szentdomokosiak és madarasiak megindultunk Csíkszereda felé. Az úton pedig nem egyenesen a vár felé mentünk, a szentdomokosiak vezetvén bennünket, akik tudták, hogy a delnei pap, páter Beke oda kijött volt”. A delnei pap megerősítette, amit korábban is hallottak: a királynő önkéntes jelentkezőket vár, akik erőszak folytán vették fel a fegyvert, tegyék le, mert a várba érkezve beállítják a katonák közé, és később az országból is kiviszik harcolni.

Albert Mihály további vallomása:

„Avval elmentünk a Szent János templomától Somlyóra. Ottan az emberek a somlyói klastrom közfalára kívülrő támasztották a fegyvereket. És a falu végén, a vár felé Demeter János (aki Madéfalván megholt) éles kardjára tévén az ujjakat, egyenként odamenvén, eskette meg az embereket, hogy azok, akiknek fegyvere vagyon, leteszik, akiknek pedig ninesen, soha fel nem veszik”.¹

Az eskütételhez hozzátartozott, hogy „a barátok harangoztak a klastromban”, sőt még misét is tartottak. Demeter János misét is szolgáltat, hogy „az Isten csak légyen segítséggel a fegyver letételében”. Az említett három falu férfiai ezek után a várhoz vonultak, és a vár előtt, a mezőn mindannyian lerakták fegyvereiket.

A szépvízi Pál Péter is arról beszélt, hogy az említett napon „talán majd az egész Felcsík” megesküdt, hogy a fegyvert nem fogadja el.²

Az eskü ilyenforma közlése régi székely hagyomány megőrzését is jelentette.

1. Imreh István 1994. 227–228.

2. Uo. 22.

ZŰRZVAROS NAPOK DÁNFALVÁN

A dánfalvi Kováts József a falu embereivel beszélve, a karcfalvi templomból hazatérőben, a mezőn, a szomszédok körében, a kocsmában, más alkalmakat is kihasználva folyamatosan arról beszélt, ne higgyenek a tiszteteknek, ne a félrevezetőknek, mert mindannyian becsapják őket.

Az első sikertelen intézkedések után, a sok panasz elhangzása nyomán a bécsi udvar belátta, hogy Buccow eddigi módszerével nem alakítható meg a székely határország. A korábbi őszi és téli mozgalmak, az ellentétek növekedése, egy-egy személy, sőt falu lakosainak megtámadása valóságos polgárháborús hangulatot eredményezett nemcsak Csíkban, hanem Háromszéken is.

A fegyver letételéről vagy felvételéről vitatkozott továbbra is Dánfalván Kováts József, de olyan hévvel, hogy „Albert György fegyverhez is kapott”.¹

Az ellentétek fokozatosan tovább mélyültek, régebbi panaszok ismételten napvilágra kerültek Dánfalván is, a szomszédos falvakban is. Némelyek azért nehezteltek Kováts Józsefre, mert korábban rábízta a faluban az adó összegyűjtését, s akitől akkor erőszakosan követelte befizetését, most elérkezettnek látta az időt a „visszafizetésre”. Both István és Bíró András fel is jelentette azzal, hogy lebeszéli a falu lakóit a fegyverek felvételéről. Ezért történt meg Dánfalván, hogy Bíró András még más katonákkal Kováts Józsefet elfogta, kezét a hátára köttette, és úgy kísérték be a szeredai várba. De az üldözést a családjára is kiterjesztették: feleségét hurcolták, sőt meg is akarták löni. Kováts Józsefet egy hetes csíkszeredai várfogság után vasraverve Sepsiszentgyörgyre szállították, ott is hat napig fogva tartották, majd hazaengedték.

Both István szintén felvette a fegyvert, limitrophusnak állt, többször is mondotta, hogy „ki kellene hajtani az ilyen adta nemesembert a faluból, vagy legyenek ők is katonák, nehogy tovább csúfoljanak”.²

A szervezés során, a beállók megjelenésétől kezdődően gyakran azért erőszakoskodtak az új, fegyvert elfogadó katonák, hogy ne csúfolják őket, mindenki álljon közéjük.

A dánfalviak közül Szabó Bertalant is elfogták, és börtönbe zárták. Vasra verve kísérték a szeredai várba, ott kínozták, hosszú ideig zárva tartották. Később ugyan szabadon engedték, de mindig attól kellett tartania, hogy ismét elfogják, ezért többnyire az erdőn bujdokolt.³

1. Imreh István 1994. 228.

2. Uo. 237.

3. Jakab Elek 1878. 29–30.

FELCSÍKON FÉLELMET KELTETTEK

Az osztrák tisztek gyakran egy-egy csapat katonával is elindultak a falvakban, hogy félelmet keltsenek a lakosságban. Ilyenkor magukkal vitték a helyi s még a szomszéd községek beállított is.

Römer kapitány csapatával Madarason jelent meg. Mivel a lakosság idejében tudomást szerzett szándékáról, az erdőre menekült. Azzal fenyegette a hozzátartozókat, hogy házukat lepecsételteti, hazatértükkor nem térhetnek vissza saját lakásukba, idegeneket költöztet Madarasra. Zajjal, lövöldözéssel igyekezett félelmet kelteni.

Ugyanekkor Dánfalvára Frankenfuss kapitány érkezett, hasonló szándékkal.¹

Szentdomokoson Reismüller fenyegette a lakosságot. Kezdetben helyi beállókkal vonult végig a falun, majd újabb limitrophusokkal és katonákkal kiegészítve 108-ra növekedett a katonák száma. Nappal is, éjjel is lövöldöztek. Különösen éjjel keltettek riadalmat, amikor puszkák ropogása mellett rémítő zajjal ordító emberek tüzes rudakkal, fáklyákkal bejárták a falu utcáit, s azt kiabálták, hogy veszedelem érkezik a lakosságra, ha nem állanak a határőrök közé. Híresztelték azt is, hogy elveszik azok javait, akik nem engedelmeskednek a szervezőknek, és házukat, földjüket idegeneknek adják. Egyesek állatait is elhajtották.²

Az állandó fenyegetést, az egész falu nyugtalanságát, félelmét látva a falu papja is, Lukács Miklós arra kezdte biztatni híveit, hogy engedelmeskedjenek a hatalom parancsának. Az ilyen jellegű gyakran megismétlődő láрма elviselhetetlenné kezdett válni különösképpen Szentdomokoson, ahol még az évi búcsújárások emlékében tartották a pápai átkot, amiért határában gyilkolták meg mintegy 150 évvel korábban Báthori András bíborost.

Időközben 1763. január 11-én a megyei vezetők gyűlését a limitrophusok támadták meg, a megjelenteket foglyul ejtették, halálosan megfenyegették, az ott-tartózkodó német tisztek, katonák nem avatkoztak bele, inkább várták a súlyosabb következmények kibontakozását, míg végül a ferences barátok közbenjárására bizonyos ígéretek elhangzása után szabadulhattak a „foglyok”.

A beállókat egyrészt a tisztek is uszították a vezetők, a nemesek ellen, másrészt társaik is arra biztatták, megfelelő alkalom kínálkozik a korábbi sérelmek számonkérésére.

A dánfalvi Bíró András mihelyt fegyvert kapott, így nyilatkozott Kováts Józsefnek: a fegyvert „felvettem, és annak utána nem is fogom úgy megbecsülni a nemeseket, mint eddig, mert eleget húztak és vontak eddig münket”.³

A beálló Szenttamáson megtámadták a felcsíki alkirálybíró, Boros Ferencet is. Más panaszok mellett azzal vádolták, hogy az összeíráskor a német tiszteket kísérte, segítette. Szerencséjének tekinthető, hogy jó ismerőse időben tájékoztatta az ellene irányuló támadásról, s így a rajtaütés előtt családjával együtt sikerült elmenekülnie. De lakását kifosztották, „egy borjúnál több nem maradt”.⁴

A későbbiekben Felcsík alkirálybírája Balázs Ádám volt.⁵

A falvak lakói gyakran választották menekvés helynek az erdőt. A madarasiak testületileg vonultak az erdőre, a Hargitára, a dánfalviak közül is sokan ott tartózkodtak, volt közöttük olyan, aki a téli hidegben 6 hétig is a távoli hegyekben húzta meg magát a határőrséget szervező katonák elől.⁶

További tanúvallomásokból az is kiderült, hogy „a rákosiak, szeredások, zsögödiek s madarasiak is kimentek volt”. Mindenik falu a maga határába.⁷

1. Jakab Elek 1878. 27–30.
2. Albert Ernő 2004a. 129.
3. Imreh István 1994. 237.
4. Szádeczky Lajos dr. 1908. 47.; Halmágyi István 1906. 42.; Albert Ernő 2004a. 95.; Albert Ernő 2004b. 135.
5. Albert Ernő 1904b. 135.
6. Jakab Elek 1878. 32.
7. Imreh István 1994. 95.

MADÉFALVI VESZEDELEM

Amikor gyors híre terjedt, hogy 1763. május 23-ra Buccowot Bécsbe rendelték, felcsillant a remény, hátha nem erőltetik a továbbiakban a határország szervezését. A dánfalvi Kováts József korábbi szavainak igazságát látta megvalósulni. Mondta is a faluban több embernek: „Buccow nem jó többszer Csíkba. Bécsbe citálták, és ottan levágták az orrát”. Albert Györgynek és Albert Mihálynak is megismételte: Buccownak „levágják az orrát”. Pál Istvánnak pedig azt mondta: „Generál Buccow urat pedig Bécsbe citálták, és ottan felakasztják”.¹

Annál is inkább biztosak voltak Buccow leváltásában, mert a királynő már májusban új bizottságot jelölt ki a határország szervezésének folytatására. Elnöknek azt a gróf Lázár Jánost nevezték ki, aki a szárhegyi Lázárok Gyalakutára szakadt nemzetségéhez tartozott, külföldön tanult, nagy műveltségre tett szert, maga is a latin nyelvű humanista költészetet művelte. A bizottság tagja volt gróf Bethlen Miklós, aki a szebeni főkormányiszéken dolgozott. Ebbe a bizottságba nevezték ki Siskovicz József altábornagyot is, aki a bécsi udvarhoz hű tisztek közé tartozott, magyarnak vallotta magát.

A bécsi udvar politikáján változtatott: a korábbi Buccow és Schröder vezette, magyarul nem tudó felelőseket most mind magyar bizottsági tagokkal cserélte fel. Mellettük végig ott voltak a ténykedésüket megfigyelő német tisztek.

Az új bizottság új szabályzatot, szervezési eljárást dolgozott ki, a királynő is új felhívást közölt, de a végső cél megmaradt: meg kell szervezni a határorséget!

Az új szövegeket a szék embereinek minden faluban ismertetniük kellett, arról jegyzőkönyvet is kellett készíteniük. Különösen arra voltak kíváncsiak, a falvak lakói hogyan vélekednek az új bizottság tervezeteiről. 1763. december 1-jén például Madarason a lakosok Horváth Péter falusbíró házánál gyűltek össze, s a jegyzőkönyvbe azt írták, hogy a királynőt adóval kívánják szolgálni, nem akarnak katonák lenni. Ugyanezt közölték Dánfalván, Karcfalván, Jenőfalván, Szenttamáson, Szentdomokoson.²

Az új bizottság Csíksomlyóról 1763. november 26-án indult el, Dánfalván a kvártélyházban és házaknál aludtak, 27-én érkeztek Gyergyószentmiklóásra. Rövid szervezés után, december 18-án megtartották a zászlók felszentelését, az eskütételre is sor került, aztán a siker megünneplése következett.

A következő napokban a bizottság Szenttamásra vonult, ott folytatta az összeírást, az ünnepélyes zászlóavatás és eskütétel előkészítését. Sorban írták össze a szentdomokosi, a helyi, jenőfalvi férfiakat, de közben igen zavaró körülmények alakultak ki: a bizottság tudomására jutott, hogy a madéfalviak, rákosiak, madarasiak, a többi Felcsík alsó részéhez

tartozó falvak lakói elhagyták házaikat, és az erdőre menekültek, ott tehát nem lehet folytatni az összeírást. A bizottság még Dánfalván megtelepedett, folytatta a szervezést, de inkább arra figyelt, nehogy az erdőre vonulás kiterjedjen egész Csíkra. Abban reménykedett, hogy felhívásaival, üzeneteivel sikerül jobb belátásra bírnia az elmenekülteket, és sikerrel be tudják fejezni az esküteleket, teljesíthetik a királynőnek tett ígéretüket. Ezért egymás után küldték üzeneteiket az erdőre, arra kérték az oda menekülteket, térjenek haza. A fenyegető levelekre válaszok is érkeztek az erdőről, amelyekben azt fogalmazták meg, hogy milyen feltételek teljesítése után hajlandók hazatérni falvaikba.

A bizottság már nem tudta befejezni munkáját. Egymás után érkeztek a hírek a Szépvíz melletti Szalonka völgyéből: az eddigiek során még senki nem tért haza, inkább egyre nagyobb tömeg gyülekezik Felcsíkról, Alcsíkról, s várják a háromszékieket, udvarhelyieket is. Ezért 1764. január 3-án a bizottság a kísérő katonákkal biztonságosabbnak látta eltávozni Dánfalváról, és a továbbiakban székhelyén, Taplocán működni tovább.

Időközben Háromszékről is mintegy 700-an Csíkba érkeztek, majd mindannyian Madéfalván helyezkedtek el, azzal a szándékkal, hogy vízkereszt ünnepségét követő napon újabb folyamodványt adnak át a bizottságnak. Ekkorra már nagyjából mindannyian egyetértettek abban, ha ez a kérésük sem vezet eredményhez, változtatniuk kell követelésük formáján, hisz a téli hidegben sem magukat, sem családjukat nem tehetik ki a továbbiakban állandó üldözésnek.

De január 7-én hajnalban a katonák a Madéfalván tartózkodó mintegy 2500 emberre támadtak, lötték, vágták, ütötték, ölték őket.

A halottak számát mintegy 400-ban állapították meg, a hirtelen támadásban legalább ezren megsebesültek. Azt írták későbbi visszaemlékezők, hogy „olyan lett a csíki völgy, mint a halál völgye”. A királynőhöz küldött jelentésekben a székelyeket vádolták a történelemért.

Ezek után a bizottság gyorsított ütemben tovább folytatta a szervezést, s január 10-re már a felcsíki falvakat Rákosra hívta az összeírásra, majd január 17-re az ünnepélyes zászlóavatásra és eskütételre. Ekkor kellett részt venniük a dánfalviaknak és a környező falvak lakóinak a rákosi szertartáson.

A bécsi udvar azzal a szándékkal, hogy bárki előtt igazolni tudja, az erőszakért és vérengzésért a székelyek a felelősek, bizottságot alakított a történelem kivizsgálására, ezt nevezték Bűnfenyítő Bizottságnak. Tanúk egész sorának kihallgatásával, a feltett kérdésekkel végig arra törekedtek, hogy bő adatokkal valamiféle összeesküvést mutassanak ki a kiküldött hivatalos személyek ellen, de a vallatások során erre egyetlen ember elmondását sem találták megfelelőnek. Végeredményben az erőszakos szervezésről, a lakosság üldözéséről, a tiszték és katonák embertelen viselkedéséről szóló adatok kerültek a jegyzőkönyvbe. A későbbiekben is többen megfogalmazták: a csíkiak tisztességesen, kellő bátorsággal, őszintén mondták el a történelemet, nem lehetett őket rávenni igaztalan vallomásokra.

Ebben a jegyzőkönyvben maradt fenn az utókorra a dánfalviak vallomása. A kihallgatás sorrendjében a következő dánfalviak vallomásait rögzítették: Pál István, nagyobb Albert Mihály, Both István, Bíró András, Albert József, Gál András, kisebb Albert Mihály, Albert György, Szabó Barthalis, Pillep István, Kristóf Mátyás, Kováts József.

A tanúvallomások során a falu lakói közül még számos emberről esett szó, akik ezekben az években itt éltek és valamely formában részesei voltak az eseményeknek. Említsük

meg Bööti István, Gál György, Both András, Pál István felesége, Benedek Pál, Pál Benedek, Pál Mihály, Coralus Vidman, György Pál, Bodor Mátyás nevét.

A jegyzőkönyvben még szerepel Karcfalváról Székely Mihály, Korda Márton, Madarasról Csáki Imre neve is.

A szervezés idején a lakosok közül kisebb-nagyobb csoportokban sokan folyamatosan hagyták el Csíkot, de a kivándorlók száma jobban megnövekedett a madéfalvi események és a Bünyenyítő Bizottság tevékenysége idején.

A rend helyreállta után egymást érték a hazahívó levelek, üzenetek, de a menekültek nagyobb része Moldvában maradt, illetve Bukovina 5 falujában telepedett le, ahonnan útjuk később tovább vezetett.

A Moldvába menekültek rövid idő alatt megpróbálták bizonyos szervezett életformát kialakítani. „A Moinest nevű helyen” bírót a rákosiak közül választottak, György Deák Jánost, az előjárók között találjuk madarasi Géber Andrást is. A szentdomokosiak egyik csoportja Moldvába érkezve „Piatra nevű város helyre” telepedett le.

Madarasi menekült később is járt haza. Lőrincz János szintén Moinesten tartózkodott, de rövid időre hazatért, hogy egy szántóvasat, melyet itt hagyott volt, „mikor általszökött, vigye bé magával Moldovába”. Magával hozta fiát, Istvánt is, mert az volt a szándéka, még más madarasiakat is magukkal visznek, azokat, akik korábban már mondták, hogy ők is Moldvába akarnak letelepedni.

A szervezés után megalakították az ezredeket, századokat is. Csíkban az I. ezred alakult, amelynek főparancsnoka Caratto Manó ezredes, székhelye Csíkszereda. Kapitányok: Winter, Krumpain, Bayer, Salius, Römer, Albrecht, Kovácsovics, Fakrenberg, Mahlern, Bley.

A dánfalviak a 7. századhoz tartoztak Rákos, Csicsó, Madéfalva, Madaras lakóival együtt. Parancsnokuk Römer kapitány volt. Az őrnagy és százados Rákoson, a főhadnagy Madarason, a hadnagy Madéfalván lakott. A huszárok központja Sepsiszentgyörgyön működött. A 2. század székhelyéül Dánfalvát jelölték ki, parancsnokának Köningsacker kapitányt bízták meg. Ide 16 falu huszárai tartoztak: Szenttamástól Taplocáig, Szentmihálytól Szentlélekig.

A felcsíki hat faluból a karcfalviak, jenőfalviak, szenttamásiak, szentdomokosiak a 8. gyalogszázadot alkották, székhelye Szenttamáson volt. A százados Szenttamáson, a főhadnagy Szentdomokoson, a hadnagy Jenőfalván székelt. Parancsnokuknak Albrecht kapitányt nevezték ki.

1. Imreh István 1994. 126., 128.

2. Albert Ernő 2004b. 164.

A HATÁRŐRÖK

A határőrezredek megalakulásával a bécsi udvar amellett, hogy kiadásait csökkentette, jelentősen megnövelte Erdélyben hatalmát, irányító szerepét. És ezzel a politikai életben is döntő szava alakult ki. Egyben gyengítette a székelyek egybetartozásának tudatát is. Más rend érvényesült Csíkban, Háromszéken és az Udvarhelyhez tartozó Bardócszéken, és más Udvarhely más részein és Marosszéken. A katonafalvakban kettős irányítás alakult ki: katonai és polgári. Közöttük gyakori volt a nézetkülönbség.¹

Szenttamáson a katonai vezetés parancsba adta: ha ellentét alakul ki a katonai- és a polgári rend között, csak a katonai parancsra hallgassanak.²

A határőr parancsnokság fokozatosan minden hatalmat magához ragadt. Beleszólt a falu belső életébe, még a választásokba is, ha számára nem kedvező módon alakult, abba is, hogy ki tanulhat felsőbb iskolában, szava volt még a házasságkötésben is.³

Próbálják megváltoztatni az évszázadokon át kialakult szokásokat, akár a kereskedés korlátozására, akár az adófizetésre, vagy a táncos hagyományokra gondolunk. A templomban is külön ülnek, más színeket viselnek az öltözködésben, sokan pedig a határőri kötelezettségnek nem tudnak vagy nem akarnak eleget tenni, ezért arra is vállalkoznak, hogy jobbágyok, esetleg szolgák legyenek.⁴

1. Egyed Ákos 1997. 64–65.

2. Imreh István 1973. 24.

3. Pál-Antal Sándor 2002. 285.

4. Imreh István 1973. 26–27.

BÜNTETÉSEK

A határőrség szabályzatában megfogalmazták a katonák teendőit, fegyelmet, pontosságot, az új szabályok elfogadását követelték. A szabályzatban kitérték arra, hogy a korábbi szokással ellentétben határőrt bottal ne büntessenek, de ha mégis kikerülhetetlen a vétség miatt, „lehetőségig szelid legyen”.¹

Már 1779-ben olyan intézkedésre került sor, hogy engedetlenségért halálbüntetést, sorozatban pálcabüntetést szabtak ki a vétkeseknek. Az idegen tisztek a lehető legszigorúbban büntették a székelyeket.

Jenőfalván azt közölték a katonai vezetőkkel, hogy „senki ne merészeljen táncolni, testi büntetés alatt, sem mijes [míves] nap, sem ünnep- és vasárnap nem szabad, 25 pálca büntetés alatt”.

Olyan büntetést is gyakran megfogalmaztak sok más vonatkozásban, hogy „a vesszőfutást hatszor fel, annyiszor alá el nem kerülük”.²

1. Teleki Domokos 1877. 115.

2. Imreh István 1973. 36–37., 40–41.

A HARCTEREKEN

A határőrség megalakulása után a besorozottak falvanként vagy századonként megszabott időben katonai gyakorlatokat, harci felkészülést tanultak, időközönként nyári nagyobb méretű bemutatókra, felvonulásra is sor került.

A határőrség szervezése idején egyik kérése, követelése az volt a székelyeknek, hogy ha meg is alakulnak a századok, ne vigyék külföldi harcokba, feladatuk csak a határok őrzése legyen. Az ellenálláskor is egyik követelmény ez volt. Mégis az első kiképzések után háborúba kellett menniük.

Már 1771 augusztusában a katonai vezetők fontolgatták, hogy a csiki-, gyergyói-, kászoni századokat, ha a szükség úgy kívánja, harcba küldik.¹

A csiki határőrök 1788–1790 között már a szomszédban, Moldvában az osztrák–török háborúban harcoltak. Több helyen megfordultak, kemény harcok részesei voltak, különösen kitűntek az Adjud, Foksány melletti csatákban. De harcoltak Jászvásár és Onest környékén is. A csiki ezred harcosai közül feljegyezték a jenőfalvi Bíró János nevét. A Fogsány melletti csatában ugyan megsebesült, de a rátámadó két törököt futásra kényszerítette, s az ők fegyvereikkel jelentkezett a parancsnokságon. A foksányi csatában hősi halált halt jenőfalvi Gecző Márton.²

Az 1790. július 8-i csatában több csiki huszár is hősi halált halt, közöttük két jenőfalvi: Erős Mátyás és Márton József.

A csatákban kitűnt katonákat 1789-ig pénzjutalomban részesítették. II. József császár ebben az évben megalapította az arany és ezüst vitézségi érdemrendet. A székely huszárok ilyen elismerésben első alkalommal Bukarestben részesültek. Közülük többen kaptak arany érdemrendet, de jó néhány madarasi huszárt ezüst éremmel jutalmaztak: Bogáts Jánost, Kovács Mihályt, Oláh Tamást, Györgypál Ferencet, Szabó Antalt, Czirjék Józsefet, György Sándort, György Fülöpöt, Ferenc Ambrust.³

Alig fejeződött be az osztrák–török háború, máris újabb idegen érdekekért indított harcokba indították a csiki határőröket. A nagyszámú katona Csikból 1793 tavaszán indult útnak. Magyarországon, Ausztrián, Németországon kellett áthaladniuk, míg május 17-én a Felső-rajnai hadsereghez érkeztek. Kisebb csatározások után október 13-án legyőztek egy francia csapatot, és átkeltek a Rajnán. Az ütközetekben mindvégig hősiesen harcoltak, egymást követték a bátorságukról szóló elismerő szavak, hadi parancsolatok, kitüntetések, felsorolták a halottakat is. 1795 szeptemberében dánfalvi Szabó János hősi harcait írásban is megörökítették, s elismeréssel szóltak 1796. július 5-én a szintén dánfalvi Kajtár Tamásról is. A karcfalvi Karda Jánost azért tüntették ki aranyéremmel, mert az egyik csatában ezredese életét mentette meg, az ellenség legjobb vitézeit párviadalra hívta, másik alkalommal párviadalban egy nagy testű franciát kettéhasított.⁴

A sok csiki hősi halott mellett 1800. július 5-én Hallersheimnél mintegy 16 óráig tartó küzdelemben vesztette életét a huszárok közül a dánfalvi Csáki Ádám is.

1809. június 5-én Koscenicénél a visszavonuló gyalogság védelmében harcolt egy huszárszakasz. A csatában bátorságával kitűnt, de végül halálos sebet kapott a jenőfalvi Kozma József, majd 1813. december 24-én Saint Croix melletti csatában madarasi Bogáts Antal, dánfalvi Gál János, Zsigmond Lajos, Szabó András, jenőfalvi Erős Mihály, Szabó Sándor, Márton András, Mészáros Tamás vesztette életét.

1813-ban a székely huszárezredben szenttamási Ambrus János állományvezető volt. Ezen év október 31-én az aschaffenburgi és a mürzburgi hidaknál folyó harcban dánfalvi Lukács Péter esett el.

1814 februárjában Luzingennél a harcokban karcfalvi Karda Mátyás, jenőfalvi Kozma János és Szabó György hősi halált halt. Ugyanebben a csatában ezüst vitézségi érmet kapott a dánfalvi Erős György, mert az ellenség lovasainak parancsnokát levágta, s így előnyomulásukat megakadályozta. Szenttamási Balla Albertet arany vitézségi éremmel tüntették ki, mert súlyosan sebesült bajtársát az ellenség fogságából kiszabadította, és az ellenségtől tekintélyes zsákmányt szerzett. Szintén szenttamási Bíró Gábor azért kapott ezüst vitézségi érmet, mert maga is sebesülten az ellenség közé vergődött, és két társát is a francia katonák fogságából megszabadította.⁵

A csíki huszárok 1814. április 2-án megcsodálták Párizs nagy palotáit, utcáit, majd 1815. szeptember 17-én már megindultak szülőföldjük felé.⁶

Összegezeként rögzíthetjük, hogy a csíki katonák a csataterekre kerülve bátran, hősiiesen harcoltak, ugyan dicsőséget szereztek ennek a földnek és népének, de nagy árat is fizettek érte, hisz jelentős volt a száma azoknak, akik soha nem térhettek haza.

A küzdelmek során a székelyek mintegy 200 csatában vettek részt, amelyeknek döntő része győzelemmel végződött, de 1000-nél több katona idegen földön lelte halálát.

1. Endes Miklós dr. 1994(1938). 226.; Teleki Domokos 1877. 143.

2. Endes Miklós dr. 1994(1938). 229.

3. Bogáts Dénes Csíkmadarasi 2000. 92.

4. Endes Miklós dr. 1994(1938). 232.

5. Úo. 234–236.

6. Bogáts Dénes Csíkmadarasi 2000. 110.

A HATÁRŐRSÉGBEN

A határőrség megalakulásának más napján a katonasorba beosztott székelyek már megkezdték az alakulatok feloszlításának előkészítését. Kisebb-nagyobb körökben, közösségekben mindegyre visszatérő téma volt a határőrség erőszakos szervezése, a székelyek hagyományos életének rombolása, az idegen tiszteknek a hatalommal való visszaélése. A hosszú ideig szünetelt, majd 1790. december 12-én Kolozsváron megnyílt országgyűlésen a székek küldöttei arra is készültek, hogy a törvényhozóknak javasolják az 1764 előtti állapotok visszaállítását. Észlelve ezt az idegen tisztek aláírások gyűjtésébe kezdtek, amelynek az volt a célja, hogy igazolják: a székelyek elégedettek a határőrséggel, és maguk kéri további fennmaradását. Az aláírás ellenzőit elfogták, kínozták, börtönbe zárták. Csík vezetői is az ellenzők közé tartoztak, ezért megdorgálták őket.¹

Külön is meg kell említenünk a csiki fiatalok mozgalmát az 1840-es évek elején. Figyelmet érdemel, hogy éppen a határőrök fiatal tisztjei voltak kezdeményezői. A már kialakított tiszti kar az I. székely gyalogezredben arra törekedett, hogy a fiatalokat a bécsi udvarhoz hű, a Habsburgok iránti tisztelet szellemében neveljék, ezért igyekeztek távol tartani őket a korabeli, reformkori politikai mozgalmaktól, mert számoltak azzal, hogy a fiatalok helyzetükből és tapasztalataikból, valamint a falvak közvéleményéből adódóan a függetlenség és szabadság hívei közé sodródnak.

A tilalmak ellenére 1840. december 21–22-én a széki közgyűlésen több fiatal altiszt engedély nélkül, titokban megjelent, közöttük a dánfalvi Balázs András és a csíkszentgyörgyi Gál Sándor. Csíkban akkor a liberális eszméket, a nemzeti öntudatra törekvés nézeteit Mikó Mihály, Biális Ferenc és még jó néhányan képviselték. A fiatal tisztek azt akarták elérni, hogy az országgyűlésben ők képviseljék Csíkszékét.

A dánfalvi Balázs András egyik társával olyan iratot szerkesztett, amelyben felhívták elsősorban a fiatalok figyelmét, hogy segítsék elő Mikóék megválasztását, hisz ők képviselik azt, „amit a nemzet jóléte és a kor szelleme megkíván”.

A dánfalvi Balázs András Gál Sándorral együtt olvasó társaságot is szervezett, amelybe szintén több fiatal tisztet is bevontak. Mivel a katonaiskolában németül tanítottak, arra törekedtek, hogy terjesszék saját körükben a magyar irodalmi alkotásokat, ismertessék a magyar újságokat, amelyekből megtudhatták, milyen törekvések vannak kibontakozóban a magyar társadalomban. E társaságban a fiatal tisztek jobban megismerhetik a magyarok múltját, jobban megérthetik anyanyelvükön koruk nemzeti törekvéseit.

Az I. székely határőrezred parancsnoksága tudomást szerzett a titkos körről, a tagok céljairól is, és 1841. március 15-én letartóztatta a fiatal tiszteket.

Mivel hasonló mozgalom bontakozott ki Marosvásárhelyen és Nagyenyeden is, a vizsgálók azt gyanították, hogy egész Erdélyt átfogó Habsburgellenes mozgalom egyik szálát képezték a csiki fiatal tisztek. Két évi vizsgálati fogság után sem sikerült ezt bebizonyítaniuk, ezért végül a gyanúsítottak egyik részét teljesen felmentették, a dánfalvi Balázs Andrást és Benedek Györgyöt hat-hat hónapra elítélték.²

A határőrség megszüntetéséért a csiki székelyek a későbbiekben is folyamatosan próbálkoztak határozatot hozatni, de gyakorlatilag 1848-ig fennmaradt, jogilag pedig 1851-ben szűnt meg.

*

Az elégedetlenség, ellenállás, a felosztás követelése mellett valamelyes eredménye is volt a határőrség megszervezésének, hisz a közel száz év alatt a világ is haladt előre. Ez a haladás nélkülük is megvalósult volna? Bizonyára. Mégis erre az időszakra esik, hogy a székelyek bővebben is megismerkedtek Nyugat-Európával, eljutottak egészen Párizsig. Mintegy 20 év alatt láthatták a német, francia, olasz, osztrák városok és vidékek életmódját.

A mezőgazdaságban valósággal rákényszerítették a székelyeket a pityóka termesztésére, amely a későbbiekben alapvető élelmiszerré vált. Terjesztették a gyümölcsfák ültetését, és különböző fajták meghonosítására törekedtek.

Erőltették a túlzottan tünt bürokratikus nyilvántartásokat, amelyek hatása s hasznossága a későbbiekben jótékonyan megmutatkozott.

A határőrkatonák állandó készenléti állapota azért is jó volt, mert az 1848-as szabadságharc kezdetén a székelyek azonnal harcba indulhattak a Délvidékre, majd a szabadságharc idején, 1849-ben részesei voltak azoknak a harcoknak, amelyek során március–áprilisában az osztrák katonai erőket rövid idő alatt Erdély határain kívül sikerült szorítani. Az más kérdés, hogy az orosz haderő érkezése döntötte el a szabadságharc kimenetelét.

1. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 546.

2. Király István 1978. 121.

SZABADSÁGHARC

1848 – 1849

A március 15-i események híre 20-ára érkezett Kolozsvárra, Erdély akkori fővárosába. A hírre az ifjúság, a diákság azonnal összegyűlt, a politikai vezetők is még aznap intézkedtek. Március 20-án már megfogalmazták Erdély egyesülése Magyarországgal alapvető feladatot, ilyen szöveggel: „¹Hazánk jövőjét s önfenntartásunkat csak is a két testvérhaza egyesítése által látjuk biztosítva”.¹

A város diákjai, polgárai az utcára vonultak, ünnepelték a forradalmat. A Székelyföldről akkor sokan tanultak Kolozsváron, tanultak Nagyenyeden is, s a hírt elsősorban a diákok rövid idő alatt szétvitték a városokba, falvakba, mindenütt türelmetlenül várták a további tájékoztatást az eseményekről, közben a lakosság köszöntötte a forradalmat.

A forradalom híre Marosvásárhelyre is már március 21-én eljutott. Úrházy György kereste fel barátait, ismerőseit. Maga írta verssel köszöntötte a forradalmat, ilyen sorokkal:

Legyen egy a két hazából,
S vész így meg nem döntheti.

Ekkor itt is megfogalmazták az országgyűlés összehívásának szükségességét, az unió kimondását, a „szenvedő néposztály terhei” enyhítését, a nemzetország felállítását, a székely határőröket ne vigyék külföldre stb.-t.²

A somlyói gimnáziumba a forradalom híret Marosvásárhelyről Csíkba igyekvő diákok vitték el. Április első napjaiban a csíkszéki Gecző János és Veress Ádám, a háromszéki, kilyéni Donáth Pál a nagyobb diákokat „a szemináriumi tanterembe” összegyűjtötték, közölték velük, hogy a szabadságért a diákok minden iskolában tüntetni kezdtek. Az akkor elterjedt „Itt a zászló kezeinkben” kezdetű versre és dallamára is megtanították az összegyűlteket, akik a következő nap már a „kétfejű sást”, a Habsburg hatalom jelképét több helység bejáratánál leverték, szembefordultak az ott tartózkodó határőrökkel is.³

A helyi hatalmak beavatkoztak a diákok tetteinek tisztázásába. Később a nagyobb tanulók honvédeknek álltak, a kisebbek a szentmártoni katonai iskolában készültek a haza védelmére.⁴

A hírt hozó diákok Felcsík falvain haladtak át, Dánfalvát érintve Gyergyóba érkeztek. Útközben minden faluban közölték a forradalom híret. Csíkban is úgy értelmezték a forradalmat, hogy megszűnik a határország, az emberek egyenlők, függetlenek, szabadok lesznek, a jobbágyság felszabadulnak.

Csíkban ezekben a napokban Veress Ádám kancellistát letartóztatták, mert az Albert Mihálynak küldött levelében arról írt: Egyesülnünk kell Magyarországgal, hogy „egyenlők legyünk, ne legyen közöttünk nemes, jobbágy, katona, hanem legyünk egyenlők”.⁵

Fokozatosan minden helységben tudomást szereztek arról, hogy a kolozsvári országgyűlésen május 30-án kimondották Erdély egyesülését Magyarországgal. Híre terjedt Csíkban is, hogy a jobbágyságot e forradalomban felszabadították, de megvalósulásáról csak június 17-e után szerezhetek tudomást. S ha nem is volt nagyszámú e székben a jobbágyság, mégis türelmetlenül várták a szabadulást.

1848-ban

Madarason	107
Dánfalván	56
Karcsfalván	39
Jenőfalván	34
Szenttamáson	34
Szentdomokoson	53

jobbágy kitörő örömmel köszöntötte felszabadulását.⁶

Megelőzőleg Erdélyben nyugtalanságot keltett a jobbágyság felszabadításának késése. Ugyanis gyorsan terjedt a hír, hogy Magyarországon már március végén, áprilisban a jobbágyságot felszabadították, itt még hivatalosan semmi intézkedés nem történt. Egyes helyeken ugyan a jobbágyság önkényesen felszabadították magukat, megkezdték a földosztást is, másutt türelmetlenül, feszültségekkel telten várták, mikor kezdődhet hivatalosan a földhöz jutás lehetősége. Az országgyűlés úgy döntött, hogy a kissé túlbonyolított törvényt június 18-tól alkalmazzák. Gr. Teleki László kormányzó aláírásával már „Szentiván hava” [június] 7-én rögzítették, hogy végrehajtására „Szentháromság vasárnapja, vagyis június 18-ka tüzetett ki”.⁷

A jobbágyfelszabadítás felcsíki végrehajtásáról tudjuk, hogy Madarason a nagyszámú jobbágy magáénak tekintette azt a földet, amelyet eddig használt. A törvény azonban bizonyos feltételeket szabott, ez vezetett bonyodalmakhoz.⁸

Jenőfalván földosztásra került sor: a határ különböző részein az eddigi szokástól eltérően mindenkinek általuk megszabott mennyiségű földet egyenlően kimertek.⁹

Csik vezetői jól tájékozódtak mind a magyarországi, mind az erdélyi eseményekről, és kellő bölcsességgel idejében felismerték tennivalóikat. A főkirálybíró, Balássi József megtalálta azokat a legfőbb teendőket, amelyek a csíki nép szempontjából ezekben a forradalmi napokban szükségesek. Üdvözölték azokat a törekvéseket, amelyeket a forradalomban a 12 pont ismeretében is célul tűztek ki, megpróbálták bizonyos kordában tartani az I. határőrezred osztrák érzelmű katonai parancsnokságát, annál is inkább, mert a falvak lakói a határőrség megszüntetésében reménykedtek. Azt is világosan látták, hogy most nem engedhetik a határőrségben összekovácsolódott katonai erőket szétszéledni, hisz az átalakulás során is szükség lesz rájuk.

Ellentmondásos helyzet alakult ki. A határőröket különösen csikban többnyire német vagy osztrák érzelmű tisztek vezényelték, a bécsi udvartól irányított szebeni főparancsnoksághoz tartoztak. A szék vezetői is a bécsi udvar hivatalnokai. A forradalmi események új helyzetet teremtettek, ebben kellett megfelelő módon eligazodni. A magyarság a függetlenség, szabadság kivívására törekedett, ezt szorgalmazták már régóta a határőrség felosztását óhajtó katonák is. Egyelőre a parancsot teljesíteni kellett. A székek vezetői többségben a forradalmi mozgalmak élére álltak, és szembefordultak azokkal, akik a régi rendben kívántak maradni.

A vezetők első ténykedése sikerrel járt, hisz meg tudták akadályozni, hogy a határőröket a Székelyföldről más vidékre vezényeljék.

A falvakban is biztosítani kellett a rendet, hisz a korábbi időszakban felgyülemllett sérelmek könnyen anarchiához vezethettek volna.

Bizonyos egységes irányításra volt szükség. Ezért is hívták össze Csík-, Gyergyó-, Kászonszék közgyűlését április 12-re. A gyűlést Balássi József főkirálybíró vezette. Már előjáróban kitért arra, hogy fontos tennivalók megtárgyalása, kellő határozatok hozatala, nyomban megfelelő intézkedések megkezdése a székben mindenkinek érdeke. Üdvözölte az unió megvalósítására törekvést, amelyet a 12 pontból, a forradalmi napokban megjelent újságokból, hírvivőkötől ismerhetett, hisz az erdélyi országgyűlés összehívása még váratott magára. Maga is sürgette az országgyűlés összehívását, nélküle nem lehet kimondani az uniót, de más szükséges törvények gyors hozatalára is szükség volt. Gyergyóalfalvi Mikó Mihály köznemes, Csík-szék alkirálybírája beszédében felsorakoztatta az azonnali teendőket. Egységet akart teremteni már a közgyűlésen, amikor arra tért ki beszédében, hogy igen fontos események történnek naponta, ilyenkor csak egy megoldás lehet: minden korábbi viszályt félretéve a szék érdekeit közös feladatvállalással lehet és kell képviselni. „Uraim, nyújtsunk baráti jobbot egymásnak!” – szolt a jelenlévőkhöz.

Kitért arra, hogy Erdély egyesülése Magyarországgal közérdek, megvalósításáért küzdeni „senkinek nincs nagyobb oka, mint a székelynek”. Megoldásra vár a határőrség ügye, szükséges a katonai vezetőkkel való együttműködés. Továbbá arra kérte a jelenlévőket, de az értelmiséget általában, hogy jussanak el minden faluba, tájékoztassák a lakosságot az eseményekről, nyugalmat hirdessenek, de az átalakulás szükségességét is hangoztassák.

A felcsíkiak, dánfalviak is, e gyűlés alapján tájékozódtak az eseményekről és a helyi tennivalókról, hisz régi szokás szerint a széki összejöveteleken a bíró és két esküdt képviselte a faluközösséget.

A márciusi események után az első nagy próbát az jelentette, hogy a határőrséget lehet-e mozgósítani a magyar kormány kérésére? Az történt ugyanis, hogy a szerb lakosokat a magyarság ellen bujtogatták, már áprilisban oly nagy erőt mozgósítottak, hogy azon a vidéken veszélyeztették a magyar szabadság ügyét. Kilátástalannak mutatkozott az egyezkedés, fel kellett készülni a fegyveres összecsapásra. A legszervezettebb erőt a székely határőrség képviselte. Két akadályt is le kellett küzdeni. Az események felgyorsulása miatt intézkedni kellett már azelőtt, mielőtt törvény is kimondta volna Erdély egyesülését Magyarországgal, amelyre csak május 30-án került sor. Így tehát a magyar miniszterelnök, Batthyány Lajos kérésének kellett eleget tenni, amelyet nemcsak a Puchner Antal vezette katonai főparancsnokság, hanem még a főkormánysház is, sőt egyes székezetők is akadályoztak. Másik akadály a gyalogalakulatokra nehezült, hisz több száz kilométerre kellett eljutni a nyári melegben.

Batthyány Lajos miniszterelnök két fiatal tisztet bízott meg terve végrehajtására: Klapka Györgyöt, a későbbi komáromi hőst s a csíkszentgyörgyi Gál Sándort, kíséretként küldte Hajnik Károly minisztériumi tisztviselőt is.

Székelyföldre indultak, Kolozsváron, Marosvásárhelyen, még Udvarhely-, Sepsiszentgyörgyön is a helyi hatóságok akadályozták feladatuk teljesítésében. Mégis háromszéken, majd csíkban népgyűléseken sikerült ismertetniük a miniszterelnök kérését. A „szabad székely néphez” szóló felhívást 1848. május 19-én írta alá gr. Batthyány Lajos. „Évezredet felülmúló idő kapcsolta a székely és magyar nemzetnek egy töről fakadott sarjadékát egybe; érdekünk, jó- és balszerencsénk hajdan óta mindenkor egy volt” – kezdődik a felhívás. További folytatása: „bízva a székely nemzetnek világszerte elismert rendületlen harciasságában s magyar testvérei iránt ingadozatlan szeretetében” – kéri, hogy a Szeged melletti táborba siessenek, ahol mintegy 12 000 katona öszszegyűlésére számítanak.¹⁰

A csíksomlyói nagygyűlésre június 15-én került sor, ahol Gál Sándor lelkesítő beszédben szólt a jelenlévőkhöz a szabadság ügyéről, majd ismertette a felhívást, amelynek nyomán mintegy 7000 csíki ember egyöntetűen ígérte a magyar minisztérium kérésének támogatását.

Ezen a gyűlésen „kimondatott”: „csík az elrendelt táborba szállásra mindig készen áll ... a legnagyobb készséggel fegyvert fogni, s ugyanazon egy nemzeti zászló alatt a táborba szállandók utolsó csepp vérükig harcolni azok ellen, akiknek ellenséges fellépései által ... magyar hazánkat s a magyar nemzetiséget veszély fenyegetné, mihelyt arra szükség leend”.

E válaszból azt is ki kell emelnünk, hogy a csíki főemberek megfogalmazták: kiváltságaikról lemondanak, a közterhekben a néppel osztoznak, egyenlőséget akarnak, „minden rendi különbség nélkül csak a magyar haza szabad székely polgárának neveztetni kívánják magukat”.¹¹

Ezen a gyűlésen a kormány közölte: Csík alkirálybíróinak kinevezi Gyergyóba Mikó Mihályt, Felcsíkra Székely Zsigmondot, Alcsíkba Endes Miklóst, Kászónba Székely Károlyt.

Megválasztották az országgyűlési követeket is: a gyergyóalfalvi Mikó Mihályt és a karcfalvi Mihály Gergelyt küldik Pestre Csík képviselőtében.

Minden községben polgárőrség felállítását rendelték el. A falvakban csendőr biztosokat választottak: Madarason Kozma Gábort, Dánfalván Székely Lajost, Karcfalván Lukács Ignácot, Szenttamáson Ferenczi Antalt, Szentdomokoson Kurkó Jánost. Feltehetőleg Karcfalvának és Jenőfalvának egy csendőrbiztost jelöltek.

Minden faluban, Dánfalván is, mint ilyen átalakulási mozgalmak idején, gyakran összegyűlt a lakosság, hogy közös érdekű dolgokban határozzanak. Hozzákezdtek a nemzetőrség megalakításához, amelybe azok a férfiak is jelentkeztek, akik eddig kimaradtak a határőrségből. Ide sorolható a korábbi jobbágyság is. Felcsíkon a nemzetőrség megalakítására külön bizottságot jelöltek ki. Lázár Antal volt az elnöke. Tagok: Sándor Mihály, Szörtsei Imre, Karda Károly, Györgypál József, Csutak Tamás, Csutak Ignác, Veress Alajos, Ábrahám Ferenc, Zöld László.¹²

Batthyány Lajos miniszterelnök májusi, majd június 28-i felhívására a csíki határőrök is előkészültek a hosszú útra. Újjászervezték az alakulatokat. A 4. századba a szenttamási központtal alakított szentdomokosi, a helyi, jenőfalvi, karcfalvi, valamint a rákosi központhoz tartozó dánfalvi, madarasi stb. katonai csoportok tartoztak. Parancsnokuk Kiss Antal főhadnagy volt, irányítójául a zászlóalj parancsnokának Móricz Józsefet nevezték ki, aki 1200 katonát vezényelt.¹³

Feljegyezték azt is, hogy a csíki zászlóalj kopott öltözetét Gyulafehérváron kicserélték. Szeptember 8-án Radnán részt vettek a Mária búcsún. Szeptember 14-én a felcsíkiak százada Verbászra érkezett. Érkezésükkor a délvidéki táborban tartózkodott Mészáros Lázár, a magyar forradalmi kormány hadügyminisztere, aki köszöntötte a hosszú utat megtett csíki székelyeket, felemlítette harcos, önfeláldozó múltjukat, helyállásra buzdította őket.

A csíki katonák Verbászon találkoztak a már korábban odaérkezett háromszéki századok honvédeivel.¹⁴

Csíkból egy másik század is augusztus 10-én szintén a Délvidékre indult. Rövid ideig Szászrégenben tartózkodott.¹⁵

A csíki székelyek a délvidéki harcokban számos alkalommal kitűntek bátorságukkal, harci felkészültségükkel, mindaddig itt harcoltak, amíg más feladattal nem bízták meg.

Időközben a Székelyföldön is tovább gyorsultak az események. Anton Puchner tábornok, katonai főparancsnok, aki még 1848. május 29-én Kolozsváron V. Ferdinánd nevében magyar nyelven nyitotta meg az országgyűlést, elérkezettnek látta az időt, hogy határozottan fellépjen az erdélyi forradalmi mozgalmak ellen. Szeptember 18-án már követelte a bécsi udvar utasításainak feltétel nélküli elfogadását, törvénytelennek nyilvánította a magyar kormányt.

Döntő lépés következett a székelység életében, ezért régi szokás szerint nemzetgyűlést hívtak össze. Agyagfalván október 16–18-án tanácskoztak, ahová Csíkból mintegy 15 000-en érkeztek.

Agyagfalván közös akarattal a székely katonai főparancsnoknak a háromszéki Sombori Sándort választották, de főtiszti megbízatást kapott a csíki gyalog határőrezred parancsnoka, Dorschner, Franz császári ezredes is.

Az agyagfalvi gyűlésen a radikálisok javaslatára úgy határoztak, hogy nem térnek haza erőteljesebb felkészülésért, hanem harcba szállnak az osztrák és az ők uszításaikra támadásba lendült román határőrökkel. A csíkiak Dorschner vezetésével felszabadították Szászrégent. A győzelem mámorában az ezredes a katonáknak néhány órás szabad rablást

engedélyezett. Ez azonban a rend és fegyelem bomlását, a székely haderő szétesésének kezdetét jelentette.¹⁶

A csíki századok 1848. november 4-én hazaindultak. Egyik oka az volt, hogy nem kielégítő a katonai felszerelésük, a vezetőkről ellentmondásos hírek keringtek, de arról is suttogni kezdtek, hogy románok készülnek megtámadni Csíkot, sőt arról is beszéltek, hogy a Moldvában tartózkodó orosz csapatok bármikor támadhatnak.¹⁷

Puchner 1848. október 18-án kiáltványt tett közzé, amelyben teljes és feltétel nélküli megadásra szólította fel a csíkiakat, háromszékieket is. Amikor az osztrákok Marosszékét, Udvarhelyt is elfoglalták, határozottságra, bátorságra, a katonai erők felmérésére volt szükség az ellenállás vállalásához. A csíki és háromszéki határőrök hazatérőben, november 6-án a Gyergyói-havasokban lévő valamely kocsmában azt határozták, hogy felkérjük Mikó Mihály kormánybiztost és Balássi József csíki főkirálybíró, hogy november 8-án Szeredában tartsanak megbeszélést, amelyen döntsék el, hogy Csík és Háromszék közösen szervezze meg az önvédelmet. A gyűlésen valóban egységes határozat született az önállóság megőrzéséről, maga Dorschner 10 000 harcos hadba állítását ígerte.

A továbbiakban heves viták zajlottak mindkét székben. Háromszéken november 28-án népgyűlésen döntöttek úgy, hogy harcba szállnak, megvédik szabadságukat.

A felcsíki hat falu lakosainak, vezetőinek határozott állásfoglalásáról tanúskodik az 1848. november 30-ára Madarasra összehívott gyűlés határozata. A „Kődön felüli hat falu”: Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos küldöttei a következő napra összehívott széki népgyűléshez intézték levelüket.

Felcsík történetében kiemelkedő okirat ez a levél, amely nagyszerű bizonyosága a tisztán látásnak, a határozott összefogásnak, a szabadság erőteljes akarásának: „Hazánk népének s különösen nekünk magyaroknak soha egyetértésre nagyobb szükségünk nem volt, mint éppen most, midőn hazánk többi népei csaknem szövetkezve – kezet fogva a magyar nép kiirtásán munkálkodnak, és mégis, mintha átok fogta volna meg e nemzetet, egymást marcangolva, erejét szétdarabolva, gyáván akarja elleneink kezébe dobni ez áldott hazát, melyet őseink sokszor nálóknál tízszer nagyobb számú ellenségtől drága vérével mentették meg számunkra.

E szomorú igazság felől meggyőződhetett mindenki, ki a legközelebb tartott népgyűlésen jelen volt.

Azért mű, a Kődön felyüli hat faluk közönségeinek képviselői máj napon ... elhatároztuk ... a szükséges lépések megtételére testvéri őszinteséggel felhívni a közönséget”.

Kérik, hogy követeket küldjenek Háromszékre, „mert valamint elődeink övékkel együtt szerzették e hazát, úgy becsülettel a világ előtt csak úgy állhatunk meg, s boldogságunkat csak úgy eszközölhetjük, ha velük együtt fogjuk a veszélytől megmenteni”.¹⁸

A december 1-jei Somlyón tartott gyűlésen is úgy döntöttek, hogy a háromszékiekkel együtt a harcot választják.

Kiderült, hogy a katonai parancsnok, Dorschner formailag ugyan vállalta az önvédelmet, de gyakorlatilag ellene fordult, s ebben úgy tűnik, segítséget kapott a főkirálybírótól, Balássi Józseftől is.¹⁹

Csik vezetői tehát megszakították a kapcsolatot a háromszékiekkel, nem támogatták az önvédelmi harcot, a lakosság azonban másként gondolkozott. Egy csíki csoport huszár azonban decemberben Erdővidéken részt vett az első harcokban, közöttük dánfalvi is volt.

Kossuth Lajos 1848. november 29-én Bem József vezérőrnagyot az erdélyi hadsereg főparancsnokává nevezte ki, aki nyomban újjászervezte a „menekülő” sereget, Kolozsvárt már december 25-én felszabadította. Ekkor ismerkedett meg a székelyekkel, a háromszékiekkel, csíkiakkal, akik mindvégig követték a hős vezért. Első kérései közé tartozott, hogy az Arad mellett harcoló székelyeket is táborába osszák be, oda pedig a délvidéki harcok után a csíkiakat vezényelték, s a felcsíki hat faluból álló század katonái, így a dánfalviak is, Újaradnál harcoltak.²⁰

A megállapodás szerint a csíki katonák harctéri ténykedése véget ért. Távozásukkor Gál Miklós ezredes ily szavakkal búcsúztatta:

„Székelyek! Megígértem, bajtársak, hogy hazaengedlek benneteket! Íme, beváltom szavamot, elbocsátlak, bármily nehezemre esik is, eléggé méltányolván öthavi fáradsalmaitokat, küzdelmeiteket, mely idő lefolyása alatt vért, életet nem kímélve, messze elszakadva rokonaitok- s barátaitoktól, elhagyva havasaitokat, a haza függetlenségéért és szabadságáért hősiesen vívtatok, amíg otthon saját tűzhelyeitek körül a gaz árulás felbőszített népe pusztított. Menjete! Az Isten, ki nem hagyja elveszni a nemzet igaz ügyét, kísérjen utaitokon, s áldja meg fegyvereiteket, amelyeket ti otthon is a győzelmesen előre nyomuló magyar sereggel egyesülten a közös haza ügye mellett forgatandotok ... Jutalmat adni nem tudunk, jutalmatok az öntudat legyen; de szentelend nektek a nemzet története egy lapot, hol tetteitek Szenttamás, Verbász és más helyeken örökítve élni fognak.

Az utódok kegyelettel emlékezendenek rólatok, kik annyi nyomatás, annyi szenvedés után magyarok és honfiak lenni meg nem szüntetek... vitéz apák fiai vagytok. Isten veletek!”²¹

A csíki katonák hazavonultukban, 1849 januárja első napjaiban Zaránd mellett még a háromszékiek segítségére siettek, akiket Buteanu támadott meg román felkelő hadával, majd Bem tábornok hívására részt vettek a piski-híd védelmében. Ott oly hősiesen harcoltak, hogy Bem tábornok külön is elismerésben részesítette őket, Móricz József őrnagyot, aki a csíki zászlóaljat vezette, alezredessé léptette elő. Ott voltak a felcsíki hat falu katonái is Kiss Antal honvédszázados vezetésével.

Bem tábornok, mint az erdélyi hadsereg parancsnoka, januárban Csík ügyében is gyorsan intézkedett: január 11-én Mikó Mihályt Csíkszék kormánybiztosának nevezte ki, Dorschnert pedig január 14-i hatállyal felmentette tisztségéből, ezzel fejezve be Marosvásárhelyen keltezett levelét: „Ezen császári királyi ezredes hazaáruló és csábító vétke miatt hivatalából kivéttetik, és hadi törvény elejébe rendeltetik”.²²

Dorschner helyébe azonnal Gál Sándort nevezte ki, és ezredesi rangra léptette elő. Nyomban hozzá is kezdtek újabb katonák szervezéséhez. Az újrászámolás után a 76. számú zászlóalj csíkszentdomokosi Sándor László őrnagy irányítására bízta. Csíkban néhány nap alatt 3 zászlóalj besorolható katona jelentkezett, hogy önkéntesen Bem tábornok segítségére siessen. Indulás után Uzonban gyülekeztek, vonult egy csapat Marosvásárhely felé is. Ekkor már mind Brassó mellett, mind Szebenben az orosz csapatok jelentkeztek, hisz hívták az osztrákok is, románok is őket. A csíkiak először orosz csapatokkal a Brassó melletti Szentpéter határában harcoltak. Majd a nagyszebeni győzelem után Bem tábornok vezetésével döntő részben székelyek, csíkiak is, március 20-án kiűzték az osztrák–orosz csapatokat a Kárpátokon túlra.²³

Bem altábornagy csíkiakat vitt magával a Dél-Erdélyben folytatott harcokra, ahol ismételten győztek az osztrák csapatok felett. Petőfi Sándor, aki 1849. január 13-án arra

kérte Kossuth Lajost, hogy helyezze Bem táborába, szemtanúja volt azoknak a harcoknak, amelyeket a csíkiak vívtak az osztrákok ellen. E harcokban tapasztaltak hatására írta a *Székelyek* című versét, s április 17-én beszámolót is küldött a Közlönybe a harcok lefolyásáról: „Általában csak annak lehet fogalma a székely vitézségről – írta –, aki maga látja. Ezek valóban csodagyerekek, mert nagyrészüik jóformán gyermek! Nyugodt bátorsággal, mondhatni kimért lépésekkel haladnak a csatában előre, folyvást biztosan, mint a réten a kaszások, s még énekelnek, mikor már ropognak a fegyverek. A lövöldözést hamar megunják, és szuronyt szegezve rohannak, és velük rohan az enyészet; az ellenségnek nem marad más, mint futni vagy meghalni”.

Ebben a cikkében Petőfi Sándor négy csíki honvédet név szerint is megemlített. Az ellenség menekült: „Két ágyújuk is nálunk maradt, az egyiket egy székely vette el szemem láttára, példátlan bátorsággal. Tábornokunk ma jutalmazta meg őket érdemjellel és pénzzel, de méltók, hogy neveiket is tudja a haza! Deák Máté, Nagy József, Nagy Imre, Szabó Márton közlegények”.²⁴

Amint kiderült: Nagy József karcfalvi, Nagy Imre gyergyóújfalvi, Szabó Márton csicsói honvéd volt.

Az osztrákok azonban májusban az orosz cár segítségét kérték, aki nem késett seregével hamarosan a Kárpátok szorosain bevonulni. A csaták alatt a csíkiak mindvégig hősiessen harcoltak mind az osztrák, mind az orosz csapatok ellen. Külön is ki kell térnünk a július 5-i Szentgyörgy melletti, epresterói harcokra. Amikor július 2-án a Kőkös melletti csatában Gábor Áron is hősi halált halt, a székelyek Szentgyörgy határáig vonultak vissza. Itt azonban hősi elszántsággal meg akarták védeni a várost a támadók ellen. Ebben a csatában különösen kitűnt hősi önfeláldozó bátorságával a Gyertyánffy Ferenc honvéd százados vezette csíki csapat. Közösen határoztak arról, hogy a harcok során meg nem adják magukat. A 300 csíki honvéd a végsőkig harcolt, mindannyian vezérükkel együtt a város védelmében áldozták életüket. Gyertyánffy Ferenc nevét ma Szentgyörgyön utca örökölte meg, a csata színhelye közelében emlékmű áll.

1849. július 9-én a korábbi áruló is jelentkezett. Dorschner Ferenc január elején Csíkból Szebenbe menekült, felajánlotta szolgálatát Puchnernek, majd a támadó orosz–osztrák csapatok szolgálatába szegődött. A menedéért fizetnie is kellett, a támadók kérésére írásos kiáltványban szólította fel Csík népét a fegyverek letételére: „Csík, Gyergyó és Kászon lakói!” – kezdődött felhívása – A császár nevében beszél: „Még egyszer intőleg szólok hozzátok Ferenc József legkegyelmesebb császáruink és királyunk nevében”. Csík jót akarójának tüntetve fel magát, arra figyelmeztette a lakosságot, hogy forduljanak szembe vezetőikkel, adják át a hatóságnak azokat, akik az osztrák udvar ellen lázadásra kényszerítették, fegyvereiket is juttassák el az osztrák megbízottakhoz, július 19-re minden faluból 2–2 személyt Sepsiszentgyörgyre küldjenek, hogy általuk a lakosság a császár és király iránt a hűségesküt elmondják. „Jöjjetek valaha észre, fogadjátok jó tanácsomat, és kövessetek, minekelőtte késő lenne. Brassó júl. 9-én 1849. Dorschner Ferenc Ezredes és Cs. Kir. Biztos” – fejezte be felhívását.²⁵

Később heves harcokra került sor Szentgyörgy határában, Szemerján, miután Bem altábornagy Szentgyörgy visszafoglalását és a moldvai hadjáratot követően az időközben Háromszékre érkező Petőfi Sándorral Szentgyörgyről indulva Marosvásárhely felé távozott.

Időközben az orosz–osztrák csapatok újból több irányból is támadták Szentgyörgy városát, s amikor már a katonák visszavonulásra kényszerültek, akkor ismét csíki segítség

érkezett: Tamás András vezetésével csiki „fekete zekés” katonák vonultak Szentgyörgy határába, akik nyomban harcba avatkoztak, s így megakadályozták, hogy az ellenséges katonák a városban fosztogassanak. Meg kell jegyeznünk Tamás Andrásról, hogy Madéfalván született, a somlyói gimnáziumban tanult, felkérésre 64 évesen ismét katonának állt, Csíkszék egyik katonai parancsnoka lett, majd a szentmihályi Sándor Lászlóval együtt 1849. október 18-án Szamosfalvánál kivégezték.²⁶

Az ellenállás július 27-én megszűnt, a háromszéki, csiki katonák a Tusnádi szorosig vonultak, majd az itt és a Nyergés-tetőn kialakult ütközetek után, augusztus 1-jén a székely csapatok visszavonultak, az orosz–osztrák katonák augusztus 3-án elfoglalták Csíkszeredát, és Dánfalván keresztül haladva Gyergyóhoz közelítettek.

Meg kell említenünk azt is, hogy a Gábor Áron ágyúíhoz nagy mennyiségű lőporra volt szükség. Csíkmadarason már 1849. március 18-án Bodor Ferencnek, a csíkszentdomokosi bánya igazgatójának vezetésével lőporgyárat kezdtek építeni, amelyben már májusban termeltek. Itt hetente 29–30 mázsa lőport is előállítottak. Amikor az osztrál–orosz csapatok augusztus 7-én Felcsikra érkeztek, Madaras határában a gyárat is felrobbantották.²⁷

Osztrák kérésre az orosz nagyszámú sereg egyik része egészen november 10-ig még Csíkban és Háromszéken tartózkodott, hogy készenlétben legyen esetleges újabb székely támadás esetén.

A szabadságharcban mindvégig kitartóan küzdő csíkiak közül különböző harcokban sokan vesztették életüket, emléküket az utókor megőrizte.

Dánfalváról az eddigi ismeretek szerint a következők vettek részt a szabadságharcban:

Albert József	alhadnagy
Gál János	alhadnagy
Albert Mihály	őrmester
Zcink József	őrmester
Ábrahám István	tizedes
Ferencz András	tizedes
Kajtár Ábrahám	tizedes
Zsók János	tizedes
Ábrahám Gábor	honvéd
Albert Mihály	honvéd
Ambrus András	honvéd
Ambrus József	honvéd
András András	honvéd
Antal Balázs	honvéd
Antal Gergely	honvéd
Antal Gergely	honvéd
Bálint András	honvéd
Bálint Ignác	honvéd
Bálint János	honvéd
Bíró Ferenc	honvéd
Blága Péter	honvéd
Bodor Ferenc	honvéd
Bodor Márton	honvéd

Both Márton	honvéd	Kajtár György	honvéd
Both Mátyás	honvéd	Kajtár György id.	honvéd
Both Péter	honvéd	Koncsai József	honvéd
Bőjti István	honvéd	Lukács Antal	honvéd
Bőjti József	honvéd	Mátyás János	honvéd
Bőjti Péter	honvéd	Pál Ábrahám	honvéd
Csáki Imre	honvéd	Pál János	honvéd
Csáki István	honvéd	Simon János	honvéd
Csáki János	honvéd	Süket István	honvéd
Erdős András	honvéd	Szabó Ádám	honvéd
Ferencz András	honvéd	Szabó Albert	honvéd
Fülöp Ábrhahám	honvéd	Szöcs István	honvéd
Fülöp Elek	honvéd	Vánca Gergely	honvéd
Fülöp Imre	honvéd	Zsigmond Albert	honvéd
Fülöp Mihály	honvéd	Zsók Antal	honvéd ²⁸
Gál Balázs	honvéd		
Gál Ferenc	honvéd		
Gál János	honvéd		
Gál Márton	honvéd		
Guczuf János	honvéd		
György Tóbiás	honvéd		
Kató János id.	honvéd		
Kató István	honvéd		
Kajtár Albert	honvéd		
Kajtár Ferenc	honvéd		

Említsük még meg, hogy dánfalvi György Tóbiás már 1848. december 6–31. között a huszárokkal Erdővidéken harcolt²⁹

Az 1848–1849-es szabadságharcban részt vett, 1890-ben még élt dánfalviak:

Ábrahám István	őrmester
Gál Simon	őrmester
Erős János	honvéd
Gál Gergely	honvéd ³⁰

A felcsiki hat községből szám szerint a következők vettek részt a szabadságharcban:

Madaras	18
Dánfalva	67
Karcfalva	26
Jenőfalva	39
Szenttamás	49
Szentdomokos	30
Összesen	229

A hat község tisztjei:

Alezredes

Kiss Ferenc	Madaras
Tamás András	Mádéfalva

Őrnagy

Sándor László	Csikszentdomokos
Sándor László	Csikszentmihály

Százados

Gidró János	Karcfalva
Kedves Lajos	Szentdomokos
Kedves József	Szenttamás
Kis György	Madaras

Főhadnagy

Albert János	Szentdomokos
Szabó Márton	Szenttamás

Alhadnagy

Albert József	Dánfalva
Ábrahám Péter	Jenőfalva
Gál János	Dánfalva
Szopos Miklós	Szenttamás

Örmester

Albert József	Szenttamás
Albert Mihály	Dánfalva
Zcink József	Dánfalva

A Csíki Lapok időközönként még közölte olyan 1848–1849-es szabadságharcos neveket, akik nem szerepeltek a korábban összesített névsorban. Ilyenek:

Ágoston József	főhadnagy
Bogáthy Gyula	főhadnagy Szenttamásról
Vesser Károly	honvéd

A dánfalvi tanács kezdeményezésére 2002. június 8-án a községben honvédemlék-művet állítottak, amelyen feltüntették azok nevét, akik a szabadságért harcoltak. Készítője Sánta Csaba szovátai szobrászművész.

Az avató ünnepségen beszédet mondott Dánfalva polgármestere, Márton István, a szabadságharc hőseinek tetteit méltatta Garda Dezső történész, országgyűlési képviselő, a szobrot felszentelte Antal Árpád esperes-plébános, szerepelt Dánfalva 60 tagú vegyeskórusa, a csikszeredai és a dánfalvi fiatalok bemutatták Papp Kincses Emese *Ne késsetek harangok*, az 1848–1849-es szabadságharcról szóló művét.

1. Kőváry László 1861. 3.
2. Erdélyi Híradó 342. sz. 1848. április 2. 209–210.
3. Albert Ernő 1999a. I. évf. 2. sz. 72–74.
4. Bandi Vazul 1896. 65.
5. Egyed Ákos I. 1998. 81.
6. Uő. 1981. 113.
7. Uő. 2001. 120–130.
8. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 82.
9. Szabó Miklós dr.– Jakan Sámuel 2001. 52.
10. Szilágyi N. Zsuzsa 1998. 74–75.
11. Endes Miklós dr. 1994(1938). 271.
12. Uo. 273.
13. Garda Dezső 1998b. 21.
14. Albert Ernő 1998. 289–309.
15. Szentkatolnai Bakk Endre 1895. 337.
16. Egyed Ákos 1998. 217.
17. Albert Ernő 1999b. 23.
18. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 82–84.
19. Egyed Ákos I. 1998. 249–252.
20. Albert Ernő 1998. 307.
21. Endes Miklós 1994(1938). 285.
22. Kőváry László 1861. 145; LXVIII. sz.
23. Albert Ernő 1999b. 48–66.
24. Endes Miklós 1994(1938). 294–295.
25. Kőváry László 1861. 188; CI. sz.
26. Albert Ernő 1999. 127. ; Nagy Benedek 1995. 3.
27. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 85.
28. Garda Dezső 1998b. 44–95.
29. ÁSLvt Fond 77. Gödri Ferenc iratai XXII. Csomag VII. kötet 1835–1888. 117.
30. Mikár Mihály 1891. 107.

VILÁGHÁBORÚ

I.

Szarajevóban 1914. június 28-án Gavrilo Princio szerb diák lelőtte Ferenc Ferdinánd Habsburg trónörökösét és feleségét, Chotek Zsófia grófnőt. A Monarchiát megdöbentette a hír, egyszerre háborús hangulat alakult ki. Rövidesen meg is volt az eredménye, mert az Osztrák–Magyar Monarchia kormánya július 28-án hadat üzent Szerbiának. Július 31-én már általános mozgósítás kezdődött, amely kiterjedt a Székelyföldre, Felcsikra is. A hat falu lakóinak egyik része az erdei kaszálókön tartózkodott, a Hargitán. A dánfalviak is úgy emlékeztek később, hogy a hír hallatán a hegyoldalokon egymásnak kiabálták az emberek: Kitört a háború! Általános mozgósítás!

Először a 23–43 éveseknek kellett jelentkezniük, de 1915-ben már a 19–20 éveseket is mozgósították. A katonáknak rövid kiképzés után kellett menniük a harcterekre. A visszaemlékezők úgy nyilatkoztak, hogy énekszóval vonultak a harcterekre is a katonák, biztos és gyors győzelmet reméltek, s hitték: a fák leveleinek lehullásával győztesen érkeznek haza.

A felcsíkiak, a dánfalviak is különböző központokba vonultak be, a korábbi kiképzés szerint. A 24-es gyalogezred II. hadosztályához tartozók Csíkszeredában, a 82-es gyalogezrednél kiképzettek Brassóban jelentkeztek, mások Székelyudvarhelyen. Más katonai egységekhez is vonultak felcsíkiak.

✓ A korábbi sok panasszal teli, de építkező világot a pusztításra, győzelemre vagy veszteségre, életre-halálra beállított életmódnak kellett felváltania.

Rövid idő alatt világháborúvá szélesedett az első hadüzenet. Már augusztus 1-jén Németország Oroszországnak, majd Franciaországnak üzent hadat, de augusztus 23-ra a világ másik részén lévő Japán is beavatkozott az európai háborúba, hadat üzent Németországnak.

A dánfalvi és a felcsíki hat falu katonái már korán az orosz, a szerbiai csatatereken harcoltak, s amikor 1915-ben Olaszország is belépett a háborúba, a csíkiak Isanzónál, Doberdónál ontották vérüket.

Rövidesen érkeztek a tábori levelek, amelyekben katonák tájékoztatták hozzátartozóikat hogylétükről. Érkeztek olyan levelek is, amelyekben azt közölték a családdal, hogy a férj, apa, fiú valamely fronton hősi halált halt. Aztán fokozatosan növekedett azok száma is, akik fogságba jutottak.

Az újságok folyamatosan beszámoltak a harctéri eseményekről. Csíki újságban írtak 1916 januárjában, hogy az eltelt időszakban „az áldozat a legnagyobb volt a vitéz székely ezredekben”. A székelyek hősiességét a hadvezetés gyakran dicsőítette jelentéseiben. Arról is írtak az újságok, hogy a király a székely honvédeknek hősiességük elismeréséül zászlót adományozott. Külön kiemelték a csíki 24. honvéd gyalogezredet, amelynek tagjai, „a mi honvédeink”, a harcokban „páratlan dicsőséget szereztek”.¹

A felcsíkiakat a pusztítás közvetlen veszélye akkor érintette, amikor Románia is belépett a háborúba. Korábban, a háború kitörését követően Románia semleges maradt. Oroszország győzelem esetén már a háború kezdetekor Erdélyt Romániának ígérte, mivel kérték. Ezt 1914. október 1-jén az orosz–román megállapodásban írásban is rögzítették.

1916-ban látva azt, hogy mind a német, mind az osztrák–magyar katonai erő gyengült, Románia augusztus 17-én elsősorban francia nyomásra, csatlakozott az Antant katonai erejéhez. Ekkor is Romániának ígérték Erdélyt, de jóval túlhaladva a régi határt, részben Bukovinát és egész Bánságot.

Románia 1916. augusztus 27-én hadat üzent Ausztria–Magyarországnak, s a jóval korábban előkészületben lévő csapatok azon éjszaka már át is lépték a határokat. A román hadsereg ekkor 235 000 katonával és 600 ágyúval támadott.²

A román csapatok rövid idő alatt a szorosokon érkezve megszállták Csíkot. A Gyimesi-Békási-, Tölgyesi-szorosokban harcra került sor, de az osztrák–magyar haderő nem számított e hirtelen betörésre, ezért ezen a részen kevés katonaságot tartalékoltak. A Brassóban maradt 82-es gyalogkatonák, még felvették a harcot, de fokozatosan vissza kellett vonulniuk. A falvakban kihirdették, hogy „a románok betörték a határon, és menekülni kell!” A lakosság egyik része a Hargita erdei között rejtőzködött el, de sokan szekerekre pakolták holmijuk legszükségesebb részét, és bizonytalan útra indultak. Az utakat a menekülő csíkiak tízezrével lepték el. Egymásba akadtak a szekerek. Útközben gyermek, öreg halt meg. Az állatok elgyötörve vonszolták a járműveket, ki is dőltek mellőle. Voltak, akik vonaton vágtak neki a hosszú útnak Erdély nyugati részeibe, majd Budapestre szállították őket, ahol a lakosság önfeláldozóan segítette étellel, szállással. Rövid idő alatt üresen maradtak a falvak. A Gyergyó felé igyekvő madarasiak és a Gyimesi-szorozhoz közeli falvak lakóinak egyik része Dánfalva határában tért rá a Gyergyó felé vezető útra, s a Hargita szélén haladva jutottak el a Bucsin felé vezető átjáróra. Ezen az úton menekültek Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás lakói is.

„Hivatalos, de korántsem teljes adatok szerint több mint 300 000 polgári lakos menekült el otthonából”.³

A román katonák szeptember 8-án heves harcokban elfoglalták Csíkszeredát, majd fosztogatták a falvakat, eljutottak Madarásra, Dánfalvára, a további felcsíki falvakba. De nem sokáig tartott a győzelem, mert szeptember 26-án a német–osztrák–magyar katonák Nagyszebennél megkezdték az ellentámadást; október első napjaiban a román csapatok már menekültek Csíkból, de visszavonulásukkor a falvakból magukkal vitték sok értéket, állatokat is, s kedvüket lelték abban, ha égethettek. Október 9-én Csíkszeredából is ki kellett vonulniuk. A városban felgyűjtottak 148 lakást, 257 gazdasági épületet és mellékhelyiséget, elsősorban a piac és a templom környékét. A visszavonuló katonák az értékes tárgyak és élelem, állatok mellett magukkal vonszoltak csíki foglyokat is. A román katonák mintegy 600 munkást és fuvarost rendeltek a 66 méter mélységet átkötő, hosszú Krakkó-híd újraépítésére, Madaráról például 70–80 embert, de menekülésükkor magukkal vitték őket, közülük csak kevesen tudtak hazatérni.

Hasonlóan rendeltek munkára, majd tovább vitték fogságba Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos lakóiból is. Ekkor különböző helyekről mintegy 17 000 embert internáltak, közöttük sok csíkit, akik közül csak 3000 körül maradtak életben.⁴

A román csapatok visszavonultak, október 23-án Predeálnál harcoltak. Már október 28-án IV. Károly, akkor még trónörökös, meglátogatta Csíkszeredát. A megye vezetői

fogadták, jelen volt dr. Csipak Lajos főgimnáziumi tanár is. Ekkor Szeredában mindössze 89-en tartózkodtak.

December 3-án a román kormány Jasi-ba menekült, december 6-án az osztrák–magyar–német katonák elfoglalták Bukarestet. A harcok során a többi csapatok mellett különösen kitűntették a 82. honvéd gyalogezredet. De Csíkszereda és környéke igen nagy károkat szenvedett. A magyar kormány már 1917 végéig Csík vármegyének 10 millió korona értékű segílyt küldött. Abból 6 064 096 készpént, mellette állatokat, építési eszközöket, gépeket kaptak.

1918. január 30-án Felcsíkon is számba vették a román betöréskor okozott hadi károkat. Felsorolták a falvak egyik részét is: Szentdomokos, Szenttamás, Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva, Madaras s még 10 felcsíki falu kárainak számbavételekor megállapították, hogy 22 095 300 korona kártérítésre volna szükség, hogy legalább a látható veszteséget pótolni lehessen.⁵

1918 júniusában még ülésezett a magyar országgyűlés. Ott hangzott el, hogy a magyar határok védelmében a székelyek harcoltak a legkitartóbban, kiemelték a 82-es ezred katonáit – nagyrészt csíkiak voltak –, akiket „hősi” címmel tüntettek ki. Azt is elmondták, hogy a legtöbbet szenvedett városok közé Csíkszereda tartozott. Mivel a házakat a visszavonuló román katonák felégették, arra kéri az illetékeseket, intézkedjenek, hogy a lakosoknak ne kelljen szabad ég alatt tartózkodniuk. Segítséget sürgettek más helységeknek is.⁶

1918-ban még folytak a harcok. Az olasz fronton általános támadást indítottak a 38. honvéd hadosztály ellen. Asiago előtt folyt a harc, rövid idő alatt az olaszok pergő tüze és gáztámadása között több mint 12 000 honvéd hősi halált halt, közöttük a csíki katonák ezrei.⁷

A felcsíkiak is végigharcolták különböző frontokon az I. világháborút. Számosan estek el a csatatereken, jutottak éveikig tartó orosz és más fogságba.

1918 októberében az összeomlás következett. Az októberi forradalommal egy időben Kolozsváron magalakult az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács. Ez a tanács bejelentette, hogy Erdély területén átvette a hatalmat. Itt vetődik fel később az önálló Székely Köztársaság gondolata is.

A magyarság egyre inkább a vesztesek közé sodródott, a továbbiakban arra kellett törekedni, mit lehet menteni.

A román divízió másodszor is megszállta Felcsíkot, majd tovább vonult Erdély különböző területeire.

Az I. világháború befejeződött: 1914 nyara és 1918. november 11-e között 10 millió halott, 3 millió eltűnt, 19 millió sebesült, 10 millió rokkant, 7 millió hadifogoly, 9 millió árva, 5 millió özvegy volt a mérlege.⁸

Ezek után az elszámolás következett. Kellő előkészítés után, s a korábbi szerződések ismeretében december 1-jén Gyulafehérváron 100 000 román gyűlt össze. A Károlyi-kormány ingyen bocsátotta a vasúti szerelvényeket a más vidékről utazók rendelkezésére. Vasile Goldiș a Román Nemzeti Tanács nevében előterjesztett pontokat felolvasta. Sok más mellett az erdélyi magyarság szempontjából tán a legjelentősebb az a pont, amely így hangzott: „Teljes nemzeti szabadság minden itt lakó népnek. Minden nép saját nyelvén és saját kebeléből választott egyének által fogja magát képezni, közigazgatni és bíraskodni,

minden nép alkotó egyedei számának arányában fog részt venni a törvényhozásban és az ország kormányzásában”.

A későbbiekben elmondhattuk, hogy a fenti megfogalmazás egyetlen pontja sem valósult meg a két világháború között, s jó része ma is várat magára.

December 22-én Kolozsváron az erdélyi magyarság 120 000-es létszámmal tartott gyűlést. Pedig román katonák próbálták megakadályozni a magyarok részvételét. A Kolozsvár felé tartó vonatokat leállították, a nagyobb csoportokban közeledőket erőszakkal szétoszlatták.

Ott voltak a korábban alakult Székely Hadosztály tagjai, ott voltak e hadosztályban a madarasi, dánfalvi, karcfalvi, jenőfalvi, szenttamási, szentdomokosi férfiak is, akik vállalták akár a harcot is szabadságukért, és csatlakoztak a Székely Hadosztályhoz. Ez a hadosztály készen állt volna a harcra, de a pillanatnyi politikai és hadi helyzetben esetleg csak néhány hónapig tudta volna védeni Erdélyt, utána szerte kellett volna oszlania. 1919. április 26-ig részt vett a harcokban.

Már nem is a háborúban való győzelem vagy veszteség volt a kérdés, hanem az, hogy mindaddig, amíg a béketárgyalásokon a nagyhatalmak nem döntenek a magyarság sorsáról, kikiáltható-e, hogy Erdély 26 vármegyéjében megszüntetik a korábban kialakított közigazgatási rendszert, és hogy végleges döntéseket hozhatnak-e ezen a területen. Kinyilvánítják, hogy ugyan legyőzték a háborúban, de annyira nem, „hogy a körülöttük lakó bármely nemzetnek joga volna rendelkezni felettük”. Arról is gyakran szó esett, hogy Erdély legyen független köztársaság.⁹

1. Csíkvármegye XII. évf. 9. és 32. szám. 1916. január 23., illetve március 19. 2.

2. Egyed Ákos 2006. 285.

3. Uo. 2006. 287.; Endes Miklós dr. 419.

4. Endes Miklós dr. 1994(1938). 420.; Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 112–115.; Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 53–56.; Szöcs János 2000. 56–57.

5. Endes Miklós dr. 1994(1938). 422.; Szöcs János 2000. 57.

6. Csíkvármegye XIV. évf. 24. sz. 1918. június 16. 1.

7. Csíki Lapok XLVII. évf. 24. sz. 1935. június 18. 2. old.

8. Uo. LI. évf. 46. sz. 1939. november 12. 1. old.

9. Mikes Imre 1995. 41–44.; 169–187.

TRIANON

1920. június 4-én megkötötték a trianoni békeszerződést, mely után az erdélyi magyarság életében döntő fordulat következett. Eredménye: a régi Erdélyből kb. 57 000 km²-t Erdélyen kívüli magyar területekből 46 000 km²-t, ami összesen 103 000 km²-t tesz ki, Romániához csatoltak. Magyarország 283 000 km² területéből 93 000 km² maradt; lakossága a 18,2 millióból 7,6 millióra csökkent, Romániához került 5 236 305 személy.

Az új hatalom nem arra törekedett, hogy megnyerje a székelyeket, csíkiakat is, emberi jogait biztosítsa, esetleg barátságot próbáljon kialakítani, hanem arra igyekezett, hogy minél nagyobb félelmet keltsen, lehetőleg minél többet büntessen az erdélyi magyarság körében. Úgy tűnik, állandóan attól rettegett, hogy az igazságtalanul szerzett javakat elveszti. Ezért kezdettől igyekezett kifosztani a megszállt területeket gazdasági erejéből, de nem kímélte a szellemi javakat sem.

Ebben a helyzetben nem véletlen, hogy az erdélyi magyarság, számos felcsíki is közöttük, nagy számban telepedett ki Magyarországra. Már az első években Erdélyből 197 000-en menekültek Magyarországra, de tovább folytatódott a tiltások, szigorú büntetések ellenére is.¹

1919. december 9-én a Román kormány küldötte aláírta az osztrák békeszerződést, amelyben kötelezte magát: „Az élet és a szabadság védelme, a vallás szabad gyakorlása, az állampolgárság elnyerése, a polgári jogok élvezete, a törvény előtti egyenlőség, minden nyelv szabad használatának joga a magán-, üzleti, vallási életben és a sajtóban. A felekezeti, társadalmi, jótékonyági intézmények, iskolák és nevelőintézetek szabad létesítésének, igazgatásnak és felügyeletnek joga szabad nyelvhasználattal. Teljes egyenlőség a hivatalok és méltóságok elnyerésében, valamint a foglalkozások gyakorlása tekintetében”.²

A román kormány első lépései közé tartozott: minél hamarabb megsemmisíteni a magyar értelmiséget és tisztviselőseget.

A trianoni szerződést Románia 1921. július 26-án írta alá, így tehát Erdély előtte jogilag nem is tartozott Romániához. Ennek ellenére 1919. január 4-én elrendelték, hogy az igazságügyi szervek: bírások, ügyészek, közjegyzők, ügyvédek tegyenek új esküt megszabott szöveg szerint. Figyelmeztették az érintetteket, hogy akik erre azonnal nem hajlandók, elvesztik állásukat, nyugdíjra sem számíthatnak.

Hasonló körrendeletet bocsátottak ki az iskolákra vonatkoztatva is. Akik megtagadják az esküt, olyanoknak kell tekinteni őket, mint akik önként lemondottak állásukról, ezért nem számíthatnak nyugdíjra, sem korábbi jogaikra. Akik vállalják az esküt, de nem ismerik a román nyelvet, kötelesek egy év alatt szóban és írásban elsajátítását bizonyítani.³

Az első lépés után az következett, hogy fokozatosan meg akarták szüntetni a magyar nyelvű oktatást, azt követelték, hogy már az óvodások román nyelven tanuljanak.

Általános támadás indult a magyarság ellen. Könnyen találtak ürügyet büntetésekre, s azt ki is használták. Falvakon a csendőröknek igen fontos szerepet szántak. Csupán néhány esetet említünk meg azok közül, amelyek az állandóan üldözött magyar újságokban megjelentek.

1935-ben Úrnapi körmeneten a csendőrök két templomi zászlóvivő legényt azért

tartóztattak le Kászonban, mert a piros zászlón zöld és piros szalagok lobogtak, a keresztrúdra fehér bazsarózsát helyeztek; ugyanakkor egy leányt is az örsre kísértek, mert hajába zöld szalagot font, mellénye piros volt.⁴

Szintén Csíkban történt: a faluba helyezett román tanító azért jelentett fel egy gazdát, mert május 10-én, a románok nagy ünnepén ökrei szarvára nem kötött piros–sárga–kék szalagot.⁵

Csikmadarason a csendőr Kiss Bélát azért jelentette fel, mert régi szőnyegdarabon Ferenc József hímezett képét lehetett látni.⁶

Az állandó félelem a románság egyik részének körében gyakran megmutatkozott. Ezért a magyarság ellen ismételt ellenséges hangulatot igyekeztek kelteni. A Bukarestben megjelenő Națiunea című újság 1929. 166. számában ilyen címen közöltek írást: *A magyar dallal szétrombolják Romániát.*⁷

Karcsfalván a csendőr 1937-ben úgy látta, hogy a templomban a szentély szőnyege irreudenta célzatú, ezért lefoglalták, s az egyházközség ellen eljárást indítottak.⁸

Csikot kulturúrzóna területté nyilvánították, ami azt jelentette, hogy aki itt vállal román tanítói állást, a rendes fizetésének még felét ráadásul kapja; kedvező előléptetésben részesül; 10 hold földet biztosítanak, fizetik az átköltözési költségeket, más nem megfogalmazott kedvezményekben részesülnek. Ezt már 1924-ben életbe léptették.⁹

Egymást követték az olyan hírek, hogy a román tanítók súlyosan bántalmazták a magyar gyermekeket. Azt is megkövetelték, hogy az iskolások szünetekben se szólaljanak meg magyarul, a „vétkeket” sokszor súlyosan megbüntették.

A Dánfalvára helyezett tanító, majd igazgató, Iacob Vasile nemcsak a faluban volt vezére a román oktatás megszervezésének, hanem Madarason, Karcsfalván, más helységeken is; első között erőszakolta a magyar gyermekeket román iskolába. Egyike volt azoknak, akik Karcsfalván bezáratták az egyházi óvodát, mert a szülők nem akarták gyermekeiket a román nyelvű intézetbe íratni.¹⁰

Mindez s az előbbieket is olyan faluban történtek, ahol a teljes falu lakossága csak magyar volt.

Dánfalván Csutak Józsefet a csendőr azért büntette meg 1000 lejjel, mert házkutatáskor régi, rossz öngyújtót talált. Amikor nem volt hajlandó az önkényes intézkedésnek eleget tenni, a csendőr folyamatosan zaklatta, fenyegette az egész családot.¹¹

Százával lehetne felsorolni a hasonló eseteket csak a felcsíki falvakban. De az egész Csíkban, Székelyföldön, Erdélyben is. Nem véletlenül menekültek el az emberek már a kezdetén. Mások pedig vállalták a gyakori megalázást, meghurcolást is, mindezek ellenére próbáltak itt megmaradni.

A falvakban erőteljes összefogás alakult ki, így közösen csak sikerült elviselni a naponta ismétlődő megaláztatást.

A két világháború között Csíkban fontos szerepet töltött be a Magyar Párt. Átfogó szervezetté tudott alakulni, a panaszokat egyrészt továbbította a parlamentbe, másrészt bizonyos esetekben megpróbált intézkedni, a sérelmeket orvosolni. Gyakran fordult segítségért nemzetközi fórumokhoz, azonban azok a szervezetek is keveset tudtak tenni az elvakult nacionalista, sovíniszta, állandó gyűlölködést szító politika ellen.

Minden faluban erős szervezete alakult, Dánfalván is számosan álltak tagjai közé. A dánfalvi szervezet elnöke Potovszky Dávid plébános, alelnöke Zsók József, jegyzője Csáki Gergely, pénztárosa Pál Albert, ellenőrei: Szöcs Béla és Both István.

Az intéző bizottság tagjai: Zsigmond István, Antal Ferenc, id. Both István, Zsók Ferenc, Süket Antal, Zsók Dénes, Pál György, Gergely János, Zsigmond Dávid, Lukács Antal, Imets Tamás, Zsigmond Béla.

A megyei közgyűlésre küldöttek: Imets András, Antal Ferenc, Csutak József, János Mihály, Csáki Gergely, János István Istváné, Csáki Károly, Jakab Ferenc, Pál János, Pál Sándor, Bálint Félix, Ambrus Mihály, Zsigmond Béla, Antal Gyula.

Gazdasági bizottsági tagok: Erős Mátyás, Antal Gerő, János István Gergelyé, Szabó Károly, Bálint Félix, ifj. Zsigmond Károly az Istváné, Szócs Imre.

Közművelődési bizottság: Boér János, Eröss Gergely, Albert Dávid, Kajtár Joachim, Gál András, Jakab József, Szócs Ferenc tímár.

Csoportvezetők: Pál Benedek, Antal András, Eröss Mihály, Albert Mihály, ifj. János József, Süket János, Dobos Károly, Kajtár Pál, Kajtár Ferenc, Both Márton, Zsigmond Károly a Ferencé, Ábrahám István az Antalé, Ábrahám Gergely, Lukács Péter felső, Ábrahám Antal, Mészáros Gergely, Both József Mátyásé.¹²

1. Rónai András 1993. 157.

2. Mikes Imre 1996. 261–262.

3. Uo. 1996. 208–212.

4. Csíki Lapok XLVII. 25. sz. 1935. június 23. 1. old.

5. Uo. 25. sz. 1935. június 23. 1.

6. Uo. XLVII. 41. sz. 1835. október 13. 4.

7. Uo. XLI. 34. sz. 1929. augusztus 25. 2.

8. Uo. XLIX. 34. sz. 1937. augusztus 22. 4.

9. Uo. XLVII. 14. sz. 1935. április 7. 1.

10. Uo. XLII. 39. sz. 1930. szeptember 28. 3

11. Uo. XLVII. 11. sz. 1935. március 17. 3.

12. Uo. XLI. 47. sz. 1929. november 24. 1.

A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉS

Erdély magyar lakossága 20 éven át nap mint nap valamely formában érezte, vagy éreztették vele, hogy nem teljes jogú állampolgára ennek az országnak. Szülőföldjén nem található igazi otthonra. Ilyen körülmények közt nem csoda, ha a felcsíki hat falu lakossága, az egész erdélyi magyarsággal együtt, a második bécsi döntést a szabadság eljövételének tekintette. Dánfalvára is korán eljutott a híre annak, hogy újból felvetődött Erdély hovatarozásának kérdése, aztán az, hogy Turnu Severinben magyar–román tárgyalások folytak 1940. augusztus 16–24. között Erdély sorsáról, hogy mind a román, mind a magyar vezetés német–olasz döntésre bízta a megoldást. Arról is tájékozódtak, hogy augusztus 30-án Bécsben azt határozták, Erdély északi részét Magyarországhoz csatolták.

A faluban csupán néhány családnak volt telepes rádiója. Rokonok, ismerősök, barátok késő éjjelig hallgatták ezekben a napokban a híreket, az újabb fejleményeket. Egyenként érkeztek, úgy is távoztak, hogy a hatóságoknak nehogy tudomására jusson gyakori találkozásuk. Aztán szorongva figyelték a határvonal közléseit, s kitörő örömet jelentett a döntés.

A román csendőrség, tanítók, a jegyző rövid idő alatt hazatért Dánfalváról is, különösebb intézkedés a csendőrök részéről sem történt, legfennebb próbálták fékezni a magyar katonák fogadására az előkészületeket.

Egyik napról a másikra előkerültek a húsz éven át sok veszéllyel járó rejtegetett címeres képek és zászlók, ünnepre készült az egész falu. Hatalmas díszkaput állítottak a falu bejáratától, a vasúti átjárótól mintegy száz méterre, köréje gyűlt a falu lakossága az őrháztól a község házáig. Kitörő éljenekkel köszöntötték az első érkezőket, majd napokon át vonultak a katonák autókkal, tankokkal, szekerekkel is.

Tán a legjelentősebb a lakosság számára a szabadság érzete, az anyanyelvűség visszatérte, a napi megalázások megszűnte volt. Az iskolában is minden tantárgyat anyanyelven lehetett tanulni, szemben az előző évekkel, amikor teljes magyar gyermekekből álló osztályban a magyarul egyáltalán nem tudó tanító idegesen aláta meg tanítványait. Virágzásnak indult a kultúra, a hagyományok ápolása, a gazdasági élet is fellendülőben volt. De már 1941-ben kezdett érződni a második világháború hatása. Az ellátásban bizonyos korlátokat kellett bevezetni, amelyet a lakosság megértéssel fogadott, a jegyrendszer biztosította, hogy az előírt mennyiséget mindenki időben megkapta. Szűkösön volt cukor, petróleum, az utóbbi a világításához kellett. Közben megszervezték az úgynevezett Levente-kiképzést, az idősebbeknek a rendes katonai kiképzésen kívül a határőrséget.

Alig telt el 2–3 év, a front egyre közeledett a magyar határhoz. 1943. január 12-én a Don-kanyarnál a magyar csapatok ellen az oroszok erőteljes támadást intéztek, két hét alatt lényegében megsemmisítették a 2. magyar hadsereget. 1944 tavaszától az iskolai évet korábban befejezték, a dánfalvi iskola épületét is kórházzá alakították, a német katonák számára, de nyár végére tovább szállították. A dánfalvi határőröket is korábbi hosszabb gyakorlat után a Keleti-Kárpátok vonulatára állították fel, a Csíki-havasok átjáróihoz. A falvakban egész nap lehetett hallani az ágyúk hangját, esténként a havasokon kilőtt éjjeli

rakéták fényes világítását.

Szeptember 6–7-én már egyre többször elhangzott, hogy a falu a frontharcok tüzébe kerül, majd kidobolták a hadparancsnokság utasítását, amely úgy szólt, hogy mindenki hagyja el a falut, mert nemsokára határába érkezik a front. Közölték azt is, hogy a madarasi állomáson vagonokba szállhatnak a menekültek. Szeptember 9-én számos család vagonokba rakott holmijából egy keveset, értékeiből a földre is elásott, aztán a vonat útnak indult. Senki nem tudta, hova, merre jut, csak menekült. Indulás után, már Dánfalva határában orosz repülőgépek köröztek a vonat felett, de nem nyitottak tüzet.

A lakosság többsége még kivárt, majd a Hargita felé menekült szekereire rakott holmiaival. Az erdőben húzódott meg a front átvonulásáig, ezt tette az I. világháború idején is.

A határőrök parancsot kaptak a visszavonulásra. A felcsíkiak eljutottak egészen Szentdomokos határáig, ott közülük sokan lemaradtak csapatuktól, a többiek tovább vonultak, csak évek múlva tudtak hazatérni, mások a visszavonuláskor vagy a fogságban vesztették életüket.

Felcsikra, Dánfalvára orosz csapatok vonultak be, különösebb fosztogatás nélkül tovább is haladtak a hat falun át Gyergyó felé.

Szeptemberben–októberben a magát Maniu Gárdának nevezett csapat rettegésben tartotta a falvak lakóit. Az történt, hogy 1944. szeptember 6-án Gavril Olteanu ügyvéd Brassóban önkéntes félkatonai alakulatot szervezett, együtt vonultak Észak-Erdély területére bosszúállás céljából. A híruk Felcsikra is eljutott, az, hogy Szárazajtán 1944. szeptember 26-án 13 ártatlan személyt kivégeztek. A mulatozó, fenyegető, gőgös csapat Felcsikon is megjelent, házakat kutatott fel, szekerekre rakta a rabolt dolgokat. Szentdomokosra október 7-én érkeztek, rettegésben tartották a falu lakosságát, napokon át házakat vertek fel, mulatoztak, fenyegetőztek, kényük-kedvük szerint éltek, közben 11 embert összegyűjtöttek, akiket október 8-án Olteanu Gavril halálra ítélt, majd a katonák sortüzeiben kivégeztetett. A következőket végezték ki: Albert Péter, Bács Anna, Bíró Lajos, György Ágnes, Kedves Ferenc, Kósa János, Kurkó József, Kovács Antal, Szakács Imre, Timár Sándor, Zsók Lajos.

A gárdisták este győzelmi ünnepet ültek, másnap további útra készültek, a falut valósággal kifosztották: megrakták szekereiket élelemmel, téli ruhaneművel, lábbelivel, elhajtották az állatok javát is.

A község lakossága fájdalommal emlékezik ma is az akkor történetekre. 1994. október 8-án, a kegyetlen kivégzés 50. évfordulóján a helyi RMDSZ kezdeményezésére a Gábor-kertben, a kivégzés helyszínén emlékművet avattak, amelyet Bara Barnabás készített.¹

Az Olteanu Gavril gárdájából egy másik csoport Crăciun Gavrilă vezetésével Madarason és Dánfalván tartózkodott. Crăciun korábban is többször megfordult Madarason, csak akkor neve Karácsony Gábor volt. Csapata végigkutatatta mindkét falut, fegyvereket kerestek, egyebet is elvittek, de Madarason Hajdú Lázárt, Dánfalván Kató Károlyt elfogták, majd 1944. október 10-én a madarasi templomkert mellett kivégezték. Az utókor a kivégzés helyén, haláluk 50. évfordulóján kopjafát állított emlékükre.²

A Maniu-gárda tetteiről magyar küldöttek tájékoztatták a szovjet térparancsnokságot, amelynek az lett az eredménye, hogy rövid idő alatt, 1944. november 5-én kitiltották őket Erdélyből.

Az első világháború hősi halottai

Név	Életkor	Elhalálozás időpontja	Helység
1 Szabó Albert			
2 Zsók Áron		1916	Moldva
3 Mészáros András	56	1916	Moldva
4 Jakab Antal	24		
5 Szöcs András		1914	Krakkó-híd
6 Szöcs Áron		1914	Krakkó-híd
7 Dobos István	27		Tüchov-Galícia
8 Pál István	32		Tüchov-Galícia
9 Bodor Áron	29		Barlinek
10 Bodor Márton	38		Wisskó-Galícia
11 Lukács Áron	31	1915.11.09.	Novo Rodowsk-Or. orsz.
12 Szöcs Barabás	30	1915.12.08.	Zawadka - Galícia
13 Eröss Ignác	29	1914.08.1-3.	Halics - Galícia
14 Gergely Ágoston	21	1915.10.08.	Ujazalci
15 Bálint István	26	1915.05.11.	Tuszejwa
16 Antal Áron	20	1915.05.27.	Sierniavra
17 Ábrahám János	21	1915.07.07.	Galezow
18 Bálint György	19	1915.07.30.	Martino
19 Blága István	19	1915.09.04.	Pelza
20 Kajtár István	27	1915.05.11.	Tuszejwa
21 Fülöp Gergely	29	1915.09.15.	Luzony
22 Csáki Gergely	24	1915.12.07.	Ostorzec- Or. orsz.
23 Blága János	18	1915.10.03.	Malin-Or. orsz.
24 Bírta Ferenc	18	1915.09.23.	Mityiszyn-Or. orsz.
25 Zsók György	24	1917.05.24.	Odorberg - Szilézia
26 Abos Márton	32	1915.06.19.	Trappori - Szilézia

A második világháborúban elesettek névsora:

1. Ambrus József
2. Antal Ágoston
3. Boér József
4. Boér József
5. Both Ignác
6. Both Joákhim
7. Csáki Gergely
8. Dobos Gergely
9. Dobos József
10. Eröss János
11. Ferencz Ignác
12. Gál Ferenc
13. Imre János
14. Kató Áron
15. Kató Barabás
16. Kató Károly
17. László István
18. Pál Dénes
19. Simon József
20. Süket Ferenc
21. Szilágyi István
22. Vízi Márton
23. Zsigmond Albert
24. Zsók Béla
25. Zsók János
26. Zsók Márton(Bogdán)
27. Zsók Zoltán³

1. Balázs Lajos dr. 1999. 75–78.

2. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 142.

3. Az I. és II. világháború hősi halottairól az adatokat Márton István szolgáltatatta.

A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Ahogy a front áthaladt a Székelyföldön, minden faluban önkéntesekkel megszervezték a rend biztosítását. Megalakították a népőrséget. Bizonyos egységes védő szervezetre is szükség volt. 1944. szeptember 30-án Marosvásárhelyen a magyarság szervezetet alakított Magyar Demokrata Szövetség néven. Október 4-én Brassóban szentdomokosi Kurkó Gyárfás szervezésében Magyar Dolgozók Szövetsége alakult, melyet október 15-én Kolozsváron más szervezetekkel együtt Romániai Magyar Népi Szövetség néven egyesítettek. Október 16-án Brassóban úgy döntöttek, hogy Magyar Népi Szövetség néven működik majd az új szövetség, amelynek vezetőjéül, elnökéül Kurkó Gyárfást választották. Rövidesen minden faluban megalakult szervezete, amely a falvak irányításában döntő szerepet játszott.

A háborút követő gazdasági romlás, kilátástalanság tetőzését jelentette, hogy 1946, 1947-ben nagyfokú szárazság sújtotta a Székelyföldet. A lakosság szekerekkel, zsúfolt vonatokkal indult Bihar, Arad felé, hogy az ott vásárolt gabonával tudja biztosítani téli ellátását.

A lakosság alig vészelte át a szárazság éveit, következett 1948-ban az államosítás. Ezzel a határozattal az erdők, altalaji kincsek az állam tulajdonába kerültek. A Székelyföld, Csík lakóinak azért volt nagyon hátrányos ez az intézkedés, mert közismerten itt az erdő a termőföld hiányának pótlását szolgálta. Így a lakosság jelentős részének életformáján változtatnia kellett, ha meg akart élni. Ekkor a falvakból már többen elköltöztek.

1949-ben megkezdődött a szovjet mintára követelt kulákosítás. Ott is ki kellett mutatni néhány kuláknak nevezett családot, ahol nem volt. A falvakból több embert eltávolítottak, vagy állandó hátrányos helyzetbe sodortak.

Megkezdődött a kollektív gazdaságok szervezése is. 1950 nyara elején Dánfalván, Madarason, majd a többi falvakban is kezdetben kisebb csoporttal megalakult a gazdaság, majd 1962-ben minden faluban úgy szervezték meg a kollektív gazdaságot, hogy minden földművelő ember tagja lett. A lakosság jelentős része, különösen fiatalok eltávolodtak a földműveléstől, sokan városban kezdtek dolgozni. A dánfalviak és a felcsíki falvak lakói közül nagy számban találtak megélhetést az egészségre eléggé káros balánbányai rézbányában, mások pedig Csíkszeredában, más városokban többnyire gyárakban keresték meg kenyerüket.

1989 után változás történt a község életében. Az Új Élet termelőszövetkezet feloszlott, a földeket visszaadták tulajdonosaiknak, de a falu élete nem úgy folytatódott, ahol 1950-ben vagy 1962-ben abbamaradt. Az eltelt 40–50 év alatt sok változás történt Dánfalva életében is, s napjainkban a község lakossága e változott világban próbálja megtalálni helyét. Az Európai Unióba belépett országban kellő előrelátással, jó szervezéssel, kihasználva a pályázati lehetőségeket is remélhetőleg gazdasági fellendülés következik Dánfalva életében.

A FALU

A korabeli írásbeliség hiánya miatt Dánfalva kialakulásáról nincsenek pontos adataink. Azt ez alkalommal is elmondhatjuk, hogy mindaz, ami Csík, pontosabban Felcsík történetéhez kapcsolódik, az Dánfalva lakóinak is részét képezte. Ma már általános megállapítás, hogy Csík lakossága a XII. század közepén-végén, a XIII. század elején telepedett le mai lakhelyére. Voltak korábban, még ma is, más feltevések, azokról most nem szólunk.

Az 1100–1200-as évekre való utalás szinte minden környező településre vonatkoztatva egyhangúan elfogadott. Érvényes tehát Dánfalva mellett Madarasra, Karcfalvára, Jenőfalvára, Szenttamásra, Szentdomokosra is.

Az első telepesek néhány családból állhattak, akik egy csoportba tartoztak. Valamely kötelék kapcsolta egymáshoz a fennebb felsorolt falvak lakóit is, hogy viszonylag közeli területen telepedtek le. Nyelvjárásuk, szokásaik, életvitelük is azonos, még akkor is, ha falvanként némi különbség kialakult.

Feltevéseink szerint elképzelhető, hogy az egyes települések kezdetben csak általános köznevet használtak, akár azt, hogy falu, amelynek a későbbiek során megkülönböztetésért pontosan meg nem állapítható módon külön nevet is adtak.

A magyar nyelvközösségben a személynév helynévvé alakulása gyakran megtörtént, amelynek bizonyosságát Felcsíkon is láthatjuk.¹

A folyamat útját-módját ma már nem követhetjük nyomon, azt azonban megállapíthatjuk, hogy bizonyos fokozatosság eredményeként hangozhatott el a település, falu neve, amelyet később a helyi lakosság és a szomszédos falvak lakói is elfogadtak. Ilyennek kell tekintenünk Dánfalva, Karcfalva elnevezését.² Ugyanis a földrajzi nevek kutatói megállapították, hogy Dánfalva elnevezése a Dán személynévből és a birtokos személyiraggal ellátott finnugor eredetű falu főnév összetételéből alakult. Hasonló elnevezések más vidéken is találhatóak. Személynévből ered Karcfalva elnevezése is.

Jenőfalva szintén korábbi magyar név emlékét őrzi. Jenő nevű a magyar honfoglalás egyik törzse volt.³

Jenő neve volt a székelyek egyik nemének, nemzetségének, akiről Jenőfalva mellett még Csíkszentgyörgy egyik tízesét is Jenőfalvának ismerik.

Így írta le Bartalis Ágost a Csiki Lapokban is.⁴

Felcsík hat faluja között más eredetű Madaras elnevezése. Pál-Antal Sándor tisztázta, hogy nevét a környéken élő sok vadmadárról kapta.⁵

Azt a lehetőséget is említik a kutatók, hogy egykor lehetett olyan település elnevezése is, amelyben madarászással foglalkozó emberek éltek.⁶

A felcsíki hat falu közül kettő: Szenttamás és Szentdomokos a templom védőszentjéről kapta nevét. Benkő József már 1778-ban megírta, hogy a székelyek letelepedésükkor, hagyományos szokásaiknak megfelelően a fenti falvakat is elnevezték, de a kereszténység felvételével és a templom felépítését követő időszakban a védőszent megnevezésével az utóbbi a gyakori használat folytán fokozatosan kiszorította az eredeti nevet, amely az emlékezésből is kihullott, s amire leírására került sor, már a templom tiszteletére elnevezett szent neve honosodott meg a köztudatban.⁷

Hasonló folyamat indulhatott el Nagybaldogasszonyfalva esetében is, csak hogy mivel több település alkotta, nem lehetett mindenik környező falut azonosan nevezni, így mindegyik, még Karcfalva is megőrizte régebbi nevét.

Ilyen szabályosság érvényesült Rákos és környéke esetében is, hisz Kisboldogasszonynak, Kisasszonynak nevezték a templom védőszentjét, de Rákos, Madéfalva, Göröcsfalva, Vacsárcsi megőrizte a letelepedést követően kialakult eredeti nevét.

A szentekről elvnevezett falvak bizonyos egyházi, központi irányítást is bizonyítanak, hisz bizonyos területen nem ismétlődnek, másrészt a védőszent ajánlatát a római katolikus egyház végezte.

Egyes feljegyzéseket, határneveket még meg kell említenünk. Külön faluként élt Abránfalva, Tószeg, amely településeket 1694-ben a tatár betöréskor égettek fel.⁸

Folyóról kapta nevét Oltfalva, amely a magyar névadásban szintén gyakori. A mai Dánfalva részeként kissé keletebbre külön csoportosulásként kapta nevét. Dánfalva része Város is, az első feljegyzés szerint Városfalvának nevezték. Elnevezését csak feltételezhetjük, arra gondolva, hogy tán vásárokat tartottak ott.

1. Benkő Loránd 2002. 12., 15.

2. Kiss Lajos I. 1988. 329 és 690.; Pál-Antal Sándor 2001. 14–15.

3. Biborbanszületett Konsztantin 2003. 175. Jeneh formában írta le Jenőt.

4. Bartalis Ágost 1933. május 7. 2. Lásd még SZ O T Ú S IV. 44. – 1576-ban: Zent Gyeorgi cum Jeneofalva.

5. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 15.

6. Kiss Lajos II. 1988. 61.

7. Benkő József II. 1999. 246.

8. Bartalis Ágost 1933. május 7. 2.

SZEREK, SZEGEK, TÍZESEK

A település mint falu elnevezése régi keletű lehetett, hisz bizonyos kisebb közösségek megjelölésére már az Ugor, esetleg a Finnugor korban használatos volt a szó.¹

Ha nincs is írott adatunk a falu vagy tízes kialakulása idejéről, folyamatáról, azonban azt elfogadhatjuk, hogy a település egésze a férfiakból és nőkből, öregekből és gyermekekből állott, amely közösség (falu) kialakította a maga életrendjét, hétköznapijait, mindennapi teendőit, hogy fenntartását biztosítsa, s csak része volt annak a katonai életforma. Veszedelem, támadás, hadba hívás idején bizonyára minden férfinak életkor szerint harcba kellett indulnia. Későbbi fejlemény lehetett, hogy egy közösségnek (falunak) tíz katonát kellett küldenie. Ha pedig bővült a közösség, amelyben újabb egység jöhetett létre, akkor újabb tízes keletkezett, újabb tíz katona küldéséért.

Dánfalva esetében sem Oltfalva, sem Város nem képezett külön katonai egységet, hisz egyetlen lustrán sem szerepelnek nevükkel. Még akkor sem, amikor mind Oltfalva, mind Város létéről már egyházi iratokban biztos adataink vannak.

Ebből arra következtethetünk, hogy együtt kellett Dánfalva néven biztosítaniuk az előre megszabott katonák számát.

A tízesek a katonai szerveződésre vonatkoztak. De máig élő hagyomány bizonyos nemzetségek lakterülete szernek való elnevezése. A családok, nagycsaládok bővülése eredményeként alakult ki a *szer* elnevezés, amely szintén régi hagyományként élt nyelvünkben. Dánfalván így alakult ki a Lukácsok, Bokrok, Boérok, Ábrámok, Jánosfiak, Kajtárok, Zsókok szere, kiegészülve későbbi névhasználattal is. Néhány évvel ezelőtt egy falurészt Nájlonsszernek neveztek el.

Felcsík hat falujában is megmaradtak a hasonló családok szerinti csoportok elnevezése, amelyeket fokozatosan szorítanak ki, a ma már hivatalosan utcának való elnevezés, bár sokáig mindkét formát együtt is használták.

Madarason mások mellett feljegyezték az Ördögök, Lupujok, Palik szerét. Karcfalván a Gidrók és Tankók utcáját, amelyeket szernek is neveznek.² Jenőfalván ismeretes a Mártonfiak, Szoposok, Kabák utcája (szere). Szenttamáson az Ambrusok szere ismeretes, Szentdomokoson a Böjték, Kedvesek, Barák, Gálok utcája esetleg szere használatos.

A később kialakult utcák megőrizték a szerek nevét is, de gyakran kiegészültek valamely határnév vagy jellegzetesség, esetleg más szokásos szóhasználat maradt meg nevének.

A nemzetségi elnevezésektől függetlenül alakult ki a falu nagyobb egységeinek elnevezése a *-szeg*, amely a tízessel is azonosult, s mindmáig vegyesen használatos, legtöbbször ugyanazt a falurészt jelölve, csupán azzal a jelentésbeli különbséggel, hogy a szeg a falu belső szerveződésének eredménye, míg a tízes a katonai egységet jelölte. Későbbi szaporulat révén hiába nőtte ki a tíz katona állításának kötelezettségét megszabó faluegységet, elnevezése szívósan megmaradt. Belső használatban inkább a szeget használták, majd vegyesen a XX. században a szeget és tízest is, mégpedig ilyen formában: Felszeg tízes, Középszeg tízes – hivatalosan, de a helyi lakók Felszegbe, Középszegbe mentek látogatóba.

A tízes éltetéséhez az is hozzájárult, hogy például 1755-ben a hatóságok elrendelték: minden falut tizedekre osszanak, mégpedig kettő-, három-, négyre vagy többre. a falu nagyságához vagy hagyományához igazítva. A XIX. században ismét felelevenítették a

tízesekbe szerveződést, amikor a hadi főparancsnokság 1846. november 12-én elrendelte, hogy új tízeseket válasszanak, akik értelmesek legyenek, és a tízes ügyeit jól irányítsák. De ez már nem volt kapcsolatba a korábbi katonai beosztással.³

Csíkdánfalva XX. századi beosztását Vámszer Géza könyvben közölte.⁴ Az akkor feljegyzések szerint:

Oltfalva tízes: Fülöpök szere, Koszák utcája, Antalok utcája.

Város tízes: Zsókok utcája, Gatyaszár utca, Malom utca, Jánosfiak utcája, Kajtárok utcája (vagy szere), Réh, Hidak szere, Pető kútja (vagy szere).

Középszeg tízes: Boérok utcája, Ábrámok utcája (Ábrahámok), Tósára mejjéke, Cserére menő, a Dugásra (borvízfürdő) menő (utca).

Felszeg tízes vagy Tósár tízes: Hadnagyok utcája, Bokrok utcája, Lukácsok utcája, Kishegy (Küshegy) szer.⁵

Tízesek a felcsíki falvakban:

Csíkmadarason: Újfalu, Felszeg, Egervára, Köves utca.

Karcfalván: Felszeg, Alszeg, Tószeg, Abránfalva. Az utóbbi kettőt a tatár betöréskor felégették.

Csíkjénőfalván: Alszeg, Felszeg; öt falurész is: Oltmejjéke tízes, Országútja tízes, Kövesárok tízes, Árok köze tízes, Hegymejjéke tízes.

Csíkszenttamáson: Felszeg, Alszeg (Kicsifalu), Középszeg, Nemes-szer, Bagolyvár.

Csíkszentdomokoson: Szedióka, Garadosalja, Súlyomszeg, Rezalja.⁶

1. Benkő Loránd I. 1967. 836.

2. Pál-Antal Sándor 2001. 7.

3. Imreh István 1983. 68.

4. Vámszer Géza 1977. 279–280.

5. A névhez kapcsolt utca gyakran szere, de a Réh, Hidak, Küshegy szerként nem volt használatos, Tósár helyett Tósárát mondtak.

6. Bartalis Ágost 1933. május 7. 2. Vámszer Géza 1935-ben a következő tízeseket írta: Alszeg, Középtíz, Felszeg, Sáros út tízes.

DÁNFALVA TÍZESEI

Amikor Nagyboldogasszonyfalvához tartozó településeket említették a kutatók, rendszerint felsorolták a hozzátartozó falvakat: Madarast, Dánfalvát, Karcfalvát, Jenőfalvát. Mások Dánfalvát említve Oltfalvát is külön egységnek írták, ritkábban Várost. Dánfalva nevét először 1567-ben olvashattuk, mégpedig Danffalwa formában.¹

Hasonlóképpen írták le 1569-ben is.²

Említik még nevét 1535-ben is, amikor dánfalvi pásztorokról, nemesekről, közös havashasználatról közölnek adatokat.³

A későbbiekben is, katonai összeírások során mindig csak Dánfalva nevét írták, egyetlen esetben sem említették sem Oltfalvát, sem Várost. Okát abban keressük, hogy nem alakítottak valamely külön egységet, Dánfalvához csatlakozva vettek részt a katonai alakulatokban.

De úgy is, mint Nagyboldogasszonyfalva része, úgy is, mint Dánfalvával együtt különálló egység később más iratokban előfordul Oltfalva és Város neve.

Város: eddig ismert iratok szerint külön Várost mint települést 1657-ben írták le. Domokos Kázmér „címzetes coroni püspök, erdélyi apostoli vikárius, a csíksomlyói ferences kolostor gvardiánja 1657-ben jelentést írt a Kongregációnak az erdélyi misszióról, amelyben felsorolta a csiki egyházközségeket. Közöttük a „3. Parochia Nagy Boldog Asszony”-hoz tartozó falvakat is. Ebben a jelentésben Dánfalváról írva említi Várost és Madarast.⁴

A jegyzet készítője szükségesnek látta, hogy a Város elnevezést magyarázza. Megállapította, hogy Város: „Csikjenőfalvát rejti e név”, továbbá azt írta, hogy Nagyboldogasszony filiája Dánfalva, Madaras és Jenőfalva, de Jenőfalvát a köznyelvben „Városnak” is nevezik.⁵

S valóban a jelentésben külön nem szerepel Jenőfalva. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Nagyboldogasszonyt körülbelül 90 családdal és 600 személlyel említették, ha még Várost is hozzászámítanók, mégpedig 50 családdal és 400 fővel, akkor 140 családot és 1000 főt tenne ki, holott a későbbi adatokból is meggyőződhetünk, hogy a felsorolt falvak között Karcfalva volt a legkevesebb lakosú település, csak Karcfalva és Jenőfalva lakossága együtt közelítette meg, vagy nagyon kevéssel haladta meg Dánfalva lakosságának számát.

Az 1680-ban leírt jelentésből pontosan igazolva láthatjuk a jegyzetkészítő tévedését. Ebben az évben a paphiányra hivatkozva közölték, hogy a felcsiki falvak lakóit három egyházközség köré csoportosították. Az új beosztás szerint rákosi plébániához tartoztak: Madéfalva, Vacsárcsi, Göröcsfalva, Madaras, Városfalva, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva. Szenttamást és Szentdomokost a szentmihályi egyházközséghez osztották be.⁶

Hogy Városfalva nem azonos Jenőfalvával, bizonyoság rá, hogy külön említi mindkettőt. Figyelemmel követhetjük a sorrendet, hisz Madaras után északra haladva Városfalva következik, azután jön Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva. Ebben az iratban nem említették Oltfalvát. Azzal még kiegészíthetjük az eddigieket, hogy Benkő József 1778-ban külön ír Városról, s úgy tünteti fel, mint „Dánfalva község Város nevű részecskéjét”, amely „középen van Madaras és Dánfalva között”.⁷

Oltfalva: önálló kisebb falut alakítottak ki a letelepedők, hisz elnevezésében is benne van, de az első feljegyzésekben együtt említik Dánfalvával. Egy-egy helyen írták Otfalva vagy Otfalva formában is, de ez a kézirat rosszul olvasásának tulajdonítható. Amikor Lőrincz nagyboldogasszonyfalvi plébánost említették 1406. július 1-jén, akkor a SZOT I. kötetében a jegyzetben mint hozzátartozó falut, Oltfalvát is felsorolják.⁸

Amikor a kozmási Lukács Mihály plébános Csík-, Gyergyó-, Kászoñszék esperese az 1718–1719-es pestis járványról számolt be, a Nagyboldogasszonyfalvához tartozó helységek között felsorolta Dánfalvát Oltfalvával együtt.⁹

1786-ban is Dánfalvát Oltfalvával együtt említették. Oltfalvának írták 1800 és 1817-ben is.¹⁰

Viszonylag későn találjuk a három helységet együtt leírva. 1827-ben így írták: Dánfalva et Oltfalva et Város.¹¹

1834-ben Nagyboldogasszony mint Jenőfalva, Karcfalva őregyház filiálája Dánfalva, Oltfalva, Város.¹²

És együtt említi Orbán Balázs 1869-ben, aki megfordult Dánfalván is. Azt írta: „Dánfalva, szemben vele a túlparton Oltfalva [tévedés], melynek déli részét Városnak hívják, hogy miért? Nem lehet tudni”.¹³

1. SZOT II. 221: CCCLXIII. sz.

2. Uo. 269: CCCLXXXVIII. sz.

3. Benkő Károly II. 1853. 61–62.

4. István György Tóth (Edites) 1994. 290–308: 32. sz.

5. Uo. 308: 32. sz.

6. Savai János 1997. 68.

7. Benkő József II. 1999. 246.

8. SZOT I. 100: LXXXVII. sz.

9. Benkő Károly 1953. 85.

10. Szabó M. Attila I. 2003. 351.

11. Uo.

12. Sematismus 1834. 56

13. Orbán Balázs II. 1869. 86.

ADÓ

ÖKÖRSÜTÉS

A székelyek önállósága és szabadsága kapcsolatban volt az adózással. A magyar királysághoz tartozó székelységnek sikerült érvényesítenie akaratát: mentesítették az adózástól, érte állandó őrzői voltak a határoknak, de részt vettek a királyok hadjárataiban is. Arra lehet következtetni, hogy a letelepedést követően tán önkéntesen, a királyi hatalmat elismerően mint társ és önálló jogokkal rendelkező nemzet, nemzeti csoportosulás időközönként lovakkal ajándékozta meg a királyt. Mondáik is a ló dicsőítéséhez kapcsolódnak, temetkezési szokások is szólnak lóról. Az ilyen elismerés, ajándékozás kiemelkedő események idején ősi hagyományra, akár hiedelemre is épülhetett.

Bizonyára hagyományok megnyilatkozás lehetett az, hogy 1289. szeptember 18-i feljegyzés szerint a kézdi székelyek IV. Kun Lászlónak (1272–1290) 80 lovat ajándékoztak.¹

Akár kései maradványnak tekinthetjük azt is, hogy a Görgény várában székelő székely ispánoknak hivatalba lépésükkor mind a hét széknek egy-egy jó lovat kellett ajándékoznia. A Barcaságról viszont évente küldtek egy-egy lovat Görgénybe.²

További feljegyzések is arra utalnak, hogy a székelyek döntő többségben lovakon harcoltak. Verancsics Antal írta az 1500-as évek első felében: „utódokban nem kevésbé termékeny nép, úgyhogy ma kb. 30 000 embert tud fegyverbe állítani ... Többnyire lovon harcolnak”. A falvak határában „a legjobb méneseket legeltetik”.³

Később tán fokozatosan lovat is, ökröt is adtak a székelyek ajándékba, amíg kialakult az általánosan elterjedt forma, az ököradózás, ökörsütés. Sütésnek azért nevezték, mert valamely jelt, legtöbbször a csoportosulás, később a szék jelét forró vassal rásütötték az ajándékozandó ökör szarva tövére vagy valamely testrésze, esetleg hátsó combjára.

Hogy a továbbiakban mi módon adományozták a székelyek a királynak, nem maradt róla adatunk, csupán arról ismerünk feljegyzést, hogy IV. Béla 1256-ban a székelyektől barmokat és juhokat kapott. Később, 1263-ban is hasonló módon barommal és juhokkal ajándékozták a székelyek a királyt.⁴

Majd ismeretes Mátyás király véleménye: latin szövegben írták, hogy a székelyek „önkéntes és készséges ajándékkal” járulnak a királyhoz házassága és fia születésekor. Piccolomini, Aeneas Sylvius (1405–1464), olasz humanista, később II. Pius néven római pápa, ismerte a magyarokat, székelyeket is, V. Lászlónak könyvet írt a gyermeknevelésről, majd *De Europa* című művében írt a székelyekről. Közölte, hogy adómentesek, régi szokásuk szerint csak a király koronázásakor adnak családonként egy ökröt. Becslés szerint az adományozott ökrök száma eléri a 60 000-et, ami némi túlzás.⁵

Mátyás király humanista műveltségű olasz történétírója is írt a székelyekről. Azt közölte, hogy a székelyek inkább készek meghalni, minthogy adót fizessenek, de Mátyás idejében ökörral fizettek. Arra utal, hogy ekkor már nem ajándékként, hanem kérésre adták, és „némelykor” házanként kellett annak sorra kerülnie.⁶

Mivel jelentős jövedelmet jelentett a királyi udvarnak, ezért különböző ürüggyel folyamatosan rá próbálták venni a székelyeket az ökörsütésre. II. Ulászló (1490–1514)

kitért arra, hogy a magyar király koronázásakor is ökörsütés járt a székelyektől, s ezt a későbbiekben is megerősítették. Ekkor a király emberei már összeszámlálták, majd elhajtották az állatokat. A kiválasztás úgy történt, hogy az ökröket minden gazda kettéosztotta, egyik felét magának tartotta, a másikkól a király megbízottjai egyet kiválasztottak. Bizonyos feltételek között egyeseket felmentettek az ököradótól.⁷

Tulajdonképpen II. Ulászló idejében az ököradó ajándékozásból kötelességgé alakult, ami azt is jelentette, hogy az adó szempontjából a szabadságból erőszak lett. II. Ulászlónak 1506-ban fia született, II. Lajos. Rövidesen meg is hirdették az ökörsütést. Ez már erőszakos behajtás volt. Oláh Miklós, a kortárs esztergomi érsek arról írt, hogy „Tomory Pál [II] Ulászló király parancsára Lajos király születésének idején ezekhez a székelyekhez küldetett néhány katonával, hogy az ökröket bélyeggel megjelöljék.” A székelyek „ellene szegültek, s kényszerült velük harcba szállni”. Csak megismételt csaták, a székelyek leverése után sikerült az ökrök behajtása.⁸

Hogy általános hagyomány volt a székelyek körében az ökörsütés még az 1500-as években, Verancsics Antal feljegyzéséből tudjuk. Ő is három alkalommal ismeri az ökörsütést, de megjegyzi, hogy „Most ideiglenesen elhagyva a régi szokást, nem vonakodnak gyakrabban is adni” a király kérésére segítségül „a megvédendő ország javára”. Bizonyára a hangsúly a „gyakrabban”-ra került, mert az vitatható, hogy „nem vonakodnak”, vagyis szívesen adnak többször is.⁹

Alig alakult meg az erdélyi fejedelemség, már 1543-ban Izabella királynő segítségére a hagyományoktól eltérően ökörsütést követeltek a székelyektől, de más adót is. Mellette évente a töröknek járó adóhoz is hozzá kellett járulni.¹⁰

Így történt 1544-ben, 1545-ben, 1546-ban is.¹¹

Egyik jelentésben arról írtak, hogy Fráter György a székelyektől gyakran kért ökörsütést, korábban soha ennyit. Bizonyára a gyakori begyűjtés eredményezte, hogy míg az előző években 36 000–40 000 ökröt gyűjtöttek be egy-egy alkalommal, legutóbb 1550-es években 12 000-et tudtak átadni a begyűjtők.¹² Az ökröket csak a legnépesebb, a harmadik rend fizette, a nemes, lófő, a jobbágy nem.

I. Ferdinánd 1554. április 24-én biztosítja a székely szabadságot, amikor küldöttként hozzá járt a csíkszentmihályi Sándor Mihály, de az ökörsütést továbbra is követelte.¹³ Az 1555-ben elrendelt ökörsütés jelentéséből megtudhattuk, hogy a Székelyföldről 4400 ökröt gyűjtöttek össze a király számára, közben a begyűjtők is bőven részesültek belőle. A szék kapitánya, királybírája, a főbélyegző és más segítők 112 ökröt kaptak. E begyűjtés alkalmával Csíkból a királynak 507 ökröt adtak át, ehhez még hozzá kell adnunk a begyűjtők adagját is.¹⁴ A szabadságról és adómentességről kiadott kiváltságlevelében 1599. november 28-án Mihály vajda is kérte az ökörsütést: minden 6-ik ökröt a fejedelemnek süssenek.

Az ökörsütésről az utolsó adat Rákóczi Zsigmond (1606–1608) fejedelem nevéhez fűződik, aki 1607. június 10-én a kolozsvári országgyűlésen azt terjesztette elő, hogy a székelyek régebben a fejedelem választásakor „minden hat ökörnek egyikét ... elbélyegezték ... mi is meg akarjuk tartani”. Ez azonban elmaradt, s a későbbiekben felújítására nem került sor.¹⁵

Törvénybe iktatták azt is, hogy a falusbíró adót ne fizessen.¹⁶

Az ökörsütést többnyire a királyok rendelték el, végrehajtása székek szerint történt, a begyűjtők minden faluba betértek, így jutottak el Dánfalvára s a felcsíki hat faluba. Amikor pedig ellenálltak a székelyek, közöttük voltak a felcsíki falvak lakói is.

1. SZOT I. 21: XVIII. sz. Erre utal Egyed Ákos 2006. 41. oldalon.
2. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 39.
3. Verancsics Antal é. n. 11–12.
4. SZOT I. 13: X. sz.; 14: XII. sz.
5. Idézi Egyed Ákos 2006. 80–81.
6. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 73.
7. Uo.74.
8. Oláh Miklós 1542? 7.
9. Verancsics Antal é. n. [1570?]. 11.
10. EOE I. 204.
11. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 78.
12. Uo.
13. SZOT II. 112: CCCIX. sz.
14. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 80–81.
15. Uo. 83–84.
16. SZOT III. 335: 647. sz.

A FŐNÉPEK ÉS LÓFŐK NEM FIZETTEK

Az adómentesség ősi jussára – amint említettük – Mátyás király is utalt, amikor az általa aláírt latin szövegben állította, hogy a székelyek „örök időktől fogva” nem adóztak, s a folyamatos ellenállást is bizonyította Mátyás tudós történetírója, amikor azt írta, hogy a székely inkább meghal, minthogy adót fizessen.¹

A szászok, a vármegyei magyarok némi elégedetlenséggel szemlélték ezt a kiváltságot, ezért gyakran próbálkoztak ők is, a fejedelmek is ezen jog megszüntetésével vagy legalább bizonyos terhek kiszabásával. Már II. Ulászló is a felkelés leverése után az ökorádó helyett inkább pénzdótot kezdett követelni. Izabella királynő 1543-ban elrendelte, hogy az ökörsütés mellett a maga felsegélyezésére és török adóba a székelyek fejenként fizessenek 50–50 pénzt, majd Szent Bertalan és Szent András napján is egy-egy forintot.

A székelyek 1548. július 2-án adóügyben külön nemzetgyűlést tartottak, amelyen a székek egymás között arányosan osztották fel a fizetendő adót, ez a szászokkal és a vármegyei magyarokkal egyenlő mértékben 4000 forintot jelentett.²

1545-től 1578-ig Csíkban is kapuzám szerint adóztak, kezdetben kapunként 60 pénzt. Azt is megpróbálták, hogy tíz gazda alkosson egy kaput, s közösen fizessenek 9 forintot.³

Az 1500-as évek második felében gyakran változtatták a székelyek adóztatását. Volt időszak, amikor Csíkban ötféle adót kellett fizetni: 1. a fejedelemnek, 2. a töröknek, 3. az örköknek, 4. a várak megerősítésére, 5. a mindennapi szükségekre.

1558-ban portánként 5–5 forintot török adóba fizettek, kiegészítve egy-egy véka búzával és árpával.⁴

A török adót Csíkban 3000 forintban állapították meg, amelyet Sándor Mihálynak kellett begyűjtenie.⁵

Az adózás Csíkban különösen azért váltott ki elégedetlenséget, mert a főnépek és lófők egyáltalán nem fizettek, nem adóztak a hozzájuk tartozó jobbágyságok sem, ezért a székeknek kiosztott mennyiséget a közsékelyeknek kellett megfizetniük.

Az elégedetlenség addig fokozódott, hogy 1562-ben a székelyek mind a fejedelem, mind a kiváltságok ellen lázadtak.

Az 1562-es székely felkelés után továbbra is a közsékelyek, a gyalogok, akiket kincstári jobbágyokká nyilvánítottak, fizettek adót. 1562. június 20-án Segesváron tartott gyűlésen több részben is utaltak erre: „a terhek viselése, országunknak megmaradására és oltalmazására való fizetésünk nem kevesedik, sőt inkább naponként öregbül. E mellett az is nyilván van, hogy a köz székelyeknek ellenünk való feltámadások mely nagy romlást, sok vérontást, kárvallást és nekünk országbeli híveinkkel együtt költséget, gondot és fáradságot szerzett”.⁶

Az elkövetkező négy évtizedben a székelység, a csíki falvak lakói döntő részben rendszeres adófizetőkké váltak. Példaként említhetjük, hogy 1578-tól csak a török portának az a gazda, akinek 60 forintnyi értéke volt, 150 pénzt, néha búzát, árpát, zabot fizetett.⁷

Ez egyben azt is jelentette, hogy minden két évben egy ökör árát kellett adóba fizetnie.⁸

A székely adózás megszüntetését Báthori Zsigmond okmányba foglalta, amikor 1595-ben a lakosságot a török ellen hadba hívta, amelyet viszont az országgyűlés visszavont. Őt követően Mihály vajda ígért szabadságot és adómentességet, majd újból Báthori Zsigmond 1601-ben kiadott kiváltságlevelében mentesítette a székelyeket az adózástól, hivatkozva arra, hogy a székelyek a történelem folyamán számos győzelemhez segítették a magyar királyokat, őt is segítették a török elleni harcban, oly bátrak voltak, hogy az idegen nemzetek is megcsodálták hősi vitézségüket.⁹

1. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 73.

2. Uo. 151.

3. Benkő Károly 1853. 63.

4. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 152.

5. Történelmi Tár 1880. 641.

6. SZOT II. 166: CCCXXXVI. sz.

7. Benkő Károly 1853. 63.

8. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 159.

9. Uo. 145–146.

ADÓ „A TÖRÖK VITÉZEK SZÁMÁRA”

Az elkövetkező években Basta sem, majd a következő fejedelmek sem eszközöltek lényeges változást a székelyek adózásában. Egyesek úgy is fogalmaztak, hogy 1602 és 1650 között a székelyek nem fizettek adót, hanem időközönként különleges szükségletekre begyűjtöttek az országgyűlés által megszabott összeget.¹

Némelyek elégedetlenek a székelyek kiváltságai miatt. Még Naprádi Demeter erdélyi püspök is azt ajánlotta Rudolf császárnak, hogy a székelyeket nem szabadságban, hanem előbbi szolgáltságban kellene tartani, mert lázongó nép, ezért hűséges nemeseknek és főnépeknek jobbágyként kell kiosztani, várak őrzésére, bányamunkára kell kényszeríteni.²

Ennek ellenére továbbra sem változtattak az alapvető adózáson, de már követségi és ajándékozási költségekre, kisebb-nagyobb kifizetésekre is pénzt gyűjtöttek be.

Bocskai István elrendelte, hogy ugyan ne erőszakkal, de „kérelem szerint” találjanak módot a székelyek hozzájárulásához a közköltségekre. Ő búzát, abrakot, vágómarhát kért, szükségletek szerint más fajta élelmet is, sőt mezei madarakat, például 4000 foglyot.³

1607-ben Rákóczi Zsigmond nem vezethette be újból az ökörsütést, de a főemberektől, lófőktől, nemesektől, a darabontoktól, szabad székelyektől is, ha 6 ökrük volt, 1 rénes forintot, vagyis 1 ökör árának mintegy felét, akinek 4 ökre volt, még társuljon egy kétökrös emberrel, adjanak 1 forintot, akinek ökre nincs, de egyéb marhája van, 25 pénzt fizessen.⁴

Amikor Mária Terézia felmentette Buccowot a határőrség további szervezésétől, és helyébe az új bizottságot kinevezte, a tagok egyik első dolguknak azt tekintették, hogy számba vegyék a székelység korábbi adózásának módját, mert korábban ez állandó hivatkozási alapul szolgált az ellenállóknak. Simon János bibarcfalvi jogtudóst bízták meg ezzel a kutatással. Az ő megállapításai közé tartozott, hogy a székelyek 1602 és 1658 között nem fizettek adót, csak 1603–1626 között a követségek költségeire, majd Bethlen Gáborné fejedelemasszony, Brandenburgi Katalinnak vásárolt ajándékokra 10 000 forintot.⁵

Az 1600-as évek közepétől fordulat következett egész Erdély s a székelyek életében is. A II. Rákóczi György vezette lengyel hadjárat sikertelensége, a török-tatár betörések, az ismétlődő tatár fogságba hurcolás, súlyos anyagi romláshoz, nagy embervesztéshez vezetett. Mégis már 1658-ban mindenkinek hozzá kellett járulnia Kemény János és Kornis Ferenc szabadulásáért megszabott váltságdíj kifizetéséhez. Váltságdíjuk 2000 tallér volt, amelynek egyik részét a lakosságnak kellett fizetnie. Ebben az évben a török adóba is székely nemesek és lófők 10 jobbágy után 20 forintot kapuszám szerint, a szabad székelyek és darabontok fejenként 2 forintot fizettek.⁶

Tájékozódásképpen hozzátehetjük, hogy 1642-ben egy jó ökör ára 10–14 forint volt, az árpa vékája 8 pénz, ami két forinttal számítva 25 vékát jelentett.⁷

Ali basa 1661-es támadásakor a 6000 janicsárnak és 4000 spáhijának, vagyis lovas katonájának minden 10 embertől egy-egy kis köből búzát és mindenkitől egy-egy köből zabot vagy fél-fél köből zabot és árpát, vagyis egy köből átlaghoz 5 véka mennyiségben kellett összegyűjteni.

Az 1661-es betörés, az azt követő adózás különösképpen érintette Felcsíkot, Dánfalvát is. A következő évben, 1662 márciusában Csíkban, Gyergyóban másodszer is ugyanannyit kellett adni „a török vitézek számára”. Annyi kitételhez kötötték, hogy csak onnan kell

összegyűjteni, ahonnan előzőleg már „a benn lévő hadak el nem élték.”

Egy ideig a csíkiaknak is a benn tartózkodó „török vitézeket” kellett ellátniuk kenyérrel, hússal, az állatokat zabbal, szénával, majd kivonulásuk után továbbra is a török portára küldendő adóhoz kellett hozzájárulniuk.

1665–1685 között a székelyeknek már nem fejenként vagy marhaszám szerint kellett az adót fizetniük, hanem megszabott összegben. Ezt nagyjából 5000 tallérban állapították meg.

Mivel 1683-ban török felszólításra a székelyeknek is Apafi Mihály fejedelem vezetésével Győr környékére kellett vonulniuk, növekedett a rendkívüli adó is. Buda felszabadítása után most már a németnek ismét kapura számítva 1687-ben 200, 1689-ben 250 forint adót kellett fizetni.⁸

A békeség biztosításáért az országgyűlés 1687 júliusában még mindig megszavazta a töröknek járó 15 000 forint adót is a székelység egészének részére.

Károly lotharingiai herceg csapatai 1687 őszen vonultak be Erdélybe, s már ebben az évben a székelyeknek összesen 100 000 forint adót kellett fizetniük. A következő évben ezt még ki kellett pótolni 3000 köből zabbal. Az adó a következő évben 120 000 forintra emelkedett.

Változás 1690-ben történt, mégpedig két kiemelkedő esemény során. Thököly Imre csapatával a fenti évben bevonult Erdélybe, fejedelemmé választásakor a székelyeknek adómentességet ígért, de a hadak fenntartását megkövetelte.

Gyors változás következett ismét. Thököly Imrének az érkező hadak elől a Bodzaiszoroson át el kellett hagynia Erdélyt. Bizonyára a kihirdetett adómentesség is hozzájárult, hogy az 1691. december 4-én Bécsben kiadott úgynevezett Leopoldi Diploma azt tartalmazta, hogy a székelyek „mentesek legyenek minden adófizetéstől”.⁹

Szépen hängző ígélet után a székelység adója évről évre növekedett. 1693-ban 35 000, 1699-ben 90 000, 1702–1703-ban 93 750 forintot tett ki. A csíkiak az összeg 17 százalékát fizették.¹⁰

A fenti adatokból mintegy összegezként a határország szervezését folytató új bizottság kérésére Simon János jogtudós úgy összegezte az 1658–1705-ös időszakot, hogy a székelyek minden évben fizettek megszabott adót.¹¹

1. Kállay Ferenc 1829. 109.

2. EOE V. 429.

3. Uo. 143.

4. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 247.

5. Albert Ernő 2004b. 153.

6. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 252.

7. Pataki József 1971. 29.

8. Benkő Károly 1853. 63.

9. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 256–258. és 297.

10. Garda Dezső 1999. 114.

11. Albert Ernő 2004b. 103.

NÉMET HAD VONULT ERDÉLYBE

A szabadságharc idején váltakozó adózás alakult ki. Amikor a kurucok győzedelmeskedtek, ugyan bizonyos adót megszabtak, de a kíméletesség volt rá jellemző, amikor a labancok vonultak be a Székelyföldre, nyomban megkezdődött a büntetésnek is tekinthető terhes adóztatás.

1705. november 11-étől nagy számú német had vonult Erdélybe. Rabutin főparancsnok december 15-re összehívta a segesvári országgyűlést. A Szebenben működő főkormánysház elrendelte, hogy a katonáknak és az állatoknak a falukban megfelelő ellátást biztosítsanak.

1706-ban Csíkra 6720 forint adót róttak ki. 1708-ban Rabutin a terményadó gyors Szebenbe szállítását rendelte el. Fenyegetése: ha időben nem érkezik meg, katonaságot küld behajtására, s ha „az nagyobb romlást és gonoszt el akarja kerülni, éjjel-nappal rajta legyen”. Az osztrákok még a „patkó-pénzt” is bevezették.

Gyergyóban 1708-ban – mint már említettük – ismétlen pestisjárvány tizedelte a lakosságot. Ezért adómentességet és más kötelezettségek aluli felmentést kértek. A széki hatóságok nem fogadták el indokaikat. Ebben az évben a főkormánysház október 12-én azt közölte Csík-, Gyergyó-, Kászsónszék vezetőivel, hogy 400 köböl búzát kell szállítaniuk Brassóba. Idejében közölték a csíkiakkal az 1709. évre megállapított adót is: ez áll 7000 rajnai forintból, 2000 köböl búzából, 1200 mázsa húsból, 4557 köböl zabból, 800 szekér szénából.¹

De már 1709. január 24-én Csíkból borpénzre 700 rénes forintot kellett fizetni. Ki kellett egészíteni a megszabott termékeket is, mégpedig a búzát 35 köböllel, a húst 15 mázsával, a zabot 175 köböllel, a szénát 15 szekérrel. Később, július 27-én ismét arról értesítették a csíkiakat, hogy a korábban megszabott zabot még 600 köböllel kell pótolniuk.²

1709. november 8-án újabb értesítést küldtek Csíkba, amelyben megszabták, hogy Gyergyó kivételével a következő mennyiséget kell „repartíció szerint” beadniuk: 800 köböl búzát, 500 mázsa húst, 2010 köböl zabot, 500 szekér szénát, 1000 rénes forintot.³

1710. október 13-án értesítették Csík vezetőit arról, hogy mely kötelezettséggel tartoznak a hatóságoknak: be kell fizetniük 25 000 forintot, össze kell gyűjteniük 1500 köböl búzát, 300 köböl zabot, 1100 szekér szénát. Végrehajtására minden székben külön bizottságot jelöltek ki, a felcsíkiak tagjai: Gergely Deák alkirálybíró, Szentkirályi Sándor Mihály hites jegyző, delnei Csató János és Henter Benedek nemes emberek.⁴

1. Garda Dezső 1999. 129–130.

2. SZOT VII. 141: 1434. sz.

3. Uo. 147: 1438. sz.

4. Uo. 155: 1447. sz.; Endes Miklós dr. 1994(1938). 178.

AZ ADÓFIZETŐ CSÍKIAK

Korábban a Székelyföldön, Csíkban is, gyakran vitát, ellentétet, akár lázadást is jelentett az adófizetés nagyobb vagy kisebb mértéke, majd bizonyos formák visszaállítása, de lényegében egészen a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc bukásáig érvényben volt az adómentességi jog.

1711-től kezdődően a bécsi udvar parancsára begyűjtötték a székelyek fegyvereit, és rendszeresen adófizetőkké minősítették a székek lakosságát. Erre jól emlékeztek később is a dánfalviak.

Nem sokkal korábban szintén osztrákok a Diploma Leopoldiumban még azt fogalmazták: a székelyek a „legharciasabb néptörzs” tagjai „mentesek legyenek minden adófizetéstől”.

Az adófizetés rendszeres bevezetésével szünni nem akaró ellentét alakult ki a székelyek és a Habsburgok között, amely nem is oldódott fel a következő szabadságharcig. De fokozódó ellentét alakult ki a székelység körében amiatt is, hogy a hatalom a főnépeket, a nemeseket mentesítette az adókötelezettség alól, így a rájuk eshető részarányokkal is a lófő és gyalog székelyeket terhelték.

Csíkban a lófők és „szabad renden lévők” szervezett mozgalmat indítottak a fenti megkülönböztetés miatt, amelynek az lett az eredménye, hogy a panaszlókat letartóztatták. Ez a falvak minden lakosára kihatott, fokozta a türelmetlenséget. A Habsburgok azzal is megosztották a székelységet, hogy a hozzá hű gazdagoknak előjoggal járó grófi és bárói címeket osztogattak.¹

Figyelemmel követték, hogyan lehet időben és megfelelő módon behajtani a megszabott adót. Elosztása és összegyűjtése a főkormányzókra hárult.

A szabadságharc bukása után egészen 1713 tavaszáig nincs Erdélynek főkormányzója, ugyanis Bánffy György 1708. november 13-án meghalt, a következő főkormányzói elnököt, gr. Kornis Zsigmondot csak 1713 tavaszán nevezték ki.

A bécsi udvar parancsára az adó behajtásáról a főkormányzóknek azért elnök nélkül is kell intézkednie. Olyan szokást alakítottak ki, hogy a csíki téli hat hónapot két részre osztották. Előzetes összeget állapítottak meg októberben, hogy november-, december-, januárra mennyit kell begyűjteni, a második részt február, március április hónapokra kellett kifizetni. A nyári hónapokra is időben gondoskodtak az elosztásról.

Az 1711. február 9-én a Csíkszeredában tartott gyűlésen a tél utolsó három hónapjára közölték a begyűjtendő mennyiséget: 5000 rénes forint, 607 köből búza, 1100 köből zab, 625 szekér széna.²

1713-ban a csíkiaktól kevesebb pénzt és terméket kértek, mint 1711-ben. Ekkor három hónapra 4255 forintot, 168 köből búzát, 350 köből zabot, 100 szekér szénát kellett összegyűjteni. Augusztusban azt is közölték a csíkiakkal, hogy 26-ára a várak építésére 1510 forintot kell átadniuk. Ebben az évben a határt őrző katonák számára Csík-, Gyergyó-Kászonszék lakóinak be kellett gyűjteniük 7183 rénes forintot, 629 köből búzát, 1226 köből zabot, 596 szekér szénát stb. Ezt a felszólítást Kornis Zsigmond írta alá Medgyesen.³

Aztán más adó is következett. A csíkiaknak 1721 előtt téli adóként, tehát 6 hónapit 17 233 rénes forintban állapították meg.

A katonák téli elszállásolására 1714-ben Csíkban 5900 rénes forintot kellett befizetni, 1715-ben 13 275 rénes forintot, 1100 köből búzát, 2330 köből zabot, 937 szekér szénát, 2 hordó bort.⁴

1717-ben, már a szárazság évében azt közölték a csíkiakkal, hogy 28 872 rénes forintot kell fizetniük. Hozzáfüzték, hogy remélik, „nem vonogatással, halogatással és panasszal, hanem jövődöbeli nyugalmai megmaradásáért... mentől hamarébb” befizetik, beosszák az összeget falunként, gazdánként – elkerülik az erőszakos behajtást.⁵

Csíkban 1721-ben összeírták a lakosságot, földeket, állatokat, az adót is. Ez esetben ismeretes a falvankénti elosztás is.

Falu	Adó forint	Adó dénár	Terhelő adósság magyar forint	Terhelő adósság dénár
Madaras	423	37	156	30
Dánfalva	498	26	381	10
Karcfalva	176	19	152	22
Jenőfalva	406	9	434	70
Szenttamás	422	24	1293	43
Szentdomokos	404	95	1060	25 ⁶

Az 1771-ben készített kimutatás tartalmazza a jobbágyság és zsellérek számát és az adójukat:

Falu	Jobbágyság száma	Adó rénes forintban	Krajcár
Madaras	54	178	–
Dánfalva	29	75	31
Karcfalva	20	60	20
Jenőfalva	19	45	40
Szenttamás	40	114	4
Szentdomokos	53	172	23 ⁷

1722. október 3-án közölték, hogy a téli költségek fedezésére és élelmezés biztosítására Csík, Gyergyó, Kászon lakóinak be kell gyűjteniük 11 200 rénes forintot, 15 mázsa búzát, 10 köből zabot, 4 szekér szénát, ½ hordó bort.⁸

Szebenből 1724. március 24-én értesítették a csíkiakat, hogy az országgyűlés határozata szerint a székeknek 17 510 forintot és 298 köből búzát kell beszoigáltatniuk. Folytatódott tovább ugyanebben az évben: szeptember 27-én azt közölték, hogy 11 666 forintot, 15 köből búzát, 10 köből zabot, 4 szekér szénát, ½ hordó bort, 1 ½ mázsa húst kell begyűjteniük. Ez lényegesen kevesebb mennyiség, mint korábban volt.⁹

Hasonló folyamat látszik az évenkénti fizetésekből. 1727-ben Csík, Gyergyó-, Kászonszéknek október 1-jén közölték, hogy a téli időszakra 18 625 rénes forintot, 15 köből búzát, 10 köből zabot, 4 szekér szénát, ½ hordó bort és 1 ½ mázsa húst ismét be kell küldenie a gyűjtőközpontba.¹⁰

Hasonló a begyűjtési pénz és termék az 1729. szeptember 26-i közlés szerint, amely átnyúlik a téli hónapokban 1730-ra is.¹¹

A szabadságharc bukása után, az eddigiéik is bizonyítják, a székelyekre egyre nagyobb terhek nehezedtek. Hol egyöntetűen, hol székenként fellebbeztek az aránytalan elosztás miatt, mindig hangsúlyozva, hogy földjük lényegesen kevesebbet terem, mint Erdély más részein. A csíkiak is külön folyamodványokban írták le kifogásaikat, ezt tették 1736-ban is. A főkormányshékhöz küldött levelükben azt írták le, hogy „elviselhetetlen nyomorúságunk és végső pusztulásra jutott boldogtalan sorsunk”, hisz az előző esztendőben is „jóllehet valamink volt, az ő felsége miliciájának adtuk”, s bár „kikázolhatatlan adósságokba is vertük magunkat, de mégis a reánk vetett nagy summákat megadni lehetetlen volt”, s hiába érkeztek a katonák is a házakhoz végrehajtani az adót, mert nem volt, amiből behajtsák azt.

Gyergyóban pestis dúlt, az ők részüket is a fel- és alcsíki, kászoni székek lakóinak kell kifizetniük. Leírták, hogy „természet szerint is helyük sovány és terméketlen lévén, de kivált tavaly ősszel” a hirtelen érkezett hideg miatt nem vethettek, zab a meleg miatt nem termett, fű nem nőtt a szárazságban, ami kevés nedvesebb helyen kizöldült, annak szénáját át kellett adni a katonaságnak. Pénzük a fentiek miatt sincs, de a pestis híre miatt kereskedni sem tudnak.

Az állatok nagyon megfogyatkoztak, mert „az húsbéli quantumért feles marháikat” erőszakkal elvitték, de a pénzben megszabott adó helyett is „ökreinket válogatva elhajtották”. Az elmúlt télen, de egész nyáron át nagyszámú katonaságot kellett eltartaniuk, továbbá a sáncok ásására, építkezésekre néhány száz embert, szekeret, állatot lefoglaltak, s az átjárók őrzésére is beosztanak embereket.

A felsorakoztatott érvek után a folyamodványban mintegy összegezőként írták a csíkiak: „soha ezen székek ilyen nyomorult és megfogyatkozott állapottal nem voltak, mint most”, „ezen helynél romlottabb, nyomorultabb és szegényebb Erdélyben nincs”, „ennek lakosai kénszeríttetnek elbujdosni, lakó helyeket pusztán hagyván”.¹²

A folyamatos évenként megszabott adót üggyel-bajjal csak meg kellett fizetni. 1744-ből ismét falvanként ismerjük a megszabott adót, itt a felcsíki hat faluét mutatjuk be:

Szentdomokos	451 rénes forint
Szenttamás	481
Jenőfalva	606
Karcfalva	295
Dánfalva	667
Madaras	667

Valamely összeggel mindenik falu adója növekedett 1721-hez képest, de különösen sokat nőtt a Jenőfalvára, Dánfalvára, Madarasra kiszabott mennyiség.

Az állandó panasz vagy az adóból befolyó összeg elégedetlensége arra készítette a királynőt, hogy a székely adózásán is módosítsanak. Már 1752-ben bizottságot alakított, hogy a székelyek adóztatását bizonyos körülmények figyelembe vételével valamivel kedvezőbbben állapítsák meg. 1754. augusztus 12-én a királynő kihirdette az új adó fizetési módját, amelyet Bethlen-adórendszernek neveztek, ugyanis Bécsben kidolgozásával gr. Bethlen Gábor udvari kancellárt bízták meg. Bizonyos olyan követelményeket vettek

figyelembe, amelyeket korábban mellőztek. A székeket három osztályba sorolták: jó, közepes és rossz – aszerint, fizetnek adót.¹³

A székelyek adóztatása szinte naponta beszédtema volt 1762–1764-ben, a határőrség szervezése idején. Több javaslat elhangzott a további adóztatásokról, bár a lakosság mindvégig arra hivatkozott, hogy régi hagyományokhoz híven a katonáskodók ne fizessenek adót.

Az új bizottság egyik javaslata az volt, hogy a rendes adónak egyharmadát követeljék, más helyen a felét, de eljutottak egészen odáig, hogy kétharmadát engedjék el, akkor a határőrség szervezése is könnyebb volna. A teljes elengedést azonnal visszautasították.¹⁴

Amikor Mária Terézia véglegesen meg akarta alakítani a határőrséget, az új bizottságot azzal segítette, hogy 1763. október 8-án rendeletet bocsátott ki, amelyben azt hangsúlyozta, hogy lényegében a bécsi udvar a székelyek védelmét, biztonságát akarja elősegíteni a határőrség megszervezésével, inkább elismerést és köszönetet, nem eltávolodást és ellenállást vár.

A közvetlen előkészítő időszakban mintegy utolsó intézkedésként az új bizottság azt kérte a székek vezetőitől, hogy minden faluban az összlakosság előtt ismertessék a királynő rendeletét. A felcsiki falvakban 1763 novembere végén, december első napjaiban tartották a megbeszéléseket. A legtöbb helyen elutasították a királynő rendeletét. Mivel a gyűléseken a híteseknek jegyzőkönyvet kellett készíteniük, azokból ismerjük a lakosság véleményét. Az elhangzó minden panasz ellenére minden faluban inkább az adózást, semmint a katonaságot vállalták. Madarason a Horváth Péter falusbíró házánál összegyűltek azt közölték, hogy a királynőt szolgálni akarják, mégpedig adóval. Karcfalván már csak néhány személy maradt ki a limitrophusok közül, de ők is az adózást választották. Hasonlóan nyilatkoztak Szenttamáson, Szentdomokoson is.¹⁵

Buccowot Brukenthallal együtt 1763 májusában Bécsbe rendelték. Hívásukat azzal indokolták, hogy az adózás ügyében, kérésükre, a királynő fogadja őket, valójában azért, hogy sikertelen volt a székely határőrség szervezése, és az új bizottság akadályok nélkül tudhassa előkészíteni a szervezés befejezését.

Ha kezdetben rideg is volt Buccowék fogadtatása Bécsben, amikor kimutatták, hogy az általuk javasolt új adórendszerrel 1 255 634 forint 16 krajcárral több bevételhez jut az udvar, kellemesebbé vált a légkör körülöttük. De az adórendszer további bővítéséért, javításáért Brukenthallnak továbbra is Bécsben kellett maradnia.

Buccow 1763. október 14-én visszatérhetett Szebenbe, hogy a főkormányshé elnöki tisztségét tovább is betöltse, azzal a megjegyzéssel, hogy az új szervező bizottságot „háborítatlanul hagyja működni”.¹⁶

Az országgyűlés 1761 és 1781 között nem ült össze Erdélyben, azért az adó megállapításában nem lehetett dönteni, de rendeletekkel továbbra is önkényesen meg tudták szabni a székelyek befizetési kötelezettségét.¹⁷

Az 1770-es években a királynő egymást követően rendeleteket közölt adóügyben, amellyel végső célja a további növekedés biztosítása volt. Arra is törekedtek az udvarban, hogy a kifizetési mód egyszerűbb, gyorsabb, valamivel igazságosabb legyen. Ezért hat csoportot állapítottak meg. A földművelők, állattenyésztők mellett a dánfalviakat a 4. kimutatás is érintette, amely szerint külön lapon kellett feltüntetni összeírásakor azokat, akik méhészettel, fa- vagy agyagműveléssel, téglafőzéssel, pálinkafőzéssel, fonással, szövással és hasonlókkal foglalkoztak.¹⁸

A székelyeket, a csíkiakat továbbra is az foglalkoztatta, hogy katonai feladatokat is el kell látniuk a határőröknek, hol Moldvában, hol a Rajna mellett kell harcolniuk, szülőföldjüktől távol, s adót is kell fizetniük. Az 1794-es országgyűlésen ismételten azt kérték a csíkiak küldöttei, hogy a székelyeket mentsék fel az adóterhektől, helyette saját költségükön katonáskodnak. Kérésük ekkor sem hozott eredményt.

Az 1800-as évek elején, az 1810–1811-es országgyűlésen hiába is próbálták volna kérni az adómentességet, pedig a határőrök jelentős része az osztrák–francia háborúban harcolt. A katonai kiadások növekedése azt eredményezte, hogy 1811. március 15-én kihirdették: a papírpénz névértéke ötödrésztére csökkent.

A rendek 1842. július 21-én újabb feliratot készítettek, amelyben ismételten azt kérték a bécsi udvartól, hogy a székelyek terheit könnyítsék egyrészt a határőri szolgálatban, másrészt az adóterhekben.¹⁹

A szabadságharc idején a lakosság adózásáról kevésbé esett külön szó, inkább arra lehetett figyelni, hogy az egész nemzet összefogott függetlensége kivívásáért. Ha ágyúhoz harang kellett, odaadta a falu, de a háztartási tárgyakat, mozsarakat, más fémtárgyakat, mindent összegyűjtöttek, hogy a harci felkészülést segítsék. A katonák élelmezésére a kértnél többet küldtek a gyűjtőközpontokba.

A szabadságharc leverése után az orosz katonák még 1849. november 10-ig a Székelyföldön maradtak. Nem adót szedtek, hanem megszabták, hogy mennyi pénzt, búzát, kenyeret, lisztet, zabot, állatot kell beadnia a lakosságnak a katonák és állataik táplálására. Amennyiben a megszabott mennyiséget a kijelölt időre nem sikerült összegyűjteni, katonák érkeztek a faluba, és házról házra járva behajtották azt. Ilyenkor sokkal többet gyűjtöttek be a kértnél, megalázták az embereket is.

A kiegyezés korában csendesebb időszak következett, bár a székelység kényszernek érezte ezt a megoldást, a többség az 1848–1849-es szabadságeszméhez ragaszkodott.

A XIX. század végére egyre világosabbá vált, hogy a székelység iparára nem fordítottak kellő gondot, a többi országrészekhez képest minden területen lemaradás észlelhető. Nem véletlenül hívták össze népük jövőjéért aggódó értelmiségiek 1902-ben Tusnádfürdőre a Székely Kongresszust, amelyen feltárták mindazokat a bajokat, amelyek a székelység életében hosszú idő óta ismételten jelentkeztek. Az adóterhek növekedésével is foglalkoztak.

Egy kisgazdának 1902-ben 20 korona adót kellett fizetnie, ami azt jelentette, hogy az 1860-as évek elejéhez képest a terhek több mint háromszorosára növekedtek. Mellette még kellett 12 korona községi pótdadót, 4 korona útdadót is fizetni. Az árak, költségek átlag negyven év alatt ötszörösére emelkedtek.²⁰

Mindezek egyformán érintették a csíki falvak lakóit és a más székeket.

Az adófizetésről sok adatot rögzítettek az I. világháborút követően, amikor a román végrehajtók, csendőrök szigorúan megkövetelték a felemelt adó befizetését. A válságos időszak következményeként is sokan nem tudták kifizetni a megszabott adót, ilyenkor „végrehajtottak”, ami azt jelentette, hogy a lakosság ingó tárgyait szekerre rakták, és elvitték, majd elárverezték. Az újságok csak egy kis részt közöltek azokból az eseményekből, amelyek különösen az 1930-as években eluralkodtak. Csikcsomortánról írták, hogy 1932-ben hét személyből álló bizottság csendőri kísérettel járta a falut. Egészvágásos szekeret raktak meg ágyneművel, gazdasági szerszámokkal, más tárgyakkal – lefoglalásként az adóba. Állatokat is elhajtottak.

Szintén ebben az évben Remetén Balázs Lőrinc sem tudott adót fizetni. A végrehajtó

a házban talált ingóságok értékét kevésnek találta az adó hátrálékába, ezért a tehenet is el akarta hajtani, amit a gazda nem engedett. Ezért Balázs Lőrincet 10 napra, fiát egy hónapi fogházra ítélték.²¹

Madaras Vencelné gyergyószentmiklósi asszony arcul ütötte a végrehajtó kíséretében lévő rendőrt, mert az adóhátrálékba a varrógépet akarta elvinni. Az asszonyt öt napra elzárták, és 450 lej pénzbüntetéssel sújtották.²²

Csíkban iparosok azért fordultak a bírósághoz panasszal, mert az adó be nem fizetését követően a végrehajtók tárgyakat, többnyire munkaeszközöket vittek el, s amikor ki akarták váltani, már nem adták vissza.²³

A harmincas években egész Csíkban rendszeressé vált az adóbehajtás valamely formája, s az időközönként megnyilvánuló ellenállás 1934. október 15-én a Gyimesekben csúcsondott ki. „Egy adott pillanatban a gyimesvölgyieknek több mint másfél millió lejt kellett volna törleszteni... Ráadásul még 9000 erdőkihágási per... Az adószedők betörték az emberek házába, és az utolsó holmit, élelmet is szekérré rakták. Egy adott pillanatban már nem volt hely a községháza termében az árverésre váró holmíknak”²⁴

Október 15-én mintegy 800 ember gyűlt össze a gyimesbükki községháza előtt, de sokan tüntettek Gyimesközéplokon és Felsőlokon is. Végül betörték a községházába, s az elszállított tárgyaik egyik részét visszavették.

Katonák is támadtak az összegyűltekre, vagy 20 embert letartóztattak, majd törvényszéken döntöttek büntetésükről.²⁵ Ha a továbbiakban nem is került sor ilyen méretű valóságos tüntetésre, de Csík majdnem minden falujában a végrehajtók, a csendőrök elindultak egy-egy szekérrel, hogy erőszakkal foglaljanak ingó tárgyakat a be nem fizetett adó törlesztésébe.

1. Egyed Ákos 2006. 181–183.

2. SZOT VII. 144: 1447. sz.

3. Uo. 192: 1469. sz.

4. Uo. 202: 1479. sz.

5. Uo. 216: 1488. sz.

6. Benkő József II. 1999. 228.

7. Uo. 230.

8. SZOT VII. 310: 1542. sz.

9. Uo. 316: 1550. sz.

10. Uo. 330: 1563. sz.

11. Uo. 338: 1568. sz.

12. Uo. 379–381: 1599. sz.

13. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 327–328.

14. Albert Ernő 2004b. 152–158.

15. Uo. 163–164.

16. Uo. 150.

17. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 331.

18. Uo. 348.

19. Uo. 361.

20. Nagy Imre T. 1902. 19.

21. Csíki Néplap II. évf. 17. sz. 1932. június 1. 4.

22. Uo. 12. sz. 1932. április 27. 3.

23. Uo. 28. sz. 1932. július 17. 4.

24. Hargitá Kalendárium 1972. 63.

25. Uo. 1974. 65–72.; Albert Ernő 1997. 53–54.

DÁNFALVA ÉGHAJLATA

Az élet megjelenése, az emberi sorsok alakulása nagyban függ az éghajlati viszonyoktól. A földet benépesítő emberiség földrészenkénti életformája eltérő, abban szerepet játszottak az éghajlati körülmények is, amelyek meghatározták az emberhez kapcsolódó növényi és állati világ alakulását is. Sajátos életformája alakult ki a csíki, felcsíki, dánfalvi lakosságnak is, amelyben fontos szerepe volt e vidék éghajlatának.

Ezer szépségben pompázik Dánfalva és határa, hasonlóképpen Felcsík, sőt Csík egésze: minden hegye, völgye, tavasza, nyara, ősze, tele. Mégis évszázados tapasztalatok alapján az a vélemény alakult ki róla, hogy zord, hűvös. E véleményt az indokolta, hogy a nyár enyhén meleg és rövid, a tél általában hideg és más vidékekhez képest több hónapon át tart. Legtöbbször kínlódva érkezik meg a tavasz. Ezt nagyjából a tengerszint feletti magasság határozza meg. Közrejátszanak a domborzati viszonyok is.

A nyárról még el kell mondanunk, hogy rövidege és enyhe melegsége mellett néha egészen forró napok követik egymást, s ilyenkor hirtelen érkező viharok, szélvészek, gyakori villámcsapások, jégesők következnek, a forgószelek időközönként fákat, nemegyszer egész erdőrészeket tarolnak le.

A tél gyakran már októberben megérkezik, s bár általában április végére kitavasodik, de még május elején is, sőt közepéig is a hideg és a hó vissza-visszatérő.

A tavaszt ugyan hivatalosan márciustól kell számítani, de gyakori havazás, éjszakai fagyok, hideg hajnalok nehezen engedik kibontakozni a növények újraéledését, a kikelet megérkezését, bár néha ettől eltérő évek is előfordulnak.

Az ősz eléggé gyakran szeptember eleji hirtelen lehűléssel érkezik, de szép napok, erőteljes felmelegedés is követi, többször októberben is majdnem végig. Néha már igen korán megjelenik a hóharmat, majd ritkán októberben a hó is megérkezik.

Ezért is megállapítható, hogy különösen tavasszal és ősszel egy-egy nap a négy évszakra jellemző minden időjárásforma jelentkezik.

Tengerszint felett

Az éghajlat jellemzőinek kialakulásában fontos szerepe van a tengerszint feletti magasságnak, a hőmérsékletnek, a csapadéknak, széljárásnak. Természetesen ezek összefüggenek egymással. Dánfalva éghajlati viszonyainak is ezek a fő meghatározói.

Felcsík tengerszint feletti magassága a medencében átlag 700–750 méter: Szentdomokosé 750–790 m, Szenttamásé 735–740, Jenőfalváé 725, Karcfalváé 721, Dánfalváé 712–720, Madarásé 695–705 m. Egészítsük ki még azzal, hogy Csíksomlyóé 702,2 méter magas.

S hogy mennyire maghatározza a tengerszint feletti magasság a hőmérsékletet, azzal is bizonyíthatjuk, hogy majdnem azonos földrajzi szélességben Gyergyóújfaluval, ahol 748–756 m a tengerszint feletti magasság, az évi átlag hőmérséklet $5,9^{\circ}\text{C}$, Szászrégenben $8,8^{\circ}\text{C}$, Marosvásárhelyen 10°C , Dánfalván $6,7^{\circ}$ ami azt is jelenti, hogy Marosvásárhely környékén március első heteiben már tavaszi meleg van: szántanak, vetnek az emberek, Gyergyóban viszont általában áprilisban szántanak, de még májusban is jelentkezik a fagy. Ez vonatkozik Felcsíkra is.¹

Azt is figyelembe kell vennünk, hogy minden 100 méternyi tengerszint feletti emelkedésre fél C fok hőcsökkenés számítható.²

Hőmérséklet

Dánfalván, de az egész Felcsíki-medencében a néhány méternyi tengerszint feletti magasság különbsége nagyjából azonos hőmérsékleti viszonyok kialakulását eredményezte. Több évi megfigyelés eredményeként Dánfalva hőmérsékletének a havonta mért átlaga a következő:

Hónap	Legkisebb	Legnagyobb
Január	- 4	- 10° C
Február	- 4	- 8
Március	0	- 4
Április	2	- 7
Május	10	12
Június	12	17
Július	16	28
Augusztus	16	28
Szeptember	10	12
Október	6	8
November	0	1
December	- 6	- 9

A jobb tájékozódásért érdemes összehasonlítani az évi hőmérsékletet a rendelkezésünkre álló csíksomlyói és budapesti adatokkal is:

Év	Csíksomlyó	Budapest
1873	7,6	11,2
1874	5,4	10,2
1875	4,7	9,2
1876	6,6	10,2
1877	6,0	10,2
1878	6,3	10,5
1879	6,0	9,0
1880	5,5	10,0
1881	4,7	9,1
1882	6,5	10,9

10 év átlaga Csíksomlyón 5,93, Budapesten 10,06, ami azt is jelenti, hogy a csíki évi hőmérséklet gyakran csak a felét éri el a budapestinek.³

Jó tájékoztatásul szolgál a székelyföldi hőmérsékleti viszonyokra a rendelkezésünkre álló 1894 januárjában mért hideg az alábbi városokban:

Napok	Moszkva	Sepsiszentgyörgy	Budapest
Január 3.	- 32	-12	-10,7
Január 9.	- 8,6	-19	- 6,4

Január 11.	-16,3	-12,7	-9,4
Január 14.	-12,0	-20,7	-11,5
Január 16.	-20,2	-23,0	-7,6
Január 19.	-11,6	-20,3	-3,9
Január 20.	-8,3	-5,0	-0,8

Átlag -14,2 -17,0 -7,2⁴

Január 3., 11. és 20. kivételével Sepsiszentgyörgyön hidegebb volt, mint Moszkvában. Ugyanezt mutatja az egész havi átlag is. Ez a különbség fokozottabban érvényes Csíkra, hisz néhány fokkal mindig hidegebb van ott, mint Sepsiszentgyörgyön.

Több évtizedes megfigyelés szerint a hideg évek bizonyos ciklusokban ismétlődnek, átlag olyan 10–14 évenként, amely kapcsolatba hozható a napfolt jelenségekkel is.⁵

A meteorológusok azt is megállapították, hogy a hőmérséklet átlagosan növekvőben van: 1880–1990 között középarányost számítva 1,1° C fokkal nőtt a hőmérséklet. További előrejelzések szerint évtizedenként 0,2° C fokot lehet számítani növekedésnek.⁶

Szakjelentések szerint 1880 óta soha nem volt olyan a téli átlaghőmérséklet, mint 2006–2007 telén s a tíz legmelegebb telet 1995 utáni években mérték.

Hőmérsékleti visszásság (inverzió)

A Csíki-medencében gyakori jelenség az úgynevezett hőmérsékleti visszásság, hőmérsékleti megfordítottság, inverzió, ami azt jelenti, hogy a völgybe a köd, a hideg hosszú ideig beszorul, a hegyeken pedig fényes napsütés látható. Ez befolyásolja a hőmérsékletet is. Előfordult, hogy a völgyben, például 1902-ben –29,2° C fok volt, a hegyekben pedig lényegesen kevesebb: –7° C. Kisebb eltérésekkel ez a jelenség minden évben megismétlődik, úgy is szokták mondani, hogy csíki sajátosság. További példák: 1963-ban Gyergyóalfaluban január 18-án –38° C fok hideg volt, a Bucsin-tetőn, 1280 m magasan ugyanakkor –20° C, Maroshévízen 2006. október 31-én –10° C, a Bucsin-tetőn –8° C fok volt.⁷

Az inverzió hatása megmutatkozik a fafajták életében is. A völgy közelében, a hegy lábánál tülevelű erdő nő, fennebb egy réteg lombhullató fákból áll, majd ismét tülevelűek következnek. A lombhullató fák az inverzió következtében kialakuló magaslatban találhatók.

A völgyi hideg levegő hosszabb ideig is megállapodik, majd a szél érkezésével újból visszaáll a természetes egyensúly.⁸

Télen a Hargitáról hazatérő erdőlők gyakran elmondották, hogy favágás közben ingre vetkőzve is dolgoztak, az igazi hideget a völgybe érkezve kezdték érezni, ami gyakran meghaladta a –20° C fokot, és közelített a –30° C-hoz.

Köd

A Csíki-, Gyergyói-medencében gyakran képződik köd, különösen az őszi-téli időszakban, októbertől február végéig, de előfordul a tavaszi-nyári időszakban is, sőt Gyergyóban gyakran már augusztusban csak a délelőtti órákban száll fel a köd. Megállapították, hogy Csíkbán a ködös napok 52–122 között váltakoznak. Ezek az adatok az 1954–1975 közötti időszak méréseiből adódtak. 1956-ban február 5-től 28-ig, 22 napig Csíkszeredában nem lehetett látni a napot; 1961-ben évi 122, 1963-ban 69 nap volt ködös. Azt is megmérték, hogy Csíkbán a napsütéses órák száma 1600–2000, ami azt jelenti, hogy az alföldi

vidékekhez képest 600–800 órával kevesebb, vagyis körülbelüli átlagot számítva napjára 4–5 óra napsütés jut.⁹

Csapadék

Az emberi táplálék biztosításának döntő feltétele a hőmérséklet mellett a csapadék mennyisége. A kevés legalább olyan veszélyes, mint a túltengés. A csíki, felcsíki, így a dánfalvi csapadékmennyiség évente eléri az 550–600 mm-t. A hegyekben lényegesen nagyobb, ott 850 mm-ig is eljut,¹⁰ de 1200 m fölött a Hargitán eléri az 1000 mm-t is.¹¹

A hőmérséklet és a csapadék mennyisége közötti kapcsolatot jól példázza az utóbbi időszak megfigyelése. Míg száz évvel ezelőtt az évi átlag csapadékmennyiség a Kárpát-medencében 670 mm volt, addig 1880–1990 között 560 mm-re csökkent a hőmérséklet emelkedése folytán.¹²

A hónapoként lehullott csapadékmennyiség átlaga Csíksomlyón, amely kevés eltéréssel a felcsíki csapadékmennyiség is, 38,84 mm volt, amely a székelyföldi 52,44 mm átlaghoz képest kevés.

A csapadékos napok évi átlaga 140–160, amelyben a döntő rész májusra, júniusra esik. Legkevesebb legtöbbször december, januárban van.¹³

Azt is hozzátehetjük, hogy a csapadékos napok fele átlag havas. Van olyan év, hogy februárban 33 mm hó hull, a téli hónapokban összegyűlt hó mennyisége eléri az 50–100 mm-t is, nyáron viszont júliusban a 140–150 mm-t eléri az eső. Ha évszakokra osztjuk a csapadékmennyiséget egy olyan évben, amelyben 572,6 mm a csapadék, tavasszal 148,8 mm, nyáron 256,7 mm, ősszel 106,9 mm, télen 59,2 mm csapadék esik.

Zivataros és viharos

napok is befolyásolják a mezőgazdaság alakulását, mégpedig attól függően, hogy milyen fokú a hatásuk. Csíkbán a zivataros napok döntő része áprilistól októberig szokott kialakulni, és ezekben a hónapokban 17–33 napon jelentkeznek. Nyáron Csíkbán júniusban 10, júliusban 8 nap lehet ilyen. Viharos nap egy-egy évben 40 körül szokott lenni, amelyből 5–5 szeptembertől decemberig, 4–4 nap áprilistől szeptember kezdetéig fordul elő.¹⁴

Hó

Csíkbán megszokott, hogy a havazás november első napjaiban kezdődik, és április első napjaiban a lehullott hó elolvad, bár időközönként ettől úgy is eltér, hogy decemberben még nem hullott hó, de a januári-februári már márciusban elolvad, később vissza-visszatér, és még májusban is befehériti a határt. A hegyekben viszont már szeptemberben is néha megjelenik, s még június első felében is lehet látni fehér foltjait a Hargitán. Az évi havas napok száma 41, de az első lehullástól számítva évente 75–100, esetleg 150 napig is megmarad.

Általánosan megállapítható, hogy Csíkbán a hó nélküli hónapok június, július, augusztus, de vannak olyan évek, hogy még a fenti hónapokban is megjelenik a hó. 1890-ben június 16-án a hegyekben havazott, amely úgy lehűtötte a levegőt, hogy a lakásokban fűteni kellett. És nem maradt el a hegyekben lehulló hó júliusban sem.

Néhány adat őrzi a hó viselkedését különböző években. Csíkbán előfordult, hogy december közepéig, nagyritkán január végéig sem havazott, de ez a nagyon kivételes esztendőkhöz tartozott. Például 1875. és 1876. decemberében karácsony hetén még lehetett szántani.¹⁵

Más években viszont tavasz kezdetén még mindig bőven havazott, s nyáron is megjelent.

Például 1883-ban, március 18-án annyi volt a hó, hogy az emberek szánnal közlekedtek, 25-én hideg volt és havazott, 27–28-án villámlott, 29-én újból havazott; április 9-én hideg hullám érkezett, és havazott, május 28-án lassacskán felmelegedett a levegő, a hó olvadni kezdett; de veteményezni még nem lehetett. Ez év május 21–22-én újabb havazás következett, amely a növények egyik részét elpusztította, másik részét fejlődésében károsította.¹⁶

Előfordult, hogy például 1887-ben az első hó december 15-én hullott le, de március 10-ig oly nagy mennyiségben gyűlt össze, hogy helyenként meghaladta az 1 métert, hófúvásos helyeken a 2 métert is.¹⁷

1908. június 21-én virradólag a Hargita-tetőn, illetve a gerincén végig látható volt a hó, a levegő fagyveszélyig lehűlt.

Említsünk adatot augusztusból is: 1933. augusztus 12-én a Gyergyói-havasokban havazott, a medencében pedig szokatlan hideg volt. 1936-os feljegyzés, hogy február 16-ig még nem hullott hó, pedig Csíkban az igazi erdei munka csak megfelelő hóhullás után kezdődhetett.¹⁸

1952 februárjában akkora mennyiségű hó hullott, hogy jó néhány napig megbénította a közlekedést, a vonatok járását is.

Árvizek

A hirtelen hóolvadás vagy a nagy mennyiségű eső gyakran idézett elő árvizet. Elsősorban az Olt, de az erdei patakok is felduzzadva árvizet okoztak, a víz elöntötte a felcsíki falvakat. Gyakran kiöntött az Olt Dánfalva határában, különösen Oltfalva tízes pincéibe, sőt lakásaiba is behatolt. Már 1902-ben úgy fogalmaztak, hogy a gyakori, szinte évente megismétlődő árvizek okozója a hirtelen megduzzadt patakok gyors lefolyása a völgyekbe, mivel az erdő jelentős részét letarolták.¹⁹

Az Olt és a patakok áradásairól a csíksomlyói római katolikus gimnázium értesítőjében rendszeresen közöltek adatokat. Azt például, hogy 1876-ban a sok esőzés miatt az Olt is, a patakok is megáradtak. 1883. július 18-án a sok eső következményeként az Olt kiöntött, elvitte a szénaboglyákat. 1885. június 24-én nagy vihar volt, az összegyűlt víz az Olt vizét annyira megnövesztette, hogy a réteket elöntötte. Ezt követően július 1-jén Felcsíkon felhőszakadás következett, az Olt másodszor is kiöntött. Szinte naponta egymást követte az „égiháború”.²⁰

Külön is ki kell térnünk a madarasi 1912-es árvízre. Egész évben szokatlan mennyiségű csapadék esett, a környező falvakban is a fű ember nagyságúra megnőtt, de hiába kaszálták le, nem lehetett megszárítani, egyik része a mezőn-réten rothadt el, a másik részét boglyákba rakták, úgy vitte el az árvíz. Szeptember 4–5-én megismétlődött, az Olt újból elárasztotta a közeli réteket, a Madaras vize a lakott területeket, de néhány nap múlva, 8–15-ig tartva újabb árvíz következett. A dombos részeket az árvíz elkerülte, a sok eső miatt a rozs „még a három métert is elérte”, a zab is embermagasságúra nőtt, de szemet alig lehetett találni a kérékben, a termés döntő részét nem is lehetett learatni. Az évi esőzések sorát októberben havazás váltotta fel, majd fagy következett, így egész Csíkban a hó között és alatt learatatlan gabonát lehetett látni. A gabonafélék sorsára jutott a pityóka is. Ami keveset sikerült megmenteni, az is elrothadt. Ráadásul a következő évi termés is veszélybe került, mert az őszi vetést nem lehetett elvégezni.²¹

Az árvíz a 930-as években is gyakran megismétlődött. 1932 telén a hegyekben nagy mennyiségű hó gyűlt össze, amelyet április 5-én hirtelen felmelegedés, elérte a 25 fokot is, olvasztott el. Az Olt egész Csíkot előntötte. A vasutak és utak megrongálódtak, Csík 5 napig el volt zárva a világtól. A víz Madarason a nagyhíd lábát kidöntötte, Jenőfalván az országot nagy részen átszakította, nagy károkat okozott Szenttamáson, Karcfalván, Dánfalván is. A megye 26 településéről a lakosságot ki kellett költöztetni.²²

Ugyanebben az évben jegyezték fel, hogy Medárdkor, június 8-án esőzés kezdődött, s azóta naponta folytatódott, majd július 3-án az állandó esőzés okozott árvizet, az Olt kilépett medréből, mind a réteken, mind a falvakban nagy károkat okoztak: a kaszálókat a víz leiszapolta, a pityóka elrothadt, az árpa lesárgult, a ledőlt gabonának alig volt feje. Július 30-án éjjel Dánfalván a villám 7 csűrbe csapott bele.²³

Hasonló árvizek gyakran pusztítottak Dánfalván, különösen az oltfalvi és a városi részen. Nem került el Dánfalvát s a falcsíki falvakat a 2005-ös árvíz sem.

Szelek

Csíkban a szeles napok száma meghaladja a szélcsendes napokét. Többnyire nyugatról, északnyugatról, ritkábban keletről érkeznek. Legtöbb csapadékot az északnyugati, északi szelek hozzák, a keleti szelek nyáron melegítik, télen pedig néha erősen lehűtik a levegőt. A keleti szelek Moldva felől érkeznek, ott Crivăț-nek, nálunk Nemerének nevezik.²⁴ Felcsíkon a nyugatit nevezték Hargita-, az északit Tarkő-szélnek is.²⁵ Csíkban egy-egy évben különösen az erdőkben tettek nagy kárt a nyugati szelek. 1827, 1828, 1975-ben sok ezer köbméter fát döntöttek ki az erdőkön.²⁶

A csíksomlyói római katolikus főgimnázium értesítőjében a szelekjárásáról is feljegyzéseket közöltek. Megállapították, hogy 1885. április 24-én du. 3 órakor nyugat felől olyan szél érkezett Csíkba, hogy az épületek felét lerombolta. Ugyanezen év június 24-én estefelé fél 8 órakor a délkeleti szél nagy vihart keltett, a gabonát lefektette. Minden percre 30–40 villámlást számláltak össze. A Csíki Lapok közölte, hogy 1938-ban Csíkszentdomokos határában a vihar nagy károkat okozott, majd 1939. szeptember 29-ről 30-ra virradó éjjel gyökerestül tépte ki a fákat. Emlékeztek az 1915. november 17–19-i Csobányosban történetekre, amikor a határában 300 000 m³, Tusnádközségben 15.000 m³ fát döntött ki a szél, de ez a vihar érintette Csík teljes területét.²⁷

Évszakok

Tavaszi

Bizonyos figyelmet arra is kell fordítanunk, hogyan alakultak Dánfalván, Felcsíkon vagy egész Csíkban az egyes évszakok időjárási viszonyai.

Amíg más vidékeken a tavasz március 1-jén valóban megkezdődik, addig Csíkban, különösen Felcsíkon rendszerint 2 hét múlva vagy még később kell várni a kikeletre. Előfordult, hogy ezekben a napokban akár – 20, – 25° C fokos hideget is mértek. 1895-ben márciusban – 19 fokot elérte a hideg, de 2005-ben március 1-jén Bodzafordulón – 35,8° C fokot, március 2-án Csíkban – 25–28° C fokot, Csíkszeredában 2006. március 9-én – 30° C fokot mértek. 1833. május 25-én fagyos dér okozott nagy kárt a gyümölcsfák virágzásakor.²⁸ 2007. május 3-án reggel Csíkszeredában – 8° C fokot mértek.

Nyár

Csíkban, Dánfalván is nyár kezdetén az évek többségében arányos hőmérsékletet, megfelelő csapadékmennyiséget jegyeztek fel. A hőmérséklet elérte a 20–30° C fokot, kellő esőzéssel elősegíthette a jó termés kibontakozását.

Vannak évek, amikor különösen júniusban vagy júliusban, néha augusztusban a meleg meghaladja a 30° C fokot is. 1921. augusztus 7-én Csíkban 30–36° fok meleget mértek.²⁹

Az is igaz, hogy egy-egy évben meglepetésszerűen hirtelen lehül a levegő, ilyenkor még júniusban, júliusban is a hegyekben megjelenik a hó. A Csíki Lapok arról tudósítottak, hogy 1930. június 5-én éjjel a Hargitán hó hullott, 7-én erős, pusztító fagy járta végig a medencét.³⁰

1883-ban június viharos és hideg volt, július 18-án a Hargitán ismét havazott, 19-én már a falvakban is.³¹

2006. június 5-én Csíkban egyes helyeken talaj menti fagy pusztított, vagy gyengítette a termést.

Jégeső

A nyári hónapok velejárója a termésben nagy károkat okozó, hirtelen érkező jégeső. A földműves ember életében mind az árvíz, mind a jégverés azért is emlékezetes, mert rövid idő alatt egész év termését elpusztíthatja, vagy akár egy élet takarékoságát teheti tönkre. Nem véletlen, hogy régi időkben is az emberek sokáig emlékeztek egy-egy ilyen eseményre. Csíkban 1890. július 3-án másfél órán át 20–25 grammos jég hullott. Sertés, juh, apróbb háziállat sokaságát agyonverte, a vetést letarolta. Dánfalvának csak a szélét érintette.³²

Legutóbb 2006. június 7-én volt olyan jégverés Felcsíkon, hogy Rákoson „az utakon több centiméteres jégréteg képződött, miatta a forgalmat is rövid ideig le kellett állítani”.³³

Ősz

Csíkban kialakult tapasztalat szerint legtöbbször augusztus 20-tól számítják őszt első napját. Ekkor már megjelenik a dér, az éjszakák is hűvösebbek lesznek. Karcfalván, Dánfalván, de Felcsík egészéről is tudjuk, hogy gyakran ezekben a napokban talaj menti fagy is kialakul, ilyenkor az uborka paszuly, paradicsom, más kerti zöldség lefagy. A szeptember elei lehülést követően kellemes meleg napok következnek, bár ebben a hónapban meg-megyenik a hó is, máskor október végén, november első napjaiban le hull a hó, s télen át meg is marad. 1875 szeptemberében – 1,4° C, októberben – 3,0° C, novemberben – 7,4° C fokra süllyedt a hőmérő. 1884 novemberében – 10,5° C-t, 1893 októberében – 5,6° C-t, novemberben – 17,2° C fokot mértek.

Az utóbbi években is hasonló időjárást tapasztalhattunk. 1988 októberében Csíkban – 13,5° C, 2006-ban október 31-én – 10,5° C fokot mértek Csíkszeredában.³⁴

Tél

Csíkban is a télnek megvan a maga szépsége, sok kellemes napot jelent, mégis a legtöbb feljegyzés ezen évszokról szokott fennmaradni. Talán azért is, mert a hó mennyisége, a hóviharak, az időközönkénti szokatlan, a völgybe hosszabb ideig beszoruló, gyakran sarki hideg, a megismétlődő ködképződés jobban felkelti az érdeklődést.

Azért is emlékezetes a tél, mert elég gyakran még fél évig is eltart, hisz néha már október közepén megjelenik a hó, lehül a levegő, amely eltart március végéig, sőt április közepéig is, így a csíkiaktól mind a tavasz szépségéből, mind az őszből elég sok napot, hetet elrabol.

Sok a fagypont alatti napok száma: gyakran eléri a 170–180, magasabb helyeken a 200–220 napot is, ami a földművelés szempontjából igen nagy hátrányt jelent, viszonyítva az alföldi tájegységekhez.³⁵

Van olyan év, hogy decemberben a hőmérséklet 0 és –1° C fokra hűl le, de például 1875-ben –22,5° C, 1895-ben –23,3° C fokot mértek. 1901 januárjában Csíkban –29° C fokot mértek, 1942. január 25-én azt közölték, hogy az utóbbi napokban a fokmérő –34–36° C fokra süllyedt.³⁶

Az utóbbi évek néhány adata Csík decemberi, januári hőmérsékletéről: Csíkszeredában 1985. január 15-én –38,5° C fokot mértek, egyben ez volt az eddig mért leghidegebb nap. 1998-ban decemberben –33,1° C-t, 2002. december 27-én –31° C fokot mértek.³⁷

Értekes összehasonlítást közölt a Gyergyói Újság néhány országból: az 1929. február 24-i tájékoztató szerint Szibériában –65, Finnországban –55, Kínában és Gyergyószentmiklóson –40, Lengyelországban –38, Csíkban átlag –33° C fok volt. Hozzáfüzték, hogy a hideg miatt a vadak 50 százaléka elpusztult.³⁸

Általában Csíkban a legnagyobb hideg –30–35° C, de nem tartozik a ritka évek közé, amikor –36–38° C fokra is lesüllyed.

Történelmi adatok

Érdeemes megismernünk néhány időjárással kapcsolatos adatot a történelmi múltból is. Magyar vidéken 1186-ban a téli hónapokban is olyan meleg volt, hogy májusban aratni lehetett. Hasonló télről maradtak fenn adatok 1229-, 1327-, 1484-, 1572-, 1610-ből. Stb.³⁹

1524 júniusában „jég képződék, fák és gyümölcsök tönkre mennek”⁴⁰

1578. május 1-jén, majd 11-én jégeső pusztította el a tavaszi vetést.

1578. július 25-én Csíkban dió nagyságú jég hullott, állatokat ölt meg.⁴¹

1585: szárazság, eső nem volt, a földnek minden nedvessége elfogyott, a források kiapadtak.⁴²

1602-ben „nyárelőn nagy hó esék”.

1611. szeptember 18-án kezdetben havas eső, majd hideg volt, a katonák annyira megfáztak, hogy felszerelésüket eldobálták, sokan a fagy miatt haltak meg.

1612-ben már a tél kezdetén olyan hideg volt, hogy a vadak megfagytak az erdőn.⁴³

1680-ban szeptember végétől karácsonyig nem esett az eső, még a patakokban is kevés víz maradt.

1682-ben márciusban és áprilisban nem esett eső, augusztusban viszont annyi érkezett, hogy a patakok megáradtak, és nagy károkat okoztak.

1683-ban a szárazság miatt a tavaszgabona kiszáradt. Hasonló szárazság volt Magyarországon, Moldvában, Havasalföldön, Lengyelországban is; a gabona nagyon megdrágult.⁴⁴

1717–1719-es évek szárazságáról írta Lukács Mihály kozmási plébános, hogy 1717. május 15-től 1919. szeptember 2-ig eső nem volt, a fűvek gyökerei is kiszáradtak, majd a következő nap esni kezdett, a korábban elvetett gabona megélt, megnőtt, de a sok eső miatt legtöbb helyen hasznavehetetlen lett.⁴⁵

1739-ben Csíkban Tamás napján (március 7.) olyan orkán söpört végig a vidéken, hogy az erdők jelentős részét halomra döntötte.⁴⁶

Égi jelek

A zivatarral, mennydörgéssel és villámlással, „égi háborúval” kísért napok félelmet keltenek az emberekben. Ilyen jelenséget időközönként feljegyeztek a krónikások, naplóiírók, más megfigyelők, ezek közül néhányat említünk meg.

1538-ban, majd 1559-ben jegyezték fel, hogy nagy, illetve homályos „üstökös csillag láttatik”.⁴⁵

1680-ban az üstökös megjelenését az emberek újabb baj következésének látták. Fokozta a félelmet, hogy több héten át kísértetiesen mutatkozott. Egyik következményének tartották, hogy azon év halottak napján kirabolták a csíksomlyó melletti Szent Péter templomot.

1689-ben Alcsíkon, Kozmásán Szent Péter és Pál napján [június 29] felhőtlen tiszta égboltozathól villám csapott a toronyba. Egy év múlva ugyanazon a napon megismétlődött.⁴⁶ (talán azonos lehetett a gömb villámmal?)

Benkő József közölte Bethlen Miklósnak, Erdély kancellárjának feljegyzését. Arról szól, hogy 1663. szeptember 8-án körülbelül délután 3 óraker derült égen kicsi felhő tűnt fel, amelyből német dobok sokaságának pergése hallatszott. Ezt három közepes nagyságú ágyú dörrenése követte, majd csatazaj hallatszott, olyan kiabálással, jajgatással, mint amikor két hadsereg csap össze. Mivel Gyergyószentmiklóson nemcsak hallották, hanem látták is, arra gondoltak, hogy elérkezett a világ vége, az utolsó ítélet. Voltak, akik rettegve kerestek búvóhelyet, mások félelmükben összeroskadtak, különösen az asszonyok közül sokan földön heverték. A keleti hadsereg Felcsíkon át az ellenséget Brassó felé üldözte.

Rendkívül nagy dörrenéssel fejeződött be a csata, s ekkor valamely négyszögű kénszínű tüzes anyag, terjedelmesebb a legnagyobb ágyúgolyónál is, Szentmiklóstra hullott, és Sándor Mihály nevű nemesnek házára csapódott, de nem gyújtotta fel, hanem megrongálta. Egy asszony a leesett gömbhöz sietett, hogy megfogja, de igen forró volt, kevés idő múlva lehűlt, az odagyúlt lakosok pedig összetörték. Egy darabját Lázár István, Csík-, Gyergyó-, Kászsónszék főkirálybírája Apafi Mihály, Erdély fejedelme táborába vitte. Bethlen Miklós is valamely veszedelmet hozó égi jelnek tekintette.⁴⁷

Hasonló jelenségről más vidéken történetről is említünk meg egyet. 1852 szeptemberében mezőmadarason arra figyeltek fel, hogy délután 4–5 óra között szép időben „cikázó villámhoz” hasonló tüneményt lehetett látni, amelyet mennydörgést idéző moraj követett. Az előzőtől abban tért el, hogy nem volt annyira rémítő zaja, de kiegészült azzal, hogy meteorokövek kezdtek lehullani, amelyek úgy süvöltöttek, mint az ágyúgolyó. A lehullott darabok egyike 18 fontot nyomott. [egy font körülbelül ½ kg]⁴⁸

Hagyomány, megfigyelés az időjárásról

Mivel az ember létét jelentősen meghatározzák az időjárási viszonyok, nem véletlen, hogy különösen a földműves emberek mindig szerették volna tudni, milyen időjárás alakul a jövőben. Bizonyos ismétlődő jelenségekből következtetéseket vontak le, s megállapításukat közölték, gyakran szólásokba, közmondásokba, magyarázó szövegekbe sűrítették. Ilyen mind Dánfalván, mind a környező falvakban számos maradt fenn, közülük néhányat említünk:

Időjárásnak nehéz módot szabni.

Májusi eső aranyat ér.

Esik s havaz, így lesz tavasz.

Egy fecske nem csinál tavaszt.

Addig szedj virágot, míg tart a nyár.

Sok fecske ősz jele.

Nem eszi meg a farkas a telet.

Tél után tavasz lesz.

Jó tél, jó nyár.

Derült égből ne várj esőt.

Nem minden felhőből lesz eső.

Esőt jelent, ha a tyúkok a porban hevernek.

Mikor a légy nagyon csíp, eső lesz.

Tyúkszeded ha fáj, esős időt várj.

Mikor a csikiak Brassóba mennek, esőt várj.

[A csiki családok pünkösdkor tömegesen keresték fel Brassóban szolgáló lányukat]

Kémény füstje leszáll, Az ég esőre áll.

Mikor szivárvány látható, több eső nem lesz.

Medárd napi eső negyven napig tart.

Ha a csikszentmiklósi harang hangja Dánfalván hallatszik, eső lesz.

Ha a lábát a fájdalom hasogatja, eső lesz.

1. Garda Dezső 1998a. 9.
2. Bulla Béla–Mendöl Tibor 1999. 285.
3. Imets Fülöp Jákó 1884. 11.
4. Potsa József 1899. 138.
5. Magyari András 1997. 16.
6. Kronstein Gábor 2000. 33.
7. Krónika 2006. VIII. évf. 212. sz. november 1. 10.
8. Nagy Géza 1978. 77.
9. Uo.
10. Szabó Miklós dr.–Jakab Samu 2001. 10.
11. Zsigmond Enikő 1999. 18.
12. Kronstein Gábor 2000. 33.
13. Horváth Alpár 2002. 22.
14. Vitos Mózes I. 2002. 222.
15. Uő. II. 2003. 122.
16. Imets Fülöp Jákó 1884. 64.
17. Vitos Mózes II. 2003. 122.
18. Csíki Lapok XLVIII. évf. 7. sz. 1936. február 16. 3. oldal
19. Nagy Imre T. 1902. 5.
20. Imets Fülöp Jákó 1877., 1884., 1887.
21. Pál–Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 111.
22. Csíki Lapok XLIV. 15. szám, 1932. április 10. 1.
23. Uo. XLIV. 24. sz. 1932. július 3. 3. és XLV. évf. 28. sz. 1933. július 9. 3. és 32. sz. augusztus 6. 3.
24. Zsigmond Enikő 1999. 18.
25. Nagy Imre T. 1902. 8.
26. Garda Dezső 1998a. 11.
27. Csíki Lapok LI. évf. 45. és 47. sz. 1939. november 5. és 19. 2. és 4.
28. Csíki Néplap III. évf. 22. sz. 1933. május 31. 4.
29. Szócs János 2000. 59.
30. Csíki Lapok XLII. évf. 23. sz. 1930. június 8. 3. oldal
31. Imets Fülöp Jákó 1884. 64.
32. Vitos Mózes II. 2003. 124.
33. Krónika VIII. évf. 109. sz. 2006. június 9–11. 5. oldal
34. Uo. 212. sz. 2006. november 1. 10. oldal
35. Horváth Alpár 2002. 28.
36. Krónika VIII. évf. 4. sz. 2006. január 9. 9.
37. Kozán István 2006. 1.
38. Gyergyói Újság IV. évf. 8. sz. 1929. február 24.
39. Csíki Lapok XLVI. 53. sz. 1934. december 30. 1.
40. Péter Péter 1982. 124.
41. Történelmi Tár 1880. 645.
42. Somogyi Ambrus é.n. 65. oldal.
43. Péter Péter 1982. 124.
44. Székely Nemzeti Múzeum kéziratára
45. Benkő Károly I. 1853. 83–84. és 87.
46. Orbán Balázs II. 1869. 4.
47. Mikó Imre III. 1858. 15.
48. Savai János 1997. II/II. 72.
49. Benkő József 1999. 260.
50. Krónika. Második évi folyam 167. sz. 1862. december 3. 2.

DÁNFALVA LAKOSSÁGA

Azt megállapíthatjuk, hogy a felcsíki falvak lakói nagyjából egy időben telepedtek a mai falvakba vagy legalábbis környékére. Arról semmilyen adat nem maradt fenn, hogy egy-egy faluban mennyi lehetett a letelepedők száma, de azt feltételezzük, hogy kisebb csoportot alkottak, egy-egy nagyobb család közössége telepedett le egy helyre. Ott maguknak megélhetést biztosítottak: az erdőket felhasználták építésre és a meleg biztosítására, állataikat legeltették, földet is műveltek. Bajaikban-gondjaikban egymást segítették, ha valamely csoportot támadás ért, közösen védték meg, a szomszédos településekkel, sőt más vidékekkel is kapcsolatot tartottak. Kereskedtek is más vidékekkel: nyugatra átjárhattak a Hargitán, keletre a Kárpátok szorosain vagy a kialakított ösvényeken. Északra is viszonylag könnyen eljutottak Gyergyóba a Dánfalva között kitérő úton, délre pedig Alcsíkra, Kászonba, Háromszékre és tovább.

A lakosság számát keresve először a letelepedés időszakára kell utalnunk. Megállapították, hogy ezen években a székelység megközelíthette a 20 000 személyt, amely szám a nagycsaládok összességéből alakulhatott ki. Becslés szerint egy nagycsaládhoz legalább 50 személy tartozhatott.¹

A lakosság számáról valamely tájékoztatást az 1332–1334-es pápai tizedjegyzék adataiból is meríthetünk. A jegyzék felsorolásában a felcsíki „Hatfalu” közül csak Szenttamás és az utána következő Tourkou-nak írt egyházközség szerepel. Így nem említették sem Szentdomokost, sem Jenőfalvát, Karcfalvát, Dánfalvát, Madarast sem a vidék települései közül. Általánosan elfogadott volt, hogy Tarkó, Terkő elnevezésű egyházközség nem lehetett más, mint az utóbbi négy falu közös egyházközsége. Indoklásul szolgálhatott az is, hogy Terkő havasa „ősidők óta” az azonos egyházközséghez tartozó Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva közös tulajdona volt.²

De nem tudjuk elutasítani a Domokos Pál Péter által a mai Nagyboldogasszonyfalvával azonosított E(cclesia) B(eatae) Mariae Virginis elnevezésű egyházközséggel valószínűsítést sem. Az első esetben a tized befizetése alapján megállapítható, hogy a környező falvaknál nagyobb összeget adtak át a tizedszedőknek, tehát a lakossága is több lehetett a szomszédokénál.

Tarkó Miklós plébánosa 1332-ben 8, 1334-ban 6 régi banálist fizetett, míg a rákosi kettőt, a szenttamási csupán egyet. Ezen összeg alapján is állíthatjuk, hogy Tarkó egyház nem alakulhatott egyetlen falu lakosaiból, így nem tulajdonítható Szentdomokosnak, mint ahogy egyesek bizonyítják.³ Elhangzott olyan vélemény is, hogy a pápai tizedjegyzék közlői nem ismerték fel az 1332-es tizedjegyzékben szereplő „E(cclesia) B(eatae) Mariae Virginis” nevű egyházközséget, amelyet Domokos Pál Péter római kutatásai alapján Nagyboldogasszonyfalvával azonosított.⁴

Lehetséges, hogy e vitában megoldást Balázs Dénes talált volna, aki így fogalmazott: „Feltételezzük, hogy az 1332-ben említett Terkő egyházközség azonos Nagyboldogasszonnyal, csak a plébánia helyett a javadalom neve (Terkő) íródott”.⁵

Mivel a későbbiekben is mindig Nagyboldogasszonyfalvához tartozónak tekintették Jenőfalvát, Karcfalvát, Dánfalvát, Madarast, feltételezhetjük, hogy Dánfalva ehhez az egyházközséghez tartozott. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy a későbbiekben a legtöbb kaput Dánfalván írtak össze, akkor nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy valamivel több vagy legalább annyi lakosa lehetett, mint Szenttamásnak.

Bizonyos feltételezett számítások alapján megállapították, hogy a pápai tizedjegyzékek készítésekor a székelyek mintegy 34 000-en lehettek, mások viszont 25–28 000-ben állapították meg a lakosság számát.

A tizedjegyzékben felsorolt 165 székelyföldi egy-egy egyházközség lakosságát átlagosan 118 főben állapították meg,⁶ ez azonban igen lecsökkentené a Nagyboldogasszonyfalvához tartozó falvak lakóinak számát, hisz ha csak arányítjuk is a későbbi számok alapján Madaras, Dánfalva, Jenőfalva lakosságát, akkor körülbelül azonos számú személyt kell figyelembe vennünk, de ha még levonjuk a kisebb létszámú Karcfalva lakosait is, akkor esetleg 35 főt számíthatnánk például Dánfalvának. Mivel a fentiekben átlagról beszéltünk, figyelembe kell vennünk, hogy az átlagnál Nagyboldogasszony egyházközség legalább hatszor annyi banálist fizetett, úgy már valamelyest elfogadható lesz a lakosság akkori száma.

A későbbiekről csupán azt tudjuk, hogy Mátyás király 1473-ban utasította Mérai Nagy Balázst a székelyek szám szerinti összeírására. Hasonló összeírási utasításra később is sor került, de csak az 1567-es adóívek maradtak az utókorra.⁷

Csik-, Gyergyó-, Kászsorszékben összeírták azon lakosokat 1567-ben, akiknek 25 dénár adójuk volt. A felcsíki hat faluban ilyen a következők szerint találunk: Madaras 30, Dánfalva 43, Karcfalva 21, Jenőfalva 36, Szettamás 34, Szentdomokos 34.⁸

Mindebből ismételen arra következtethetünk, hogy az első ránk maradt összeírásban Dánfalva a fenti hat falu között a legnépesebb volt. Továbbá, hogy nem lehet ebből pontosan a lakosságra következtetni, hisz egy-egy család több tagból állhatott, másrészt falvanként is eltérő lehetett azok száma, akik 25 dénár adót fizettek. Vannak, akik azt bizonyítják, hogy ekkor 6–7 személyt lehetett egy családnak, kapunk tekinteni, s ebben az esetben megközelítőleg 250–270 között lehetett Dánfalva lakosságának száma. Ez csak az arányok számításánál vehető figyelembe, hisz mindenki nem szerepel a lajstromon. Ebben az évben Csikban összesen 1137 kaput írtak össze.⁹

Nem tudhatni, milyen céllal valószínű csupán a főembereket és lófőket írták össze 1569-ben. Ebben az esetben „Danfalwa” lakói közül a következő nevek szerepeltek:

Pal Istvan
 Barrabas Marthon
 Bodor Janos
 Bodor Benedek
 Olyhj Lazar
 Fekete Andras
 Olthj Benedek
 Damokos Péter
 Sok Thamas
 Gal Georgj
 Gal Balint
 Albert Miklosne
 Miklos Ambrus
 Kajtar Leorincz
 Kowach Gal
 n. Albert Gergelne vidua

Számunkra azért is jelentős ez a név szerinti felsorolás, mert első ízben tájékozódhattunk Dánfalva akkori lakói egyik részének névhasználatáról a jegyzéket készítő betűhasználatával. Másrészt arra is bizonyosság ezen összeírás, hogy viszonylag számos lófő, 16 élt a faluban, akik már a módosabbak közé tartoztak, s ez a lakosság rétegződésének is bizonyítéka. Valamelyest rámutat e szám a falu általános gazdasági helyzetére is.

Ugyanekkor összeírták a szomszéd falvak főembereinek és lófőinek nevét is. Itt a névsor helyett tájékozódásképpen csupán a számokat soroljuk fel:

Madaras	6
Dánfalva	16
Karcfalva	9
Jenőfalva	31
Szenttamás	5
Szentdomokos	4 ¹⁰

Ha figyelembe vesszük, hogy a lófő katonai felszerelése jelentős összeget igényelt, megállapíthatjuk, hogy Jenőfalváról, majd Dánfalváról erre képesek a legtöbben voltak. De nem csupán bizonyos vagyoni alap volt szükséges a lófőséghez, hanem a csatákban elért sikerekre is. Azonban ebből az adatsorból még kevésbé tudunk következtetni a lakosság számára.

1576-ban az 50 dénáros adót fizető székely főembereket írták össze. Ebből az összeírásból ismét tájékozódhattunk mind Dánfalva, mind a hat falu lakosságának arányított és feltételezett számáról. Ez esetben

Madarason	23
Dánfalván	24
Karcfalván	15
Jenőfalván	18
Szenttamáson	23
Szentdomokoson	20 személy szerepel, nevek nélkül.

Azt megjegyezhetjük, hogy Dánfalván 19-en a fejedelem közvetlen szolgálatában állottak, 1 személy Johannes Geréb alárendeltje volt, 3 Thomae Zeoch, majd még 1 a Thomae Sooké. A többi falvakban Johannes Gerébhez tartozott Madarason 7, Karcfalván mind a 15, továbbá Volphgangi Lázárhoz Jenőfalván 18, Szenttamáson 4, Szentdomokoson 5 személy.¹¹

Bizonyára más szempontokat vettek figyelembe, amikor az 1576-os összeírásból ilyen összesítőt készítettek.

Helység	Főember	Lófő	Jobbágy	Egyéb	Összesen
Madaras	–	6	46	–	52
Dánfalva	–	16	48	–	65
Karcfalva	–	9	30	–	39
Jenőfalva	–	36	31	–	67
Szenttamás	–	5	47	–	52
Szentdomokos	–	4	40	–	44 ¹²

1602-ben Basta osztrák tábornok Erdélyt, a Székelyföldet is, katonáival pusztította, majd az adófizetők számbavételéért elrendelte a Székelyföld összeírását.

Az összeírás nem tartalmaz a személyekről pontos adatokat, mégis hasznos tájékoztatást nyújt a lakosság körülbelüli számáról. A kimutatások azon személyek nevét tartalmazzák, akik esküt tettek a Habsburg császár hűségére a nemesek, lófők és szabadok közül. Nem tudhatjuk, hogy a zavaros, hadakozó időszakban hányan nem esküdtek. Azt sem tudhatjuk meg, hogy egy családnak hány tagja lehetett.

A fennmaradt összeírás Dánfalváról szóló része:

DANFALÚA
1602. augusztus 7.

L. Domokos Márton
L. Mihalj Lúkaczej
L. Sokj Imre
Z. Antal János
L. Horúat Janos
Z. Mate Peter
L. Balas Kouáczej
Z. Biro Janos
L. Kouáczej Kelemen
L. Kouaczej Balintt
L. Leörinczej Gergelj
L. Antal Peter
L. Jstúan Kouáczej
L. Kajtar Mihalj
L. Ambrús Peter
L. More Peter
Z. Jmre Peter
Z. Mihalj Antal
Z. Mate Janos
Z. Beöite Janos
Z. Gergelj Albertt
Z. Beöite Tamas
Z. Ola Jstúan
L. Bódor Antal
Z. Antal Jstuan
Z. Kisbott Antal
Z. Kisbott Jstuan
Z. Marton Mihalj
Z. Jakab Janos
L. Bodor Marton
L. Miklos Lúkaczej
Z. Kozma Balintt
L. Lazar Janos

L. Peter Janos
L. Matias Jstúan
L. Teöke Gergelj
Z. Imre Pal
Z. Simon Tamas
L. Zabo Balintt
L. Kozma Peter
L. Miklos Bartalios
Z. Bott Ferenczej
Z. Mate Ferenczej
L. Antal Janos
Z. Georgj Balint
L. Baniaz Georgj baniaz
L Baniaz Cristoph baniaz
Z. Baniaz Andras banuaz
Z. Lazlo Antal baniaz
Z. Baniaz Mihalj baniaz
L. Gal Jstúan
Z. Gieörgj Lazlo
Z. Mihalj Jstúan
L. Janos Kouáczej
L. Tamas Kouáczej¹³

Ezen összesítő szerint Dánfalván 1602-ben 29 lóföt, 27 szabadost, összesen 56 családföt írtak össze, akik között 5 bányász volt.

Madarason 8 lóföt, 21 szabadost, 25 jobbágyot, összesen 54 családföt,

Karcfalván 4 lóföt, 19 szabadost, 4 jobbágyot, összesen 27 családföt,

Jenőfalván 14 lóföt, 24 szabadost, összesen 38 családföt,

Szenttamáson 1 nemest, 9 lóföt, 18 szabadost, 4 darabontot, összesen 32 családföt,

Szentdomokoson 5 lóföt, 28 szabadost, 4 darabontot, összesen 37 családföt írtak össze.

Az összesítésből az is kiderül, hogy Dánfalván 5 bányászt tartottak nyilván, méghozzá 2 lóföt, Madarason egyet sem.¹⁴

Az összeírás hiányos voltát az is igazolja, hogy a kézírás egyik lapján azt írták: távollétük okán sokan „az hitre ki nem jöhettek”.¹⁵

Világosan láthatjuk az al- és felcsiki állapotokat a következő összesítőből:

Nemes	15
Lófő	519
Darabont	149
Szabad székely	791
Jobbágy	136
Bányász külön	5
Barátok alá írták magukat	8 ¹⁶

Bethlen Gábort 1613. október 23-án Erdély fejedelmévé választották. Már kezdetben arra törekedett, hogy pontosan megismerje, milyen erővel rendelkezhet mind katonai, mind gazdasági szempontból, ezért már a következő évben, 1614 februárjában elrendelte a Székelyföld családfőinek általános összeírását. A megbízottak külön feltüntették a lóföket, gyalogokat, jobbágyokat, zselléreket és szolgálkat is.

Pontosságra törekvését az is bizonyítja, hogy a székekbe fejedelmi biztosokat küldött az összeírás elvégzésére. Csíkban február 17-én kezdtek hozzá és 23-ra be is fejezték. Az összeírók: Fonyadi János fejedelmi megbízott, Vacsárcsi Mátyás és Kászoni Gergely deák voltak. A családfők nevét és hovátartozását a bíró és a falvak vezetői eskü alatt közölték.

DANFALVA

[Az 1614-es összeírás]

[A neveket nem az eredeti írás szerint közöltük]

Antal János bíró

Szabó Bálint

Bodor Péter

Kovács Kelemen

Bodor Antal

Kajtár János lófő

Mihály Antal

Kis Both Antal

Both Ferenc szabados

Máté Péter polgár

Eskü alatt tanúsították

Lófők – Prímipili

Bodor Péter

Szemes György

János Imre
Szentes Pál
Bodor Antal
Kis Bodor Péter
Tőke Gergely
Olti Lőrinc
Mátyás István
Lázár János
Péter János
Szabó Balázs
Szabó György
Csáky Imre
Móré Péter
Bodor Ferenc
Zsók András
Zsók Imre
Lukács István
Bartalis András
Miklós Lukács
Ambrus Péter
István Márton
Kajtár Máté
Kajtár János
Damokos Márton
Lukács Márton
Réti Mihály béna
Kovács Kelemen
János Kovács
Bálint Kovács
Felmentett Mátyás
Deák Iskola Rektora
Balázs Kovács
Tamás Kovács
András Péter béna
Péter Varga
Horvát János
Gál István
Lőrincz Gergely
Kazán Péter
János Gergely
Antal János béna

Gyalogpuskás – Pedites Pixidarii

Lukács György

Ferencz Varga
Pál Mihály árvái
Tamás János árvái

Szabadok

Imreh Péter
Imreh Pál
Kovács Mihály
Antal György
Nád János árvái
Márton Mihály
Gyulai Mihály polgár
Kis Both Antal
Ráduly János
Farkas Bartalis
Máthé Ferenc
Albert György
Gergely Varga
István Márton béna
Nagy János béna
Both Ferenc
Bőjte Tamás

Fejekötött – Feye Keöteott

Kászoni Tamás
Komáromi István
kérté volt Batory Gábortól
Bőjte Péter
Gyilkosságért kötötte
magát Péter Jánosnak
László János
Gergely Deáknak
kötötte magát a had előtt
Márton Mihály a had előtt
kötötte magát Péter Jánosnak,
oda szolgál

Zsellér – Inquilini

Simó Gergely
Zsók András zsellére
Szilágyi Mihály
ugyanaz

Bányász János
 Zsók Imre zsellére
 Bányász Mihály
 Móre Péter zsellére
 az előbbivel azonos János
 Kicsid János
 Péter János zsellére
 Oláh Péter ugyanaz
 Oláh Mihály ugyanaz
 Bányász Kristóf
 Benedek János zsellére
 Tót Bálint
 Lukács Márton helyén
 Oláh Péter
 Ványolós Ferenc zsellére
 Hajdú István
 Kovács Kelemen zsellére
 Lukács István
 Kerekes Mihály zsellére
 Lukács Simon
 Horvát Tamás zsellére
 Benkő Márton
 György Varga zsellére
 Kálmán György
 Ványolos Tamás zsellére
 Sipos Miklós
 Szentés András zsellére

Külső szolga – Servi extranei

Bodor Péter
 szolgája Benedek
 Szentés György
 szolgája Ferenc
 Péter János
 szolgája
 Szabó Pál
 szolgája Márton
 Zsók Imre
 szolgája Mihály
 Zsók András
 szolgája Márton
 Miklós Lukács
 szolgája Dávid
 Bot János
 szolgája
 Antal György
 szolgája Tot Mihály
 János Kovács
 szolgája István oláh
 Márton Mihály
 szolgája János

Laksági:

Jakab Varga szászfi,
 itt telepedt
 Németh Bálint tót országi
 Miklós Varga németfi
 Bányász Mihály németfi
 Bányász András tótfi¹⁷

Szám szerinti felsorolása az összeírás eredményének jól tájékoztat a hat falu lakosságáról:

Falu	Nemes	Lófő	Pusk.	gyal	Szabados	Jobbágy	Zsellér	Szolga	Laksági	Összesen
Madaras	1	12	–	32	37	33	10	–	125	
Dánfalva	–	43	4	22	4	17	11	5	106	
Karcfalva	–	10	–	12	9	14	1	3	49	
Jenőfalva	–	38	1	28	–	12	2	2	83	
Szenttamás	1	20	22	6	10	19	6	1	85	
Szentdomokos	–	6	6	34	3	5	3	–	57	
Összesen	2	129	33	134	63	100	33	11	505 ¹⁸	

Meglepő, hogy Dánfalván mind 1602-ben, mind 1614-ben 5 bányászt írtak össze, Madarason egyet sem. Az öt bányász közül 3, Kristóf, András és Mihály mindkét számbavételkor szerepelt, az utóbbiba Bányász György és László Antal helyébe egy németfi Mihály és Bányász János került. Arra is figyelhettünk, hogy az 1500–1600-as évek elején már általánossá vált a családi és keresztnév együttes használata, ebben az esetben a bányász foglalkozásnevet adták családi névnek. Az öt bányász közül 3 zsellér, 2 pedig laksági vagyis Székelyföldön kívüli területről érkezett.

Azt, amit Bethlen Gábor sikerrel valósított meg a székely hadak gyarapításáért, I. Rákóczi György is kellő erőfeszítéssel folytatta. A viszonylag könnyen mozgósítható székely hadak számát kellően növelte, Erdély s a Székelyföld védelmét katonáival biztosította. A gyakori lustrák, ellenőrzések eredményeként, a székely haderő jelentős erőt képviselt. Az erdélyi 4000–5000 állandó létszámú sereg mellett a székelyek képezték a fő erőt, hisz mintegy 10 000-en harcra indulhattak, ha a szükség megkívánta.¹⁹

Ebben a seregben a maguk részét képviselték a felcsíkiak, a dánfalviak is.

Az I. Rákóczi György idejében, 1643-ban készített összeírást, mivel első ízben rögzítették a lakosságot a család férfi tagjaira kiterjedően, egészében közöljük a mai írásmódban.

DÁNFAI

<i>Régi lófők</i> <i>Primipili veterani</i>	<i>Felnőtt (12 év fölött)</i> <i>Adulti</i>	<i>Gyermekek (12 év alatt)</i> <i>Pueri</i>
Bodor Márton fiai	János, ennek fiai István, ennek fiai Ferenc, fia	Benedek, András Péter, György, János István
Szentes György fiai	Balázs, ennek fia Mihály, István	János
Szentes Gergely fiai		István, Péter
Bodor István fia		Péter
Bodor Márton (Gyergyóban lakik)		
János Gergely unokája		István
Tőke Tamás fiai	István, János, Ferenc	
Olti Lőrinc		
Lázár Tamás fia	István	
Péter Pál öccse	Balázs	
Zsók András unokái		Gergely, Péter
Zsók Tamás fiai	János,	István
unokái		Gáspár, Tóbiás
Bodor Ferenc fia	Márton ennek fiai	János, Péter, Istók
Czakó Márton fiai		István, János
Kozák István öccse	János	
István Márton fiai	István	Ferenc, Péter

Lukáts István fiai	Balázs	János, István
Bartalis András fia	Bartalis	
Lukáts Péter fiai	Márton	
István		
Ambrus György fiai		János, Ferenc, András, Márton
öccsei	Miklós fia	Péter
	István	
Kajtár István ifjú fiai		János, Máté
Kajtár István idős fiai		János, Gergely
öccsei	Lőrinc fia	György
	Benedek, Bartalis	
Márton Mihály fia		János
Bot Márton öccsei	Lőrinc	Péter
Kovács Máté fiai		István, Gábor
Bálint János fia		Bálint
Zsigmond Kovács fia		Péter
hámosos		
Péter János fia		István
öccse	Tamás	
Both János fia		István
Both András fiai	Miklós	Mihály
hámosos	Szentimrén lakik	
Horváth Tamás fiai	István, Miklós, János, Péter, Mihály	
Kovács Máthé fiai		Péter, Gergely
Bodor János fiai	Bartalis, István	Máthé
Lukáts Mihály fia		Ferenc
öccsei	István, János, András	
Both Péter ifjú		
hámosos fiai		Imre, Benedek
Szabó György fia	János, ennek fiai	Péter, Tamás
Hámosos		
Csáki Ferenc öccsei	Lőrinc, Péter, János	
Nagy Pál fia		Miklós
Ferenc János fiai	Ferenc	Tamás
Tamás János fiai		Tamás
öccse	Ferenc	
Ferenc István fia		András
öccse	Péter	
Péter Vargha fiai	István, János, Mihály	
hámosos		
Gál György		
Gál János fiai	Péter, István	János
hámosos		
Kovács István nőtlen		

Gál András fiai hámoros	Mihály	Ferenc
Imreh György öccse	János	
Gergely István fia		István
Gergely Máthé fiai		Gergely, Tamás, János
Bőjthe András ifjú hámoros fia		Márton
Bőjthe Máthé hámoros fia		János
Antal István fia		Péter
Balázs János Hámoros fia		István
<i>Új lófők</i>		
István János fiai	György	István, Péter, Ferenc
János István fiai		György, András
<i>Lófők között lóval szolgáló</i>		
Antal Ferenc fia		István
<i>Gyalogpuskások</i>		
Both András ifjú fiai hámoros öccsei	Márton, János, István	Gergely, Mihály Péter
Albert János fiai hámoros	István, Péter	András, Mihály
Tamás Mihály fia hámoros öccse	Miklós	János
Nagy Péter fia		István
Péter Tamás fiai		János, Ferenc
Benedek, vagyis Fazakas István hámoros fiai		Ferenc, Mátyás, György, János
Albert Bartalis fiai hámoros	Péter, Ferenc	András
Both György fia		István
Albert György fia hámoros	János, ennek fia	István
Gergely Márton fia		Mihály

Hámosos öccse	János	
Gergely János hámosos öccse		Tamás
Ferenc Mihály fiai hámosos	Ferenc, Máté	Márton, István, Bálint
Ferencz Tamás fiai		János, Pál
Kozma Máthé hámosos		
Ferencz Márton fia hámosos öccsei	János	Pál István
Albert János hámosos		
György, vagyis Kőműves Péter fia	Dániel	
György Balázs		
György Mihály fiai		György, András
Bőjthe András idősb fia hámosos		János
Pál Mihály fiai hámosos öccsei	János Gergely, Tamás, ennek fia	Imre, Pál Ferenc
Kristóf János fiai hámosos, sógora		Balázs, Péter Péter, István
Tamás, vagyis János Péter		
Ferenc, vagyis Mátyás István nőtlen		
Csiszér Pál fiai	Máthé	István
Csiszér Gergely (Szentdomokoson lakik)		
Mihály Gergely	Péter, ennek fia	István
Both János hámosos, fia		István

Új gyalogpuskás

László György fiai		Imre, Márton
László István		
Antal Tamás fiai		Gergely, István, Péter
Benkő Márton		
Simon Péter hámosos fiai		János, István, Miklós
Miklós János		
László Mihály fiai		Tamás, Gergely
zálogul vagyon Baksa Jánosnál		

Új hámososok

Farkas János		
Farkas Péter fia		Péter
Farkas István		
Német András fiai		István, Miklós, János
Kozma Balázs fiai	János, István ²⁰	

Ugyanebben az évben külön lapokon összeírták azokat a személyeket is, akik hadi szolgálatra képtelenek vagy elhaláloztak.

DÁNFALVA

Elhalt lófők – Primipili decedentes

Péter István
Péter János
István Péter
István Ferenc
Péter István ifjú
Zsók Imre
Kozák István
Ambrus Péter
Kajtár Máthé
Kajtár János
Réthi Mihály
Both István
Bálint Péter
Both Ferenc
Both Péter
Both Ferenc
Both István
Both János
Miklós Lőrinc
Szabó Bálint
János Kovács

Lófők árvái – Orphani [Primipili]

Márton Tamás
Both Péter árvája
Istók gyermek
Gál Márton árvája
Istók gyermek
János Mihály öccse
Balázs gyermek

Hadi szolgálatra alkalmatlan lófő – Inhabile [Primipili]

Bartalis István félszeg
Both János félszeg
Both Tamás
Lukács György öreg ember

János Imre félszeg
Antal János
Máthé János

Bujdosó lófő – Vagi [Primipili]

Bodor András
Horváth Ferenc
Pásztói Mihály

Osztályos lófő – Divisi [Primipili]

Tök András
 fia Balázs gyermek
 Öccse Pál felnőtt
Lázár Mihály
Péter István és György
Tamás György
 fia Pál gyermek
Gergely András
 fia Gergely gyermek

*Elhalt gyalogpuskások –
Pedite [decedentes]*

János Imre
Nagy János
Tamás Péter
Mihály Antal
Gergely Varga
Gergely István
Gergely Lőrinc
Albert Ferenc
Antal György
György Ferenc
Bőjthe János
Imre Tamás
Tamás Bálint

*Hadi szolgálatra alkalmatlan gyalogpuskás –
Inhabilis [Pedites]*

Both János félszeg
István Márton hamisít – similitér

*Bujdosó gyalogpuskás –
Vagus [Pedes]*

Mihály Márton

*Osztályos gyalogpuskás –
Divisi [Pedites]*

Gergely Ferenc fiai

András, János, Mihály gyermekek ²¹

A lakosság számának szempontjából bővebb az előzőnél, azonban ebben sem találjuk meg a feleségeket és leánygyermeket.

A következő kimutatás a hat falu 1643-as adatait tartalmazza a hadszolgálatra alkalmas lakosokról:

Település	Nemes	Lófő		Lófők között lóval szolgáló	Puskás gyalog		Összesen
		Régi	Új		Régi	Új	
Madaras	2	53	5	–	–	–	60
Dánfalva	–	53	2	1	30	12	98
Karcfalva	–	14	2	3	23	–	42
Jenőfalva	–	46	7	3	34	2	92
Szenttamás	–	26	4	41	3	–	74
Szentdomokos	–	12	4	9	24	–	49
Összesen	2	204	24	57	114	14	415

Csíkban 50 1150 137 215 866 95 2562 ²²
(2513 + 49=2562)

Csíkban Gyergyó és Kászon kivételével 1643-ban 2562 hadszolgálatra alkalmas személyt írtak össze. Beleszámítunk még 10 solymárt és 39 szabadost. E számok tükrében a mintegy 10 000 székely katona között arányos helyet foglaltak el a csíki hadszolgálatos katonák.

II. Rákóczi György uralkodása idején sorozatos veszteség érte Csík lakosságát, a dánfalviakét, Felcsík egészét is. A lengyelországi hadjárat, a tatár fogság, a török–tatár betörések 1658-ban, illetve 1661-ben nemcsak a hadakat, hanem a civil lakosságot is megtizedelték.

Arról nincsenek adataink, hogy a harcok során hányan estek el, sem arról, hogy hányan jutottak tatár fogságba, onnan hányan tértek haza, de egy-két eseményt a kortársak csak megörökítettek: az 1661-es török–tatár betöréskor a falvakat ellepő katonák tömegesen fogták el a lakosokat, és hurcolták rabságra, különösen a fiatalokat. Megállapították, hogy Csíkból mintegy 10 000 felnőttet kötöttek rabszíjra, akik közül alig néhányan tértek haza. 47 asszony visszatértéről maradt feljegyzés. ²³

Időközönként mindenik faluba érkezett bevándorló is. A hat falu adatai szerint ilyen személy 1614-ben 67, 1643-ban 49 volt.

Öslakók és bevándorlók
1614

Település	Család	%	Öslakók	%	Bevándorlók	%
Madaras	125	100	100	80	25	20
Dánfalva	106	100	94	88,68	12	11,32
Karcfalva	47	100	44	93,62	3	6,38
Jenőfalva	83	100	71	85,55	12	14,45
Szenttamás	85	100	71	83,53	14	16,47
Szentdomokos	57	100	56	98,97	1	1,75
Összesen	503	100	436	86,67	67	13,32
Csíkban	3478	100	3130	90	348	10

Öslakók és bevándorlók
1643

Település	család	%	öslakók	%	Bevándorlók	%
Madaras	60	100	48	81,54	12	18,46
Dánfalva	98	100	84	85,72	14	14,28
Karcfalva	42	100	39	92,86	3	7,14
Jenőfalva	92	100	84	91,37	8	8,69
Szenttamás	74	100	68	91,90	6	8,10
Szentdomokos	49	100	43	87,76	6	12,24
Összesen	415	100	366	88,19	49	11,80
Csíkban	2562	100	2315	88,13	304	11,87 ²⁴

Jó tájékoztatást nyújt a családok belső életéről az 1643-as összeírás alapján készített családszerkezetet mutató összesítő:

DÁNFAALVA
1643

Család az Összeírásban	Családszerkezet	Család tagok száma	Családok száma	Személy
Gyermektelen család	férj+feleség	2	15	30
Család 1 fiúval	férj+feleség+1 fiú+1 lány	4	17	68
Család 2 fiúval	férj+feleség+2 fiú+2 lány	6	13	78
Család 3 fiúval	férj+feleség+3 fiú+3 lány	8	5	40
Család 4 fiúval	férj+feleség+ 4 fiú+4 lány	10	1	10
Család 1 felnőtt fiúval	férj+feleség+fiú+feleség+fiú+lány	4	2	8
Család 1 felnőtt- 1 kiskorú	férj+feleség+fiú+feleség+fiú+lány	6	7	42

fiúval				
Család 1 felnőtt fiú, 2 kiskorú fiú	férj+feleség+1 fiú+1 feleség+2 fiú+ 2 lány	8	3	24
Család 1 felnőtt-, 3 kiskorú fiúval	férj+feleség+1 fiú+1 feleség+ 3 fiú+3 lány	10	3	30
Család 2 felnőtt fiúval	férj+feleség+2 fiú+2 feleség	6	1	6
Család 2 felnőtt- 1 kiskorú fiúval	férj+feleség+2 fiú+2 feleség+ 1 fiú+ 1 lány	8	3	24
Család 2 felnőtt-, 2 kiskorú fiúval	férj+feleség+2 fiú+2 feleség+ 2 fiú+2 lány	10	1	10
Család 2 felnőtt-, 3 kiskorú fiú	férj+feleség+2 fiú+2 feleség+ 3 fiú+3 lány	12	1	12
Család 3 felnőtt fiúval	férj+feleség+3 fiú+3 feleség	8	1	8
Család 3 felnőtt-, 1 kiskorú fiúval	férj+feleség+3 fiú+3 feleség+ 1 fiú+1 lány	10	1	10
Család 3 felnőtt-, 6 kiskorú fiúval	férj+feleség+3 fiú+3 feleség+ 6 fiú+6 lány	20	1	20
Család 1 unokával	férj+feleség+fiúunoka+leányunoka	4	1	4
Család 2 unokával	férj+feleség+2 fiúunoka+2 lányunoka	6	1	6
2 testvérből álló család	2 férj+2 feleség	4	2	8
2 testvérből és 2 kiskorú fiúból álló család	2 férj+2 feleség+2 fiú+2 lány	8	1	8
2 testvérből és 1 kiskorú fiúból álló család	2 férj+2 feleség+1 fiú+1 leány	6	6	36
2 testvérből, 1 kiskorú fiúból álló család	2 férj+2 feleség+fiútestvér+lánytestvér	6	1	6
3 testvérből, 5 kiskorú fiúból álló család	3 férj+3 feleség+5 fiú+5 lány	16	1	16
Család 4 testvérral	4 férj+4 feleség	8	1	8
Család 4 testvérral, 1 kiskorú fiúval	4 férj+4 feleség+1 fiú+1 lány	10	2	20
Család 4 testvér, 3 kiskorú fiú	4 férj+4 feleség+3 fiú+3 lány	14	1	14
Család 5 felnőtt fiúval	férj+feleség+5 fiú+5 feleség	12	1	12
Család 1 felnőtt-, 1 kiskorú fiúval, 1 unokával	férj+feleség+1 fiú+1 feleség+ 1 fiú+1 lány+1 fiúunoka+1 lányunoka	8	1	8
Család 3 testvér, 1 felnőtt fiú 3 kiskorú fiú	3 férj+3 feleség+1 fiú+1 feleség+3 fiú 3 feleség	14	1	14
Család apóssal 2 kiskorú fiúval	férj+feleség+após+feleség+2 fiú+ 2 lány	8	1	8
Kiscsalád	53	-	228 személy	
Nagy család	45	-	354 személy	
Család	98	-	582 személy	²⁵

Erdély s egyben a székelység életében 1657-ben fordulat következett. Július 31-én Kemény János fővezérrel az élen az egész erdélyi sereg tatár fogságba került, s a

későbbiekben igen kevesen tudtak hazatérni: vagy a váltságdíjat nem tudták kifizetni, vagy betegség, más okok miatt kellett végleg tatár földön maradniuk. II. Rákóczi Györgynek viszont sikerült hazatérnie, 1658. január 16-án a fejedelemséget is visszaszereznie. A csíkiak őt támogatták. Ebben az évben, március 24-én újból összeírták a székelyeket, mégpedig százanként, századonként. A dánfalviak ekkor a karcfalviakkal, jenőfalviakkal, szenttamásiakkal, szentdomokosiakkal együtt, kiegészítve a borzsovaiakkal a Székely István uram százához, századához tartoztak.

· Név szerint a következőket írták össze:

DÁNFALVA

Lófők

György Mihály bíró
Bodor István ifj. szolga
Tőke András
Csáki Ferenc
István Márton
Lukáts Péter
Kajtár István idősb, félszeg
Kajtár Benedek
Márton Mihály
Kelemen Máté
Zsók Gergely
Czakó János
Tamás György
Tamás Ferenc
János István
Gáll István
Gáll György bíró
Gergely Mihály
János Mihály
Ferencz János

Összesen 20 személy ²⁶

Lovas János százához még tartozott egy dánfalvi lófő: Szöts Mihály
A dánfalvi gyalog lófejeket Both István százához osztották be.

Bodor István ifjú
Bodor János
Bíró István
Bot Ferenc
János Mihály
János György
György András

Kovács István
Gáll Péter
Máthé Gergely
Tőke András

Továbbá Sándor János uram századához tartoztak a dánfalvi gyalogpuskások:

György Balázs

Mihály Máté

Miklós János

Kőműves Péter²⁷

Az összesítő kimutatásba a hat faluból 1658-ban a következő számú katonákat sorolhatjuk:

Település	Nemes	Lófő	Gyalog	Összesen
Madaras	1	6	–	7
Dánfalva	–	21	15	36
Karcfalva	–	17	16	33
Jenőfalva	–	43	27	70
Szenttamás	–	32	26	58
Szentdomokos	–	23	21	44
Összesen	1	142	105	248

Al- és Felcsíkon

összesen 32 1240 554 1828²⁸

Ha csak az összesítő számokat hasonlítjuk össze az 1643-as összeírással, akkor a hat faluban 415 katonát, 1658-ban 248-at, Csíkban 1643-ban 2562-öt, 1658-ban 1828-at írtak össze. Figyelembe véve a 15 év szaporulatát, az utolsó év jelentős veszteséget mutat a csíki haderőben.

Az 1661-es tatár-török pusztítás még csak ezután következett. Kemény Jánost 1661. január 1-jén Erdély fejedelmévé választották. Ő a török hódítás ellen harcolt, a Csíkiak mellette álltak. Júniusban ő is összeíratta a székelyeket. Részleges kimutatás maradt ránk, benne csak a lófők szerepelnek. Székely István uram százához ugyanazon falvak lakói tartoztak továbbra is. A dánfalviak közül akkor 21-en szerepeltek a lófők között, most 16-an. A korábban összeírtak kiegészültek János György, Sándor István, Miklós János, Márton János nevével, de az új összeírásban nem található Kajtár Benedek, Márton Mihály, Kelemen Máté, Tamás György, Tamás Ferenc, János István, Gergely Mihály, Tőke András neve.²⁹

A hat falu lófőinek száma az új összeírás szerint:

Madaras	6
Dánfalva	16
Karcfalva	8
Jenőfalva	31
Szenttamás	17
Szentdomokos	17
Összesen	95

A három évvel korábbi 142 lófő neve helyett most 95 szerepelt. Közben gyakran véres harcokra került sor.

1661 júniusában a lovas puskásokat is összeírták. A hat falu összesítője a következő:

Madaras	–
Dánfalva	1
Karcfalva	4
Jenőfalva	8
Szenttamás	12
Szentdomokos	2
Összesen	27

Ekkor külön összeírták a gyalog lófejeket is. Both István uram százához a következő dánfalviak tartoztak:

Bodor István ifjabb
 Bodor János
 Bíró István
 Both Lőrinc
 János Mihály
 János György
 György András
 Kováts István
 Gáll Péter
 Máthé Gergely
 Tőke András

A hat község adatai:

Madaras	–
Dánfalva	11
Karcfalva	1
Janófalva	16
Szenttamás	8
Szentdomokos	–
Összesen	36 ³⁰

A gyalogpuskások összeírása. A dánfalviak a Sándor János százához tartoztak:

György Balázs
 Mihály Máté
 Miklós János
 Kőmíves Péter

A hat falu összesítő kimutatása:

Madaras	–
Dánfalva	4
Karcfalva	7
Jenőfalva	11
Szenttamás	18
Szentdomokos	21
Összesen	61 ³¹

Az újabb csatára 1661 őszén került sor. A török–tatár seregek a Tolvajos-tetőn október 21-én kezdték a támadást, s a következő napokban Csíkból mintegy 10 000 foglyot hurcoltak el, és az égetések, rablások során még számos védtelen embert öltek meg.³²

A csíkiakat a török befolyás alatt álló erdélyi fejedelem, Apafi Mihály 1681–1683 között parancs szerint rendelte az osztrákok elleni harcra. Mivel a korábbi nyilvántartáshoz képest a székelyek kevesebb számban gyűltek össze a táborban, a fejedelem 1684-ben újabb lustrát rendelt el, amely 1685-ben ért véget. Ekkor azt is számba vették, hogy az előző táborozásokon hányan voltak jelen.

A dánfalviak az Erős Pál úr százához tartoztak. Összeírtak 24 személyt. Megállapították, hogy az előző harcokban a faluból 4-en vettek részt: egy esztendőben 2, kettőben 1, háromban szintén 1. A csatában meghalt 1. Felmentést kapott 16 bányász, 1 kőműves, 2 valamilyen okból nem vonult a harctérre, 1 új katona volt.

Az összeírtak száma a hat faluban:

Madaras nem szerepel a kimutatásban

Dánfalva	32
Karcfalva	21
Janőfalva	39
Szenttamás	44
Szentdomokos	46
Összesen	182

Csíkból 6 századba 587 családfőt írtak össze, de csak 387 számított a katonák közé. Közülük is az említett három táborozásban csak 234-en vettek részt, ami az összeírtak 39,86 százaléka. Ezen idő alatt a csíkiak közül 24-en életüket veszítették, a hat községből 6-an. A sebesültek nyilvántartásában Csíkból 3 személy szerepelt. Ezzel szemben a gerygyóiak közül 56-an haltak hősi halált a csatákban.³³

A csíkiak újabb nagy pusztulása 1694-ben történt. A tatárok február 13- és 15-én Felcsíkot teljesen kirabolták, majd felégették, Cserei Mihály közlése szerint mintegy 7000 embert fogságra hurcoltak, nem tudhatni, hányat öltek meg.³⁴

Fennmaradt még egy névsor a csíkiakról, amelyet 1702-ben készítettek.³⁵

DÁNFALVA

Petrus Bodor
Michael Csáki

Prinipili

Franciscus et Michael György
Joannes et Michael Pál
Franciscus Bot
Joannes Kristof
Stephanus Tőke
Petrus Reszeg
Matthias Bodor
Petrus Birtalan
Thomas Szabó
Stephanus Csáki
Franciscus Ambrus
Andreas Sok
Franciscus Horváth
Stephanus Lukács minor
Petrus Lukács
Martinus Ambrus
Michael Kálmán
Stephanus Lukács major
Joán. Lauren. Et Mich. Kajtár
Petrus et Joannes Mihály
Joannes Ferencz
Stephanus Lőrinc
Franciscus Sigmond
Petrus István
Stephanus Ferencz
Blasius János
Franciscus et Andr. Bot
Petrus Thamás
Emericus Gál
Georgius Albert
Mattheus Bot
Stephanus Gál
Georgius Szőcs
Martinus Jakab
Gregorius Kovács

Libertini

Gregorius Szabó
Antonius István
Benedictus Pál

Ferri fossores

Michael Balas
Emericus István
Michael Balbir major
Petrus Kozma
Jpannes Böjti
Stephanus et Paulus Bot
Nicolaus Németh

Két év eltelte után ismét számba vették a székelyeket. 1704. augusztus 27-én a dánfalviakat is összeírták. Közülük a Bíró Sándor uram százában 17-en vettek részt a II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharcosok között.

Az összeírtak neve:

DÁNFALVA

Molnár György
Kristóf János (Hámoros)
Gál Mihály (Hámoros)
Tőke István (Gyalog)
Lakatos Péter
Zsók András (Hámoros)
Pál Benedek
Horváth Ferenc (Hámoros)
Lukáts István (Ifjabb)
Lukáts István (Kisebb)
Kajtár János (Főhadnagy mentségese)
Lukács Péter (Hiányzik)
Kajtár Lőrinc
Kajtár Mihály (Hámoros)
Mihály Péter (Hámoros)
Mihály István
Ferencz János (Bíró)
Csáki Mihály
Zsigmond Ferenc
Lőrincz István
István Péter

György András
 János Ferenc
 János Balázs
 Both Ferenc (Polgár)
 Both András (Hámoros)
 Both Thamás
 Albert Mihály
 Thamás Péter

Az 1702-es összeírásban 53-an, az 1704-ben 29-en szerepelnek, de csak 17-en vettek részt a szabadságharcban. Mindkét összeírásban 16-nak található neve.

Egyelőre nem tudunk semmilyen magyarázatot találni, miért írtak össze 1704-ben, két év különbségben, 24 személlyel kevesebbet.

A szomszéd falvak nyilvántartása:

Madarason 1702-ben 16 (a hámososokat nem írták össze), 1704-ben 12 személy, de csak 9-en vettek részt a szabadságharcban.

Karcfalván 1702-ben 16, 1704-ben 4 nevet írtak le, de senki nem ment a harctérre.

Jenőfalván 1702-ben 50, 1704-ben 7 nevet írtak le, de csak 3-an vettek részt a harcokban.

Szenttamás 1702-ben 52 név szerepelt, 1704-ben 11 nevet írtak össze, 6-an mentek a harctérre.

Szentdomokoson 1702-ben 55, 1704-ben 13 személyt írtak össze, 8-an vettek részt a szabadságharcban.

Összesítésként a szabadságharcban a hat faluból résztvevők száma:

Madaras	9 – Bíró György Bálint
Dánfalva	17 – Bíró Ferencz János
Karcfalva	–
Jenőfalva	3
Szenttamás	6 – Bíró Guzorán Mátyás
Szentdomokos	8 – Bíró Kedves Tamás
Összesen	43

Al- és Felcsíkon a 831 hadkötelesből csak 582-en vettek részt az összeírásban.

A nemesek 15-en külön századhoz tartoztak, közülök 6-an harcoltak.³⁶

A hadjáratoknál súlyosabb veszteséget okozott Csíkban az 1717–1719-es szárazság, majd az azt követő éhség és pestis járvány. A kozmási Lukács Mihály Csík, Gyergyó, Kászon székek esperese jegyzőkönyvbe írta a pestisben elhunytak számát és az életben maradtakét.

Felcsíkon a 7. településnek „Nagy Boldog Asszony” egyházközséget írta le.

Település	Meghalt	Életben maradt
Nagyboldogasszony	680	846
Szenttamás	270	337
Szentdomokos	302	317
Összesen	1252	1500 ³⁷

A csíki járvány áldozatainak számát 1797-ben kanonok és felcsíki esperes Németh [Némethi] József Nagyboldogasszonyról [Karcfalva] „hiteles kútőből” közölte Aranka Györggyel, az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság titkárával.

Ezek a számok valamelyest eltérnek az előzőtől:

N. Boldog Asszony	774
Szenttamás	270
Szentdomokos	302
Összesen	1346 ³⁸

Mindkét adat Nagyboldogasszonyfalva egyházközség lakóit egy csoportban közölte, Benkő Károly felsorolta Jenőfalvát, Karcfalvát, Dánfalvát Oltfalvával, de nem említi Madarast, holott ekkor még Nagyboldogasszony egyházközséghez tartozott.

Megközelítő eligazítást jelent, ha a két évvel későbbi úgynevezett Karolina összeírás adatait figyeljük, mert ebben külön felsorolják a Nagyboldogasszonyfalvához tartozó települések lakóinak számát. A kozmási összeírást kell alapnak tekintenünk, mert abban az életben maradtak számát is közölték. Mivel Jenőfalva, Dánfalva, Madaras családjainak száma egy-két eltéréssel nagyjából ugyanaz, Karcfalváé pedig fele például a madarasinak, azért az életben maradtak száma a hat faluban így alakulhatott:

Madaras	240
Dánfalva	240
Karcfalva	125
Jenőfalva	240
Szenttamás	338
Szentdomokos	317
Összesen	1500

A kozmási összesítés szerint

Alcsíkon	3 887-en haltak meg	5 029-en maradtak életben
Felcsíkon	3 472-en haltak meg	4 663-an maradtak életben
Gyergyóban	2 409-en haltak meg	3 987-en maradtak életben
Kászonban	980-an haltak meg	1 227-en maradtak életben
Csíkban összesen	10 748-an haltak meg	14 908-an maradtak életben ³⁹

A karcfalvi összeírás szerint a halottak száma 11 509, a valóságban

Gyergyóban	2 811
Felcsíkon	4 179
Alcsíkon	3 941
Kászonban	980
Összesen	11 911

Az életben maradtak száma 13 774.⁴⁰

Csik egész területének lakossága ekkor 25 685 lehetett – alig van eltérés a két végösszeg között.

1721-ben készített úgynevezett Karolina-összeírásból bővebben is tájékozódhattunk a Székelyföld családjainak számáról. A hat falu családjai:

A falu neve	A családfők száma
Madaras	70
Dánfalva	69
Karcfalva	35
Jenőfalva	66
Szenttamás	74
Szentdomokos	79
Összesen	393 ⁴¹

Ha a családok számát csupán 4-el szorozzuk, akkor is megközelíthetjük a két évvel korábban életben maradtak számát, így 1572 személlyel számolhatunk.

Egy másik számbavétel szerint eltérések vannak a családok számában:

A falu neve	Családok száma
Madaras	65
Dánfalva	64
Karcfalva	32
Jenőfalva	58
Szenttamás	67
Szentdomokos	74
Összesen	360

Az 1750-es nagy összeíráskor ismét név szerint is rögzítették a lakosságot:

DÁNFAALVA

Egytelkes nemes

Petrus Csáki
Franciscus Csáki

Laurentius Csáki
Franciscus Csáki
Ioannes Csáki
Stephanus Csáki
Summa 6

Szabad székely

Petrus Fülöp
Thomas Ambrus
Stephanus Ambrus
Matthias Ambrus
Stephanus Réty
Emericus Both
Georgius Ferencz
Georgius László
Georgius Szóts
Matthaus Both
Georgius Albert
Petrus Antal
Benedictus Both
Andreas Both
Stephanus Both
Stephanus Bálint
Michael Bőjte
Michael Lukács
Gabriel Ferencz
Thamas Lukács
Georgius Gáll
Martinus Abrahám
Mathias Szabó
Emericus Sok
Iacobus Szabó
Adalbertus Részeg
Paulus Ferentz
Ioannes Sok
Ioannes Varga
Blasius Lukács
Petrus János
Andreas Imre
Elias Kristóf
Ioannes Balás
Ioannes Simon
Matthias Kristóf
Petrus Gergely

Benedicus Kajtár
Stephanus Kajtár
Ioannes Kajtár
Laurentius Jakab
Franciscus Horváth
Matthias Horváth
Stephanus Horváth
Adalbertus Jakab
Mathias Kajtár
Petrus Bőjte
Georgius Kajtár
Mathias Páll
Josephus Antal
Stephanus Ambrus
Martinus Ambrus
Petrus Szabó
Thamas Both
Benedictus Páll
Andreas Both
Michael Páll
Thamas Both
Stephanus Both
Georgius Gergely
Petrus Both
Mathias Antal I.
Martinus Gáll
Benedictus Kajtár
Stephanus Fülöp
Martinus Kozma
Laurentius Zsigmond
Michael Albert
Matthias Albert
Stephanus György
Georgius Sok
Ioannes Szabó
Banthalomesus Szabó
Stephanus Mihály
Michael Tankó
Michael Gáll
Martinus Bartalis
Petrus Sok
Alexander Gábor
Emericus Gáll
Andreas Gáll
Georgius Gáll

Georgius Nagy
Ioannes Albert
Petrus Albert
Franciscus Albert
Franciscus Csok
Ioannes Dobos
Nicolaus Balint
Andreas Biró
Ioannes Both
Suma 88
(a valóságban 91 név szerepel)

Ezek eltartottjai

Ioannis László

Szabad székelyek

Carolus Wittman
Michael Péter

Jobbágyok

Joannes Kálmány
Georgius Kitsin
Stephanus Boros
Georgius Fazakas
Adalbertus Kovács
Ioannis Lovász
Nicolaus Boér
Stephanus Boér
Georgius Boér
Ioannes Boér

Suma 10

Telektartozékkal rendelkező zsellérek

Bukur Oláh
Stephanus Oláh

Telektartozék nélküli zsellérek

Milovár
Andras Péter

Vándorok

Andreás György
Clemens Bindere
Ioannes Sebestyén
Martinus László⁴²

A családok számának alakulása

Év	Madaras	Dánfalva	Karcfalva	Jenőfalva	Szenttamás	Szentdomokos
1602*	54	56	27	38	32	37
1614	125	106	47	83	85	57
1643	60	98	42	92	74	49
1658	7	36	33	70	58	44
1703	94	86	36	77	94	88
1721**	70	69	35	66	74	79
1750	123	119	62	103	118	167

* Az adatokat Garda Dezső 1999. 404. old. közölte. Dánfalva a 317. oldalon 37 családdal szerepel.

** Az 1721-es összeírás adatai eltérnek a Benkő József 1999. 223-as közlésétől, az utóbbit írtuk.

A családfők számának alakulása Al- és Felcsikon összesítve:

1602	1 550
1614	3 478
1643	2 562
1658	1 826
1703	2 628
1721	2 324
1750	3 624 ⁴²

Az 1602- és 1614-ik évi összeírás közötti különbség igen nagynek tűnik: vagy az előző igen alacsony, vagy az utóbbi túlméretezett, hisz 12 év alatt nem duplázódhatott meg a Székelyföld lakossága. 1658-ban s az azt követő években a török-tatár, majd német támadások, az ismétlődő pestis járványok nagyon megtizedelték a lakosságot, csak 100 év után sikerült kihevernie Csíknak a veszteséget, akkorra duplázódott meg lakossága, egy-egy falué háromszorosára vagy még többszörösére emelkedett.

1764-ben, a határőrség megalakulásakor a férfiakat írták össze, szám szerinti kimutatást közöltek:

Gyalogok

Helység	Harcképesek		Ösz- szesen	Harcképtelenek			Öregek, betegek	
	Felfegy- verzett	Számon felül		1-5 évig	6-10 évig	11-16 évig	Ösz- szesen	
Madaras	48	20	68	38	23	11	72	16
Dánfalva	64	25	89	78	40	23	141	23
Karcfalva	38	9	47	31	20	9	60	19
Jenőfalva	48	19	67	44	27	26	97	13
Szenttamás	63	23	86	50	28	17	95	19
Szentdomokos	101	42	143	88	44	39	171	61

Huszárok

Helység	Harcképesek		Harcképtelenek			Öregek, betegek		
	Felfegy- verzett	Számon felül	Ösz szesen	1-5 évig	6-10 évig	11-16 évig	Ösz- szesen	
Madaras	15	5	20	6	9	1	16	6
Dánfalva	33	14	47	17	11	8	36	14
Karcfalva	2	–	2	2	1	1	4	–
Jenőfalva	33	13	46	21	9	9	39	7
Szenttamás	12	5	17	12	3	6	21	2
Szentdomokos	a kimutatásban nem szerepel.							

A hat falu férfi lakossága 1764-ben

Madaras	88 + 88 + 22 = 198
Dánfalva	136 + 177 + 37 = 350
Karcfalva	49 + 64 + 19 = 132
Jenőfalva	113 + 136 + 20 = 269
Szenttamás	103 + 134 + 21 = 258
Szentdomokos	143 + 171 + 61 = 375
Összesen	1582 ⁴³

Ha feltételezzük, hogy kevés különbséggel ugyanannyi férfi, mint nő van a faluban, akkor Dánfalván 700-an, a felcsíki hat faluban 3164-an lakhattak.

További népszámlálási adatok:

CSÍKDÁNFAI

Év	Összesen	Magyar	Román	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Szlovák	Ukrán
1850n	1907	174+1636	76	–	21	–	21	–	–
1880	2266	2255	–	–	11	–	–	–	–
1890a	2253	2239	–	–	14	–	–	–	–
1900	2437	2437	–	–	–	–	–	–	–
1910	2700	2685	–	5	10	–	–	–	–
1920n	2411	2185	226	–	–	–	–	–	–
1930n	2716	2695	14	–	6	–	–	–	–
1941	2867	2864	1	–	2	–	2	–	–
1956	2694	2670	–	–	–	–	–	–	–
1966n	2644	2570	44	–	30	–	6	–	24
1977n	2615	2604	11	–	–	–	–	–	–
1992n	2403	2387	11	–	5	–	5	–	–

- * n – nemzetiség
- * a – anyanyelv
- * az 1850. év végösszege nem talál

CSÍKMADARAS

Év	Összesen	Magyar	Román	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Szlovák	Ukrán
1850n	1532	409+1057	60	–	6	–	6	–	–
1890n	1794	1779	–	1	14	–	–	–	–
1941n	2352	2349	1	–	2	2	–	–	–
1992a	2297	2285	12	–	–	–	–	–	–

KARCFALVA

Év	Összesen	Magyar	Román	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Szlovák	Ukrán
1850n	732	169+554	8	–	1	–	–	–	–
1890a	905	902	–	1	2	–	–	–	–
1941a	1383	1379	3	1	–	–	–	–	–
1992	1084	1071	13	–	–	–	–	–	–

CSÍKJENŐFALVA

Év	Összesen	Magyar	Román	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Szlovák	Ukrán
1850n	1452	112+1279	47	2	–	–	12	–	–
1890a	1790	1757	32	1	–	–	–	–	–
1941a	2282	2280	1	–	1	–	–	–	–
1992a	1929	1898	3	–	–	–	28	–	–

CSÍKSZENTTAMÁS

Év	Összesen	Magyar	Román	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Szlovák	Ukrán
1850n	1632	185+1152	240	–	49	–	49	–	–
1890a	2381	2376	3	–	2	–	–	–	–
1941a	3492	3419	64	2	1	–	–	6	–
1992n	2773	2768	5	–	–	–	–	–	–

CSÍKSZENTDOMOKOS

Év	Összesen	Magyar	Román	Német	Egyéb	Zsidó	Cigány	Szlovák	Ukrán
1850n	2070	101+1842	98	3	26	–	20	–	–
1890a	3521	3508	1	–	4	8	[104]	–	–
1941a	6706	6655	1	–	43	–	37	–	–
1992a	6676	6656	19	1	–	–	–	–	– ⁴⁴

A következőkben megpróbáljuk egységesen bemutatni a felcsíki hat falu népességének alakulását 1850-ig körülbelüli számítások alapján:

Év	Madaras	Dánfalva	Karcsfalva	Jenőfalva	Szenttamás	Szentdomokos
1567						
1569	200	350	150	280	240	240
1602	290	350	160	400	220	260
1614	530	625	235	415	425	285
1643	302	582	215	450	370	245
1719	240	240	125	240	338	317
1721	280	276	140	264	296	316
1764	396	700	264	538	516	750
1850	1 532	1 907	732	1 452	1 632	2 070
1869	1 926	2 222	933	1 646	2 143	3 883
1880	1 935	2 266	943	1 974	2 403	3 318
1890	1 794	2 253	905	1 794	2 381	3 521
1900	2 056	2 437	1 092	2 142	2 500	4 430
1910	2 255	2 700	1 245	2 237	2 791	5 391
1920	1 931	2 411	993	2 072	2 317	5 028
1930	2 263	2 716	1 307	2 247	3 072	5 751
1941	2 352	2 867	1 383	2 281	3 492	6 706
1956	2 294	2 694	1 224	2 232	2 910	5 593
1966	2 325	2 644	1 197	2 106	2 759	6 050
1977	2 442	2 615	1 178	2 177	2 929	6 662
1992	2 297	2 403	1 084	1 929	2 773	6 676
2002	2 299	2 407	1 038	1 804	2 644	6 678 ⁴⁵

Megfigyelhető, hogy Csíkdánfalva lakossága 1977 és 1992 között 212 fővel csökkent⁴⁶

1. Bodor György 2003. 69–70.
2. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 13., 302.
3. Documente privind Istoria României 1954. 163., 170., 199.
4. Léstyán Ferenc 2000. I. 241.
5. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 302.
6. Kristó Gyula 1996. 114–115.
7. Garda Dezső 1999. 8.
8. SZOT II. 221:CCCLXIII. sz. és SZOTÚS [új sorozat] VII. 62.
9. Garda Dezső 1999. 43.
10. SZOT II. 269: CCCLXXXVIII. sz. és SZOTÚS VII. 67.
11. SZOTÚS IV. 43–44.
12. Pál-Antal Sándor 2003. 173–174.
13. SZOTÚS IV. 78. A nevek előtt az L lófőt, a Z szabadost jelent
14. Uo. 77–78.
15. Uo. 46.
16. Uo. 89.
17. Uo. IV. 530–531. Eredeti írásmódja megtalálható az SZOTÚS IV. 530–531. Abban a sorrendben közöltük, ahogy leírták.
18. Uo. 530–536.

19. Az adatokat Trócsányi Zsolt közölte a Makkai László, Szász Zoltán szerkesztette Erdély története II. kötetében. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1986.737.
20. Eredeti írásmódját lásd a SZOTÚS VI. 223–226.
21. Eredeti írását lásd SZOTÚS VI. 276–277.
22. Az összesítő táblázatot Garda Dezső készítette 1999. 54.
23. Benedek Fidel P. 1945. 80–82.
24. Garda Dezső 1999. 61–63.
25. Uo. 93.
26. Geneológiai Füzetek IX. évf. 1911. 1. sz. 17–18.
27. Uo. 48. és 50.
28. Garda Dezső 1999. 67.
29. SZOTÚS VII. 168.
30. Uo. 185–186.
31. Uo. 186.
32. Benedek Fidel P. 1945. 80.
33. Garda Dezső 1999. 68–79.
34. Szádeczky Kardoss Lajos 1927. 302
35. Endes Miklós dr. 1994(1938). 520–540.
36. Garda Dezső 1999. 123–124., 126.
37. SZOT VII. 233; Benkő Károly I. 1853. 85–87. ; Garda Dezső 1999. 132.
38. Nagy Ajtai Kovács István 1837. 188.
39. Benkő Károly I. 1853. 85.
40. Nagy Ajtai Kovács István 1837. 188.
41. Benkő József II. 223.
42. Garda Dezső 1999. 175–178.
43. Albert Ernő 2004. 291.
44. Varga E. Árpád I. 1998. 178–179., 182., 227
45. Uo.; Orbán Balázs II. 1869. 6.;
Venczel József 1980. 106.; Török Árpád 2002. 14.
46. Sepsiszéki Nagy Balázs 2000. 176.

AMBRUS-MÁTYÁS ERZSÉBET MÁRIA

ADATOK A CSÍKDÁNFALVI OKTATÁS TÖRTÉNETÉHEZ

I. Az oktatás kezdetei Csíkdánfalván

Egy település mindennapi életében az iskola, az oktatás meghatározó szerepet játszik. A közel 400 éves dánfalvi oktatás állandó gondjai és útkeresése ellenére is csiszolta a település szellemi életét, sokaknak útravalót, megélhetést, diplomát biztosított.

Az oktatás kezdeteire vonatkozó adataink szórványosak, amelyek alapján a XIX. század. közepéig nem alkothatunk egységes képet a településünkön folyó oktatási tevékenységről.

Az 1614-es lustra (katonai összeírás) már említést tesz egy Mátyás deák nevű iskolamesterről, ami arra enged következtetni, hogy a megnevezett időpont előtt már létezett iskolai oktatás településünkön.¹

Dánfalván az intézményesített és rendszeres oktatás a Habsburg uralom idejére vezethető vissza. Mária Terézia 1777. évi rendelete – Ratio Educationis – a közoktatás korszerűsítését írta elő. Ugyanez a rendelet kötelezővé tette az anyanyelvi oktatást, valamint az írás-olvasás, egyházi tanok elsajátítását. A határőrezredekben szolgáló katonáknak meg kellett felelniük a Ratio Educationis előírásainak, el kellett sajátítaniuk az írás-olvasás tudományát.²

Ma is őrizzük iskolánkban azt a csengőt, amelyen az 1777-es évszám olvasható, s amelyet a hagyomány szerint a tízesekben használtak, később iskolacsengő lett.

II. A népiskolai oktatás

Az 1786-ban kidolgozott népiskolai utasítás világossá tette, hogy az állampolgárok műveltsége államérdék, ezért az állam gondoskodik működésükről is. A népiskolák feladata a mindennapi gyakorlatban szükséges minimális ismeretanyag elsajátítása és terjesztése volt. Ennek ellenére a népiskolák ügyét az állam nem tette kizárólagossá. Ilyen típusú iskolák működhetek egyházi keretek között is, azzal a feltétellel, ha az állam által jóváhagyott tantervet betartják, és az oktatási irány tiszteletben tartására elfogadják az állami ellenőrzést. Valószínű, hogy ez áll fenn a dánfalvi oktatás esetében is.

A XVIII. századi császári rendeletek a falvak vezetői számára kötelezővé tették az írástudást.³ Ezekkel a rendeletekkel párhuzamosan bővül a tananyag is, az olvasás, írás, ének és vallás oktatása mellé felsorakozik a matematika valamint a történelem rendszeres tanítása is.

Az 1793. október 31-én keltezett császári rendelet, amelyet minden templomban felolvastak, kötelezővé tette az iskolalátogatást a 6–13 éves gyerekek számára.⁴

Településünkön az iskolás tanulók számára vonatkozó első adatok az 1854-es keltezésű tankötelesek névsora, amelyen 68 gyerek neve szerepel, apjuk nevével együtt, de életkori vagy születési adatok nélkül.⁴

Imre József néhai dánfalvi tanító jegyzeteiből tudjuk, hogy a XIX. sz. elején a gyerekek a falu 2 különböző pontján tanultak. Egy csoport a mai Város nevű falurészben egy tanítóval, a másik csoport a Hadnagyok útján lévő Hadnagyok házában egy másik tanítóval.

Az Eötvös József által kezdeményezett iskolareform, valamint az 1868. évi XXXVIII. (38) törvénycikk, amely szabályozta az oktatás rendjét, szervezetét, tanulmányi anyagát és kiépítette a népiskolai oktatás igazgatásának és állami felügyeletének módozatait, jótékony hatást gyakorolt a dánfalvi oktatásra is. Előtérbe került az iskolalátogatás, a beiskolázás kötelező volta, a tanfelügyelet, a pedagógusok szakmai felkészültsége, a tankönyvek, a segédanyagok és a szakmai kiadványok terjesztése.

Az eötvösi törvények szellemében alakult meg az iskolaszék, amelyről az 1869-es iskolaszéki jegyzőkönyv számol be. Az iskolaszék tagjai voltak:

Ábrahám János, Zsók János, Szócs Ferenc, Bőjte Antal, Abos László. Az iskolaszék elnöke hivatalból a mindenkori karcfalvi plébános volt. Az 1872-es iskolaszéki jegyzőkönyvből ismerjük Veress Antal, Szócs János, Bodor Márton tanítók nevét is. Az iskolaszék ettől az időponttól csak okleveles tanítókat alkalmazott.⁵

A XIX. századi iskolaszéki jegyzőkönyveket a dánfalvi katolikus plébánia levéltárában őrzik. Ezek a jegyzőkönyvek részletesen beszámolnak az iskolaszék tevékenységéről, az oktatás anyagi alapjáról való gondoskodásról, az oktatás tartalmáról, az oktató személyzetről stb.

Dánfalván egyházi oktatás létezett. Annak ellenére, hogy Csíkdánfalva a karcfalvi Nagyboldogasszony egyházközséghez tartozott a XX. század elejéig, az oktatásról a település önállóan gondoskodott. Az iskolaszék anyagi alapját a 89 ha „Nagysorok”-nak nevezett erdő és 9 ha legelő képezte, amelynek évi jövedelméből fedezték az iskola kiadásait, a tanítók fizetését, tankönyvek, tanfelszerelések vásárlását.⁶

A tanítóknak szántó földet, kaszálót adtak használatra, biztosították az évi tűzifa szükségletüket, és adtak évi 300–400 Ft-ot is. A szomszédos települések tanítói nagyobb fizetést kaptak, de a dánfalvi iskolaszék anyagi alapjából nem futotta többre, a falu lakói szegények voltak, nem volt lehetőségük adományokkal támogatni a tanítót, ezért több ízben is állami segítyhez folyamodtak.

Az iskolaszék 1872–1873-as jegyzőkönyveiből kitűnik, hogy ettől az időponttól csak okleveles, szakképzett tanítókat alkalmaztak. 1895-ben nagyon rövid időre meghívtak a faluba egy óvónőt is, de azzal a feltétellel, hogy a legrövidebb időn belül tanítói oklevelet szerez, ellenkező esetben felmentik állásából.⁷

Az oktatási rendszer hiányosságait világosan tükrözi a Csík–Háromszék és Udvarhelyszék iskoláiban tett tanfelügyelői körlátogatás, melyet Antalffy Károly tanfelügyelő végzett, s amelyről a tanfelügyelőség 275/1870- számú közleményében számolt be, és juttatott el minden iskolának. A körlevél az egész körzetre érvényes hiányosságokat tárt fel: „az iskolai épületek s azok belső elrendezése nem felel meg a törvény előírásainak, az egyház büntetés végett nem szolgáltatja ki az iskolai mulasztások jegyzékét a polgári hatóságoknak; egy iskolában egy tanító 80 növendékkel is foglalkozik, ami törvényellenes és kárhuztatja a tanítás óhajtott sikerét.” Hiányosnak tartja a tankönyvvel való ellátottságot, a tanfelszereléseket, nincs tornaterem és faiskola.⁸

A fenti értékelés kényszeríti az iskolaszéket, hogy igényesebb és határozottabb intézkedéseket tegyen. Jobban odafigyeljen a hiányzásokra, találjon megoldást a tanterem biztosítására, a jobb oktatási feltételek megteremtésére.

1875–1876-os tanévtől bevezetik a VI. osztályos oktatást. Az iskolaszéki jegyzőkönyvekből megtudjuk, hogy a tanulókat életkoruk szerint két csoportra osztották: 6–12 évesekre, akik a köznapi iskolákba jártak, és a 12–15 évesekre, akik a vasárnapi iskolákban tanultak.

A XIX. század második felében a köznapi iskolába átlagosan 200 tanuló járt, és a felmentettek száma is meghaladta a 100-at. A felmentések oka egyrészt a szülők nehéz anyagi helyzete, másrészt a tantermek és tanítók hiánya.

A tanulók számának növekedése miatt Paláncz Sándor tanító 1891. okt. 23-án kérvényt nyújtott be az iskolaszékhez, amelyben bejelenti, hogy nem tud egyszerre több mint 100 tanulóval foglalkozni, s különben is a korabeli iskolatörvény 80 tanuló engedélyez egy tanítónak. Az iskolaszék viszont türelemre és megértésre inti a tanítót, rámutatva, hogy a településnek nincs megfelelő anyagi alapja még egy tanító alkalmazására, s a szükséges osztálytermet sem tudja biztosítani.⁹

1894-ben a többszöri tanfelügyelői felhívás után az iskolaszék kénytelen egy harmadik tanerőt alkalmazni. Az iskolaszék a „Közművelődés”-ben meghirdette az állást, külön kiemelve, hogy előnyben részesíti a „székely származású” nőket. Érdekes módon ettől az időponttól az iskolaszék tagjai bővülnek nővel, akiket azzal bíznak meg, hogy fejlesszék a lányok szépérzékét, varrni, főzni, szóni tanítsák őket.¹⁰

Ugyancsak 1894-ben az iskolaszék telket vásárolt a település akkori középpontjában (ma Középszeg...), amelyre fából 3 épületet építettek. Régi képek és Vári Sándor egykori iskolaigazgató vázlatai alapján rekonstruálható a 3 épület, amelyekből egy a tanítók lakása volt, egy épületben helyezték el az iskolát és egyet melléképületnek szántak.

Az oktatás tartalmára vonatkozó adatokat a korabeli tanfelügyelői jegyzőkönyvek szolgáltatják, amelyek szerint tanítottak írást-olvasást, matematikát, földrajzot, történelmet, az emberrel és természettel kapcsolatos ismereteket, éneket és szépírást. A tanulók tanulmányi előmenetelét az 1–5-ig terjedő osztályozással mérték.

A tanulók csütörtökön és vasárnap nem jártak iskolába, a hét többi napján délelőtt és délután is oktatás volt, ebédszünetben a gyerekek egy tanító felügyelete mellett megették az otthonról hozott ételt. Sok esetben krumplit sütöttek vagy főztek ott az iskolában, s azt fogyasztották el.

Minden tanítási napon csengőszóval hívták a gyerekeket iskolába. Reggel 7 óra 30 perckor, 7 óra 45 perckor és 8 órakor egyszerre csengettek a falu különböző részein: Oltfalván, Felszegben és Középszegben. A csengők felállítása az iskolaszék anyagi alapjából történt, a csengetés az iskolaszolga feladata volt.¹¹

A tanulók iskolalátogatása és a sok hiányzás az iskolaszéki jegyzőkönyvnek állandó témája volt. Ősszel és tavasszal a mezőgazdasági munkák miatt, télen pedig a nagy hideg beálltával a tanulók közül sokan maradtak távol az iskolától. Tavasszal, általában május második vasárnapján ünnepélyesen megszervezték az év végi vizsgáztatást, amelyen megjelentek a tanulók szülei, esetleg rokonai, valamint az iskolaszék tagjai. A vizsgán, az év folyamán tanult anyagból kérdezett a tanító, amelyre a tanulók feleltek. Az év végi vizsga zárta a tanévet.

A 275/1870-es körlevél egyik követelménye volt a falusi faiskolák megalapítása is. Paláncz Sándor tanító 1895-ben Kolozsmonostoron gyümölcsfatermesztő szaktanfolyamon vett részt. A faiskola a település gyümölcsfaigényét is kielégítette, de egyben nevelte is a település lakóit a gyümölcsstermesztésre, másrészt a csemetékből bevételezett pénz hozzájárult az iskola anyagi alapjainak bővítéséhez. Paláncz Sándor – Imre József emlékezete szerint – tudományterjesztő előadásokat is tartott a gyümölcsstermesztésről, és gyakorlati segítséget is nyújtott ilyen téren a falu lakóinak.

Paláncz Sándor tudományterjesztő és népnevelő tevékenysége nem egyedi jelenség, a korabeli néptanítók igazi népnevelők voltak. Hasonlóan jártak el a szomszédos települések néptanítói is.

A XIX. századi oktató-nevelői munka minőségére vonatkozó adatokat az évi tanfelügyelői jegyzőkönyvek szolgáltatják, amelyekből kitűnik, hogy a tanulók kielégítő ismeretekkel rendelkeznek, tudnak írni-olvasni, ismerik a matematika, valamint a történelem és földrajz alapjait. Viszont az iskolalátogatás továbbra sem megoldható, különösen ősszel és tavasszal, a mezei munkák idején.

III. Az oktatás fejlődése Csíkdánfalván a XX. század elején

A XX. század elején gyökeres változások történtek az elemi oktatásban. Gróf Apponyi Albert kultuszminisztersége alatt megjelentek a „Lex Apponyi” néven ismert törvények, amelyek eredményeként kötelezővé tették az ingyenes népoktatást, valamint szabályozták a népiskolai tanítók illetményét, a nem állami népiskolák jogviszonyait, és ezzel együtt mozgalmat indítottak az általános iskolák államosításáért.

Az Apponyi-féle iskolatörvény szellemében a tanítók kinevezése meghirdetett pályázat útján történt. Az új pedagógus alkalmazásakor jegyzőkönyvbe foglalták annak évi járandóságait és kötelességeit. Ebben az időben a tanítónak alapfizetés járt, azt kiegészítették még állami segélyből, lakbérilletményt fizettek, vagy lakást biztosítottak, kertet jelöltek ki, vagy kertilletményt fizettek.

Ezért a tanító kötelessége volt a tanulókat a tantervek alapján tanítani, gyakorlati ismeretekre oktatni, templomba kísérni stb.

A XX. század elején Dánfalván a tanulók száma megduplázódott, mintegy 400-an kezdtek iskolába járni.

1902-ben kezdte meg működését Dánfalván az első okleveles tanítónő, Balló Veronika – később Pálosiné, majd Imre Józsefné.¹²

Az 1905. augusztus 13-án összeült iskolaszék¹³, amelyen jelen volt Murányi Kálmán tanfelügyelő is, megvitatta az iskolaszék anyagi helyzetét. Napirendre került újabb tanítók alkalmazásának szükségessége, valamint egy új iskolaépület építésének fontossága. Tekintettel a település szegénységére és a lakosság gyenge anyagi helyzetére felmerült az iskola államosításának a gondolata, annál is inkább, mert a település lakói nem tudták biztosítani a tanítók fizetését. Megyeszerte államosítani kezdték az iskolákat. Dr. Balló István magyar királyi megyei tanfelügyelő azért szorgalmazta az iskolák államosítását, mert világosan látta, az új körülmények között magasabb színvonalú oktatást lehet biztosítani az ifjúságnak. Dánfalván az államosítás nem is ütközött különösebb nehézségbe. Balló Veronika, mint dr. Balló István közeli rokona készségesen támogatta az elképzelést, mint ahogy arról néhai Ambrus Árpádné tanítónő is mesélt, lévén Balló Veronika az ő édesanyja.

Az iskola államosítása után új tantervek, tankönyvek alapján kezdtek tanítani, olyan elméleti és gyakorlati oktatást szerettek volna megvalósítani, amely megfelel a kor elvárásainak. Az írás-olvasás tanítása mellett fokozottabban figyeltek az értelemgyakorlatokra, a számolásra, természet- és környezetrajzra, honpolgári és egészségügyi ismeretekre, vallástanításra, testnevelésre. Nagyobb hangsúlyt kap a gyakorlati oktatás.

Tavasszal az iskola kertjében mezőgazdasági gyakorlatokat végeztek, télen a leányok kötöttek, horgoltak, a fiúk kosárkötést, faragást, szerszámok készítését tanulták.

A tanítók kötelességéhez tartozott elkísérni és felügyelni a tanulókat a különböző közös rendezvényekre.

Ebben az időben Dánfalván 5 tanító volt: Gál Márton igazgató, Balló Veronika, Imets Tamás, Pálosi János és Zsigmond Márton.

Néhai Imre József dánfalvi tanító hagyatékában fennmaradt „Néptanítók zsebnaptára”, amelyben alaposan, az érvényes törvényekre való hivatkozással leírták az oktatásra vonatkozó gyakorlati tudnivalókat, például: a tanítókra vonatkozó erkölcsi szabályokat, a tanítók javadalmazását, felsorolták az iskolában használt tankönyveket, iskolai vizsgálatok időpontját és lefolyását, a tanulók szorgalmi idejét, a szüneteket, az iskolai mulasztásokat, a tankötelesek erkölcsi nevelésének módját, a tanterem milyenségére és minőségére vonatkozó szabályozást, a tanító szabadsága idejét, a tanítóóság közintézményeit, népiskolai hálózatot stb.

A tanítók munkáját minősítették, amelyet az iskolalátogatással megbízott személy végzett, a látogatáskor észlelt tapasztalatai alapján. A minősítés a működésre vonatkozóan lehetett „kiváló”, „kielégítő” vagy „nem kielégítő”, a tanító magatartására vonatkozóan pedig „példás”, „megfelelő” vagy „nem megfelelő”. A kiváló minősítést kapó pedagógus soron kívül is előléptethető a legközelebbi magasabb fizetési fokozatba. A néptanító fizetésének legkevesebb 1000 koronának kellett lennie, egy segédtanítóé legkevesebb 800 korona volt. A községi és felekezeti tanítók a törvényben megállapított fizetés mellett természetben még lakást is kaphattak, vagy ennek hiányában lakáspénzt igényelhetek. A tanítói lakásnak minimum 40 négyzetméternek kellett lennie.

Említésre méltó, hogy az iskolaépületre és a tanteremre vonatkozó követelmények napjainkban is aktuálisak lehetnének, meg kellett felelniük a közegészségügyi hatóság követelményeinek, a tanteremben egy gyermekre legalább 0,8 m² helyet kellett biztosítani, és az ablakok felülete a tanterem alapterületének 1/6 részét kellett elérnie, téli melegítésre az előírásnak megfelelő fűtőképességű kályhákat kellett biztosítani.

A törvényesen is szabályozott és egységes mederbe terelt viszonylag békés és nyugodt oktatási tevékenységet megszakította az első világháború. A település két fiatal tanítója, Pálosi János és Zsigmond Márton bevonult katonának, és a nagyszámú tanuló 3 tanító gondjaira maradt, akik nehezen tudtak megbirkózni a csaknem 400 gyerek felügyeletével és oktatásával. A helyzet még kritikussá vált Gál Márton igazgató megbetegedésével és halálával. Ekkor az igazgatói teendőket Imets Tamás vette át, aki Balló Veronika tanítónővel együtt folytatta tovább a tanítást.

A háborúban meghalt Pálosi János. Közben pályázatot hirdettek a „Néptanítók Lapja” -ban és a „Csíki Lapok” -ban a megüresedett helyek elfoglalására. Így került 1919-ben Dánfalvára tanítónak a somlyói származású Imre József, aki a csikdánfalvi oktatás meghatározó egyénisége lett több mint négy évtizeden át.

Az első világháború után nemcsak a tanítóhiány okoz gondot, hanem az anyagi alapok hiánya is. Nincs pénz sem az épületek javítására, sem a tanítók fizetésére. A tanulók sem jártak rendszeresen iskolába ruha és lábbeli hiánya miatt. Jellemzően háborús állapotok alakultak ki az oktatás területén is.

Trianon után – akárcsak egész Erdélyben a magyarlakta területeken – gyökeresen megváltozik az oktatás helyzete Dánfalván is.

Kezdetét veszi az anyanyelvű oktatás felszámolása.

A dánfalviak 1919 elején még tesznek egy reménytelen kísérletet a felekezeti oktatás életre hívására, de anyagi alapok hiányában le kellett mondaniuk róla. Az 1919-es jegyzőkönyvek a tanítók állandó panaszát tükrözik a fizetés elmaradása és az iskolai épületek elhanyagolt állapota miatt.

A falu lakói nem tudtak áldozni az iskola fenntartására, s így az oktatás állami fennhatóság alá került. Ezzel magyarázható, hogy az 1920. szeptember 2-án kelt jegyzőkönyvben a dánfalvi iskola neve Állami Vegyes Iskolaként jelenik meg. A tanfelügyeleti jegyzőkönyveket a következőkben román tanfelügyelők készítik saját szempontjaikat helyezve előtérbe. Ezeket a jegyzőkönyveket Toma Mahara segédtanfelügyelő írja alá, aki a román nyelv ismeretének hiányosságát rója fel tanítóknak, gyermeknek egyaránt.¹⁴

Az 1920–1921-es tanévben három tanteremben három tanító tanított, ami viszonyítva a magas gyermeklétszámhoz nem volt kielégítő.

Az 1924-es Anghelescu törvény értelmében Romániában az oktatás nyelve kötelezően a román nyelv lett. A felekezeti iskolákban is (ott ahol a település fenn tudta tartani azt) a III-ik osztálytól kötelező a román nyelv tanulása. A törvény pozitívumaként említjük, hogy bevezette a kötelező 7 osztályos ingyenes oktatást.

Az Anghelescu-törvény értelmében a magyar tanítók ki voltak szolgáltatva a román tanfelügyelők kényének-kedvének, román nyelvvizsgára kötelezték őket. A dánfalviak közül csupán Imre Józsefnek sikerült a nyelvvizsgálója, mert nevét Iure Iosif-nak vélték kiolvasni az Imre József helyett, emlékezett vissza a néhai Ambrus Árpádné, született Imre Mária tanítónő.

A csíki iskolák a brassói tanfelügyelőség kedvelt ellenőrzései helyeivé váltak. A jegyzőkönyveket Gligor Popescu, Nicolae Comănescu tanfelügyelők és Toma Mahara segéd-tanfelügyelő írták alá. Kifogásolják a román nyelv tanításának színvonalát és lassú elsajátítási ütemét. Szélmalomharc volt ez az összes oktatásban résztvevők számára.

Kezdetét veszi a román tanítók kinevezése a magyar falvakba. Így kerül 1924-ben Dánfalvára az első román tanító, Vasile Iacob, aki 1927-től az iskolaigazgatói funkciót is betöltötte. Iacob után 1927-ben kinevezték tanítónak Nicolae Hargalast, majd 1930-tól számuk évről évre növekedett, míg 1939–1940-ben már 18-an tanítottak.¹⁵

Az 1925–1926-os tanévtől az oktatás zűrzavaros lett, a kinevezett tanítók nem jelentek meg, a tanulók nem látogatták az órákat. Erről írnak a új tanfelügyeleti jegyzőkönyvekben is. 1925. szeptember 26-án a 201 iskolaköteles tanulóból csupán 11-en vannak jelen – derül ki a Manolache tanfelügyelő által rögzített jegyzőkönyvből.¹⁶

Mivel a meglevő középszegi, 1895-ben épült iskola nem felelt meg a tanulók nagy létszámának, 1926-ban felmerült egy új iskola építésének gondolata. Ezért a Főút mentén a templom melletti területet kijelölik a jövőbeni iskola színhelyéül.

1930. november 9-én határozták el a jelenlegi iskola építését, melyre állami alapból 100 000 lejűt utaltak ki (ugyanannyit kapott Madaras is). Ennek az alapnak a felpótolására széles körű adományozási mozgalmat indítanak, s az adakozók nevét beírják az „Aranykönyvbe”. Napjainkra sajnos ez az aranykönyv eltűnt, de szemtanúk még emlékeznek (Ambrus Árpád helybéli tanító), hogy létezett az iskola bejáratánál egy nagy márványtábla, amelyen bizonyos nevek voltak feltüntetve. Ez a márványtábla a II. világháború idején tűnt el.

A jelenlegi iskola építési terveit Gondos Gyárfás csíkszeredai építész készítette. Az építkezési munkálatokhoz szükséges építőanyagok 1935 márciusában már az iskola udvarán voltak s ugyanebben az évben hozzáláttak egy 10 tantermes, emeletes, dísztermes iskola építéséhez, amelynek első szárnyát 1938-ban fejezték be, míg a második szárny megépítésére a következő évben került sor. Sajnos az iskola építésével kapcsolatos dokumentumok eltűntek, így nem sok részletet ismerünk településünk e meghatározó épületének építéséről. Valószínű, hogy ezeket a dokumentumokat az 1940-ben elmenekülő Vasile Iacob vitte el az iskolai anyakönyvekkel együtt. Az iskola építésével kapcsolatos ismereteink Ambrus Árpád tanító, egykori tanuló emlékein alapulnak.

Az 1937–1938-as tanévben az oktatás már a jelenlegi iskolaépületben kezdődött, 11 tanteremmel és két oktatómesterrel, de egy-két osztály még a régi épületben tanult. A régi tanítókból Imre József folytatta a pedagógusi tevékenységet, Pálosiné, Balló Veronika nyugdíjaztatta magát, mert nem tudta elviselni a kialakult állapotokat. Településünk idősebb lakóinak (néhai Both János, Ambrus Árpád, néhai Gál Gergely) emlékezetében még élénken élt nem is olyan régen a szigorú Vasile Iacob alakja, aki 1927–1940 között igazgatta a dánfalvi iskolát.

Ebben az időben a 11 tanteremből 7–8 tanító mindig román anyanyelvű volt, az oktatás csak románul folyt, még szünetben sem szólalhattak meg anyanyelvükön a tanulók.¹⁷

Az iskolának két mestere is volt. A lányokat varrni tanították, ezért az iskolát varrógépekkel szerelték fel, a fiúkat pedig asztalosságra, fafaragásra és kosárkötésre oktatták. A faluban még napjainkban is elismeréssel emlékeznek a csíkjenőfalvi származású Néda Gábor mesterre, aki a fafaragászatot népszerűsítette a tanulók soraiban. Tőle tanult meg faragni Ambrus Árpád nyugalmazott tanító is.

Az 1930-as évektől naponta 1-1 órát egy magyar tanító oktathatta betűvetésre a gyermekeket, fakultatív jelleggel. Ezt a feladatot Imre József tanító végezte Dánfalván.

A rendelkezésünkre álló adatokból tudjuk, hogy a két világháború között a tanulók létszáma évenként 400–450 körül volt.

A könyvtár kb. 450 kötettel rendelkezett. Főleg román nyelvű könyvekkel, pl. Nicolae Iorga történész munkái.¹⁸

A bécsi döntéskor a román tantervek elköltöztek Csíkdánfalváról, s így 1940 után új helyzet keletkezett az oktatásban is. A magyarul nem beszélő pedagógusok helyett „anyaországbeli” pedagógusokat neveztek ki. Az új tantervek megpróbálták áthidalni az átmeneti nehézségeket, de nem volt könnyű sem gyermeknek, sem tanítónak újból kezdeni azt, amit 20 évvel ezelőtt félbeszakítottak.

Kitört a háború, a férfitanítók nagy része a frontra került, Imre József igazgató jelentette az egyedüli folytonosságot az iskola életében. A háború utolsó évében az iskola épületében kórház működött, a tanítás akadozott.

A II. világháború eszmei eltávolodottsága, a rendkívüli súlyos anyagi károk nem kedveztek az oktatás újraindításának. A jegyzőkönyvekből kitűnik, az iskola épületének megrongált állapota, hiányoztak az ablaküvegek, széthordták a maradék könyveket, eltűnt az iskola bejáratánál lévő márványtábla, hiányoztak a padok stb. Ennek ellenére a helybéli tanítók Imre József, Csutak Magdolna, Szekeres Lenke rendkívüli energiával próbálják menteni, ami még menthető.¹⁹

IV. Az oktatás a kommunizmus idején

1945 után Dánfalván az oktatás állami oktatásként éledt újra, és a rendszerváltás minden nyomorát kénytelen volt magára vállalni. Kezdetét veszi a „népnevelő” tevékenység. Megkezdődik az analfabetizmus felszámolásáért indított harc, alfabetizáló tanfolyamokat tartanak, ifjúságnevelői tevékenységet zúdítanak a pedagógusok nyakába, mint arról a néhai tanítónő Ambrus Árpádné emlékezett.

Az 1948-as tanügyi reform szellemében ismét átszervezik az oktatást mind tartalmi, mind formai szempontból. Ekkor került sor az iskola dísztermének a felújítására. Új épületet építenek az iskola hátsó udvarán, kibővítik az iskolaudvart, és kiképezik az iskola előtti parkot, ahová falunk szülötte, a tehetséges amatőr szobrász, Kosza János 2 szobrot állított: 1957-ben Petőfi Sándor mellszobrát, 1958-ban a „Kezdet” elnevezésű szobrot, amely egy gyermeket iskolába vivő székely családot ábrázol.²⁰

Nagyszerűen jellemzi az akkori oktatási állapotokat a következő történet: 1959 nyarán Salló István kiváló művész tehetséggel megáldott tanító az iskola emeletén levő falra – a lépcsőfeljárattal szemben – megfestette a madéfalvi veszedelem proletkultos változatát. A madéfalvi emlékmű háttérében székelyruhás parasztokat ábrázolt, amint a mezőn dolgoznak. Ezt megláthatta valamelyik „elvtárs”, aki azonnal lemeszeltette fehérre a falat, Sallót pedig elhelyeztette Dánfalváról. Erről az esetről jóval később, 1998-ban értesültünk, amikor Ursoi György igazgató folyosót meszeltetett és a meszelők a meszelés során rábukkantak a festményre. Érdeklődni kezdtünk idősebb kollegáinktól, hogy hogyan került a falra a festmény, és a néhai Ambrus Ilona tanítónő emlékezett részletesen az eseményre. Mivel a festmény nem jelentett különösebb művészi értéket, így az akkori igazgató újból bemeszeltette.

Az 50-es évek oktatását a bizonytalanság és a kommunista ideológia mindenhatósága jellemzi. Egymást váltják az igazgatók: Kacsó Ferenc, Bándi Albert, Szöcs István, míg végre Kész Csaba igazgatása bizonyos stabilitást jelentett az amúgy teljesen felforgatott oktatásban.

Ebben a korszakban a dánfalvi oktatás sem mentes a sztálinista ideológiától. A pedagógusokat a párt- és szakszervezeti ülések, a politikai tájékoztatók, politikai füzetek és beszámolók nyomorítják. A tanulók a pionír szervezetben munkálkodnak, és tesznek értelmetlen, a helyi erkölcsi szokásoktól idegen fogadalmakat. A proletkult minden nyomora sújt tanítót, tanulókat egyaránt. Számunkra idegen és tőlünk távol álló ünnepeket ünnepelnek, hazafias munkatervet teljesítenek, gyárakat, üzemeket látogatnak, miközben a főcél, az új kommunista erkölcs elsajátítása.

Az 1950-es évek végén kaptak kinevezést iskolánkba az első tanárok: Kész Csaba és Kész Magdolna.

Az 1961-es év nagy jelentőségű volt iskolánk történetében. Államtanácsi határozat alapján létrehozták Felcsík egyetlen falusi középiskoláját. A település akkori vezetősége kellő hozzáállással törekedett arra, hogy a létesítendő középiskola Dánfalván leljen otthonra.

Márton József, az akkori néptanács elnöke felismerte a középiskola létének jelentőségét a község életében, ezért felajánlotta az iskola hátsó udvarán lévő épületet bentlakásnak, ami döntően meghatározta azt, hogy a leendő középiskola ne Karcfalván, hanem Dánfalván találjon otthonra. Így született Dánfalván a napjainkig is fennálló középiskolai oktatás.²¹

Az 1961–1962-es tanévtől kezdődően iskolánk a „Vegyes Középiskola” elnevezést kapta. A tanári kar kibővült: Szász Jánost, Ursoi Györgyöt, Szász Erzsébetet, Györgyicze Vilmost ebbe az iskolába nevezték ki. A középiskola egy intézményként működik tovább az általános iskolával. A líceum első növendékei 1964–1965-ös tanév végén érettségiztek. Az első diáknemzedék 57%-a felsőfokú intézményekben folytatta tovább tanulmányait. A mellékelt statisztikai adatok világosan tükrözik az iskola eredményeit és hiányosságait is, természetesen a konkrét oktatáspolitikai függvényében, amelynek áldozata lett iskolánk jó néhány nemzedéke is.

Az iskolai dokumentumokból kitűnik, hogy az utóbbi 35 év alatt hányszor változtatták öncélúan elnevezését és a gyakorlati képzést:

1961-1971 – Vegyes Középiskola

1971-1975 – Általános Műveltségi Líceum

1975-1977 – Reál-Humán Líceum

1977-1989 – Agráripari Líceum

1989-1999 – Petőfi Sándor Elméleti Líceum

2000-től Petőfi Sándor Iskolaközpont

A kommunizmus éveiben a Ceaușescu-féle oktatáspolitikai a formai átszervezések sorozatát jelentette. Az 1972–1973-as tanévtől a tanulók a helyi kerámia műhelyben végezték a szakmai gyakorlatot, melynek alapján keramikus szakképesítést is kaptak az érettségi diploma mellé.

Az 1977. július 12-én kiadott 207. számú kormányrendelet alapján az elméleti líceum Agráripari Líceummá alakult a Hargita megyei Állami Mezőgazdasági Vállalat védnökségével. Az iskola végzettjei X. osztályos kötelező oktatás befejeztével állattenyésztő-gépesítő szakvégzettséget kaptak, aminek nem volt sem múltja, sem jövője Felcsíkon. Ennek ellenére a kötelező oktatás bevezetésére és a középfokú oktatás kiszélesítésére irányuló oktatáspolitikai biztosította a nagy beiskolázási létszámot. A hangsúly az oktatásban a minőségről a mennyiségre tevődött.

A tantestület tanítói példaértékű munkát végeztek a kisiskolások nevelésében, és meghatározó egyéniségei voltak a település szellemi életének. A falu mai lakosságának nagy része a néhai Ambrus Mária, Ambrus Ilona tanító néniktől valamint Csutak Anna, Ambrus Árpád, Albert Dénes, Albert Margit tanítóktól tanult meg írni-olvasni.

Az 1970-es évek dánfalvi oktatását meghatározta Györgyicze Vilmos igazgató markáns egyénisége, aki 15 évig vezette az iskolát és tett erőfeszítést „iskolánk jó hírnevének” megőrzésére és népszerűsítésére. Nagyon sok felcsíki biológus és agrárértelmiség

köszönheti ismereteit az igazgató úrnak. Ebben az időben az iskola aligazgatója Ambrus Árpád volt, akit mint a település szülöttét az egész régió ismert.

Említésre méltó a Hargita napilapban 1973. XI. 8-án Simon András tollából megjelent méltatás Ambrus Árpád tanítóról. „Ambrus Árpádot Felcsíkon mindenki ismeri. Az eltelt több mint 25 év alatt a nagy gazdasági, társadalmi átalakulások időszakában nem volt olyan esemény, ahol ne lett volna jelen, ne mondott volna véleményt, ne érvelt volna meggyőző erővel az új, a haladó érdekében.

Ambrus Árpádot feleségével együtt nagyon sokszor találtuk az esti órákban a kultúrotthonban, a különböző kulturális megnyilvánulásokon, versenyeken, a tudományterjesztés változatos tevékenységi területein, s hány olyan közösségi munkaterületen, ahol a község helyzetét vitatták, terveket fektettek le a jövő szebbé tétele céljából... Vastag, fényképekkel tűzdelt albumot mutogat. A falu érdekességeinek leírását tartalmazza. A ragadványnevektől kezdve, a dülök leírásáig a lakodalmi szokások, népmesék, népmondák egész sorát olvashatjuk, szemlélhetjük. Az Ambrus családé a falumúzeum létrehozásának gondolata. Ha még rendezetlenül is, összegyűjtve találjuk a falu régiségeit.”²²

Az 1977–1978-as tanévtől kezdődően a dánfalvi oktatást mesterségesen kétfelé osztották: az általános iskolai oktatást leválasztották a líceumi oktatástól, anélkül, hogy külön épületet vagy oktatási segédanyagot biztosítottak volna számukra. A tantestület megosztották, az egy épületben működő intézmények élére két igazgatót állítottak. Ezt az intézkedést főleg az általános iskola rovására hozták, a helybeli általános iskolások kiszorultak a saját épületük kényelmesebbik részéből, s az oktatás színvonala is csökkent, mert a magasabb képzettségű tanárok a középiskolába kerültek.

Nem volt jobb sorsa a középiskolának sem, túlnépesedés, helyszűke, tantermek, laboratóriumok hiánya gátolta a korszerű oktatást, miközben az oktatásért felelős szervek egyre elérhetlenebb követelményekkel álltak elő. A hangsúly az elméleti oktatásról a gyakorlati oktatásra tevődött. Állattenyésztő- és agrármérnököket, majd egy mezőgazdasági gépészmérnököt és három mestert alkalmaztunk. Szakmai gyakorlatra helyben nem volt lehetőség, ősszel és tavasszal tanulóink traktor-vontatta utánfutókon utaztak több mint 10 km-t a szakmai gyakorlat színhelyéig.

Az 1980-as években elhíresült Hargita megyei főtanfelügyelő, Nicu Vrabie mindent megtett annak érdekében, hogy az oktatási tevékenységet zürzavarossá tegye. Ellentmondó intézkedéseket hozott, miközben azt tekintette főfeladatának, hogy iskoláink etnikai összetételét megváltoztassa.

Érdekességként ismertetjük a következő adatokat: 1982-től a IX–X. osztályban párhuzamosan két-két osztály működött, amelyből az egyik osztályban az oktatás nyelve román volt. A magyar nyelvet nem ismerő pedagógusokat helyeztek az iskolába. Így került a líceumba Nanu Luminița Kárpátokon túli tanárnő, aki matematikát oktatott magyar nyelvű tankönyvekből magyar ajkú diákoknak. Ezek az órák a fegyelmetlenség és a pedagógusi munka leértékelésének jegyében zajlottak. A tanárnő nem is törekedett semmiféle oktató-nevelői munka kifejtésére. A tanteremben zaj és szemét uralkodott.

Ugyancsak elretentő példaként említjük, hogy míg Ambrus M. Mária történelem szakos tanárnő a líceumban román nyelven oktatta a történelmet, addig Bolum Marian román ajkú történelem szakos tanár magyar nyelvű tankönyvből butította az V–VII osztályosokat.

Egész órán ette a diót, és verte a kicsi V. osztályos tanulók fejét. Így emlékeznek erre az időszakra Tódor Attila, Ambrus M. Árpád, Kristóf Tünde.

● Az 1989–1990-es tanévben a 96 beiskolázott tanulóból 20-an vallották magukat románoknak. Ezek a balánbányai bányászok ingázó gyerekei voltak, akiket a hatalom lerendelt Dánfalvára tanulni.

● Közben újból beindult az esti tagozatos oktatás (először 1967–1973 között működött), ahol a 118 tanulóból 5 román ajkú tanulónk volt az 1989–1990-es tanévben, ennek ellenére az oktatás nyelve román volt.

● Sorra kaptak kinevezést Nanu Luminița matematika szakos tanárnő, Bolun Marian történelem szakos tanár mellett Bălan Ecaterina állattenyésztő mérnök.

● Ennek ellenére a tantestület tagjaival a 80-as években is számtalan kiskaput találtunk értékeink felkutatására és megőrzésére. A Kincskeresők köre népi hagyományaink és értékeink megőrzésén fáradozott. Több kirándulást szerveztünk Kisbaconba Benedek Elek emlékházának meglátogatására, vagy a kézdivásárhelyi céhtörténeti múzeumba, ahol a tanulók megcsodálhatták a különböző népviseletet bemutató babakiállítást, meglátogattuk a marosvécsi kúriát, évente elvittük diákjainkat Kolozsvárra.

● Szász Erzsébet és Benkes Ilona magyar szakos tanárok különös gonddal figyeltek anyanyelvi értékeink megőrzésére. A kicsengetési ünnepek, tanévváró műsorok megannyi alkalmat jelentettek anyanyelvi értékeink felszínén tartásában.

● Hagományainkról nem mondtunk le, elődeinktől átvett szellemi örökségünket tovább ápoltuk, ami napjainkig irányadó maradt iskolánk szellemi életében.

V. Az oktatás 1989 után

● Az 1989-es fordulat, fordulatot jelentett iskolánk életében is. 1990 januárjában az eddigi mésterségesen fenntartott helyzet felborult. A magyarul nem beszélő tanárok Nanu Luminița, Bolun Marian önként elhagyták az iskolát. Ez történt a 20 Balánbányáról ingázó nappali tagozatos román tanulóval is. Elment az 5 esti tagozatos tanulónk is. Hazatérték a Moldvában tanító helybeli tanárok: Szöcs Judit biológia szakos, Kajtár Csaba, Kajtár Edit matematika szakosok.

A két intézmény: líceum és az általános iskola – újból egyesült.

● 1990-ben, kihasználva az alkalom nyújtotta lehetőséget, kértük a ránk erőltetett szakmai profil megszüntetését, és visszaalakultunk elméleti líceummá.

● 1991. március 15-én iskolánk felvette a „Petőfi Sándor” Elméleti Líceum nevet az 1990/100-as törvény értelmében, amelyet a Hargita megyei tanfelügyelőség 1993. december 16-án szentesített. Ezzel egyszerre tisztáztuk iskolánk küldetését, célkitűzését, amit az alábbi Petőfi idézetben fogalmaztunk meg:

**„EMELJE EZ FÖL LELKEINKET,
HOGY MI VAGYUNK A LÁMPAFÉNY”**

● Tettük ezt azért, mert az elmúlt négy évtized során nemcsak szakembert képeztünk, hanem igyekeztünk nagy elődeink szellemi hagyatékát továbbadni – Petőfi Sándor lángoló hazaszeretete, Márton Áron töretlen hite képezte azt a szellemi útravalót, amelyet

tanulóink magukkal vitték a nagybetűs életbe. Így maradt iskolánk lámpafény a Felcsiki-medencében.

Szimbolikusan 1999-ben iskolazászlót avattunk, amelyen egy mécses látható egy nyitott könyv felett.

Az 1999–2000-es tanévtől sikerült visszaállítani tradicionális kapcsolatainkat a helyi közösséggel. Az igényeknek megfelelően újból profilt változtattunk – gazdasági profilunk lett, ami új perspektívát nyitott fiataljaink előtt. Posztliceális tagozatot indítottunk és újból igény mutatkozott az esti oktatás iránt is.

Kajtár Csaba igazgatásával iskolánk nyitottabb, áttekinthetőbb és demokratikusabb lett. Iskolánk nevelőközössége alapvető feladatának tekintette a helyi közösség igényeinek való megfelelést. Következésképpen törekszünk arra, neveltjeinknek olyan felkészítést biztosítsunk, hogy tovább képezhessék magukat, munkahelyet találjanak, hogy beilleszkedhessenek a helyi közösségbe. Neveléspolitikánkat arra összpontosítjuk, hogy összeegyeztessük a helyi hagyományokat az új társadalmi elvárásokkal. Közvetlen kapcsolatot tartunk a helyi közösséggel, és erőfeszítéseket teszünk annak érdekében, hogy nevelőközösségünket magasan szakképzett helyben lakó fiatalokkal egészítsük ki.

Tudatában vagyunk, hogy vidéki középiskolaként olyan minőségi oktatásra kell törekednünk, ami nem jelent hátrányos helyzetet, hanem esélyegyenlőséget biztosít ifjainknak.

Napjainkban iskolánkban hagyományosan 1–12 osztályos oktatás létezik, elemi, gimnáziumi, szakiskolai és középfokú oktatási tagozattal. A 2004–2005-ös tanévtől bevezettük a „Step by Step” alternatív oktatást az elemi tagozaton.

Intézményünk kapui nyitva állnak minden tanulni vágyó fiatal előtt.

Az érvényes törvények értelmében 2000–2001-es tanévben nem szerveztünk felvételi vizsgát a 9-ik osztályba, hanem a képességi vizsgajegy átlaga alapján írtuk be a tanulókat.

2000-ben számottevően bővült iskolánk anyagi alapja is, megépült a világbank támogatásával az új I–IV osztályos iskola, modern mosdó helyiségeket alakítottunk ki az emeletes iskolában.

Több pályázaton vettünk részt, melynek eredményeként iskolánkat felszereltük egy modern informatikai laboratóriummal, hozzáférhetővé tettük kollegáink számára is a számítógépet és az internetet.

2004-ben iskolánk új tornatermet kapott, ahol az egészséges testnevelés feltételei biztosítottak. A régi, emeletes iskolában levő dísztermet felújítottuk.

2006-tól megkezdjük a kormány támogatásával az 1938-ban épült iskola felújítását.

Oktató-nevelői tevékenységünk fő célkitűzése a harmonikus szabad, önálló és kiegyensúlyozott személyiség nevelése, a tudatos, magabiztos állampolgár kialakítása.

A tantervi ismereteket magasan szakképzett, fokozati vizsgával rendelkező tanárok tanítják. Az utóbbi időben egyre több azoknak a végzettjeinknek a száma, akik egyetemen, főiskolán tanulnak. Diákjaink jelen vannak tudományos ülésszakokon, versenypályázatokon s eredményeink létszámunk arányában számottevőek.

Testvériskolai kapcsolatot tartunk a gyergyóhollói Mezőgazdasági Szakközépiskolával és a kézdivásárhelyi Apor Péter Mezőgazdasági Szakközépiskolával. Határon túli testvériskolánk a szekszárdi egészségügyi szakközépiskola és a kétegyházi mezőgazdasági szakközépiskola.

A líceumi oktatásban turisztikai technikust, a szakiskolában agroturisztikai dolgozót képezünk, mert meggyőződésünk, hogy az Európai Unióban ez jelenti a hegyvidéken élő lakosság jövőjét.

2006-ban az oktató nevelői tevékenységet iskolánkban 7 tanítónő, 23 tanár, 2 oktató mester végzi. Van könyvtárosunk a több mint 20 000 kötetet számláló könyvtárunkban, önálló könyvelőnk, titkárnőnk, intézőnk, karbantartónk, és 4 takarítónőnk.

Tanáraink között szép számban vannak jelen iskolánk volt diákjai – Kajtár Csaba igazgató, Ambrus Mária magyar szakos, Miklós Éva matematika szakos, Szócs Judit biológia szakos, Gál Izabella magyar szakos, Csáki Sarolta román szakos, Antal Zsuzsa földrajz szakos, Fülöp Csilla turisztika szakos tanárok, Szász Judit, Pál Tünde, Both Annamária tanítónők, Antal Jolán oktatómester.

Felmérést készítettünk a településen született, nevelkedett és letelepült értelmiségiek számáról, és büszkén vallhatjuk, hogy a megközelítően 2500 lélekszámú település az utóbbi 50 évben csaknem 200 értelmiségit tudhat magáénak. Ez sokatmondó bizonyítéka a település szellemi potenciáljának, a település tudás iránti igényének.

A csaknem 400 éves múltra visszatekintő Alma Mater mindig üzen valami újat, valami biztatót neveltjeinek. Ezt bizonyítják a rendszeresen megszervezett kortárs- és érettségi találkozók, amelyen mindig nagy számban gyűlnek össze az emlékezők. Emlékeinkből erőt merítve tervezzük gyermekeink számára a jövőt.

A DÁNFAALVI ISKOLA TANTESTÜLETE

KERESZTES MÁRTON	1872
VERESS ANTAL	1872
SZÓCS JÁNOS	1872
BODOR MÁRTON	S.A.
GÁL MÁRTON	1885–1918
PALÁNCZ SÁNDOR	1885–1895
BARA VILMOS	1894
KANDÓ KATINKA	1895–1898
SPALLER ANNA	1899
KRISTÓ DOMOKOS	1898
PÁLOSI JÁNOS	1899–1914
BALLÓ VERONIKA	1902–1929
BEKE KÁROLY	1912
ZSIGMOND MÁRTON	1913–1914
IMETS TAMÁS	1914–1929
BALLÓ ISTVÁN	1914–1929
AMBRUS MARGIT	1924–1927
ANTAL KÁLMÁN	1920–1934, 1939–1940, 1945–1956
VASILE IACOB	1924–1940
NICOLAE HARGALAS	1927
PALÁNCZ ILONA	1929–1930, 1933–1934

IOAN COZMA	1930–1935
DEMES MÁRIA	1930–1933
IMRE JÓZSEF	1919, 1929–1956
GYÖRGY ORSOLYA	1930–1941, 1950–1964
GYÖRGY FERENC	1930–1941, 1950–1964
SÎNDULACHE DRAGOMIR	1931
CÎMPEANU IOAN	1930–1931
BURTEA GHEORGHE	1932
MACARIE MARIA	1932
BÂSCĂ MARIA	1933
NEGULESCU ECATERINA	1933
SIGHETI ZOE	1934
LAMBRINO GEORGETA	1934–1939
BOTAR SIMON	1934–1940
CHIRILĂ MARIA	1934–1939
CÂNDEA VIORICA	1936–1939
VÂLCU DEMETRA	1934–1939
EFTIMIE IOAN	1936–1939
CALAGI ALEXANDRU	1938–1939
DRAGOMAN LIVIU	1937–1939
SÁNTHA ALEXANDRU	1936–1939
NÉDA GAVRIL	1936–1939
LEOACĂ ANA	1937–1939
DRĂGHICI AGRIPINA	1937–1939
HELTMAN LUJZA	1938–1940
FERENCZ MÁRTON	1940–1941
DRAGOMIR VASILE	1938–1940
BÁLINT TIBOR	1940–1941
KÓSA VINCE	1940–1941
IMRE MÁRIA	1940–1941, 1946–1949
HARASZTHY ERSZÉBET	1940–1941
DUKA JÁNOS	1942–1944
HOZÓ RÓZA	1942–1944
BÓDI IRÉN	1942–1944
BORSÁNYI ZITA	1942–1944
BAGI BORBÁLA	1942–1944
SEBŐK BÉLA	1942–1945, 1946–1948
ANTAL ANNA	1942–1946
KISS JÓZSEF	1942–1944
ANTAL GYULA	1944–1945
BÁLINT MIHÁLY	1944–1945
KOZMA JÁNOSNÉ	1944–1945
KARDA ROZÁLIA	1944–1945
MÁRKOS PIROSKA	1945–1946
SZEKERES LENKE	1945–1946

JÁNOS MARGIT	1945–1946
CSUTAK MAGDOLNA	1945–1952
JÁNOS PÁL	1948–1949
KACSÓ FERENC	1949–1952
VÁNCSA VIKTOR	1949–1950
CZIMBALMOS OLGA	1949–1952
GERGELY LAJOS	1950–1951
HEGYI PIROSKA	1950–1953
BLÉNESSY IDA	1950–1957
VÁRI SÁNDOR	1952–1956
VÁRI IDA	1952–1956
BALLA ROZÁLIA	1951–1959
SZÁSZ MÁRIA	1951–1952
CSATÓ JOLÁN	1951–1952
BOÉR MÁRIA	1951–1952
BÁNDI ALBERT	1952–1953
BARTALIS ELVIRA	1952–1953
ORBÁN EMILIA	1952–1955
PÉTER IBOLYA	1952–1955
PÉTER KÁROLY	1952–1956
KURKÓ VERONIKA	1953–1956
FAZAKAS KATALIN	1953–1954
SORBÁN MAGDOLNA	1953–1960
SZABÓ (CSUTAK) ANNA	1953–1955, 1965–1989
LÁZÁR KATALIN	1952–1956
ÁMBRUS ILONA	1954–1962, 1973–1996
FEJÉR JOLÁN	1954–1955
BORBÉLY VILMOS	1954–1956 ?
CSÁSZÁR MARGIT	1954–1955, 1956–1960
SZŐTS ISTVÁN	1956–1960
LÁZÁR JÁNOS	1956–1960
LÁZÁR MARGIT	1956–1960
CZIBAK LÁSZLÓ	1956–1958
DINIKE OTTILIA	1956–1960
SORBÁN LÁSZLÓ	1956
SALLÓ ISTVÁN	1957–1959
PUSKÁS ATTILA	1958–1959
BARTHA ILONA	1958–1959
ZSÓK MÁRTA	1958–1962
BEDŐ ANGÉLA	1958–1960
KELEMEN LAJOS	1957–1960
KÖVÁRI PIROSKA	1959–1960
KASZAP JÁNOS	1958–1966
KÉSZ CSABA	1959–1963
MOLNÁR MAGDOLNA	1959

MIKLÓS MÁRTON	1960–1965
BODÓ GYULA	1960–1961
GYÖRGYICZE VILMOS	1963–1979
GYÖRGYICZE KATALIN	1963–1979
SZÁSZ JÁNOS	1962–1997
SZÁSZ ERZSÉBET	1963–1996
AMBRUS ÁRPÁD	1948–1949, 1951–1952, 1965–1988
AMBRUS MÁRIA JULIANNA	1948–1949, 1951–1952, 1965–1986
ESZTÁNY ZENÓBIA	1962–1968
BARTHA ILDIKÓ	1962–1968
SZABÓ ROZÁLIA	1968–1969
KERÉKES MÁRIA	1964–1967
MOLNÁR JÁNOS	1967–1968
GÁLL GIZELLA	1969–1970
MATKOVITS OVIDIU	1968–1969
OBERNOSZTER ISTVÁN	1962–1966
BODOR IRÉN	1962–1966
GÁSPÁR ANNAMÁRIA	1959–1960
URSOI GHEORGHE	1963–1999
LŐRINCZ GIZELLA	1964–1967
HEGEDŰS ILONA	1966–1973
HEGEDŰS JÁNOS	1966–1973
SÎRBULESCU MÁRTA	1963–1968
RUSZ JÓZSEF	1965–1969
RUSZ IRÉN	1964–1969
GRIGORESCU CORNELIU	1964–1970
KIRÁLY LÁSZLÓ	1968–1972
KIRÁLY ESZTER	1968–1972
BEREKMÉRI DOMOKOS	1968–1971
SZABÓ GABRIELLA	1969–1970
PATAY MÁRIA	1967–1970
LUKÁCS IRMA	1969–1970
ZÁGONI JENŐ	1969-TŐL NAPJAINKIG
SZOPOS ARANKA	1969–1972
ZSIDÓ VILMOS	1970–1971
KOVÁCS ALBIN	1970–1971
MIHÁLY ANDRÁS	1970–1990
BENKES ILONA	1971–2006
GÁL(MARA) ZSUZSA	1971–1972
NAGY ZSUZSANNA	1971–1972
CSERESZNYÉS ÉVA	1972–1973
MÁTYÁS ZSÓFIA	1973–1986
KÉMENES ÉVA	1972–1976
SEBESTYÉN SAROLTA	1973–1976
KÁKONYI LÁSZLÓ	1973–1974

SZÁVAI GÉZA	1973–1974
GIDRÓ BÉLA	1972–1979, 1982–1983
AMBRUS-MÁTYÁS ERZSÉBET MÁRIA	1974-TŐL NAPJAINKIG
SZABÓ ISTVÁN	1974–1977
HOLLÓ ISTVÁN	1976-TŐL NAPJAINKIG
SÓLYOM GIZELLA	1978–1986
GIDRÓ DEZSŐ	1978–1990
MÉSZÁROS IRÉN	1978–1990
ANDRÁS ANNA	1978–2003
ALBERT DÉNES	1974–1990
ALBERT MARGIT	1976–1988
BARA ERZSÉBET	1974–1979
HORVÁTH MIKLÓS ÉVA	1974-TŐL NAPJAINKIG
TÓDOR IBOLYA	1979–1980
KÉSZ PIROSKA	1960–1961
ZÁGONI MARGIT	1972-TŐL NAPJAINKIG
KAJTÁR IDA	1977–1978
FARKAS MÁRIA	1973-TŐL NAPJAINKIG
TÓDOR MÁRIA IBOLYA	1979–1980
MIHÁLY MÁRTA	1977–1983
KOVÁCS ILDIKÓ	1980–1983
BODONI GYÖRGY	1980–1990
IMRE ZITA	1984–1986
SZABÓ ILONA	1983-TŐL NAPJAINKIG
DEMETER ERŐSS ILONA	1982-TŐL NAPJAINKIG
VÁNCSA BARTHA ERZSÉBET	1986–1989
BARABÁS EMŐKE	1987–1990
NANU LUMINIȚA	1988–1990
BĂLAN KATALIN	1988–1989
DINU GABRIELLA	1989–1990
GIDRÓ HAJNAL	1988–1990
GIDRÓ MÁTYÁS	1987–1990
MÁRTON LÁZÁR	1983–1990
BOLUM MARIAN	1987–1988
KAJTÁR CSABA	1990-TŐL NAPJAINKIG
KAJTÁR EDIT	1990-TŐL NAPJAINKIG
SZŐCS JUDIT	1990-TŐL NAPJAINKIG
AMBRUS MÁRIA	1990-TŐL NAPJAINKIG
MÁRTON ANNAMÁRIA	1988-TŐL NAPJAINKIG
KAJTÁR ÉVA	1989–1993
KOSZTA IMOLA	1988–1995
VÁNCSA ROZÁLIA	1991–1997
FODOR SZILVESZTER	1990–1991
LAPOHOS ANNA-MÁRIA	1992–1998
KIRÁLY ANDREA	1988–1992

STOIAN MIHAELA IULIANA	1993–1995
SÓS MIHÁLY	1992–1993
PÉTER ÁGOTA	1993–1999
BÖLDI MÁRIA MAGDOLNA	1993–1994
SZABÓ ÉVA	1987–1988
JASZENOVICS LÁSZLÓ ILDIKÓ- IRÉN	1995-TŐL NAPJAINKIG
JASZENOVICS LAURA-MÁRIA	1997–1998
GITA GINA	1994–1995
MITOIU NELA	1995
MUNTEAN MARIA CAMELIA	1995
SZÁSZ JUDIT	1993-TŐL NAPJAINKIG
ANTAL ENIKŐ	1996–2000
AMBRUS-MÁTYÁS ÁRPÁD	1996–1997
CSÁKI PÁL TÜNDE	2000-TŐL NAPJAINKIG
KOLMBÁN SZABÓ KATALIN	1997-TŐL NAPJAINKIG
SZABÓ BÉLA ATTILA	1998-TŐL NAPJAINKIG
VORMAIR EMESE	1998–2002
FÜLÖP JUDIT	1991–1993, 1998–2005
SZABÓ JULIANNA	1993-TŐL NAPJAINKIG
LUKÁCS KINGA	1998–2005
TANKÓ ÉVA	1998–2005
OLTI ÁGOSTON	1999
BÍRÓ BOTH ANNAMÁRIA	1999-TŐL NAPJAINKIG
SÜKET ZSUZSÁNNA	2001, 2005–2006
KEREKES SZILÁRD	1990–1991
KAJTÁR MÓNICA	2002–2003
KAJTÁR SZIDÓNIA	2004–2005
JUHÁSZ LEVENTE	2000-TŐL NAPJAINKIG
DOMBI GYULA	2000-TŐL NAPJAINKIG
ANTAL JOLÁN	1999-TŐL NAPJAINKIG
ZSIGMOND MÁRTON	2000-TŐL NAPJAINKIG
KERESZTES ZSUZSA	2000–2006
JÁNOS MÁRIA	2005–2006
FÜLÖP CSILLA	2005–
CSÁKI SAROLTA	2005–
GÁL IZABELLA	2006–
TUZSON MÁRIA	2006–
LUKÁCS ATTILA	2006–
KAJTÁR CSILLA	2006–

ISKOLAIGAZGATÓK

GÁL MÁRTON	–1918
IMETS TAMÁS	1918–1927
VASILE IACOB	1927–1930, 1934–1939

IOÁN COZMA	1931–1932, 1932–1933
IMRE JÓZSEF	1939–1949
KACSÓ FERENC	1949–1952
BÁNDI ALBERT	1952–1953
VÁRI SÁNDOR	1953–1956
SZŐTS ISTVÁN	1956–1959
KÉSZ CSABA	1959–1963
GYÖRGYICZE VILMOS	1963–1978
URSOI GYÖRGY	1978–1982

1979–1990 KÖZÖTT AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA ÉS A LÍCEUM KÉT KÜLÖN
INTÉZMÉNYKÉNT MŰKÖDÖTT

	ÁLTALÁNOS ISKOLA	LÍCEUM
SZÁSZ JÁNOS	1979–1989	
BARABÁS EMŐKE	1989–1990	
URSOI GYÖRGY		1978–1982
ZÁGONI JENŐ		1982–1990
URSOI GYÖRGY		1990–1999
KAJTÁR CSABA		1999–

Forrásként használtam fel az iskola munkakönyv nyilvántartóját
1960–2006 –Cartea Școlii

ÉRETTSÉGI UTÁN TOVÁBBTANULTAK

A teljesség igénye nélkül

1965

Végzősök száma: 37

Egyetemen: Eröss Judit – gyógyszerészet

Juhász Ferenc – mérnök

Márton István – közigazdász

Szopos Aranka – tanári

Főiskola: Gál Gizella – pedagógia

Hajdú Klára – pedagógia

Technikum: Szócs László – egészségügyi

Karda Angella – egészségügyi

1966

Végzősök száma: 30

Egyetemen: Mészáros Tibor – fogorvos

Bíró Gábor – agrármérnök

Pál Dénes – agrármérnök

Zsók Márton – agrármérnök

Technikum: Antal Imre
Pál Olga

1967

Végzősök száma: 52

Egyetemen: Antal Vidor – állatorvos
Kovács Albin – állatorvos
Ferenc András – agrármérnök
Gidró Vilmos – gépészmérnök
Zsigmond Ibolya – gyógyszerészet
Radvánszky Mária – tanári

Technikum: Horváth Aranka – gyógyszerész
Kristály Ibolya – egészségügyi

1968

1969

Végzősök száma: 31

Egyetemen: Antal József – agrármérnök
Kajtár Emma – biológus
Gál Vera – tanári
Szakáli Irén – tanári

Almérnöki: Eröss Mátyás

Technikum: Abos Árpád
Baricz Anikó
Kiss Rozália – egészségügyi
Lukács Irén – városrendészet
Kelemen Károly – városrendészet
Pál Irén – városrendészet
Pál Rozália – városrendészet
Hegedüs Albert – egészségügyi

1970

Végzősök száma: 29

Egyetemen: Both Etelka – tanári
Főiskola: Hidró Béla – pedagógiai
Kajtár Julianna – pedagógiai
Sándor Károly – almérnök
Technikum: Pál Edit – gyógyszerészet

1971

Végzősök száma: 26

Egyetemen: Kristály Annamária – mérnöki
Mészáros Joáchim – állatorvos
Pál Ildikó

Főiskola: Ágoston István
Szabó Mária – pedagógia
Technikum: Ambrus Árpád – egészségügyi
Gál Pál – egészségügyi
Kedves Éva – telekommunikáció
Szabó János – vasúti

1972

Végzősök száma: 21
Egyetem: Szőcs Mária – tanári
Mészáros Tibor – mérnöki
Főiskola: Horváth Éva – tanári
Technikum: Ambrus Zsolt – egészségügyi
Elekes Pál – egészségügyi

1973

Végzősök száma: 28
Egyetem: Miklós Géza – mérnöki
Szőcs Márton – teológia
Almérnök: Kajtár Gábor
Technikum: Antal János – építészeti
Antal Éva – építészeti
Antal Mária – építészeti
Bálint Lajos – kántor

1974

Végzősök száma: 28
Egyetem: Gál Emma – mérnök
Kajtár Sándor – mérnök
Technikum: Gál Levente – egészségügyi
Mákszem Gizella – egészségügyi

1975

Végzősök száma: 26
Egyetem: Horváth Ilona – tanári
Szabó Dezső – mérnöki
Technikum: Antal Csaba – autószerelő
Antal Rozália – építészeti
Kovács Irén – egészségügyi
Kosza Olga – tervező
Boga Olivér – építészeti

1976

Végzősök száma: 25
Egyetem: Márk Cecillia – mérnöki

Péter Zoltán – mérnöki

Főiskola: Máté Mária – óvónő

1977

Végzősök száma: 31

1978

1979

Végzősök száma: 25

Egyetem: Ábrahám Emma – közigazgatás
Nagy Mária – közgazdasági
Miklós Gerő – mérnöki

Technikum: Antal Jolán – könyvelő
Süket Jenő – állategészségügyi
Pál Dónát – állategészségügyi
Vizi László – állategészségügyi
Bartó Gizella – gyógyszerészeti
Kosza Aranka – könyvelési

1980

Végzősök száma: 23

Egyetem: Boriszák Ibolya – mérnöki
Technikum: Császár Veronika – könyvelő
Horváth Gizella – laboráns

1981

Végzősök száma: 23

Egyetem: Vánca Erzsébet mérnöki

1982

Végzősök száma: 23

1983

Végzősök száma: 24

Egyetem: Lukács Ida – mérnöki – tanári

1984

Végzősök száma: 42

Egyetem: Fazekas Rozália – mérnöki
Császár Ilona – közigazgatás

1985

Végzősök száma: 32

Egyetem: Szabó Éva – mérnöki
Főiskola: Borboly Tibor – rendőr
Technikum: Eröss Éva – mezőgazdasági

1986

Végzősök száma: 53

1987

Végzősök száma: 52

Egyetem: Daczó Zoltán – állatorvosi
Technikum: Dombi Mária – egészségügyi

1988

Végzősök száma: 54

Technikum: Eröss Márta – pénzügyi

1989

Végzősök száma: 59

Egyetem: Oláh Erzsébet – agrármérnöki
Technikum: Eröss Zsuzsa – könyvtárosi
Kristály Éva – egészségügyi
Szopos Gizella – egészségügyi

1990

Végzősök száma: 72

1991

Végzősök száma: 52

Technikum: Süket Márta – gyógyszerészeti
Szabó Éva – állategészségügyi
Máté Rozália – egészségügyi

1992

Végzősök száma: 66

Főiskola: Szöcs Annamária – jogi
Technikum: Both Enikő – egészségügyi
Boér Zsófia – egészségügyi
Dombi Ibolya – egészségügyi
Bara Katalin – egészségügyi
Süket Magdolna – optikai

1993

Végzősök száma: 31

Egyetem: Gidró Erika – tanári
Boros Etelka – tanári

Ábrahám Elvira – közigazgatás
Főiskola: Sipos Katalin – pedagógiai
Technikum: Szabó Katalin – egészségügyi
Both Edit – egészségügyi
Kajtár Mária –
Ábrahám Tibor – kereskedelmi
Opra Krisztina –

1994

Végzősök száma: 22
Technikum: György Enikő – egészségügyi
Szekeres Judit – könyvelési

1995

Végzősök száma: 39
Egyetem: Bálint Mónika – tanári
Karda Zsuzsa – tanári
Szócs Erika – tanári
Antal Katalin – közgazdasági
Technikum: Bíró Márta – egészségügyi
Bíró Zsuzsa – egészségügyi
Vizi Enikő – egészségügyi

1996

Végzősök száma: 44
Egyetem: Ábrahám Kinga – tanári
Pál Zoltán – tanári
Fazakas Éva – tanári
Főiskola: Bíró Annamária – pedagógiai
Technikum: Juhász Levente – könyvelési
Szabó Attila – műszaki rajz
Simon Csaba – könyvelési
Szabó Tünde – egészségügyi
Szebeni Kamilla – egészségügyi
Magyar Angella – könyvelési
Ferenc Ildikó – egészségügyi

1997

Végzősök száma: 48
Egyetem: Miklós Andrea – gyógyszerészeti
Salamon Szidónia – tanári
Antal Gabriella – tanári
Albert Enikő – tanári
Technikum: Abos Edit – egészségügyi
Gábor Zsófia – egészségügyi

Horváth Edina – egészségügyi
Szabó Piroska – egészségügyi
Dombi Erika – könyvelési
Ádám Attila – erdészeti
Gábor Izabella – egészségügyi
Boros Aranka – egészségügyi
Bándi László – műszaki rajz

1998

Végzősök száma: 28

Egyetem: Szöcs Hajnal – tanári
Technikum: Farkas Ella – gyógyszerészeti
Kajtár László – fogtechnika

1999

Végzősök száma: 26

Egyetem: Antal Csilla – tanári
Both Ildikó – tanári
Miklós Júlia – mérnöki
Mészáros Csaba – közgazdasági
Főiskola: Pál Szabolcs – informatika
Ambrus Levente – informatika
Technikum: Abos Izabella – könyvelési
Both Mária – könyvelési
Böjte Csongor – könyvelési
Kajtár Csilla – könyvelési
Lukács László – könyvelési
Szebeni Mónika – könyvelési
Szopos Angyal – könyvelési
Albert László – mezőgazdasági

2000

Végzősök száma: 28

Egyetem: Kajtár Katalin – tanári
Gál Mária – kommunikáció
Technikum: Albert Katalin – mezőgazdasági
János Mónika – egészségügyi
Olti Magdolna – egészségügyi
Olti Enikő – pánzügyi
Csáki Gyöngyvér – egészségügyi
Vánca Lenke – gyógyszerészeti
Kedves Csaba – erdészeti
Antal László – környezetvédelmi
Fülöp Csilla

2001

Végzősök száma:16

Egyetem: Csók Réka
Kajtár Judit – tanári

Főiskola: Albert B. Zsuzsa
Albert V. Zsuzsa

Technikum: Gyenge Levente – mezőgazdasági
Gyenge Gabriella – könyvelési
Dénesi Gabriella –
Süket Hunor – mezőgépezet
Antal Melinda
Szakács Ibolya
Márton Beáta

2002

Végzősök száma: 18

Egyetem: Szabó Kinga – vidékfejlesztés
Ambrus Előd – vidékfejlesztés

Technikum: Farkas Emilia
Gidró Enikő
Ambrus Melinda
Both Kinga
Jártó Renáta
Kosza Szende
Zsók Katalin

2003

Végzősök száma:40

Egyetem: Albert Andrea – újságíró
Péter Zsuzsa
Bálint Orsolya
Bíró Orsolya
Bálint Ildikó

Technikum: Kató Mónika – egészségügyi
János Csongor – mezőgazdaság

2004

Végzősök száma: 28

Technikum: Antal Éva – könyvelési
Antal Nándor
Ágoston Melinda – könyvelési
Bíró Emőke – könyvelési
Bara Annamária – könyvelési
Gyenge Zoltán
Kémenes Zoltán – egészségügyi

Miklós Renáta – egészségügyi
Olti Gábor – egészségügyi
Szopos Ibolya – egészségügyi
Tamás Beáta – egészségügyi

2005

Végzősök száma: 58

Egyetem: Kopacz Katalin
Szabó Szilvia

Főiskola: Bíró Orsolya

Technikum: Ádám Sarolta – egészségügyi
Bíró Krisztina – egészségügyi
Tamás Szilárd – egészségügyi
Antal Csilla – gyógyszerész
Szócs Annamária – gyógyszerész
Balla Erika – egészségügyi
Balla Imola – egészségügyi

2006

Végzősök száma: 31

Egyetem: Jaszenovics Lajos
Kajtár Róbert
Bara Ildikó

Technikum: Fülöp István

Megjegyzés: Kimutatásunkat az iskolai tablók, kicsengetési kártyák és a tantestület információi alapján állítottuk össze.

*

A csíkdánfalvi óvodai oktatás rövid krónikáját Imre József igazgató-tanító 1957. január 31-én állította össze az

“ADATOK A CSÍKDÁNFALVI NÉPISKOLA MÚLTJÁBÓL”
című dolgozatában.

A dánfalvi iskola keretében kisedóvoda és gyermekgondozás nyomait megtaláljuk már 1894-től. Az akkor létesített óvoda első óvónője Kandó Katalin okleveles óvónő volt, aki az iskolában is tanított. Az őt követő Spaller Anna okleveles óvónő már inkább csak az iskolánál működött. A továbbiakban Bara Vilma okleveles óvónő kb. 1900-ig tanított, de a községben az óvodai oktatás ekkor meg is szűnt, csak 1921-ben kezdték újra megszervezni, amely 1927-ig gyakori megszakításokkal működött. Ismeretes, hogy Paláncz Ilona okleveles tanítónő 1927-ben vezette az óvodát, azonban alkalmatlansága miatt eltávolították. A következő évekre Maria Matei nevű óvónőt neveztek ki a dánfalvi óvodához, de helyette Karda Ida oklevél nélküli óvónő, négy polgári osztály végzettséggel 1929–1930 között tanított. A következő évre, 1930–1931-re Szászné Péder Lenke okleveles tanítónőt neveztek ki, majd őt is átosztották az iskolához. Az 1931–1932-ik évre két óvónőt is kineveztek: az első félévben Sánta Etelka oklevél nélküli, a másodikban, márciusig Angel Lívia szintén oklevél nélküli özvegy papné tanított. Ettől az évtől kezdődően folyamatosan román óvónőket neveztek ki a csak magyar anyanyelvű gyermekek

oktatására. Ecaterina Negulescu 1932–1933-ban oklevél nélkül rövid ideig vezette az óvodát, átosztották az iskolához. Maria Chirilescu 1933–1934-ben oklevél nélküli mesternő, és az óvodában is helyettesített. Bunescu Maria, okleveles óvónő 1931–1936-ig az óvodában és az iskolában is tanított. Moga Maria, okleveles óvónő 1936–1937-ig tanított, aki magyarul is jól tudott, az óvodát kielégítően vezette. Következett Ana Leuca okleveles óvónő 1934–1938 és 1940-ig tanított, aki Amerikában született, románul, magyarul és angolul jól beszélt, tanított az óvodában és az iskolában is.

Ezekben az években tanított Elena Popescu, okleveles óvónő is, és vezette az óvodát. Az óvodai nyilvántartásban szerepel még Madm Horvát, okleveles óvónő neve is, aki 1935-ben megszakításokkal tanított.

1940-ben új korszak kezdődött az óvodában is. Agripina Bösze Zsófia okleveles óvónő 1940–1943 között vezette az óvodát. Gyógypedagógiai tanfolyam végzettséggel az akkor nyílt gyermekotthont, napközit, gyermek étkeztetőt is irányította.

Az óvodák ettől az időtől kezdve közvetlenül az egészségügyi hivataloknak voltak alárendelve. Az 1940-es években bővült az óvodai oktatás. Antal Mihályné, oklevél nélkül tanított 1940–1943, majd 1947–1948 között. Hettner Erzsébet, okleveles óvónő 1943–1945 tavaszáig volt az óvoda igazgatója.

A II. világháború után János Margit, oklevél nélküli óvónő 1945–1947 között 4 polgári végzettséggel vezette az óvodát. Őt követte Császár Berta, oklevél nélküli óvónő, képzős növendék 1947–1949 között. Ramniceanuné Fénya Erzsébet 1948–1949-ben volt az óvoda igazgatója. Őt 1949-ben Csík rajoni óvodáinak felügyelőjévé nevezték ki. 1949–1952 között dr.Imre Mihályné Antal Piroska oklevél nélküli, 7 gimnáziumot végzett óvónő vezette az óvodát. Lassel Ilona, Abos Mária 1952-ben volt óvónő. Ugyanebben az időben egy-egy óvodát vezettek György Angyalka és Magyar Aranka képzős növendékek

Kurkó Veronika oklevél nélküli, nyári tanfolyamos óvónő 1950–1955-ben volt óvónő. Imecs Jolán, 1952–1953, Császár Margit okleveles óvónő 1954–1961-ig volt az óvoda igazgatója. Vele egyidőben működött Biró Juliánna és Fejér Jolán okleveles óvónő, mindkettőjüket Háromszékre helyezték.

Szötsné Lehner Margit, oklevél nélküli óvónő 1956 tanév végétől vezette az óvodát és a napközi otthont.

Megjegyezzük, hogy az óvodáknak ebben a nagy népes községben megfelelő helyiség nem volt. Ezért a rendes működésük elé igen sok akadály gördült, ami a nevelő-oktatói munkát is hátráltatta. Itt a hibák helyrehozására a közületek hozzájárulásán kívül az államnak nagyon sürgős és hathatós anyagi segítsége szükséges.

Az óvodák építésére vonatkozólag, éppen a demokratikus állam egyenes felszólítására, a község négy tízesének megfelelően négy darab részletes tervet, tervrajzokat és költségvetést még 1947–48-ban az intézmények vezetői jóváhagyásra és a szükséges alapok kiutalására kérvényezték, de válasz nem érkezett rá.

Mivel állami segítségre ezekben az években nem számíhattak, 1958–1961 között az iskola udvarán felépült az első óvoda a lakosság közmunka hozzájárulásával és a községi néptanács anyagi támogatásával. Mivel 1962-re az óvodai oktatás más épületben, magánlakásokban ideiglenesen megoldódott, 1962-ben az épület kész állapotban átadódott az újonnan létrejött líceum bentlakásának, ebédlőnek és konyhának.

Az oktató-nevelői tevékenység a 80-as évekig – írta óvodatörténeti írásában Farkas Mária igazgatónő – a község különböző tízeseiben, magánlakásokban folyt. Az 1980-

ban átadott új épületben kezdte el működését Felcsík egyetlen napközi otthona. Az egyemeletes épületben a földszinten az óvoda, míg az emeleten a napközi kapott helyet. Kezdetben 2 csoport óvoda és 2 csoport napközi működött. A növekvő gyermeklétszám miatt a 2000-es évek elején 3 csoportra bővült a napközi. Volt olyan év is, amikor 6 csoport volt. 1–2 évig még csökkenően van a gyermeklétszám, majd enyhe emelkedést mutat. Most intézményünkben 5 csoport működik : 3 óvodai és 2 napközis csoport

A 103 gyermeket 7 képzett óvónő tanítja, neveli. A nevelőmunkánkat 5, több éves tapasztalattal rendelkező személyzet segíti. Az óvoda 2005 január 1-től önálló egységként működik, ekkor vette fel az óvoda a “Bóbita” nevet. Mintegy célkitűzésként tekintik a megfogalmazást: “Mit tehetek én, hogy lakható maradjon a Föld?”

A “Bóbita” Napközi otthon alkalmazottai a 2006 – 2007-es tanévben:

Óvodavezető: Farkas Mária

Óvónők: -napközi:	- Holló Éva
	- Kajtár Klára
	- Kajtár Szidónia
	- Bálint Enikő
	- Ágoston Enikő
-óvoda:	- Zágoni Margit
	- Brügger Magdolna
	- Kosza Gabriella
	- Zsók Júlia
Személyzet:	- Ambrus Mária-Magdolna
	- János Gizella
	- Dobos Rozália
	- János Emma
	- Szöcs Virág

Óvónők 1960-tól

MIKLÓS MARGIT	1960-1968
SIMON PIROSKA	1964-1968
KÉSZ PIROSKA	1966-1996
PÁL OLGA	1967-1969
MÁRTON ERZSÉBET	1962-1964
LOVÁSZ ERZSÉBET	1963-1964
VARGA ILONA	1968-1970
BŐJTE ERZSÉBET	1968
ANTAL GIZELLA	1969-1972
ZÁGONI MARGIT	1970 –NAPJAINKIG
GAL IRÉN	1970-1976
PÁLL EMMA	1972-1973
ABOS VERONKA	1972-1973
KATÓ IBOLYA	1973-1974
FARKAS MÁRIA	1973 -NAPJAINKIG
MIHÁLY MÁRTA	1976-1982
HOLLÓ ÉVA	1980 -NAPJAINKIG
FAZAKAS ROZÁLIA	1980-1982
KAJTÁR GIZELLA	1980
GIDRÓ GIZELLA	1981
BALÁZS-BÉCSI MARGIT	1981-1982
JUHÁSZ BERTA	1985-1987
SÜKET ERZSÉBET	1984-1995
VARGA LIDIA	1985

URSOI KINGA	1986-1987
VIZI LENKE	1990-2000
ALBERT TÜNDE	1991-1995
SZÁSZ CSILLA	1993-1997
SZABÓ JULIÁNNA	1993-1995
BOGÁCS SZIDÓNIA	1994
AMBRUS MÁRIA-MAGDOLNA	1995
BÁLINT ENIKŐ	1995-NAPJAINKIG
BÁLINT MÓNIKA	1996-1998
BŐJTE IZABELLA	1998-1999
KOVÁCSI ERIKA	1998-2000
KOSZA GABRIELLA	1998-
KAJTÁR KLÁRA	1998-NAPJAINKIG
BOTH ENIKŐ	1998-1999
ÁGOSTON ENIKŐ	1999-2007

1. Pál-Antal Sándor 1990.
2. Imre István 1973. 78. old.
3. uo. 78–79. old.
4. Csíkkarcfalvi katolikus plébánia levéltára.
5. u.o.
6. Imre József tanító kéziratai
7. A csíkkarcfalvi plébánia levéltára
8. Ördögh Imre, Negyedévezredes oktatás Csikmadarason. 2006. 288. old.
9. A csíkkarcfalvi plébánia levéltára
10. u.o.
11. u.o.
12. Imre József tanító kéziratai
13. A csíkkarcfalvi plébánia levéltára
14. u.o.
15. Imre József tanító kéziratai
16. A csíkdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpont levéltára –fizetési ívek
17. A csíkdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpont levéltára – nevelőtanácsi jegyzőkönyvek
18. A csíkdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpont levéltára - nevelőtanácsi jegyzőkönyvek
19. A csíkdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpont levéltára – munkakönyvi nyilvántartó
20. A csíkdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpont levéltára-nevelőtanácsi jegyzőkönyvek
21. A csíkdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpont levéltára – munkakönyvi nyilvántartó és az Iskola Könyve
22. Hargita napilap, Ambrus Árpád gyűjteményében

ADATKÖZLŐK

- AMBRUS ÁRPÁD – született 1928-ban Csíkdánfalván, nyugalmazott tanító
 AMBRUS MÁRIA JULIÁNNA – 1928–2005, néhai csíkdánfalvi tanító
 BOTH JÁNOS – 1925–2006, néhai csíkdánfalvi lakos
 AMBRUS ILONA – 1937–2004, néhai csíkdánfalvi tanító
 AMBRUS MÁTYÁS ÁRPÁD – született 1978-ban, Csíkdánfalva

EGYHÁZ

A magyarság, a székelyek, velük együtt azok a csoportok is, akik Csíkban telepedtek le, évszázadokkal, tán évezredekkel korábban kialakították a világról, környezetükről nézeteiket, amelyeket nemzedékről nemzedékre átadtak, és a mindig újabbak szívesen megőriztek. Minderről vajmi keveset tudunk, a kutatók próbálják kideríteni, milyen lehetett a magyarság ősvallása. Az már elfogadott tény, hogy a „samanisztikus világkép alkothatta a pogánymagyarság világfelfogásának gerincét”.¹

Egybevágó ezzel a nézettel egy későbbi megfogalmazás is: „Mindenekelőtt a fő vallási forma a honfoglaló magyaroknál valószínűleg a samanaizmus lehetett”.²

Az ősi hitvilág bővebb feltárásában igen fontos szerep hárul az elkövetkezőkben a folklórkutatásra, különösképpen a néphit, népszokások, gyermekjátékok, mesék stb. ősvalláshoz kapcsolódó motívumainak feltárásában. Csupán megemlíjük, hogy a táltos, tudós ember, asszony, a földalatti világ: kígyók, gyíkok, békák világa, a „Sípbal, dobbal, nádi hegedűvel”, vagy az

*„Adjon isten lassú esőt,
Mossa össze mind a kettőt,
Szita, szita péntek,
Szerelem csütörtök,
Dob szerda”*

gyermekjáték fordított sorrendje, a jövőmondás, népi gyógyítás, varázslás, ráolvasás egyes motívumai régi hiedelmeink maradványai. Ide tartoznak a boszorkányok is. Csíki hiedelmek találhatóak a csinálmányok, lüdercek, hazajáró lelkek, sárkányok, emlékét őrző történetekben.³

Számos olyan hiedelmet gyűjtöttek össze Felcsíkon, éppen Karcfalván és Jenőfalván 2001-ben, amelyeket még ma is őriznek a születésről, a visszajáró halottakról, jóslásról, átokról, rontásról, boszorkányokról.⁴

Kis történetek ezek, amelyek Dánfalván is, de a felcsíki hat falu mindenképpen mindmáig megtalálhatók. Ezek a történetek tartalmaznak olyan motívumokat, amelyek az ősvallásból maradtak meg, de kerülhettek a későbbiekben is a hiedelemvilágba.

Bizonyára a kereszténység felvétele előtti vagy akkori állapotokra utalnak azok a csíki helynevek, amelyek az ősi valláshoz kapcsolódnak. Ilyen a Bálványos-hegy, Bálványospataka, Pogányhavas vagy Csíki-bálványos, Pogányvár. Nem kizárható, hogy valamely kapcsolatban vannak a kereszténység terjedésével, de mindenképpen a csíkiak letelepedése után kellett kapniuk nevüket.⁵

Arról biztos adataink vannak, hogy Szent István (1001–1038) megszabta a templomok építésének módját, legalább 10 falunak közösen kellett építenie, Szent László (1077–1095) kötelezte a lakosságot a pogánylázadások következtében lerombolt vagy felégetett templomok újjáépítésére, a XI–XII. században sok falusi templom épült, Könyves Kálmán (1095–1116) idején fokozottabban terjedt a kereszténység, de hogy a Székelyföldön mikor kezdődött a kereszténységre való áttérés, arról csak feltételezéseink vannak.⁶

Ismerjük a püspökök nevét, akik közül az első Bööl (Böld, Böd, Buldus) (1009? – 1046) között volt Erdély püspöke. Néhány pontos adat hiányában még felsorolhatjuk

Frank (Franco) (1075–1083(?), majd Simon (1111–1113), aztán Villarius (?) (1113) (?), Felicianus ? (1124–1127), Baranus (1139), Valter (1156–1158), Vilcina (1166–1169), Pál (1181–1185), Adorján (1187–1202), Péter (1203), Vilmos (1204–1221), Rajnald (1222–1241), Adolf (1244–1245), Gallus (Gál) (1246–1269), Monoslói Péter (1270–1307), Benedek (1309–1319) stb.

Az első erdélyi püspökök többnyire külföldről jött francia, német, olasz származásúak voltak, arisztokrata családból származtak, ritkán polgár is helyet kaphatott közöttük. Azt is tudhattuk róluk, hogy többnyire külföldi, nyugati egyetemeken tanultak. Adorján korábban királyi jegyző volt, Pál már az 1100-as években, III. Béla uralkodása idején elrendelte, hogy a királyi udvarban kötelező az írásbeliség bevezetése.⁷

De hogy kinek a püspöksége alatt terjedt el a katolikus vallás Csíkban, arról semmilyen adat nem áll rendelkezésünkre.

Bizonyára későbbi eredetűek, mégis figyelniük kell arra, hogy Csíkban is, mint általában a Székelyföldön, élt a Szent László iránti különös tisztelet.

A Pogányhavas Szépvíz felőli oldalán régi kápolna romjai ma is láthatók, melyről azt tudják az emberek, hogy Szent László építtette, még akkor, amikor a kunokat megverte. Úgy nevezik ma is, hogy Szent László kápolnája. Mellette az egyik sziklán lova patkójának nyomát ma is láthatják, innen ugratott a völgybe, s a tiszta patakban a lovát megitta. Azt mondta követőinek „milyen szép víz”. Arra a helyre falu épült, amelynek Szépvíz a neve.⁸

Gyimesben máig élő hagyomány: tisztavizű kútra mondta Szent László, hogy szép víz, innen ered a település neve.

Azt is lejegyezték, hogy Pogányhavason áldoztak a székelyek Hadúrnak. Feltételezik, hogy Menaságon, majd Csíkszentkirályon a templomban megfestették a Szent Lászlóról szóló legendát. Ezt egy-egy kis töredék alapján gondolják. Egyesekben további gyanú él arról, hogy Szentdomokoson is, Szenttamáson, Karcfalván is a templomban megfestették a Szent László legendáját.⁹

Gyimesiek arról beszélnek, hogy amikor Báthori Endre „Bükkhavas pataka fejében”, Bagolykőnél üldözői elől Lengyelország felé menekült, fáradt lévén leült a sziklára: ülése nyoma, csizmája sarka helye ma is látható.¹⁰

A Szent László-kápolnáról és a Szent László-forrásról 1778-ban is írtak.¹¹

A kereszténység keletre terjedésének időpontját leginkább a templomok építése, elterjedése bizonyítja. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a székelyföldi, csíki templomok építését meg kellett előznie jóval a kereszténység felvételének, hisz az új vallásra térés nem a templomok építésével kezdődött. Azt is meg kell említenünk, hogy a csíki templomok milyenségét meghatározta az, hogy viszonylag kevés létszámú, szűkös anyagi feltételek között élő lakosság nem tudott rendkívüli nagyságú templomok építésébe kezdeni. Emellett nehezítette az is, hogy idegenek gyakran betörték keletről, akik romboltak, égettek. Lehet, hogy a megfelelő mesterek is hiányoztak.

Csíkban alakult ki a kereszténység és a nyugati műveltség legkeletibb határa.¹²

Csíkban semmilyen olyan bizonyítékot nem találtak, amely arra utalt volna, hogy korábban valamely nép templomot építhetett, minden máig maradt bizonyosság arra utal, hogy a csíki templomok a székelyek ideköltözése után épültek. Ezek a templomok a lakosság gyarapodásával szűknek bizonyultak, esetleg idő teltével nem voltak kellő erősségűek, ezért lebontották, helyükbe újat építettek, de a régiből is egy-egy darabot az

újban elhelyeztek. Ezek a beépített vagy megőrzött darabok tudnak utalni arra, hogy körülbelül mikortól számíthatjuk Csíkban a kereszténység felvételét, inkább megerősödését.

Árpádkori, tehát 1300 előtti időszakról maradt fenn a szentdomokosi mai templomba beépített néhány darab. Megállapították, hogy még a tatárjárást megelőzően, 1241 előtt valamely kisebb méretű templom állhatott a faluban, amelynek két bejáratának és sekrestyéjének ajtókeretét az új templom építésekor felhasználták. A szentdomokosi templomban megőriztek még egy árpádkori keresztelőkutat és egy szenteltvíz-tartót.

Árpádkori a Rákoson található bejáratú keret is. Hasonló tárgyi emlékeket építettek be középkori alsíki templomokba, többnyire egymástól 12–14 km-re.¹³

1. Diószegi Vilmos 1873. 8.
2. Dömötör Tekla 1990. 510.
3. Albert Ernő 1995.
4. Pócs Éva 2001.
5. Endes Miklós dr. 1994(1938). 23.
6. Bona István 1989. 150.
7. Makkai László 1989. 186–188.
8. Vitos Mózes I. 2002. 81.
9. Magyar Zoltán 1998. 8.
10. Uo. 29.
11. Benkő József II. 1999. 218.
12. Keöpeczi Sebestyén József 1929. 372–373.
13. Uo. 374–380.; Csíki Lapok XLVII. 19. sz. 1935. május 12. 1.

AZ EGYHÁZ MEGERŐSÖDÉSE

Felcsíkon az 1300-as évek elejére a jóval korábban kialakult falurendszerben olyan népesség létrehozhatjuk, amely gazdaságilag is kellő erővel rendelkezett ahhoz, hogy, bár szűkös keretek között, egyházát is fenntartsa. Az egyház igénye, léte, erőssége bizonyos kulturális fejlettségnek is bizonyossága. A templom építése, az egyház folyamatos működtetése támogatással, közösségi összefogással járt, amelyet csak az a közösség tudott vállalni, amely megteremtette a szükséges anyagi feltételeket. A csíki részen, különösen Gyergyóban, Felcsíkon, Kászonban a föld minősége erőteljes munkát követelt ahhoz, hogy a szükségleteket megteremje.

A pápai tizedjegyzék szerint Csík-, Gyergyó-, Kászonszékben az 1333. és az 1334. évben a következő egyházak működtek:

1. Gyergyó
2. Kászon
3. Torku (Tarkő, Terkő) – Szentdomokos
4. Szenttamás
5. Rákos

6. Szentmihály
7. Szentmiklós
8. Delne
9. Somlyó
10. Mindszent
11. Szentlélek
12. Szentkirály
13. Szentgyörgy
14. Szentmárton
15. Kozmás
16. Szentsimon ¹

Útólagos kutatás eredményeként vált ismeretessé, hogy az 1332-es összeíráskor szerepelt „E(cclesis) B(eatae) Mariae Virginis azonos Nagyboldogasszonnyal”.²

Máig tartó vita annak tisztázása, hogy a Tarkó (Torku, Torkov) nevű egyházközség Szentdomokost vagy Nagyboldogasszony egyházközséget jelent-e a pápai tizedjegyzékben.

Azt ma már nehezen lehetett megállapítani, hogy az 1300-as években hány település alkotott egy egyházközséget, hisz adataink vannak arról, hogy időközben Csíkban, Felcsíkon is több falu is eltűnt a tatár vagy más betörések következtében. Elfogadjuk, hogy a mai felcsíki hat falu területén három egyházközség is alakult, ha még mindig vitatott is a harmadik akkori léte.

Tarkóról az is elhangzott, hogy mivel az 1332–1337-es összeírás után mint település egyetlen feljegyzésben sem szerepelt, annak oka lehetett, hogy vagy megszűnt, vagy más településbe olvadt be.³

A tizedjegyzékben még szerepelt két ma még ismeretlen egyházközség: Csík és Ora. A Csík plébániát s egyben települést jelentett, de mivel a későbbiekben a Tarkóhoz hasonlóan nem fordult elő, szintén arra következtethetünk, hogy az idők folyamán vagy eltűnt, vagy valamelyik mai település nevével cserélték fel.

Különös nevű plébánia s egyben egyházközség az Ora. Vele kapcsolatban is ugyanazt állapíthatjuk meg, mint a Tarkó vagy a Csík esetében.⁴

A pápai tizedjegyzékkel kapcsolatban még más vélemény is elhangzott. A XXII. János pápa által kijelölt összeírók csak olyan plébániákat kerestek fel, amelyekben az évi jövedelem meghaladta a 2 márkát, vagyis a 8 aranyat, továbbá az is előfordulhatott, hogy ugyan a jövedelem elérte a kívánt mennyiséget, de valamely ok miatt a plébános nem tudta befizetni, ezért a település neve nem került a jegyzékbe. Ebből tehát az is következtethető, hogy Csíkban is több plébánia és egyházközség volt a felírtaknál.⁵

A fentiek alapján a korábban felsorolt 16 csíki egyházközség helyett a településnevek mellett a plébániák számát is kell emelnünk Csík és Ora helységgel, valamint a Nagyboldogasszonyéval, így Csíkban összesen 19 egyházközséget kell nyilvántartanunk az 1332–1337-es összeírás és a későbbi kiegészítés alapján.

A Tarkó vagy Nagyboldogasszony elnevezés körül tovább folyik a vita.

Elfogadható az E(cclesia) B(eatae) Mariae Virginis elnevezés a Karcfalva központtal működő külön egyházközségnek, hisz a Tarkó közel 8 kilométer távolságra esik tőle. Ha számba vesszük a hozzátartozó falvakat, a tatárok által elpusztítottakat is, akkor Madaras,

Város, Oltfalva, Dánfalva, Abránfalva, Tószeg, Karcfalva, Jenőfalva alkotta a Nagyboldogasszony egyházközséget.

Véglegesen még nem lehet eldönteni a vitát, az eddigiek mégis inkább amellett szólnak, hogy létezett Tarkő, Szenttamás, Nagyboldogasszony egyházközség a mai hat felcsíki falu területén.

A Tarkő–Nagyboldogasszony vitához kapcsolódva néhány érvet megemlítünk még: az ismertett adatok birtokában is volt olyan kutató, aki erőteljes érveket sorakoztatott fel amellett, hogy a tizedjegyzékben írt Tarkő azonos Nagyboldogasszony egyházközséggel.⁶

A továbbiakban még néhány érvet próbálunk említeni arról, hogy vajon a Tarkő Szentdomokost vagy Karcfalvát jelenthetett-e a tizedjegyzékben?

Szentdomokos mellett szól az, hogy árpádkori templom maradványait építették be az újabb templomba, amelyből következik, ha Szentdomokoson működött az a templom, amelynek bizonyos alkatelemei megmaradtak, akkor az 1200-as években ott kellett lennie egyházközségnek is. Azért is elfogadható a Tarkő, Terkő, (Torku), Torko, Torkow elnevezés, mert a falutól északra, de a határában egy részt ma is ezen a néven ismernek. Azt is feltételezik, hogy korábban éppen azon a helyen lehetett a település, a lakosság csak később költözött mai helyére.⁷

Ellene szól, hogy igen nagy összeget, 1333-ban 10, 1334-ben 6 régi banálist tüntettek fel Tarkő befizetett tizedének. Bizonyára egy kisebb közösség, ekkora összeget nem tudott volna fizetni, hisz ugyanekkor Szenttamás 1, Rákos 2 régi banálist fizetett.

Így csupán egy feltételezésünk maradt, mégpedig az, hogy akkor nagyobb település lehetett, amely valamely rendkívüli esemény következtében az összeírás után megfogyatkozott, azért kényszerült a későbbiekben hosszú ideig közös egyházközségbe Szenttamással, ahová a szentdomokosiak a Kálvária úton haladtak át a mai Csonkatorony helyén létezett templomhoz. Valószínű, hogy már 1690 előtt a szentdomokosi egyházközség külön kezdett működni.⁸

Még megemlíthetjük azt is, hogy a Tarkő, Terkő-havas a felcsíki négy falu, Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva tulajdonát képezte, könnyen nevezhették Nagyboldogasszonyfalva templomát Tarkőnek. Mind a Madarásról, mind a Karcfalváról és Jenőfalváról szóló könyvekben hol teljesen azonosítják Tarkőt Nagyboldogasszonyfalvával, hol olyan megoldást látnak, hogy Tarkő azonos Nagyboldogasszonyfalvával, csak „a plébánia neve helyett a javadalom neve (Terkő) íródott”.⁹

Dánfalva mindenképpen ahhoz az egyházközséghez tartozott, amelyet Nagyboldogasszonynak vagy esetleg Tarkőnek neveztek. Támogatta, segítette, fenntartásában közreműködött, a magáénak is tekintette.

Az egyházi élet megszervezése során a gyulafehérvári püspökség a Székelyföldön három főesperességi területet alakított ki, amelyek közül Csík a Telegdi főesperességhez tartozott. Ehhez a főesperességhez azok a csíki egyházközségek tartoztak, amelyeket a fentiekben felsoroltunk. Addig az ideig nagyjából kialakultak a falvak elnevezései is. Sok helyen a templom védőszentjének neve honosodott meg, teljesen feledésbe merült a korábban vagy a kialakulásakor használt név. Így tűnhetett el Szenttamás, Szentdomokos régi neve, s maradt meg az egyház védőszentjének elnevezése. Nem honosodott meg a Nagyboldogasszony, mert az egyházközség több településből alakult. Hasonlóan maradt meg a Rákos egyházközséghez tartozó falvak neve is.

Közben az egyház erősödése során új templomok épültek, vagy a régieket módosították, bővítették, esetleg teljesen kicserélték, s a régiek néhány maradványát beépítették az újba. Megtörténhetett, hogy a régi karcfalván lévő templomot az 1370–1450 közötti időszakban átalakították, vagy újjáépítették.¹⁰

A tizedjegyzék készítésekor Erdélyben Rimaszécsi Szécsi András (1320–1356) ült a püspöki székben. Soroljuk fel az öt követő erdélyi püspököket is: Rimaszécsi Szécsi Domokos (1357–1368), Demeter (1368–1376), Goblin (Goblinus) (1376–1386), Ónodi Czudár Imre (1386–1389), Széphegyi Knöll Péter (1389–1391), Jánoki Demeter (1391–1395), Maternus (1395–1399), Miklós (1400–1401), Upori István (1401–1402), Laki János (1402–1403), Upori István (1403–1419).

Annyit még fűzzünk hozzá, hogy az erdélyi püspökök még ekkor is más vidéken születtek, később kerültek Erdélybe, így kevésbé ismerhették a hazai sajátosságokat, de bizonyára figyelembe vették a székelyföldi papok ajánlatait. Mint külföldön tanuló papok magukkal hozták a nyugati egyházi műveltséget, s így főpapokként jelentős szerepet vállaltak a nyugati műveltség terjesztésében. Upori István püspöksége idejéből ismerjük a nagyboldogasszonyi papot, akit Lőrincnek hívtak. Nagyboldogasszony és Felcsík egyháztörténeti jelentőségét növelte, hogy Lőrinc pap egyben Csík- és Gyergyószék alesperese, és azzal is megbízzák, hogy részt vegyen abban az ítélezésben, amelyet Jenőfalván kellett megállapítani víz ügyben, s a határozatot ő foglalta írásba.¹¹

Amennyiben Nagyboldogasszony egyházközség 1406-ban olyan pappal rendelkezett, aki Csíknak, Gyergyónak, nagy területnek alesperese volt, a templomot jóval korábban kellett építeni a településen, s elnevezni Nagyboldogasszonynak, és ebbe az építésbe, az egyházi élet fenntartásába bele kellett vonni Dánfalva és a környék kisebb-nagyobb falvainak lakosságát is. A templom építése, inkább újjáépítése, esetleg bővítése szélesebb körű közös akarat megteremtését jelentette mindenik faluközösségben. Ezen törekvés kialakításában fontos szerepe volt a papnak, s a falvak elöljáróinak, hisz elfogadható, hogy az egyes településektől távolabb eső építkezés nem válhatott ki olyan lelkesedést, mint ott, ahol fel is épült. Az 1406-os keltezésű egyházközség léte megdönteni látszik azt a szemléletet, amely a karcfalvi templom építésének idejét az 1400-as évek közepére teszi. Inkább a bővítés, átalakítás, módosítás fogadható el erre az időre.

Még nagyobb erőfeszítést, egyetértést, összefogást és pontos cél-megjelölést igényelt a templomot körülvevő várfal építése: nagy mennyiségű követ kellett odahordani a 8 méter magas 2 méter alapvastagságú fal felépítéséhez. Vívófolyosója ritka épségben megmaradt, a lőrések sem rongálódtak.

Felcsík nagy egyházi értékének tekintjük a szenttamási templomban őrzött, készítését az 1450-es évekre tehető faragott faszobrot, a „Szenttamási Madonnát”, amelyről feltételezzük: abban a műhelyben készülhetett, amelyben a somlyói.

A szenttamási egyházközség más szempontból is fontos szerepet töltött be Felcsík egyházi életében. Egyesek úgy vélik, hogy a pápai tizedjegyzék készítését megelőző időben, amikor még azt is ismerték az építések előmozdítói, hogy a templom ne épüljön távolabb egy napi járásától a lakosságnak, akkor még a Kődön túliak is, tehát a szentmihályiak, vacsárcsiak is ide jöttek istentiszteletre. Elég hosszú időn át ebbe a templomba jártak a szentdomokosiak is. Az egyházközség fennállásának régiségét bizonyítja, hogy a toronyban lévő egyik harangját még a Hunyadiak korában öntötték.

Nagyboldogasszony egyházközség plébániája továbbra is megőrizte Csíkban a központi

szerepét, hisz 1495. szeptember 15-én kelt jegyzékben Bertalan plébánosa egyben csíki és gyergyói alesperes a század eleji esethez hasonlóan a fenti évben jenőfalvi vízelosztási ügyben egyezsége törekedett, és írásba is foglalta a megállapodást.

A templom szentélyéről azt állapították meg, hogy 1444-ben készült, majd a szentségház 1475-ben, későbbi értéke a kőből faragott keresztelőkútja.¹²

Erdélyben az 1400-as években még püspökök voltak: Pálóczy György (1419–1423), Csanádi Balázs (1424–1427), Beschino Máté (1443–1461), Szapolyai Miklós (1461–1468), Veronai Gábor (1472–1475), Vingárdi Geréb László (1475–1501).

Az 1500-as években a katolikus egyházat gyakran éri támadás. 1520-tól kezdődően kezd terjedni a reformáció eszméje. Megjelent Brassóban, Kolozsváron, Székelyföldön is.

Erdély további püspökei: Kálmáncsehi Domokos (1502–1503), Bácskai Miklós (1503–1504), Bethlenfalvi Thurzó Zsigmond (1504–1505), Johann Foix (1506–1508), Perényi Ferenc (1508–1513), Kisvárdai Várday Ferenc (1513–1524), Felsőszelestei Gosztonyi János (1524–1527), Gerendi Miklós (1528–1540), Medgyesi Székely Ferenc, Statileo János (1528–1542), Bornemisza Pál (1553–1556).

Azért kell megállnunk Bornemisza Pál nevének írásakor, mert idejében, 1556-ban az országgyűlés határozata szerint a gyulafehérvári püspökséget megfosztották vagyonától, ráadásul működését megszüntették, Bornemisza Pált eltávolították a püspöki székből. Attól kezdődően Erdélyben a katolikus egyházat fokozatosan háttérbe szorították, annak ellenére, hogy 1568-ban a tordai országgyűlésen a világon először törvénybe foglalták a vallásszabadságot. Ekkor Erdélyben három protestáns felekezet ismert, a katolikusok pedig döntő részben Csíkban és Háromszék egyik részén maradtak meg.

Ezen évek jelentős eseménye az is, hogy 1567-ben János Zsigmond mint unitárius vallásra tért uralkodó erőszakkal akarta a csíkiakat rákényszeríteni arra, hogy az új vallás hívei legyenek. Amikor nem hajlandók engedelmeskedni követelésének, katonáival vonul a csíkiak ellen. A fejedelem hívei Udvarhely felől indultak támadásra, a csatára a Nagyerdőnél került sor. Gyergyóalfalu István nevű papja vezetésével vonultak a csíkiak harcba, a nők, öregek a templomban imádkoztak, majd a győzelmet hálaadó istentisztelettel ünnepelték. A somlyói búcsún ennek emlékére a kikerüléskor mindig az alfalviak keresztalja vonul elől. Mind a nagyerdei csatában, mind a csíksomlyói búcsúkon a felcsíki falvak lakói jelentős számban vettek részt.¹³

Csíksomlyón búcsú tartásáról már 1444-ből van adatunk, amikor IV. Jenő pápa engedélyezte megtartását, mégis a köztudatban úgy honosodott meg, hogy a búcsú a nagyerdei győzelem emlékét jelenti. Fokozatosan a magyarság találkozási helyévé nőtte ki magát, manapság valóságos nemzeti ünneppé emelkedett.

Az 1500-as évek második felében a püspökhány mellett a vallási életet az is befolyásolta, hogy a Székelyföldön 1572-ben mindössze 24 római katolikus felszentelt pap működött. Felcsíkon viszont mind Nagyboldogasszony, mind Szenttamás egyházközségben volt pap, sőt Szentmihályon és Csíkszentmihályon is. De sok olyan vidék volt, ahol még 10–20 évesek is voltak olyanok, akiket nem kereszteltek meg, mivel nem működött az egyház.

Az új vallás térhódítása Felcsíkon, Karcfalván is elkezdődött. Az 1600-as évek elején megjelent Kelemen prédikátor, s már néhány családot sikerrel térített az új hitre, de később további működését az egyházközség lakói megakadályozták, Kelemen prédikátort elűzték, a szavára hallgatók házát még le is rombolták.¹⁴

Az erdélyi püspök hiánya abban is megmutatkozott, hogy csak más kerületben tudtak erdélyi papot szentelni, s egyesek úgy vélték, a püspökhányban kell keresni okát, hogy a korábbi tilalmak ellenére a csíki papok is megnősültek. Ennek pontosabb megismerésére, kivizsgálására bízták meg Gálffi Pál esperest.¹⁵

1608. december 25-én szintén papok házasságának vizsgálatáról írtak: nehezményezték az egyházban történt engedményeket, fegyelmi lazulást, kihágásokat: „Noha ennek előtte ezben ez perovenciában valami abusosok voltak, és az egyházi emberekben némelyek megházasodtak volt is: az is senkinek meg nem engedtetik, hogy feleségével lakják.”¹⁶

Az 1600-as években az egyház gondjai tovább fokozódtak. Nagyajtai Darkó János 1629-ben jelentésében írta, hogy Csíkban 23 katolikus plébánia alakult mintegy 20 000 léleknek, de csak 9 pap működött, közülük 7-nek „ágyasa” van.¹⁷

Az 1635-ik évre utalnak egy másik misszionárius jelentésben, amikor Székelyföldi Jánosról; más helyen Gyergyói János papról azt írták, hogy plébános-létére „nyíltan házasságot kötött”. Mivel nem tudták más pappal helyettesíteni, eltűrték a hívek, de hatására más papok is megnősültek. Gyergyói Jánost pedig I. Rákóczi György támogatta, sőt főesperesnek is megválasztotta. Amikor 1645-ben a tatárok a vidékre támadtak, a hívek Isten büntetésének tekintették, ezért János papot elfogták, intézkedtek, hogy egy ferences szerzetes meggyóntassa, majd utána Csíkszentlélek határában lefejezték. Paphalála határnév ma is őrzi emlékét.

János papról írt Lippay György esztergomi érsek is, aki levelében kitért arra, hogy vezetésével 10–12 pap külön-összeszövetkezett, házasságot egymás előtt kötöttek, a hívek látva, hogy a fejedelem támogatja, attól féltek, hogy más vallású papot helyeznek faljukba.¹⁸

Az 1600-as években több tájékoztatóban leírták, hogy Csíkban kevés a római katolikus pap, ezért egy-egy helyen „nyoma is elveszett a katolikus hitnek”.¹⁹

Sok helyen úgynevezett licentiatorok, világi nős férfiak végezték a papi teendőket, akik kereszteltek, eskettek, temettek, prédikációkat viszont csak felolvastak.²⁰

Más oka is volt a paphiánynak. A gyakori török-tatár támadás, égetés, pusztítás, a férfiak-nők fogságba hurcolása azt eredményezte: a falvak lakói annyira leszegényedtek, hogy az egyházi kötelezettségeknek sem tudtak eleget tenni.²¹

A papok hiányát, utánpótlását egyesek azzal próbálták biztosítani, hogy gyermekeiket külföldre küldték tanulni. De a fejedelem hamarosan értesült erről is, s 1648-ban kinyilatkoztatta, hogy csak ő engedélyezheti a külhoni tanulást, aki pedig nem engedelmeskedik, annak vagyonát lefoglalják. Ilyenkor kérvénnyel fordultak a fejedelemhez, de nem adott engedélyt továbbra sem a külföldi tanulásra. Azzal indokolta határozatát, hogy az idegenekkel érintkezés megrontja az erkölcsöket.

A paphiány Felcsíkon is oda vezetett, hogy össze kellett vonni az egyházközségeket. 1680-ban Felcsíkon három ilyen összevont központot jelöltek ki: Rákost, Csíkszentmihályt és Somlyót.

A csíkszentmihályi egyházközséghez tartozott: Szentdomokos, Szenttamás, Ajnád, Cibrefalva, Szépvíz, Szentmiklós, Borzsova.

Csikrákoshoz: Madéfalva, Vacsárcsi, Göröcsfalva, Madaras, Városfalva, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva.

A többi felcsíki falu Somlyóhoz tartozott.²²

A misszionáriusok ellátogattak Nagyboldogasszony egyházközségbe is. Nekik köszönhetjük, hogy például 1668-ból tájékozódhatunk arról, hogy Szentdomokos, Szenttamás, Nagyboldogasszonyfalva teljes lakossága mennyi volt. Közölték, hogy mely falvak tartoztak Nagyboldogasszonyfalvához. Dánfalva szempontjából azért is fontos a jelentés, mert először került lejegyzésre Városfalva neve, s azt is megtudhattuk, hogy hány lakosa volt.²³

Az 1660-as évek Csíkban rendkívüli eljárásokat tettek szükségessé a házasságkötéssel kapcsolatban.

A harcok során, bizonyára korábban is előfordult, hogy férfiak hősi halált haltak a csataterén, vagy fogságba jutottak, de teljes biztonsággal nem lehetett megtudni, hogy valóban elesetek-e a harcokban, vagy ha nem, fogságból nem tudtak életjelt adni magukról. Idő teltével a bizonytalanságban tovább nem maradt a feleség, hanem férjhez ment, s az is előfordult, hogy hazatért az igazi férj. Ilyenkor az egyháznak kellett döntenie a házasság érvényességéről. Valamelyest figyelembe kellett venni a felek akaratát is. Egyesek visszatértek régi társukhoz, újból megesküdték, mások viszont az új férjnél maradtak.

Csíkban mind 1661-ben, mind 1694-ben nagy számban, akár ezrével hurcolták fogságba a tatárok a férfiakat, nőket is. Előfordult, hogy férjet is, feleséget is magukkal vittek, de gyakran megtörtént, hogy vagy a férj, vagy a feleség maradt otthon. Egyik részükről a későbbiekben hírt sem hallottak, mások a váltságdíjat nem tudták megszerezni. Említettük már, hogy dánfalvi Lukács Péterné tatár fogságból üzent férjének hollétét, és azt, hogy váltsa ki.

Az ily házasságokról, ha nem is püspöki irányítással, ezért nem egységesen, az egyház mégis keresett megoldást, legalábbis véleményt nyilvánított, bár előfordult, hogy az életben másként alakultak az események, mint ahogy elgondolták az emberek.

A fogságba jutott házastársról ha bizonyos ideig nem tudtak semmit, a katolikus egyház akkor sem egyezett bele az újbóli házasságba. Más egyházak viszont egyházilag hitelesítették az itthon maradottat az újonnan választott társsal. A falun élő papok javaslatairól írt Damokos Kázmér 1670. március 5-én. Azt ajánlották Lippay György esztergomi érseknek, hogy engedélyezze az újraházasodást azoknak, akik nem tudták fogságban lévő társukért a váltságdíjat kifizetni, s később hosszabb ideig nem hallottak semmit róla. Ha ezt nem teszik meg, az egyháztól sokan eltávolodnak, más egyházhoz pártolnak híveik. Ha idővel mégis kiderül, hogy a házastárs életben maradt, és visszatér családjához, akkor 200 forint büntetés terheltetésével a feleségnek vagy férjnek vissza kell térnie első társához. Mivel kétszer esküdtek, az egyháznak az utolsót fel kell bontani, s az első társsal újból megesketni.

Az 1661. októberi török-tatár pusztítás Madarast sem kerülte el. A foglyok közé kerültek madarasi nők, férfiak. A későbbi házasságkötésekről, felek hazatéréséről, újbóli házasságról maradtak fenn adatok.

Márton Péter miután tudomást szerzett arról, hogy felesége férje életben maradt, önként lemondott az asszonnyal kötött házasságról. Így jegyezték fel a történetet: „Madarasi Marton Péter halván az mostani feleségének elébbeni ura életét sponte recedaltanak egymástól”. Nagyobbik Balázs János is újból nősült, mivel nem hallott hírt fogságba hurcolt feleségéről. Az új házasságot az egyház jóváhagyta. Jóváhagyta az újonnan kötött házasságot Dombi Péterné, Pál István, Tamás Péter esetében is, hisz ők sem hallottak

semmi hírt fogságba jutott párjukról.²⁴

Bonyolultabb történeteket is leírtak e szomorú korból. A székelyek kapitánya nősült, feleségül vette egy másik nemes feleségét, mivel férje fogságban volt, és érdeklődésre sem hallottak róla semmit. De időközben a fogságban lévő nemes hazatért, és visszakövetelte feleségét. A hazatért férj az egyházi bírósághoz fordult segítségért, de követelését nem teljesítették. Ekkor kijelentette, hogy nem mond le feleségéről, s ha az egyház visszaszerzésében nem segíti, áttér a kálvinista hitre, és magával viszi egész Csíkot. Az ítéletet látva többen azok közül, akiket egyházi törvény kényszerített arra, hogy visszatérjenek a hazatérő társhoz, most visszatértek a második férjhez vagy feleséghez.

Arról is írtak egyes jelentésekben, hogy olyan házastársakat választottak el, akik 27 évig együtt éltek, gyermekük is született, most pedig azt nyilatkozta valamelyik közülük, hogy nem szerelemből kötötték házasságukat.²⁵

Az 1600-as években missziós feladattal Csíkba érkező papokat, barátokat nem fogadták szívesen a helyi egyházakban. Elsősorban azt kifogásolták, hogy nem tudtak magyarul, mondandójukat mellettük állva kellett fordítani a hallgatóságnak. Azt is megjegyezték, hogy nem elég pontos a jelentésük, előfordult, hogy nem jártak azon a helyen, amelyikről adatokat közöltek. Lippai György esztergomi érseknek is az volt a véleménye, hogy az egyháznak semmi hasznot nem hajtanak, inkább botrányt okoznak, rágalmaznak a papokat, püspököket; néha összeszedik és magukkal viszik az értékes templomi eszközöket, felszereléseket. Pázmány Péter is csak úgy engedte hívei közé őket, ha előzőleg megtanulnak magyarul.²⁶

Erdélyben továbbra sem rendeződött a püspökök sorsa. Említettük már, hogy az országgyűlés törvénybe iktatta felfüggesztésüket, illetve kitiltásukat, s a protestáns fejedelmek a későbbiekben sem törekedtek arra, hogy feloldják e hátrányos helyzetet. Bornemisza Pált 1556-ban távolították el a püspöki székéből, utána többen ugyan püspöki címet kaptak, de nem gyakorolhatták feladatukat. Ezekben az években a püspökök között tartották számon a következőket: Naprádi Demeter (1596–1601), Csíkmadéfalvi Szentandrás [Csíki] István (1618–1630), Hosszútóthy László (1632–1634), Simándi István (1634–1653), Pálfalvy János (1653–1656), Szentgyörgyi Ferenc (1656–1663), Szegedi Ferenc (1662–1663), Tolnai Ferenc (1663–1666), Szenttamási Máté (1667–1676), Mokcsay András (1676–1679), Sebestyén András (1678–1683), Kada István (1685–1695), Szentgyörgyi Illyés András (1696–1712).

E zűrzavaros időben olyan helyzet is kialakult, hogy például igen értékes, lelkes szerzetes ferences barátot, somlyói gvardiánt, Damokos Kázmért ugyan püspöknek kinevezték, de a köztudatban úgy élt, hogy a pápa nem szentelhetette fel, mert az erdélyi fejedelmek nem engedték volna be Erdélybe, így Somlyóról mégis sikerrel tudta irányítani az erdélyi katolikus egyházat.²⁷

Az erdélyi püspökök sorában nem is szerepeltetik, pedig kiderítették, hogy IX. Kelemen pápa coronai címmel Damokos Kázmért Erdély püspökévé kinevezte, sőt azt is közölték, hogy a római Szent Péter bazilika egyik kápolnájában szentelték fel. Amikor 1668-ban visszatért Erdélybe, rejtve maradt püspöksége, mert továbbra is életben volt az az 1612-ben rögzített újabb törvény, mely szerint ez országban katolikusoknak püspökük nem lehet.²⁸

A császár sürgette 1665-ben is a török szultánnál: járjon közbe az erdélyi fejedelemmel, hogy a katolikus püspökök is híveik között lakhassanak.²⁹

Somlyó mellett gyakran igen fontos szerepe volt Nagyboldogasszonyfalvának a csíki egyházak erősítésében, hisz a korábbiak után Szenttamási Gergely (1654–1669) karcfalvi pap töltötte be Csíkban az esperesi tisztséget.

Az 1691-es Lipót-féle Diploma közreadása után az erdélyi katolikusok helyzete bizonyos mértékig javult. 1696-ban Lipót császár maga nevezte ki Csíkszentgyörgyi Illyés Andrást Erdély püspökévé. Korabeli állapotokat mutat, hogy el is foglalta volna helyét a régi püspöki székházban, de nem tudott betérni, mert romokban hevert, ezért 1703-ban az alvinczi kastélyban kezdte meg működését.³⁰

A bécsi udvar azzal is támogatta a katolikus egyházat, hogy püspökeit a már bárói ranggal kitüntetett főurak gyermekei közül választotta, vagy később adományozta e címet. Egymást követően nyolc püspöknek volt ilyen címe: báró Mártonffy György (1713–1721), báró Mednyánszky László (1722–1724), báró Antalfi János (1724–1728), báró Sorger Gergely (1729–1739), báró Klobusiczky Ferenc (1741–1748), báró Sztojka Zsigmond Antal (1749–1759), báró Batthyany József (1759–1760), báró Bajtay Antal (1760–1772), bárói cím nélkül folytatta Manzador Pius (1772–1774), aztán két gróf következett, gróf Kollonich László (1775–1780), gróf Batthyany Ignác (1780–1789), folytatták tovább Mártonffy József (1799–1815), Rudnay Sándor (1815–1819), báró Szepessy Ignác (1820–1827), Kovács Miklós (1827–1852), aki a szabadságharc idején is irányította az egyházat.

Megállapítható, hogy Erdély püspökei között 9 báró, 3 gróf volt, mindannyian 1712 után. Utalhatunk a kezdeti időszakra is ilyen szempontból: 1270 és 1524 között az egymást követő 24 erdélyi püspök közül 9 főnemes, 10 köznemes vagy polgári, 1 pedig jobbágy származású, 4-nek családi viszonyai nem ismertek.³¹

A püspökök döntő többsége kezdetben külföldi egyetemeken tanult, ami azt is jelentette, hogy az akkori tudást elhozták Erdélybe is. A 9 főnemesi püspök közül 4 egyetemen tanult, 2 más úton szerzett műveltséget, a 10 köznemes és polgár közül 7 egyetemet végzett. A jobbágyszármazásút Kálmáncsehi Domokos 32 évi alacsonyabb egyházi hivatal után egy éven át volt Erdély püspöke.

Erdélyben egészen 1827-ig számos csíki püspököt találunk:

- Csíkmadéfalvi Szentandrásy István
- Bornemisza Pál
- Pálfalvay János
- Szentgyörgyi Ferenc
- Szenttamási Máté
- Csíkszentgyörgyi Illyés András
- Báró Mártonffy György [karcfalvi]
- Báró Antalfi János
- Mártonffy József [csíkmindszenti]
- Kovács Miklós
- Damokos Kázmér ³²

A püspökség már kezdettől fogva feladatának tekintette az utánpótlás biztosítását. A XIII–XIV. században néhány fiatal külföldön tanult. A gyulafehérvári püspökséget országgyűlési határozattal 1556-ban megszüntették, s attól kezdve mintegy 150 éven át eléggé sok viszontagság után csak az 1700-as évek elején tölthette be Erdélyben megfelelő

körülmények között igazi hivatását. A papnövendékek képzésében 1753-ban Stoyka Zsigmond jelentős lehetőséget valósított meg, majd folytatását, megerősítését igen fontosnak vélte a csíkmindszenti származású Mártonffi József, a tusnádi Kovács Miklós is.

Tovább folytatva emlékezéseinket Erdély püspökeiről Kovács Miklós után Haynald Lajos (1852–1863) következett, aki figyelemmel követte a somlyói iskola fejlődését. Utána a gyergyószentmiklósi Fogarasy Mihályt (1864–1882), Lönhárt Ferencet (1882–1897), majd gróf Majláth Gusztáv Károlyt (1897–1938) nevezte ki a pápa. Az utóbbi közbenjárására épült a ma Márton Áron nevét viselő csíkszeredai főgimnázium. Következett egy évig Vorbuchner Adolf (1938), utóda Márton Áron, aki 1938 és 1980 között volt Erdély püspöke. Márton Áron Csíkszentdomokosról indult, a szeredai gimnáziumban és Gyulafehérváron tanult, pappá szentelése után falusi és városi plébániákon bizonyította hitszónoki tehetségét. Kolozsváron 1939. február 12-én szentelték püspökké. Püspökként többször emelt szót az üldözöttek, ártatlanok védelmében, 1948. október 3-i körlevelében tiltakozott az egyházi iskolák államosítása miatt. 1949. június 20-án a titkosrendőrség letartóztatta, börtönbe zárták, 1951. augusztus 7-én előre kitervelt igaztalan vádak alapján 25 év kényszermunkára ítélték, de 1955. február 24-én visszaengedték Gyulafehérvárra. Egy év után megvonták mozgási jogát, tizenegy évig nem hagyhatta el a püspöki palotát. Többször küldött folyamodványt a román kormányhoz a vallásszabadságot, fogva tartott pápok szabadon bocsátását kérve. Bár házi őrizetéből 1967-ben feloldották, de továbbra is megfigyelték. 1980. május 6-án távozott az élők sorából. 1990. május 6-án a szentdomokosi iskolát a falu szülöttjéről, a kiváló püspökről, Márton Áronról nevezték el. Az ő nevét viseli a csíkszeredai gimnázium is. A székely nép megbecsülése jeleként több helységben szobrot emelt tiszteletére, utcákat, tereket neveztek el róla.³³

Márton Áron halála után Jakab Antal (1980–1990) követte őt a püspöki székhelyben, majd a szintén csíki, delnei Bálint Lajost nevezték ki Erdély püspökének, aki a szeredai gimnáziumban érettségizett, s őt jelölték Erdély érsekének is. Napjainkban Erdély érseke Jakubinyi György (1994–).

Dánfalva vallási élete az egyházközség megalakulása óta szorosan kapcsolódott Nagyboldogasszony egyházközséghez. Oda, Karcfalvára járt templomba Dánfalva, Város, Oltfalva lakossága hosszú időn át. Az egyházközségből 1742-ben Madaras, majd Dánfalva 1922-ben különvált, önálló egyházközséget alakított.

Amíg egy egyházközséget alkottak a felsoroltakkal, addig a falvak az egyháztanácsban is képviseltették magukat. Az élen a főmegyebíró állott, aki rendszerint karcfalvi volt, mellette minden települést egy-egy almegyebíró képviselt, továbbá minden faluból három-három esküdt is tagja volt a tanácsnak.

A tanács az egyházi javak bővítésére felhasználta a Tarkő- vagy Terkő-havas jövedelmét, amely ősidők óta Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva, Madaras híveinek közös birtoka volt. Ezt a havast a felsorolt falvak lakói úgynevezett „forgandólag” használták, vagyis megegyezett sorrendben évente más-más falunak adták át jövedelmét. A közös egyháznak Jenőfalva határában is volt birtoka: egyik a Kápolna-hágón, másik a Kerekfenyőnél. Ezt is felváltva, évente cserélve művelték az egyházközségek lakói, majd a termelt gabonát közös határozat szerint értékesítették.³⁴

Dánfalva lakossága 1922-ben határozott úgy, hogy külön egyházközséget alakít. A fennmaradt egyházi iratokból kitűnik, hogy a lakosság már jóval korábban óhajtotta a külön, önálló egyházközség megalakítását. A templom alapkövének lerakásakor készített iratban arra emlékeztek, hogy „két évszázad sikertelen fáradozása után” kerülhet sor Dánfalván templom építésére. Továbbá fennmaradt az az irat is, amelyet Gyulafehérváron Majláth Gusztáv Károly, erdély püspöke 1918. április 18-án írt alá 2919/1918. számmal ellátva. A megszólítás a következő:

**CSÍKNAGYBOLDOGASSZON
ANYAEGYHÁZ
és
CSÍK-DÁNFALVA FIOKEGYHÁZ
HÍVEINEK**

A püspöki válaszlevélből kiderül: a község lakossága ekkor is azon fáradozott, hogy önálló egyházközséget alakítson. Bizonyosság rá a püspöki levél bevezető néhány sora is:

“Mihelyt Dánfalva község a különváláshoz szükséges alaptényezőket összehozta, templomot, papilakot épített, a lelkész, kántor és harangozó javadalmazását okmányilag bizonyította, azonnal hozzájárulok a kiváláshoz, sőt előmozdítom azt, bár igen sajnálom, hogy az ősi szép és tekintélyes hitközség szétdarabolódik, de eredményes pásztoráció szempontjából is szükségesnek kell mondanom a nagy község önállósítását. Addig is Dánfalva köteles lesz megmaradni az ősi társközség kötelékében, köteles lesz a kepetörvények szabályszerű betartásával az egyházi embereket fizetni és a dologi kiadásokhoz az ottani régi jogszokás alapján 2/5 részben hozzájárulni”. A püspök levelében külön is megemlítette Antal Gergely és Zsigmond István nevét, akik a különválás szorgalmazói közé tartoztak.

A templom alapkövét 1928. szeptember 23-án ünnepélyes keretek között rakták le. Az építés előkészítésében jelentős szerepet vállalt mind az akkori egyháztanács, mind a közbirtokosság és a község vezetősége.

Alább teljes egészében közöljük az alapkölerakáskor készített egyházi iratot:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

A szeplőtelenül fogantatott Boldogságos Szűz Mária állandó tiszteletére épülő ezen templom alapkövét az Úrnak 1928. (Ezerkilencszázhuszonnyolcadik) esztendőjének Kisasszony hava (Szeptember) 23-án,

Őszentsége XI. Pius pápa dicső uralkodásának hetedik esztendejében,

Őfelsége I. Mihai királysága alatt, amikor a király kiskorúsága miatt Romániát Régenstanács kormányozta,

Székhelyi Gróf Majláth Gusztáv Károly püspöksége idejében,

Bálint Lajos prépost, felcsík-kerületi főesperes tette le ünnepség keretében.

A templom építését két évszázad sikertelen fáradozása után,

Potovszky Dávid plébános elnöklete alatti egyháztanács: Szöcs Béla egyházgondnok, Imets Tamás egyháztanácsi jegyző, Csáki Gergely pénztárnok, Antal Ferenc, Zsók József, id. Antal Gergely, Pál Albert, Zsók Ferenc, Szabó Ignác, Gergely János, Zsigmond Dávid, Bálint Félix, Mészáros Gergely, Zsigmond Béla egyháztanácsi tagok, Kajtár Ferenc, Kajtár Dávid és Lukács Antal póttagok,

Zsók József közbirtokossági elnök mellett működő igazgatóság, melynek tagjai: Antal Gerő, Zsigmond Béla, Erős Mátyás és Pál János,

Szöcs Béla közb. ellenőrzőbizottsági elnök vezetése alatt: Both István, Antal Ferenc, Boér János, Pál Albert, Szabó József, Pál Ignác, Erős Gergely, ifj. Antal Gergely, Zsigmond István (jegyző), Zsók Ferenc, Zsók Dénes, Süket Ilyés, Süket Antal, Lukács József, Dobos Károly, Kajtár Jováki, Gál András, Szabó Károly, Zsigmond Dávid, Gergely János, Simon István, Pál György, Both Márton (Andrásé), Pál József, Szabó Áron, Ábrahám Antal, Kató Barabás, Szöcs Imre, id. Bálint Félix, ifj. Bálint Félix, Mészáros Gergely ellenőrzőbizottsági tagok,

Id. Bálint Félix közs. bírósága idejében: Szabó Ignác közs. jegyző, Juhász Imre közs. titkár, Ambrus Mihály közs. pénztáros, Gergely János közgyám, Albert Lajos közs. végrehajtó, id. Antal Gergely, Both János, János Mihály, János József, Szabó Károly, Szöcs Béla, Potovszky Dávid, Imets Tamás, Antal János közs. képviselőtestületi tagok hosszas, fárasztó és költséges utánjárás, önzetlen fáradozás eredményeképpen Csikdánfalva nemes hitközsége buzgó és Mária tisztelő közbirtokossági tagjainak nagylelkű, lemondó és dicséretes, még a késő unokák háláját is kiérdemlő áldozatkészségéből valósították meg Schorsaher János és Schmidt Ferenc erdőmérnökök segítségével.

Ezen időben a hitközség kántora Biró János, sekrestyés-harangozója Kristóf Albert, egyházfiai Kajtár András és János Ferenc voltak.

A templom Lobenschusz József okl. mérnök, építőmester, okl. közgazdasági mérnök tervei szerint, Petrovics Kálmán okl. mérnök, vasbetontervező és Jakó Sándor mérnök ellenőrzése mellett Vécsey Gábor és Rudics István vállalkozók művezetésével épül.

Kérjük a jó Istent, segítsen megkezdett munkánk sikeres befejezéséhez!
Hirdesse e templom évszázadokon át Isten dicsőségét és jó Szűz Anyánk tiszteletét.
„Magyarok Nagyasszonya! Bűn nélkül fogantatott szentséges Szűz Mária könnyörögj érettünk, kik Hozzád menekszünk!”

Most és mindörökké, Ámen!

„E Nos cum prole pia, benedicat virgo Maria!”

Bálint Lajos s.k. prépost, főesperes	Lobenschusz József s.k. okl. mérnök	Zsigmond István s.k. bir. ell. biz. jegyző	Zsók József s.k. bir. elnök
Potovszky Dávid s.k. plébános	Petrovics Kálmán s.k. okl. mérnök	Vécsey Gábor s.k. vállalkozó	Zsigmond Béla s.k. birt. jegyző
Szöcs Béla s.k. egyh. gondnok, birt. ellenőrző biz. elnök	Jakó Sándor s.k. mérnök	Rudics István s.k. vállalkozó	id. Bálint Félix s.k. közs. bíró
Imets Tamás s.k. egyh. tan. jegyző			Szabó Ignác s.k. közs. jegyző

P.H.

A templomot 1935. december 8-án szentelték fel, Szeplőtelen Fogantatás elnevezéssel. Évente ezen a napon a faluban búcsút is tartanak.

A következő években papjai vezetésével az egyházközség bővítésre törekedett: orgonát készíttetett, papi lakot építtetett, majd amikor lefoglalták, újabbat vásárolt, 1996-ban a templom kertben új papi lakot és hittan-termet építettek, amelynek megvalósítása Antal Árpád József esperes-plébános nevéhez fűződik. Úgyszintén érdeme a templom folyamatos karbantartása is.

Mivel Dánfalva hosszú időn át Nagyboldogasszony egyházközség tagja volt, papjait a magáénak is tekinti.

Nagyboldogasszony egyházközség papjai voltak:

Lőrinc	1406
Bertalan	1482–1495
Tordai Fábián	1585
Betlehem Mihály	1591
Szenttamási Gergely	1658–1674
Philoppovics Pál	1674–1684
Jánosi Mátyás	1698–1702
Lázár	1702–1729
Csedő Pál	1729–1741 (Léstyánnál András)
Sándor Gergely	1741–1770
Lukács János	1770–1776
Rokai Antal	1776–1779
Bodor István	1779–1782 (Léstyánnál 1780-ig)
Németh József	1782–1802
Betze Mátyás	1802–1826 (Léstyánnál Márton)
Török Ferenc	1826–1835
Potyó Ferenc	1835–1862
Keresztes Márton	1862–1888
Kovács Simon	1888–1908 (Léstyánnál Mihály)
Rancz János	–1909
Dr. Kászoni Alajos	1908–1921
Saas Antal	1922–1939 ³⁵

DÁNFALVI PAPOK

1. Potovszky Dávid 1922–1938. Született 1883. április 7-én.
Felszentelték 1908. június 27-én. Meghalt 1940. nov. 28.
2. Brassay Imre 1938–1939. Sz. 1886. febr. 19. Tölgyes.
Felsz. 1908. jún. 27., + 1939. júl. 15.
3. Darvas Dénes 1939–44. Sz. 1890. márc. 24. Tusnádon.
Felsz. 1913 jún. 22., +1962. dec. 21.
4. Szöcs Béla 1945–51, 1953–1955. Sz. 1901. febr. 28. Brassó.
Felsz. 1924, +1986 dec. 12. Brassó.
5. S. Székely Gergely 1951–1953.
6. Baricz Dénes 1955–1969. Sz. 1914. febr. 27. Gyergyóalfaluban.
Felsz. 1943. jú. 6., + 1978. febr. 19. Ehed.
7. Csiszér Albert 1969–1981. Sz. 1940. nov. 7. Csíksomlyó.
Felsz. 1963 ápr.21., Brassóban főesperes plébános, pápai prelátus.
8. Bíró Lajos 1981–88. Sz. 1943. okt. 10. Kézdialmás.
Felsz. 1968. ápr. 21., 1994: Menaságon plébános.
9. Csíki Sándor 1988–93. Sz. 1949. ápr. 29. Ditró.
Felsz. 1973. ápr. 29., 1993-től Csíkszentléleken plébános.
10. Antal Árpád József 1993–. Sz. 1941. szept. 12. Csíkszenttamáson.
Felsz. 1965. ápr. 25. ³⁶

Csíkdánfalva egyháztanácsa – 2007

1. Antal Mátyás	gondnok
2. Tankó Vilmos	algondnok
3. Szöcs Károly	egyháztanácsos
4. Páll György	egyháztanácsos
5. Kajtár Gergely	egyháztanácsos
6. Erőss Vilmos	egyháztanácsos
7. Tankó Dezső	egyháztanácsos
8. Mészáros Gyula	egyháztanácsos

9. Süket Illés	egyháztanácsos
10. Lukács Gergely	egyháztanácsos
11. Zsók Ferenc	egyháztanácsos
12. Süket Jenő	egyháztanácsos
13. Kajtár József	egyháztanácsos
14. Maruca Gyula	egyháztanácsos
15. Lukács József	egyháztanácsos
16. Boér István	egyháztanácsos
17. Antal István	egyháztanácsos
18. Boér József	egyháztanácsos
19. Zsók József	egyháztanácsos
20. Kajtár Pál	egyháztanácsos
21. Csáki Dénes	egyháztanácsos
22. Gyenge Dénes	egyháztanácsos
23. Zsók Géza	egyháztanácsos
24. Gál Domokos	egyháztanácsos
25. Benes József	egyháztanácsos
26. Bálint Árpád	egyháztanácsos
27. Boér András	egyháztanácsos
28. Fábíán János	póttag
29. János György	póttag
30. Gál Ignác	kántor

1. Documente 1954. 163., 199.
2. Lestyán Ferenc 2000. 241. Közli Domokos Pál Péter saját római kutatása eredményeként.
3. Szabó T. Attila 1974. 206.
4. Uo. 1974. 205–206.
5. Uo. 205.
6. Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 136–137.
7. Balázs Lajos dr. 1999. 59–60.
8. Documente 1954. 163., 199.
9. Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 303.; Pál-Antal Sándor 2001. 66.; Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 119–120.
10. Pál-Antal Sándor 2001. Karcfalva 66.
11. Benkő Károly II. 1853. 36–37.; SZOT I. 100: LXXXVII. sz.; Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 16–17., 120.
12. SZOT VIII. 167: 103. sz.; Ferencz Béla 1935. 68–69.; Vámszer Géza 1977. 240–246.; Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 16–17.; Gyöngyössy János–Kerny Terézia–Sarudi Sebestyén József 1995. 90.; Szöcs Márian é. n. (1996). 1–4., 14.; Fújer Tibor 2000. 115.
13. Antal Áron 1941. 1.; Magyar András 1997. 31.
14. Pál-Antal Sándor 2001. 67.

15. Endes Miklós dr. 1994(1938). 142–143.
16. SZOT IV. 182: 779.
17. Tóth István György 2004. 87.
18. Uo. 87.; István György Tóth 1994. 338. és 394.
19. István György Tóth 1994. 315.
20. Uo. 291.
21. Uo. 340.
22. Savai János 1997. 68.
23. István György Tóth 1994. 378.
24. Pál-Antal Sándor– Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton 1996. 25.
25. István György Tóth 1994. 383.
26. Uo. 15. és 338.
27. Uo. 14.
28. Savai János 1997. 61.
29. István György Tóth 1994. 355.
30. Savai János 1997. 77.
31. Tonk Sándor 1979.124–127.
32. A csíki püspököket Endes Miklós dr. 372. oldalon sorolja fel. Szenttamási Györgyöt írt. Ő is említi Damokos Kázmért püspökként
33. Balázs Lajos dr. 1999. 304–308.
34. Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel 2001. 123–124.
35. Uo. 135–136.
36. A dánfalvi papok jegyzékét és az adatokat Vízi Elemérnek köszönjük.

Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária – Ambrus-Mátyás Árpád

CSÍKDÁNFALVA MAI HELYNEVEI

Napjainkban Csíkdánfalva eléggé összefüggő település és több mint 800 gazdaságot foglal magába. A gazdaságok az utcák felé zártak, a lakóházakat közvetlenül az utcák mellé építették. Majdnem minden lakóház mellé toldottak egy nyári házat, amelyet mindennapi lakásként használnak, ezzel kímélve a „nagyházat”.

Az udvarokat két részre osztották, egy füves első udvarra és egy hátsó gazdasági udvarra, ahol a gazdasági épületek, a gazdasági felszerelések és az állatok is található. A csűr háta mögött rendszerint egy kis veteményes kert is található, ahol a háziasszony legalább a háztartásban használt fűszernövényeket megtermelheti.

Orbán Balázs Dánfalván két településről beszél „Madarason felül a jobbpártilag beszakadó Kődpatakának Olttal való egyesülésénél fekszik Dánfalva, szembe vele a túlparton Oltfalva, melynek déli részét Városnak hívják”¹

Dánfalva jellegzetessége, hogy a falurészeket tízeseknek nevezik. Így jegyezte fel a XX. század elején Endes Miklós², ugyanígy említi Vámszer Géza³ is a század végén. Érdekes, hogy Endes Miklós a következő négy tízest említi: Tósára, Középtíz, Város, Oltfalva. Napjainkban Dánfalva tízesei: Oltfalva, Város, Középszeg és Felszeg .

A falurészeket utcák kötik össze, néhol zsákutcákat is találunk. A főút aszfaltozott, a többi sajnos csak kövezett, kavccsal feltöltött, karbantartott. Járdát csak a főúton találunk. A főút a falut északkelet-déli irányban szeli át, akárcsak a néhány utcával távolabb haladó vasút, amely a település északi végénél már teljesen párhuzamosan halad az aszfaltozott főúttal, azaz a 12-es nemzeti úttal. A falu belterületein már alig található be nem épített télek, kivételt képez a Kicsi mezőnek nevezett rész. A határban több kertnek nevezett terület is van. A mezőgazdasági művelésre szánt terület nagyobb része dombos. A település, nagy kiterjedésű erdei kaszálókkal és legelős területekkel is rendelkezik. Az erdők nagy része közbirtokossági tulajdonba került vissza a rendszerváltás után.

Jelenleg közkutak nincsenek, csak a 2005-ben bevezetett vezetékes utcai vízcsapok, amelyeket a település határában levő mélyfúrású kutak táplálnak. Sajnos a lakosság nagyon kevés hányada élt a lehetőséggel, hogy bevezesse gazdaságába, és fogyassza a vezetékes vizet.

A lakosság ivóvíz ellátásának nagy részét még mindig a gazdaságok udvarán ásott kutak biztosítják. Sokan a településhez tartozó Dugás-fürdőn levő borvíz forrásból biztosítják az ivóvizet, mások a Karcfalvához tartozó madicsai borvizet isszák, vagy éppen az üzletekből vásárolnak borvizet. Teszik ezt azért is, mert a település területén levő vizek egyik része egészségügyi szempontból fogyasztásra alkalmatlan. Ennek ellenére a háztartások nagy részében használják főzésre, mosásra, mosogatásra.

A határban elég sok kútnak nevezett forrás, csorgó van.

Dánfalva mai helyneveit 1996–2000 között diákjaimmal együtt gyűjtöttem.

A helynevek a történelem folyamán változást, átalakulást szenvednek, tükrözve a település gazdasági-társadalmi változásait. Sok helynév a nevét a tulajdonosáról kapta (Bot réje, Bokor utca), másokhoz valamilyen történelmi esemény fűződik (Hadnagyok

útja), jelölnek valamilyen földrajzi objektumot (Ágköze, Ádámkő) vagy éppen azonosak a szomszédos településeken is megtalálható nevekkkel (Piricske).

Ebből is kiténik, hogy a helynév emberi termék és a mindennapi élet hozta létre. Az ember a táj egyes részeit megnevezi, s ezáltal a helynevekben a táj és az ember találkozása valósul meg.

A névadásban a pontos tájékozódás mellett sokatmondó a táj jellegének, lényeges tulajdonságainak megragadása is.

Egy bizonyos tájegység sokszor részekre tagolódik, nyilvánvalóvá válik a megosztottsága, ami tükröződik a helynevekben is (Szentés, Szentés tető, Kishegy, Kishegy utca).

Ugyanakkor találtam olyan helynevet is, ahol két egymástól távol eső helyet ugyanazzal a névvel jelölnek meg. Pl. a Nagykert elnevezés egyaránt létezik a nyugati és keleti határrészben is.

A továbbiakban az épület, építmény, létesítmény, út, víz, határrésznev, felszíni formákat jelölő neveket egy csoportba soroltam és betűrendbe rendezve tárgyalom.

Dánfalván összesen 213 megnevezhető helyet találtam, melynek összesen 219 név felel meg. Vannak olyan helynevek, melyeket adatközlőink kétféle névvel is megneveztek, ezeknél mind a két nevet feltüntettem. Pl. Bélmező, (Bérmező, Vérmező).

1. **Agyagástó** – Város tízes É-i részén, közvetlenül a csűrök végénél található kaszálós terület. Iszapolt agyagát ásták edénykészítésre. A kiásott agyag helyén keletkezett a tó. A II. világháború utánig tó volt. Napjainkra ismét kaszálós terület lett

2. **Agyagbánya** – Az Olthegeye keleti lejtőjén túl levő terület. A fazekassághoz, téglá- és cserépvetéshez szükséges nyersanyagot innen bányásszák felszíni fejtéssel.

3. **Ádámkő** – a település Ny-i határánál, a Cseretető alatt található magányos kőtömb. Nehéz, vasas kő, melynek egy részét az utóbbi időben építkezésre használták fel.

4. **Ágköze** – Erdős, kaszálós terület a település Ny-i részén. Az ág patakot jelent, tehát az ág köze a patak közti részt jelöli. Itt több patak fut, ezekről kapta nevét. Alacsonyabban fekvő részét Alsóágközének, míg a magasabban levő, az erdővel határos részét Felsőágközének is nevezik. É-ről Bükkalja, ÉK-ről Vészmejjéke és Tagadó, D-en Szászkebel, Ny-on Sorokalja határolja.

5. **Állomás** – A Város tízes területén létrehozott, személyforgalmat lebonyolító vasútállomás, 1951-ben Both István néptanácselnöksége alatt létesült.

6. **Állomás utca** – A Főutat az Állomással összekötő, Város tízesen áthaladó utca. Újabb keletű név.

7. **Alsó buszmegálló** – A Főút mentén a Blokk előtt kialakított térség. Itt állnak meg a Csíkszereda felől érkező autóbuszok.

8. **Asztalkő** – A településtől Ny-ra fekvő erdős, kaszálós terület. Egy magányos kőtömb sajátos formájáról kapta nevét. Ny-i irányban mély szakadék határolja, a Hídlás felé, É-on Égéstető, Bikkháta, K-en Égéssarok, D-en pedig a Bikk-patakja.

9. **Balázs-kútja** – A karcfalvi templomtól D-re fekvő völgy, Örvendő sorka és Selymék szomszédságában. Bronzkori település nyomait tárták fel ezen a helyen.

10. **Bálint Félécé** – kaszálós terület a Ny-i határrészben, nevét egykori tulajdonosáról kapta. Szomszédai É-ről K felé Págyikra, Herke, Bélmező.

11. **Bányaoldal** – Ny-i határrészen legelős terület, Bányatető, Farkasfedelem és Estóly hídjá között.

12. **Bányatető** – Bányaoldal É-i határa, a Ny-i határrészen fekszik, az önálló fejedelemség idején külszíni fejtéssel innen is bányászták a vasércet a vashámor számára. Határai É-ről K felé Örvendő, Gyergyó útja és Bányaoldal.

13. **Bartó szege** – Kaszálós terület a Ny-i fordulóban, Gödör vize és Középrec között kerül el. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.

14. **Bélmező (Bérmező, Vérmező)** – A Ny-i határon elterülő kaszáló. É-on és K-en Herke, D-en és Ny-on Tagadó és Kőrakás határolja.

15. **Blokk** – A település központjában a Főút K-i oldalán 1976–1978 között épített 4 emeletes, 16 lakrészes tömbház neve, földszintjén kereskedelmi egységek találhatóak.

16. **Bojtkert** – A Ny-i határrészen található bokros, kaszálós terület, É-on és K-en Remete-homloka, D-en Langoldal, Ny-on Tóhely határolja. Nevét a Bojtról (5–8 m-es fenyőfahegy) kapta, amiből a csordajáró utat szegélyező kerítést építették.

17. **Bokor utca** – Felszeg tizesében található, Kishegy felé vezető utca, nevét az ott lakó László család Bokor melléknevéről kapta.

18. **Both Lázár mezeje** – az É-i határrészben található mező, karcfalvi mezővel határos terület, K-en Gidró József mezeje, D-en Lőke, Ny-on Selymék határolja. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.

19. **Bot utca** – Jakabost és Szármánt elválasztó út a Ny-i határban, nevét tulajdonosáról kapta.

20. **Bot-rétje** – Gázló a Gödör vizén, Bot utca folytatása, a Zavarag és Bartó szege közötti lapolyon.

21. **Bot-vesze** – Erdős terület a Ny-i fordulóban. A „vész” fától kitermelt területet jelent, amelyet málna bokrok nőttek be.

22. **Bogáros** – A zetelaki határ felé eső erdős terület. Rovarok pusztították el fáit, innen ered a neve.

23. **Boérok utcája** – Középszegben található utca, ahol ma is Boér vezetéknévűek laknak.

24. **Bőjte-homloka** – A Ny-i határrészben levő legelő. Tóhelyről Csutakközére átvivő homlok. Fingóhágónak is szokták nagyon ritkán nevezni.

25. **Bikkalja (Bükkalja)**

26. **Bikkoldal (Bükkoldal)**

27. **Bikkháta (Bükkháta)**

28. **Bikkháta mejjéke**

29. **Bikkpusztája (Bükkpusztája)**

30. **Bükkorka** – A Hargita vonulat K-i lejtőjének különböző magasságú részei, amelyek a dánfalvi határrészhez tartoznak. Az elnevezés egy rég kitermelt bükkerdőre utal. Elvéve még napjainkban is található egy-egy bükkfa.

31. **Bikakert** – Felszegben a 314. szám alatti telek a falutól ajándékba kapott egyházi birtok volt, a falu bikáinak itt volt az éjszakai karámja.

32. **Bürökoldal** – Legelős rész a Ny-i határrészen. Városból az erdő felé vezető utat szegélyező bokros hegyoldal. Gyenge, gyomos legelő, nevét is a bürökről kapta.

33. **Cseretető** – A falu Ny-i határánál emelkedő szántó megnevezése, nevét valószínű az ott növe cserefákról kapta. ÉD-i irányba Alsó- és Felsőcsere határolják. Ny-on a Nagykerttel határos.

34. **Csereoldal** – Cseretető oldala.

35. **Cserégyári tető** – A K-i határrészen levő szántó területe. 1900 és 1965 között egy cserép- és egy téglagyár működött itt. A cserepet és a téglát is kézzel „vetették”. Olyan minőségű cserepet készítettek itt az 1930-as években, hogy napjainkban is még sok ház fedelén ez a cserép van.

36. **Csompó** – A Hargita vonulatának erdei kaszálós területe, Szentes tető és Kocsis-hegy között (Kőcsompó – sziklás rész)

37. **Csucus** – Középszeg tízesben levő utca. Nevét néhai lakójáról, Szőcs Mártontól kapta, akinek a gúnyneve volt a „Csúcsú”. Szőcs Márton napszámos volt, amiért bőséges ebédet kapott, amiben sok volt a hús.

38. **Csutakköze** – a Ny-i határrészben elterülő legelő. Kitermelt erdő helye, csutakos terület volt. Tűzvészoldal és Láng között terül el.

39. **Disznórió** (Disznórió) – Határerdő Madaras és Dánfalva között. Vaddisznó-járta terület.

40. **Döggert** – szántóterület a K-i határrészen, régen kaszáló volt. Itt található a Döggút. Szalók, Agyagbánya, Felső-Olthegeye határolják.

41. **Döggút** – Szárazkút, a K-i határban, ahová az elhullott állatok tetemeit dobták.

42. **Dudor** – Madaras és Dánfalva között, a nagy kanyar után az út egy kicsit kidudorodik. Ezt nevezzük „dudornak”.

43. **Dugás** – a Ny-i határrészben lévő termálforrás neve.

44. **Dugás-fürdő, Fürdő** – A Dugás forrásánál kialakított fürdő a Ny-i kaszálós területen. 1926-ban részvénytársasági alapon hozta létre 120 felcsíki iparos, akik melegvizet, kádas fürdőt építettek itt. A fürdőt a kommunizmus idején a helyi fogyasztási szövetkezet működtette. 1990 óta több vállalkozó próbálta fellendíteni több-kevesebb sikerrel.

45. **Egermelléke** – a K-i határrészben lévő szántóterület. É-ről Kóka, a Karcfalvi-mező, Szalók, Agyagbánya, Nagykert határolják. Nevét valószínű az égerfáról kapta, mivel a mederszabályozás előtt Lesőd-pataka a határánál folyt le és partján égerfák nőttek.

46. **Estóly-hídja** – átkelőhely az Égés-patakán, Bányaoldal és Herke között.

47. **Égés-réje** – átkelőhely az Égés-patakán, a Ny-i erdőrészen. A tőle Ny-ra kinyúló sarok az Égéssarok.

48. **Égéssorok** – az Égés-réjétől Ny-ra fekvő sarok, Bikháta és Bikkoldal között terül el, D-en Sorokalja határolja.

49. **Égéstető** – havasi legelő a Ny-i határban Égéssorka és Bikkpusztája között, melyet É-on a karcfalvi határ zár be.

50. **Falu-kútja** – forrás a Ny-i határrészen.

51. **Farkasföldsélem** – mező a Ny-i határban, valamikor farkasok fedezéke lehetett. Gyergyó útja és Fügéskert között terül el.

52. **Fejérkút** (Fehérkút) – forrás a Nagykertben, a Ny-i határrészen, nevét mézskőoldatos, fehér színű vizéről kapta,

53. *Felső buszmegálló* – Főút Ny-i oldalán, Antal Gyula háza előtt kialakított térség. Az É-ről, Balánbánya felől jövő autóbuszok megállóhelye.

54. *Felszeg* – Dánfalva felső tizeze, hozzátartozik a Kishegy nevű falurész is.

55. *Fertő* – Erdős területek a Hargita vonulatánál, Dánfalva Ny-i határában, amely Zetelakával határos.

56. *Fertő-csapása* – Fertőhöz tartozó terület, átjáró, ösvény

57. *Fertő-pusztája* – Fertőhöz tartozó pusztás terület

58. *Ferenc Laji keresztje* – Bot utca és Vészhat kereszteződésénél, a Ny-i mezőben felállított kereszt. Nevét valószínű állítójáról, kapta.

59. *Főút* – A 12-es Nemzeti út, amely Csíkszeredát Gyergyószentmiklóssal köti össze.

60. *Fürdő utca* – a Dugás fürdőhöz vezető utca.

61. *Fügéskert* – a Madicsa-pataka két oldalán elterülő kaszáló a Ny-i határában. Nevét a vadégresről kapta, melyet a népnyelv fügének nevez.

62. *Fűrészdal (Tűzvérszoldal)* – legelő a Ny-i határrészben Tagadó, Tóhely és Csutakköze között. Az Ágközéből lefolyó patakon valamikor vízi fűrészek voltak (szám szerint 32), ezekről kapta a nevét.

63. *Gagyaszár utca* – Város tizesben levő utca, nevét alakjáról kapta.

64. *Gazbűke* – Ny-i kaszálós terület szászkebeltől D-re. Gazos, vészes terület volt, ez adta nevét is.

65. *Gelence* – erdei kaszáló a Ny-i határrészben. Régi település nyomait őrzi. Vərbükk, Várkapu és Kőrakás között terül el.

66. *Gidró József mezeje* – szántó a falu É-i határában, nevét egykori tulajdonosáról kapta.

67. *Gödöroidal* – nevét Gödör-patakról kapta, a Ny-i határrészben lévő terület.

68. *Gödörtető* – Gödöroidal csúcsa.

69. *Gödör-vize* – a Ny-i határrészen több ágból összefutó patak, amely a falu „Ré” nevezetű területére érkezik, majd az Oltba ömlik.

70. *Gyár utca* – Oltfalva tizesben, a hajdani cserép- és téglagyár felé vezető út neve.

71. *Gyergyó utca* – szántóterület a Ny-i határban, nevét Felcsíkot a Gyergyói-medencével összekötő mezei útról kapta. A Csíksomlyói pünkösdi búcsúra ezen az úton érkeznek Gyergyó vidékéről a keresztiek, keresztalják (zarándokok). Határai Bánnyetető, Örvendő, Tetőcsere oldala, Mogyoróbokor és Farkasfődelem.

72. *Hadnagyok útja* – a Főutat Felszeggel összekötő út, nevét a székely huszárezred második huszárszázadának központjáról kapta, amely ebben az utcában volt.

73. *Határválú* – a Ny-i részen lévő forrás, a Hargita erdős területén lévő bővizű itató.

74. *Hegy* – a Ny-i határban lévő szántó, dombos terület, melynek benyúló csücskét Hegyfarkának nevezik.

75. *Hegyfarka* – a Hegy nevű terület benyúló része.

76. *Hegymejjeke* – A Hegy nevű határrész melletti terület, a Dugástól É-ra, Kőhíd és Jakabos között terül el.

77. *Herke* – a Ny-i határrészben lévő levegős terület a karcfalvi határnál Estóly hídjá és Páré között.

78. *Hidaknál* – az Olt két ágán átvivő hidak és környékük.

79. **Hidlás** – erdős terület a Ny-i határrészen Égéstető, Égéssarok, Kishavas és Komsa-sorka között terül el. Nevét a vízmosta utak fagerendákkal, (hidakkal) való pótlásáról kapta.

80. **Horvátmagyarosa** – mogyoróbokrokkal tarkított kaszáló a Ny-i határrészben Bélmező, Zavarag, Szurduk, Tagadó és Kőrakás erdeje között. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.

81. **Hosszúsorok** – erdős terület, amely a gyergyóújfalvi határral, Kocsis-hegyivel és Kishavassal határos.

82. **Illó** – Ny-i erdős terület, a zetelaki Ivó patakának forrásvidéke, a dánfalvi Kishavas, Kocsishegye, Bogáros és a madarasi erdő határolja.

83. **Iskola** – a Főút Ny-i oldalán fekvő, 1930-as években épített emeletes épület, ma a „Petőfi Sándor” nevét viselő középiskola otthona.

84. **Jakabfalva** – Felszegben a Hadnagyok útjától É-ra induló utca, amely a mezőn keresztül Karcfalvával teremt kapcsolatot.

85. **Jakabos** – szántó területek a Ny-i határrészben, Fügéskert, Hegyfarka, Hegy és Botuta között. Nevét egykori tulajdonosától kapta.

86. **Jakabos-oldal** – Hegyfarka, Hegy és Bot utca között. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.

87. **Jakabos-tető** – Jakabos teteje, csúcsa.

88. **Jegesmart** – erdős terület és út a Ny-i határban, Égéstető, Hidlás és Komsa-sorka között. Északos fekvésű, forrásos terület, ahol a télen sokáig megmarad a jég.

89. **Kerektő** – szántóterület a K-i határrészen, É-on a karcfalvi határ, K-en Kóka, D-en Tatár határolják. Nevét a napjainkban is megtalálható mocsártól kapta.

90. **Kétvízköze** – kaszáló a K-i határban, ezen a helyen keresztezik egymást az ÉD, KNy irányba vezető mezei utak. Ezen a helyen kőkereszt is állt.

91. **Keresztűtteteje** – K-i szántó, ezen a helyen keresztezik egymást az ÉD, KNy irányba vezető mezei utak. Ezen a helyen kőkereszt is állt régen.

92. **Kishegy** – (Küshegy) Felszeghez tartozó falurész, a rajta átvezető utcát Kishegy utcának hívják. A település ÉNy-i részén terül el.

93. **Kishegy utca** – Kishegyet átszelő utca.

94. **Kishavas** (Küshavas) – Erdős terület a Ny-i részen, Komsa-sorka, Hidlás, Égéssorok, Szentes és Kocsishegye között.

95. **Kicsi mező** – a település közepén, Oltfalva és Középszeg között elterülő mezős terület, amelyet a Madéfalva-Déda vasútvonal szel át. Nevét kis méretéről kapta.

96. **Kicsi-rét** – kaszálós terület a falu D-i csücskén, az Olt és a Gödör-pataka között.

97. **Kocsishegye** – erdős terület a Ny-i részen, Kishavas és Szentes között. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.

98. **Kóka** – kaszálós területek a K-i határrészben. Kerektő, Kóddombja, Nyártőke és Sásutó között. Nevét tulajdonosáról kapta.

99. **Komsa-sorka** – erdős rész a Ny-i határban, a Hargita vonulatán, a karcfalvi határ, Égéstető, Hidlás, Kishavas, valamint a gyergyóújfalvi határ között. Nevét egykori tulajdonosáról kapta.

100. **Kozmánéé** – a település DNy-i nyúlványával határos kaszáló. A múlt században itt fűrész és malom működött. Nevét tulajdonosáról kapta.

101. **Kőddombja** – szántóterület a K-i határrészben, É-on a karcfalvi határ, K-en Kődpatakja, D-en a madarasi határ, Ny-on Nyártóke és Kóka határolják. Nevét Kődpatakáról kapta.

102. **Kőd-pataka** – a dánfalvi határ keleti határszélén folyó patak, ami a Köderdő (Szentmihályi terület) és a Kőddombja között található.

103. **Kőhíd** – a Kishegy nevű falurész végében, a Madicsa-patakán, átvezető híd. Érdekeségként említjük, hogy az 1960-as években ez még fából volt, s csak azután készült el a betonhíd

104. **Kőrakás** – széltörés után újraültetett erdő a Ny-i határrészen, amely egy kúpszerű sziklás területen van. É-i Gelence, Bélmező, K-en Horvátmagyarósa, D-en Tagadó, Ny-on Botvesze határolja. Nevét a mellette összerakott kőhalomról kapta.

105. **Köves-oldal** – legelő terület a Ny-i határrészben, É-on Vészhátteteje, D-en Zavarag, Ny-on Bélmező határolják. Nevét a talaj felszínén lévő nagy mennyiségű, állandóan előbújó kövekről kapta.

106. **Közeprez (Középrec)** – szántós és kaszálós dombhát a Ny-i határban. É-on Botréje, K-en Gödör-pataka, D-en Remete homloka Ny-on Zavarag határolja.

107. **Középszeg** – Dánfalva tizeze, Tósára vize folyik át rajta. A település Ny-i részének neve.

108. **Kultúrotthon** – a Főút K-i oldalán 1970–1974 között épített létesítmény, amelyet a Zsigmond Márton képzőművész monumentális mozaikja díszít.

109. **Lakszéke** – a falu Ny-i határánál elhelyezkedő szántóterület. É-on Szármány, K-en Nagykert, Fürdő, Ny-on Gödörtető határolja.

110. **Lang** (Sanglómánya) – Kaszálós terület a Ny-i határban. É-on Csutakköze, K-en Szent Antal, D-en a madarasi határ, Ny-on Gazbüke határolja. Egyes adatközlők szerint a lang leégett területet jelent. Mások „Sanglómányának” nevezik megjegyzés nélkül.

111. **Langoldal** – a Lang nevű terület É-ra lejtő oldala.

112. **Lesőd** – szántóterület a falu keleti határában, a Nagykert része. Nevét valószínűleg Lesőd-patakáról kapta. Egyes adatközlők szerint a Lesőd őrhelyet jelentett.

113. **Lesőd-pataka** – Szenttamás magasságából eredő patak, Dánfalva ÉK-i határánál ömlik az Oltba.

114. **Leánykút** – Fügés kert oldalában levő borvízkút, amely a település Ny-i határában van, Magyaróbokor és Fügés kert között, a csordajáró út jobb oldalán.

115. **Lok, Loktető, Lokoldal** – szántó, majd kaszálóban lapályosodó terület a falu Ny-i határában. A lok lapályos területet jelent.

116. **Lőke** – a falu É-i határában levő lapos mezőrész. Határai É-on Both Lázár mezeje, K-en és D-en maga a település, Ny-on Selymék.

117. **Lukácsok utcája** – a Főútra merőleges, a vasúton áthaladó utca, amely kettészeli a falut, Középszeg és Felszeg határán. Nevét az ott lakó Lukács nevű családokról kapta.

118. **Lucsos tó** – borvízforrásos terület a Hargita vonulatában, a Kishavas és Fertő között, a Gyergyóújfalvi határ szélén. A gyergyóújfalviak „Ördögtónak” nevezik. Régebbi fakeszes fürdője volt, hideg borvizében megforrasztott köveket dobtak fürdés előtt, azért, hogy felmelegítsék. A lúcs (lúcs) fenyőről kapta nevét.

119. **Macskalik** – erdős, szűk völgy a nyugati határban. Kishavas, Szentés és Kőcsishegye között terül el. Valószínűleg a vadmacskáról kapta a nevét.

120. Madicsa-pataka – a Jenőfalva határában eredő, Dánfalva Ny-i részén átfolyó, majd a Gödör vizébe ömlő patak.

121. Malom, Malmoknál, Malmok felé – a falu Ny-i részén a legtávolabbi beépített terület. Nevét onnan kapta, hogy a Gödör-patakán ezen a helyen több malom is volt, (vízimalom).

122. Mogyoróbokor – Teraszosan művelt szántó és kaszálós terület a Ny-i határban Gyergyó útja, Örvendő, Kőhíd és Fügéskert között. Hajdan mogyoróbokros és cserjés terület volt, nevét is erről kapta.

123. Mogyoróbokor-oldal – a fenti terület oldala.

124. Mogyoróbokor-tető – a fenti terület teteje.

125. Medvegödör – Kaszálós, erdős terület a Ny-i határban, Sorok, Sorokalja, Sár és Macskalik között. A környék egyik mélypontja. A kárpáti barna medvék egyik kedvenc tartózkodási helye.

126. Miklósné kútja – forrás a lang-i kaszálók alatt. Nevét tulajdonosáról kapta.

127. Nagyeger – réti kaszálós terület Város tízes D-i részén. É-on a falu, Ny-on Lokoldal, K-en a vasút, D-en Madaras határolja. Nevét az égerfákról kapta.

128. Nagykert – ezzel a megnevezéssel két területet jelölnek: a K-i határrészben a Lesőd és az Egermelleke közötti területet, valamint a Ny-i határrészben a Csere, a Hegy, Szármány között, a Madicsa patak két oldalán elterülő kaszálót.

129. Nagyrét – Madaras és Dánfalva között az Olt és a 12-es nemzeti út között elterülő egykori kaszáló, amelyet az 1970-es években szántóvá alakítottak.

130. Nagy György kaszálása – szántó és kaszálós terület a DNy-i határrészben, Remete-homloka, Lokoldal, Szent Antal és a madarasi határ között. Nevét tulajdonosáról kapta, amikor még az egész terület kaszáló volt.

131. Nájlszer (Újszer) – A Főút és a vasút között elterülő falurész, viszonylag új utcator (a műanyagokkal egyidős), ezt tükrözi a neve is

132. Naskalat – erdős terület a keleti határrészen, de napjainkban a dánfalvi határon kívül benyúlik Moldvába. Határőr tulajdon volt, majd a XIX. században az iskolaszék birtokát képezte.

133. Néptanács, Tanács – A Főút bal oldalán elterülő épület, szemben a kultúr-otthonnal, 1910-es években építették, ma a polgármesteri hivatal székhelye.

134. Némettemető – a település DK-i határában, a köztemető szomszédságában levő terület, ahová a II. világháborúban elesett 32 német katonát temették (az iskolában volt a tábori kórház). Itt 1957-ben, a dánfalvi egyházközség síremléket állíttatott az elesett katonák emlékére, amelyet kovácsoltvas kerítés véd.

135. Nyártőke – szántó a keleti határban, Kóka, Kőddombja, Vasbánya között. Nevét valószínűleg a nyárfákról kapta.

136. Nyáros oldal – erdő a Ny-i határrészben, a karcfalvi határ, Várbükke és Bikkalja között, az ott elszórtan növe nyárfákról kapta nevét.

137. Nyír – erdős; kaszálós terület a Ny-i határrészben, Óraság, Ágkőze, Szárazoldal között. Az 1970-es évtizedben még összefüggő nyírerdő volt itt, ma is sok nyírfa nő ezen a helyen.

138. Oláhtemető – a falu felszegei zónájába benyúló karcfalvi hegyfarka. Karcfalvával határos terület. A Jakobfalva nevű utca mellett van. A XIX. század első felében még állt itt néhány sírkereszt. Valószínű az ortodoxokat temették ide.

139. **Olt-** a falu K-i részét ÉD irányban érintő folyó.
140. **Olthíd** – a falu D-i bejáratánál a Főúton átvezető híd.
141. **Oltfalva** – Dánfalva K-i részének tízese. Orbán Balázs korában még önálló település volt.
142. **Olthege** – szántóterület a K-i határban, a 12-es nemzeti úttól keletre fekvő domb. Agyagbánya, Vasbánya, Dudor és Madaras között terül el. A rajta áthaladó mezei út két részre osztja: Alsóolthege és Felsőolthege.
143. **Óvoda** – a Főút bal oldalán 1979–1981 között épült intézmény.
144. **Óraság** – kaszálós terület a Ny-i határban. Vészmejeke, Tagadó és Ágköze között.
145. **Ölves** – erdei kaszáló a Ny-i határban, Sár, Szentes és Medvegödör között.
146. **Örvendő** – szántó és kaszáló a Ny-i határban. Határai a karcfalvi határ, K-i részen Tetőcsere oldala, D-en Gyergyó útja és Ny-on Bányatető. Ettől a ponttól lejtőre visz az út, örvendhetett az a fával megrakott szekér gazdája, aki eddig eljutott.
147. **Págyikra** – kaszálós terület a Ny-i határban. É-on Karcfalva, K-en Estoj hídja, D-en Herke határolja. Pálgyakra néven is említik, ilyen formán lehetett a Pálok birtoka.
148. **Pál utca** – lejtős út Sásutcószege, Páré és Págyikra között.
149. **Pálszege** – kaszálós terület a Ny-i határban, Tóhely mellett. Háromszögben kihegyesedő formája és tulajdonosa után nevezték el.
150. **Páré (Pálé)** – kaszálós terület a Ny-i határban, Herke, Pál utca és Köves-oldal között. Neve a Páléből jöhet.
151. **Pető kútja** – forrás a falu Ny-i szélén, a Ré kijáratánál, nevét tulajdonosáról kaphatta.
152. **Pékség** – a Főút jobb oldalán, 1986-ban építették. Napjainkban nem működő, bezárt épület.
153. **Plebánia** – a Főút nyugati oldalán fekvő emeletes épület, amelyet a magyar millecentenárium évében építettek.
154. **Porond** – Város tízes egy régebbi része, ahol vándorkereskedők árultak. Ma nagy részét beépítették.
155. **Piricske** – Ny-i kaszálós terület, Karcfalva, Várbükke, Bükkalja között. Piricske kopasz, erdőnélküli hegyet jelent.
156. **Ráckebel** – erdős terület a Ny-i határban, Komsa, Hidlás, Kishavas közötti terület. Rácoké lehetett.
157. **Remete-homloka** – szántóterület a Ny-i határban, Középrec, Lokoldal és Szent Antal között.
158. **Rendelő** – a Főút jobb oldalán levő épület, 1963–1965-ig épült.
159. **Ré** – Várostízes DNy-i része. A rév szóból ered.
160. **Sár** – erdős, kaszálós terület a Ny-i határban. Kishavas, Sorokalja és a madarasi határ közti terület. Nevét nedves, „északos” volta miatt kapta.
161. **Sárvíz** – Az Olt és Oltfalva közötti lápos rész. Most kaszáló. A falu K-i részén van.
162. **Alsó sorompó** – Madéfalva–Déda közötti vasútvonal és az Állomás útja metsző pontja.
163. **Középső sorompó** – ugyanaz a vasútvonal és a Lukácsok utcája metszőpontja.
164. **Felső sorompó** – a vasútvonal és a Hadnagyok útjának metszéspontja.

165. **Sásutció** – kaszálós terület a K-i mezőn, Keresztútteteje, Kóka, Tatár és Vasbánya között. Nevét a sásos, selymés területéről kapta.

166. **Sásutció oldala** – nevét a sásos területéről kapta.

167. **Sásutcószége** – kaszáló a Ny-i határban, Fügéskert, Vészhat és Pál utca között. Háromszög alakú sásos terület.

168. **Selymék** – kaszáló a falu É-i határában, Karcfalva, Lőke és Magyaróbokor között. Régen lápos terület volt.

169. **Sorok** – erdős, kaszálós terület a Ny-i határában.

170. **Sorokalja** – Égessorka, Ágköze, Szászkebel és Sár között terül el.

171. **Süket János fűrésze** – a Ny-i határrészen levő kaszáló, a Madaras vizén épült vízi fűrész helyét jelölik ma vele. Remete homloka, Szent Antal és a Madaras vize határolja.

172. **Szalók** – szántóterület a K-i határrészen, a karcfalvi határ, Tatár, Keresztútteteje, Agyagbánya és Egermelléke között.

173. **Szármány** – szántóterület a Ny-i határon, Jakobos, Nagykert, Lakszéke és Gödörtető között.

174. **Szászkebel** – erdős terület a Ny-i részen. Ágköze, Gazbüke és a madarasi határ között, a szászok birtoka volt.

175. **Szárzoldal** – letarolt erdős terület a Ny-i határrészen. Talán kiszáradtak a fái. Ágköze, Tüvészoldal, Gazbüke, Szászkebel között terül el.

176. **Szentes kútja** – Szentesek területén levő kút.

177. **Szentes alja** – Erdős, kaszálós terület a Ny-i határrészen.

178. **Szenteskősziklája** – Kishavas, Égessorka, Sorokalja, Kocsishegye között terül el. Nevét az egykori tulajdonosáról kapta.

179. **Szentes tető** –

180. **Szent Antal** – dombos szántó és kaszáló terület. A madarasi Szent Antal kishegy dánfalvi nyúlványa. A DNy-i határrészen, Remete homloka, Nagy György kaszálása, és a Madaras pataka között.

181. **Szurdok** – borsikás, rózsabokros, szűk völgy a Ny-i legelő területen.

182. **Szurdokoldal** – Sikátyus, Zavarag, Fűrészoldal és Tagadó között.

183. **Sikátyus** – szőrfüves, kaszálós dombhát a Ny-i határban, Horvátmagyarós, Zavarag és Szurdokoldal között.

184. **Tatár** – szántóterület a K-i határban, a karcfalvi határszél, Kerektó, Sásutció oldala, Szalók között.

185. **Tagadó** – kaszálós terület Ny-i határban, Kórakás, Óraság és Botvesze között.

186. **Tagadó-teteje** – Tagadó felső része.

187. **Tanarok** – kaszáló a keleti részen. Sík hely, a falu mellett fekvő fűzfákkal körülvett hely. Valószínű gyülekező hely volt.

188. **Tanácsi sorka** – Erdős terület a Ny-i határban. Madarassal sokat vitatott határrész. Az egyházi és iskolaszéki erdő egyik területe. Talán egyháztanácsból ered az elnevezés.

189. **Tejút** – Középszeget és a tejcarnokot összekötő gyalog ösvény. Ezen az úton hordják a tejet a nájlonszeri tejcarnokba.

190. **Templom** – a Főút nyugati oldalán 1928–1935 között épült, katolikus templom, napjainkban mellette új paplak és a hittanterem is készült.

191. **Temető** – a keleti határrészen levő köztemető 1922-ben létesült. La Tene korból származó leleteket találtak itt.

192. *Tetőcsere oldala* – ÉNy-i részen lévő szántóterület, Örvendő, Selymek, Gyergyó útja között. Cserefákkal benépesített tető lehetett valamikor.

193. *Terkő* – havasi legelő a falu határán kívül a Keleti Kárpátokban.

194. *Tóhely* – kaszálós hely a DNy-i határrészen, Pálszeg, Bürökoldal és Bojtkert között. Alacsony, mocsaras terület.

195. *Tóköze (Tókközt)* – a Város tízes DNy-i részén elterülő kaszáló, a Tósára és a Gödör vize összefolyásánál. Kenderáztató hely volt.

196. *Tokók utcája* – a Főutat Középszeggel összekötő utca, a Bartos család melléknevéről kapta a nevét.

197. *Tósára-pataka* – Örvendőből ered, Selyméken áthaladó, a falu Ny-i részét tápláló, egykoron bővizű, ma csermelyszerű patak.

198. *Tűzvészoldal* – lásd Fűrészoldal.

199. *Vasbánya* – a K-i határban lévő szántóterület, D-i része.

200. *Várkapu* – kaszálós terület a Ny-i határrészen. A karcfalvi határ, Bélmező és Kőrakás képezik a határt.

201. *Várbükk* – Várkapu folytatása, elnevezését a várral lehet kapcsolatba hozni, mivel itt régi település nyomaira bukkantak, amely várárokkal volt körülveve.

202. *Város* – a település D-i tízese.

203. *Vészhát* – a Ny-i határban a legutolsó szántóterület.

204. *Vészhátteteje* – Köves-oldal, Pál utca, Bot utca és Botréje között. Elnevezése állatvésszel, állathullással hozható kapcsolatba.

205. *Vigyázók* – erdő a Ny-i határban. Elnevezése kapcsolatba hozható a megfigyelővel, őrszemmel, mivel innen tiszta időben a Gyergyói és Csíki medence egy része belátható.

206. *Zavarog (felső)* – legelő a Ny-i határban, Herke, Köves-oldal, Botréje, Szurduk között. Elnevezése az elhasított bornával (zavar) hozható kapcsolatba, ebből készítették a karámot az állatok számára.

207. *Zavarog* – legelős terület a Ny-i határban, de a felső Zavarognál alább, Tóhely, Bolytkert, Bürökoldal között.

208. *Zsigmondok kertje* – kaszálós bekerített terület a Ny-i határban, Várostités mellett. Nevét a Zsigmond családról kapta.

209. *Zsendés* – erdei kaszálós terület a Ny-i határban. Északos oldalas, a sűrű növényű szálerdőben hasították a zsendelyt, innen a neve. Kishavas, Ölves és Kocsis-hegye között.

210. *Zsókoké* – kaszáló terület a Ny-i határrészen. A Zsókok család tulajdona ma is. Kocsishegye, Sár és Határválu között.

211. *Zsókok útja* – a Zsókokétól a Kocsis hegye felé vezető út.

212. *Zsókok utcája* – az állomás utcát a Várostitéssel összekötő utca. Nevét az ott lakókról kapta.

213. *Zsigmond Karcsié* – kaszálós terület Alsó-ágközén, nevét a tulajdonosáról kapta.

(A térképet lásd a 283 - 284. oldalon)

1. Orbán Balázs II. 1869. 86.

2. Endes Miklós dr. 1994(1938). 42.

3. Vámszer Géza 1977. 279–280.

4. A dolgozat a XLII. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtemények pályázatán

1995-ben I. díjat nyert, utána még kiegészítették.

ADATKÖZLŐK

- Ambrus Árpád – 79 éves, Csíkdánfalva, 704. sz.
Ambrus Mátyás Árpád – 28 éves, Csíkdánfalva, 811. sz.
Imre Károly – 70 éves, Csíkdánfalva, 811. sz.
János Pál – 85 éves, Csíkszereda
Kajtár Gergely – 80 éves, Csíkdánfalva, 590. sz.
Kajtár Áron – 76 éves, Csíkdánfalva, 407. sz.
Kristóf Ilona – 50 éves, Csíkdánfalva, 143. sz.
Szabó Ilona – 79 éves, Csíkdánfalva, 522. sz.
Szabó Anna – 77 éves, Csíkdánfalva, 168. sz.

IRODALOM

ACTA

1996 Székely Nemzeti Múzeum – Csíki Székely Múzeum – Erdővidéki Múzeum kiadványa.

Albert Ernő

1995 Boszorkányos dógok. Bon Ami Könyvkiadó. Sepsiszentgyörgy

1997 Rigó és madár. Hegyek között és hadak útján. Bon Ami Könyvkiadó. Sepsiszentgyörgy.

1998 Székelyek a Délvidéken – 1848. Acta 1998. 299–309.

1999a Diákok 1848 – 1849. Génus I. évf. 1–7. sz. Tartalmazza a kolozsvári, csíki, marosvásárhelyi, székelyudvarhelyi, nagyenyedi, háromszéki, brassói diákok részvételét a forradalmi mozgalmakban és a szabadságharcban.

1999b Eltiport szabadság. Jöttek az oroszok. 1849. „Jázdó” Társaság kiadása. Sepsiszentgyörgy.

2004a Az 1764-es madéfalvi veszedelem előzményei és lefolyása. Székelyföld VIII. évf. 1. szám 101–147.

2004b A halál völgye. A határőrség szervezése 1762–1764-ben. Albert Kiadó. Sepsiszentgyörgy.

ÁSLvt

Állami Sepsiszentgyörgyi Levéltár

ACTA

1996 Székely Nemzeti Múzeum – Csíki Székely Múzeum – Erdővidéki Múzeum kiadványai

Antal Áron

1927 Köderdő mellől. Szent Beneventura Könyvnyomda kiadása. Cluj–Kolozsvár.

1941 A pünkösdi búcsú Csíksomlyón. Csíki Lapok LIII. évf. 22. szám, 1941. június 1.

Antal Imre

1994 „Tisztesség adassék”. Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből. Csíkszereda.

Apáczai Csere János

1975 Magyar logikácska és egyéb írások. Az előszót írta, a szövegeket válogatta, és jegyzetekkel ellátta Szigeti József. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

Bajusz István (szerkesztette)

2004 A Csíki-medence településtörténete a neolitikumtól a XVII. század végéig a régészeti adatok tükrében. Kiadja a Sapientia Alapítvány – Kutatási Propaganda Intézet. Scientia Kiadó. Kolozsvár.

Balás Gábor

1984 A székelyek nyomában. Panoráma Kiadó. Budapest.

Balázs Lajos dr. (összeállította-szerkesztette).

1999 Csíkszentdomokos. Monográfia. Márton Áron Humanitárius Egyesület Csíkszentdomokosért. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda.

- Balló István dr.
 1899 Báthori Endre bíbornok és erdélyi fejedelem halála. In: Bándi Vazul (közli): A csíksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1898–99. tanévről. 3–47. Csíkszereda.
- Bándi Vazul (közli)
 1896 A csíksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1895–96. Tanévről. Csík-Szereda.
 1899 A csíksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1898–99. tanévről. Csíkszereda.
- Baranyai Decsi János
 é. n. Báthori Zsigmond harca a török ellen. In: Erdély öröksége II. 87–136. Sárkányfogak 1572–1602. Szerkesztette Cs. Szabó László. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Barta Gábor
 1989 Az erdélyi fejedelemség. In: Köpeczi Béla (szerkesztette): Erdély rövid története. Akadémiai Kiadó. 215–265. Budapest.
- Benedek Fidel P.
 1945 Tatárbetörés Csíkba 1661-ben. Magyar Tudományegyetem Történeti Intézete. Kolozsvár.
- Benkő József
 1999 Transsilvania specialis. Erdély földje és népe. Fordította, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléstesi Szabó György I–II. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest–Kolozsvár.
- Benkő Károly
 1853 Csík, Gyergyó és Kászón múltja, jelene általános és részletes osztályban. I–II. Kolozsvártt.
- Benkő Loránd
 1999 A székely nemzetségnevek történetéhez. In: Kiss András–Kovács Kiss György–Pozsony Ferenc (szerkesztette): Emlékkönyv Imreh István nyolcvanadik születésnapjára 53–67. Az Erdélyi Múzeum–Egyesület kiadása. Kolozsvár.
 2002 Az ómagyar nyelv tanúságtétele. Perújítás Dél-Erdély korai Árpád-kori történetéről. MTA Történettudományi Intézete. Budapest.
- Benkő Samu
 1971 Sorsformáló értelem. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Benkő Samu–Demény Lajos–Vekov Károly (szerkesztette):
 1979 Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Bethlen Farkas
 1983 Báthori István és Bekes Gáspár küzdelmei. In: Veress Dániel (szerkesztette): Emlékezetül hagyott írások. Erdélyi magyar emlékirók. 148–172. Dacia Könyvkiadó. Kolozsvár–Napoca.

- Bethlen János
 é. n. Kemény János fejedelemsége. In: Erdély öröksége V. 204–238. Apa és fiú 1630–1661. Bevezette Asztalos Miklós. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Bod Péter felsőcsernátoni
 é. n. Önéletírása. Erdély öröksége VIII.3–21. A második magyar haza 1750–1790. Bevezette Jancsó Elemér. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Bodor György
 2003 A székelyek nemzetségi szervezete. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Bogáts Dénes
 2000 Csíkmadarasi Sepsiszentgyörgy története. Háromszéki boszorkányok. Az első székely huszárezred. Albert Kiadó. Sepsiszentgyörgy.
- Bona István:
 1989 Magyar–szláv korszak (895–1162) In: Köpeczi Béla (szerkesztő): Erdély rövid története.101–157. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Bona István
 1991 A székely kérdés mai állása egy régész-történész szemszögéből. Korunk. December. 1529–1536.
- Borbáth Károly–Magyari András:
 1979 Társadalmi mozgalmak a Székelyföldön az 1562. évi felkeléstől a XVI. század végéig. In: Benkő Samu–Demény Lajos–Vekov Károly (szerkesztette): Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. 71–83. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Bözödi György
 2002 Székely századok. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Compilata Constitutiones
 1815 Erdély Országának Három Könyvekre osztott Törvényes Könyve Melly Approbata, Compilata Constitutiokból és Novelláris Articulusokból áll stb. Kolozsvárott.
- Connert János dr.
 1906 A székelyek alkotmányának históriája különösen a XVI. és XVII. században. Kiadja Betegh Pál és Társa könyvkereskedése. Székelyudvarhely.
- Cs. Bogáts Dénes
 2000 lásd Bogáts Dénes Csíkmadarasi.
- Cseri Mihály
 é. n. Históriájából. Erdély öröksége VI. 1–82. Haldokló Erdély 1662–1703. Bevezette Makkai Sándor. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
 2006 Erdély históriája. Válogatta, bevezette, a jegyzeteket összeállította Pap Ferenc. Kriterion Könyvkiadó. Kolozsvár.
- Csiki Lapok
 Csiki Néplap

- Csutak Vilmos (szerkesztette)
 1929 Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. A Székely Nemzeti Múzeum kiadása. Sepsiszentgyörgy.
- Csutak Vilmos
 1993 Az utolsó gyulafehérvári országgyűlés. In: Csutak Vilmos: Közösség és művelődés. Válogatott írások. 173–177. Egyed Ákos gondozásában és bevezető tanulmányával. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Demény Lajos
 1976 Székely felkelés a XVI. század második felében. Politikai Könyvkiadó. Bukarest.
 1977 A székelyek és Mihály vajda. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
 1979a Az 1562. évi felkelés. In: Benkő Samu–Demény Lajos–Vekov Károly: Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. 59–70. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
 1979b A közszekelyek 1595–1596. évi felkelése In: Benkő Samu–Demény Lajos–Vekov Károly (szerkesztette): Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. 93–115. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
 1982 Bethlen Gábor és kora. Politikai Könyvkiadó. Bukarest.
 2001 Székely szabadság, katonáskodás és fejedelmi politika (1562–1648). In: Egyed Ákos–Magyari András (válogatta és összeállította): A székelység története a 17–19. században. 197–236. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Diószegi Vilmos
 1973 A pogány magyarok hitvilága. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Documente
 1954 prime istoria Romîniei. Veacul XIV. C. Transilvania. Vol III. (1331–1340). Editura Academiei Republicii Populare Romîne. Bucureşti, Academia Republicii Populare Romîne.
- Domokos Pál Péter
 1989 Rendületlenül. Szeged. Budapest.
- Dömötör Tekla
 1990 A pogány magyarok hitvilágának emlékei. In: Dömötör Tekla (szerkesztette): Népszokás, néphit, népi vallásosság. Magyar Néprajz VII. 509–526. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Egyed Ákos:
 1979 A székely hadkötelezettség és hadszervezet, különös tekintettel a XVI. századra. In: Benkő Samu–Demény Lajos–Vekov Károly (szerkesztette): Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. 47–58. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
 1981 Falu, város, civilizáció. Tanulmányok a jobbágyfelszabadítás és a kapitalizmus történetéből Erdélyben 1848–1914. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

- 1996 Erdély 1848–1849 I-II. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda
- 1997 A korszerűsödő és hagyományörző Erdély I-II. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- 2001 Erdély 1848. évi utolsó rendi országgyűlése. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
- 2006 A székelyek rövid története a megtelepedéstől 1918-ig. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Egyed Ákos–Magyar András (válogatta és összeállította):
- 2001 A székelység története a 17–19. században. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Endes Miklós dr.
- 1994(1938) Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Enyedi István
- é. n. II. Rákóczi György fejedelem lengyelországi útjának és háborújának alkalmatlansága. In: Erdély öröksége V. 79–104. Apa és fiú. 1630-1661. Bevezette Asztalos Miklós. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Erdélyi Híradó
- EMSZT Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár I-XI.
- EOE Erdélyi Országgyűlési Emlékek I–XIV. Szilágyi Sándor szerkeszti.
- Ferencz Béla
- 1935 Csíkvármegye monográfiája a legrégebb időktől napjainkig. A szerző kiadása. Miercurea-Ciuc.
- Frasnói Vilmos
- 1881 Tomori Pál élete. Századok I. füzet. 189–312.
- Fujer Tibor
- 1999 A székelyföld üzenete. T.E.R.J.
- Garda Dezső
- 1998a A falutörvénytől a közbirtokosságig. Gyergyóújfalu monográfiája. Status Kiadó. Csíkszereda.
- 1998b A forradalom katonái Csíkban és Gyergyóban. 1848–1849. Alutus Kiadó. Csíkszereda.
- 1999 Főnépek, lófők, gyalogkatonák Csíkban és Gyergyóban. Csík és Gyergyó gazdasági fejlődése és népességének alakulása 1750-ig. Status Kiadó. Csíkszereda.
- Gyergyói Újság
- Gyöngyössy János–Kerny Terézia–Sarudi Sebestyén József
- 1995 Székelyföldi templomok. Budapest.
- Gyulai Pál
- é. n. Emlékirat [Báthori] István királynak az oroszok nagyfejedelme ellen 1580-ban viselt háborújáról. In: Erdély öröksége II. 47–61. Sárkányfogak 1572–1602. Bevezette Cs. Szabó László. Franklin-Társulat. Budapest.

- Halmágyi István
 1906 Naplója 1752–53, 1762–69. In: Közli Szádeczky Lajos. A Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó Hivatala. Budapest.
- Hargita Kalendárium
 Hargita-Népe
 Heltai Gáspár
 é. n. Az Hunyadi Jánosról, erdéli vajdáról és annak jeles dolgairól. In: Erdély öröksége I. 16–69. Tündérország 1541–1571. Bevezette Kardos Tibor. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Horváth Alpar:
 2002 Hargita hegyek. Turistakalauz. Erdély hegyei 18. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Imets Fülöp Jákó (szerkesztette)
 1881 A csíksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1880/81-diki tanévről. Székely-Udvarhely.
 1884 A Csík-Somlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1883–1884. tanévről. Csíkszereda.
- Imreh István
 1972 A rendtartó székely falu. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest
 1983 A törvényhozó székely falu. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest
 1994 Látom, az életem nem igen gyönyörű. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Imreh István–Pataki József
 1992 Kászonszéki krónika 1650–1750. Európa–Kriterion Kiadó. Budapest–Bukarest.
- Inczédi Pál
 é. n. Feljegyzéseiből. In: Erdély öröksége VI. 216–225. Haldokló Erdély 1662–1703. Bevezette Makkai Sándor. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- István György Tóth
 1994 Relationes Missionarium de Hungaria et Transilvania (1627–1707). A Római Magyar Akadémia, a Rádai Gyűjtemény és az MTA Történettudományi Intézetének közös kiadása. Budapest–Róma.
- Jakab Elek
 1877 Tanulmányok Erdély XVIII. századi jogtörténetéből. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- Jakab Elek–Szádeczky Lajos
 1994(1901) Udvarhely vármegye története a legrégebb időtől 1849-ig. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Jakó Zsigmond
 1979 A székely társadalom útja a XIV–XVI. században. In: Benkő Samu–Demény Lajos–Vekov Károly (szerkesztette): Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. 19–34. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

- Kállay Ferenc
1829 Historiiai értekezés a' nemes székely nemzet' eredetéről, hadi és polgári intézeteiről a' régi időkben. Nagy Enyed.
- Kardos Tibor (bevezette)
é. n. Erdély öröksége I. Tündérország 1541–1571. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Keöpeczi Sebestyén József
1929 Középkori, nyugati műveltség legkeletibb határa. In. Csutak Vilmos (szerkesztette): Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. 371–401. A Székely Nemzeti Múzeum kiadása. Sepsiszentgyörgy.
- Király István
1978 Demokratikus mozgalmak a Habsburg elnyomás ellen. Hargita Kalendárium 120–122.
- Kozán István:
2006 Tegnap mínusz 16 Celsius-fokot mértek Csíkszeredában. A legmelegebb rekordhideg. Hargita Népe XVIII. évfolyam 290. sz. december 28. 1.
- Köpeczi Béla (szerkesztette):
1986 Erdély története a kezdetektől 1606-ig. I. Szerkesztette: Makkai László, Mócsay András. Akadémiai Kiadó. Budapest.
1989 Erdély rövid története. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Köváry László
1861 Okmánytár az 1848–1849-ki Erdélyi eseményekhez. Kolozsvártt.
- ✓ Krauss György
é. n. Leírása mind a hadi dolgoknak, mind az egyebeknek, amelyek 1599-től 1606-ig Erdélyben történtek. In: Erdély öröksége III. 65–95. Tűzpróba. 1603–1613. Bevezette Bíró Vencel. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Kristó Gyula
1995 A székelyek eredetéről. Szeged.
- Krónika
- Kronstein Gábor
2000 Éghajlat és történelem. Életforma változásra kényszerülve. História 2000. 7. sz. 33–34.
- Lestyán Ferenc
1998 Megszentelt kövek I–II. Második bővített kiadás. A gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség kiadása.
- Magyar Zoltán
1998 Báthori Endre alakja az erdélyi néphagyományban. Studium Könyvkiadó. Kolozsvár.
- Magyari András
1995 Gyergyóalfalu a történelem sodrában. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.

- 2001 A székelység a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc időszakában. In: Egyed Ákos–Magyari András: A székelység története a 17–19. században. 28–69. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Makkai László
- 1986 Erdély a középkori Magyar Királyságban (896–1526). In: Köpeczi Béla (szerkesztette): Erdély története I. A kezdetektől 1606-ig. Szerkesztette: Makkai László, Mócsay András. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- 1989a Erdély három népe (1162-1241). 158–176. In: Köpeczi Béla (szerkesztette): Erdély rövid története. Akadémiai kiadó. Budapest.
- 1989b A rendi társadalom kialakulása (1162–1526). 158–214. In: Köpeczi Béla (szerkesztette): Erdély rövid története. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Mikár Mihály
- 1891 Honvéd névkönyv. 1848–49-diki honvédségnek 1890-ben még életben volt tagjairól. Budapest.
- Mikes Imre
- 1995 Erdély útja. Nagymagyarországtól Nagyromániáig. Kaláka Könyvek. Sepsiszentgyörgy.
- Mikó Imre (szerkeszti és kiadja)
- 1855a Erdélyi történelmi adatok I. Boros Sebestyén krónikája 1490–1583. Kolozsvár.
- 1855b Erdélyi történelmi adatok I. Kolozsvár.
- 1858 Erdélyi történelmi adatok III. Kolozsvár.
- Nagy Ajtai Kovács István
- 1837 A gyergyói, felcsíki, alcsíki és kászoni esperesség 1718- és 1719-ben pestis miatt elhaltak száma. Nemzeti Társalkodó 1837. 10-dik Szám. Martius 7dik napján.
- Nagy Benedek
- 1995 Egy romos emlékoszlopról hibaigazítással. Romániai Magyar Szó 1817. sz. 1995. október 19.
- Nagy Géza
- 1886 Adatok a székelyek eredetéhez és egykori székhelyéhez. Különlenyomat. Sepsiszentgyörgy.
- Nagy Géza:
- 1978 A hőmérsékleti inversióról. Hargita Kalendárium. 77–78.
- Nagy Imre T.
- 1902 Csíkmegeye közgazdasági leírása. Különlenyomat. A Közgazdasági Szemle 1902. évi október–december füzeteiből. Budapest.
- Nagy Szabó Ferenc
- é. n. Memorialéjából. Erdély öröksége III. 1–45. Tűzpróba 1603–1613. Bevezette Bíró Vencel. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Néptanítók zsebnaptára
- é.n.

- Oláh Miklós
1542(?) Erdélyről. Erdély öröksége I. é. n. 1–7. Tündérország 1541–1571. Bevezette Kardos Tibor. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Orbán Balázs
1869 A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi, népismei szempontból II. Csíkszék. Ráth Mór bizománya. Pest.
- Pál-Antal Sándor
1990 Csíkdánfalva. Hargita Népe II. évf. 263(271) 1990. december 2.
1996 A település keletkezése. In: Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton: Madaras. Egy felcsíki falu hét évszázada. 13–16. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
2001 Karcfalva múltjából. Alutus Kiadó. Csíkszereda.
2002 Székely önkormányzat-történet. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
2003 A Székelyföld és városai. Történelmi tanulmányok és közlemények. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
- Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton
1996 Madaras. Egy felcsíki falu hét évszázada. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
- Pataki József
1971 A csíki vashámor a XVII. század második felében. Hargita Megyei Művelődési- és Művészeti Bizottsága–Csíkszeredai Múzeum. Csíkszereda.
- Paul János–Dionisie Kovács
1967 Perieghzã arheologicã în Bazinul Ciucului 43–53. Studii și Materiale II. Tîrgu Mureș.
- Pedagógiai Lexikon
1976 Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Péter Katalin
1989 A fejedelemség virágkora (1606–1660). 266–317. In: Köpeczi Béla (szerkesztette): Erdély rövid története. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Péter Péter:
1982 „...1583-ban jég képződött augusztus 29-én”. Régi feljegyzések Hargita megye időjárásáról. Hargita Kalendárium 124–125.
- Pócs Éva (szerkesztette)
2001 Két csíki falu néphite a századvégen. Európai Folklor Intézet. Osiris Kiadó. Budapest.
- Potsa József (szerkesztette)
1899 Háromszék vármegye. Emlékkönyv Magyarország ezeréves fennállása ünnepére. Sepsiszentgyörgy.
- I. Rákóczi György:
1983 Intelmei fiához, amikor az udvari iskolából kilépett. 1637. In: Veress Dániel (szerkesztette): Emlékezetül hagyott írások. Erdélyi magyar emlékirók. 323–326. Dácia Könyvkiadó. Kolozsvár-Napoca.

- Repertoriul Arheologic
 2000 al județului Hargita. Seria Monografii Arheologice II. Editura Carpații Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
- Rónai András
 1993 Térképezett történelem. Püski Kiadó. Budapest.
- Roska Márton
 1929 Székelyföld őskora. In: Csutak Vilmos (szerkesztette): Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. 258–326. Székely Nemzeti Múzeum kiadása. Sepsiszentgyörgy.
- Sávai János
 1997 A csíksomlyói és kantai iskola története. Missziós dokumentumok Magyarországról és a hódoltságról II/II. Tanulmányok II/II. Szeged.
- Sebestyén Mihály.
 1994 Erdélyi fejedelmek. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
- Sepsiszéki Nagy Balázs
 2000 Székelyföld falvai a XX. század végén. Csík-, Kászon- és Gyergyószék. Hargita megye. Nap Kiadó. h.n. Budapest.
- Somogyi Ambrus
 é. n. Báthori Zsigmond első éve. In: Erdély öröksége II. 62–78. Sárkányfogak 1572–1602. Bevezette Cs. Szabó László. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Szabó László Cs.
 é. n. Sárkányfogak bevezetése. Erdély öröksége II. V–XLVI. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Szabó Miklós dr.–Jakab Sámuel
 2001 Mesél a múlt. Csíkjénőfalva 800 éves története. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
- Szabó M. Attila
 2003 Erdély, Bánság és Pártium történeti és közigazgatási Helynévtar I–II. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Szabó T. Attila
 1974 Ősi csíki és erdőháti települések. Hargita Kalendárium. Csíkszereda.
- Szádeczky Kardoss Lajos dr.
 1993(1927) A székely nemzet története és alkotmánya. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Szádeczky Lajos
 1882 Mihály havasalföldi vajda Erdélyben. Történelmi Tár 1882. 7–165.
- Szádeczky Lajos dr.
 1908 A székely határőrség szervezése 1762–1764-ben. Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadóhivatal. Budapest.
- Szalárdi János
 é. n. Siralmas krónikájáról. In: Erdély öröksége V. 1–78. h. é. n. Apa és fiú 1630–1661. Bevezette Asztalos Miklós. Franklin-társulat kiadása. Budapest.

- Szamosközi István
 é. n. Báthori Zsigmond, Báthori András és Mihály vajda históriája. In: Erdély öröksége II. 137–204. Sárkányfogak 1572–1602. Bevezette Cs. Szabó László: H. é. n. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Szentkatolnai Bakk Endre
 1895 Kézdivásárhely s az ottani Jancsó Család története. Kézdivásárhely.
- Szilágyi N. Zsuzsa
 1998 „hírünk, nevünk virágozni fog” 1848–1849. A forradalom és szabadságharc dokumentumaiból. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest–Kolozsvár.
- Szilágyi Sándor
 1886 Erdélyország története tekintettel művelődésére I–II. Budapest.
- SZOT
 1872–1934 Székely Oklevéltár. Szabó Károly–Szádeczky Lajos–Barabás Samu. I–VIII. Kolozsvár.
- SZOTÚS
 1983–2004 Demény Lajos (bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi) Székely Oklevéltár. Új sorozat. I–VII. Kriterion Könyvkiadó, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása. Bukarest, Kolozsvár – Marosvásárhely.
- Szöcs Márian
 1996 Csíkkarcfalva. Római katolikus templom. Csíki műemlékek 3. Csíkszereda.
- Szöcsné Gazda Enikő
 2006 A föld és annak leányági öröklési rendje Székelyföldön. Erdélyi Múzeum 1–2. szám 84–96.
- Szöcs János
 2000 Képek 100 év történelméből. Csíki eseménykrónika. Hargita Kalendárium 55–65.
- Teleki Domokos
 1877 A székely határország története. Franklin-Társulat Bizománya. Budapest.
- Tonk Sándor
 1979 Erdélyiek egyetemjárása a középkorban. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Tóth István György (válogatta és szerkesztette),
 2004 Missionáriusok levelei Magyarországról és Erdélyből (16–17. század). Milleneumi magyar történelmi források. Osiris Kiadó. Budapest.
- Török Árpád
 2002 Oltvidék. Útikalauz. Charta Kiadó. Sepsiszentgyörgy.
- Történelmi Tár
 Vámszer Géza
 1977 Életforma és anyagi műveltség. Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok (1930–1975). 205–209. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

- Varga E. Árpád
 1998 Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között. Teleki László Alapítvány. Pro-Print Kiadó. Budapest, Csíkszereda.
- Várkonyi Ágnes R.
 1989 Az önálló fejedelemség utolsó évtizedei (1660–1711). 318–364. In: Köpeczi Béla (szerkesztette): Erdély rövid története. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Vass Miklós
 1899 A királyi könyvek székely oklevelei. Erdélyi Múzeum XVII. 56–58., 222–225., 295–296., 356., 429–431., 487–488., 545–548., 596–612.
- Venczel József:
 1980 Az önismeret útján. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Verancsics Antal
 é. n. Erdélyről. Erdély öröksége I. 8–15. Tündérország 1541–1571. Bevezette Kardos Tibor. Franklin-társulat kiadása. Budapest.
- Veress Dániel(szerkesztette):
 1983 Emlékeztül hagyott írások. Erdélyi magyar emlékirók. Dacia Könyvkiadó. Kolozsvár-Napoca.
- Veszely Károly
 1879 Hol verte meg Hunyadi János 1442-ben Mezőid béget? Századok 1879. augusztus. 126–135.
- Vitos Mózes
 2002 Csíkmegyei füzetek I. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda.
 2003 Csíkmegyei füzetek II. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda.
- Vofkori László
 1979 Szokatlan időjárások, elemi csapások. Hargita Kalendárium. 158–160. Csíkszereda.
 1998 Székelyföld útikönyve I–II. Cartographia Kft. Budapest.
- Zsigmond Enikő
 1999 Csíki-havasok. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.

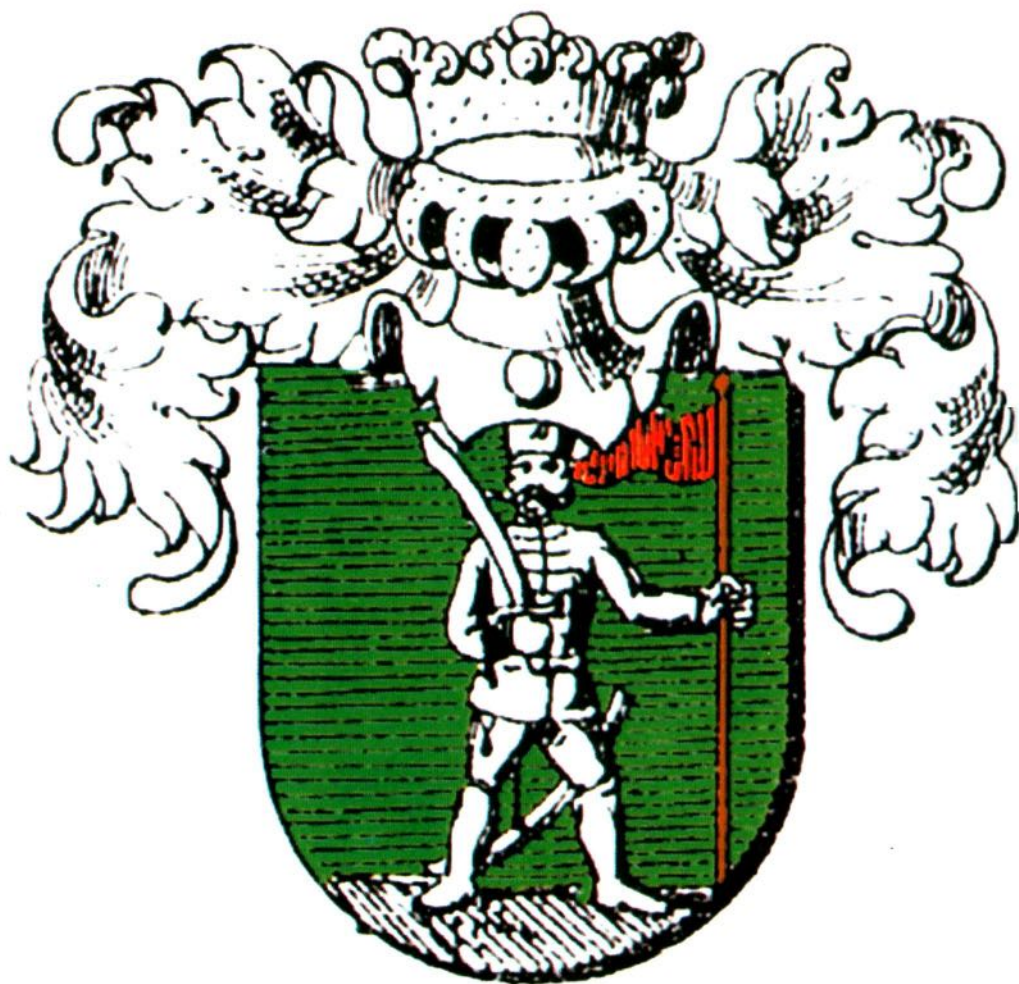
TARTALOM

ELŐSZÓ	5
A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN	7
Régészet	7
Letelepedés	8
Faluvá alakulás	9
A magyar királyok harcaiban	12
A csíkiak Hunyadi János és Mátyás király korában	15
Két feje legyen a panaszlónak	20
A székely szabadság megsértői ellen szóljunk –1505–1506	21
Orrát, fülét vékaszámmra metszették le – 1562	27
Székelytámadt – Székelybánja	31
Csíkiak a régi szabadságért – Báthori István	34
A fejedelem szabadságot ígért – Báthori Zsigmond	37
Véres farsang	39
A veszített csata	40
Egyházi átok	42
Tíz esztendő	44
I. Rákóczi György Csíkban	46
A lengyelországi hadjárat	47
A fejedelem levele a csíkiaknak – Erdély további romlása	51
Csík egyetlen lángtenger	53
A csíkiak Apafi Mihály ellen rugódoztak	54
A madarasi és dánfalvi hámor	56
Thököly Imre katonái Csíkban	64
Eme legharciasabb néptörzs	65
Az emberek futnak imide s amoda –1694	66
Kurucok és labancok – „Dánfalván lévén quartélyban”	68
További dánfalvi panaszok	70
Készítsenek jelentést	71
Fegyveres felkelésre szólított	72
A katonák szétszéledtek	74
Újabb lendület	75
Menekülés	76
A bujdosás igen nehéz dolog	77
A német katonák mindent elvettek	78
Szárzság, éhség	79
Csík – 1717–1719	80
Pestis – 1717–1719	83
A határőrség szervezése – 1762–1764	86
Az első limitrophusok	88
Kardra esküdtek	89
Zürzavaros napok Dánfalván	90
Felcsíkon félelmet keltettek	91

Madéfalvi veszedelem	92
A határőrök	95
Büntetések	95
A harctereken	96
A határőrségben	98
A szabadságharc – 1848–1849	99
Világháború I.	111
Trianon	115
A második bécsi döntés	118
A II. világháború után	122
A FALU	123
Szerek, szegek, tízesek	125
Dánfalva tízesei	127
ADÓ	129
Ökörsütés	129
A főnépek és lófők nem fizettek	131
Adó „a török vitézek számára”	133
Német had vonult Erdélybe	135
Az adófizető csíkiak	136
DÁNFAKVA ÉGHAJLATA	142
DÁNFAKVA LAKOSSÁGA	153
ADATOK A CSÍKDÁNFAKVI OKTATÁS TÖRTÉNETÉHEZ (Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária)	185
EGYHÁZ	215
Az egyház megerősödése	217
CSÍKDÁNFAKVA MAI HELYNEVEI (Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária – Ambrus-Mátyás Árpád)	233
IRODALOM	245
KÉPEK	259
ELŐFIZETŐK JEGYZÉKE	291

Csikdánfalva címere

A dánfalvi Kovácsok címere – 1638

Zászlóavatás

Emlekmű-avatás

ELMÚLT ÉVSZÁZADOK

Visélet a népvándorlás korában

Visélet a népvándorlás korában

Munkácsy Mihály: Honfoglalás

A honfoglaló magyarok öltözete

Ezen a telken volt a Hadnagyok Háza

Hadnagyok Háza
Székely katona az 1600-as évek végén

Székely lőfő és főember harci felszerelése
a XVII. század közepén

Székely gyalogos katona – 1848

1848–1849-es emlékmű Dánfalván

A csíki küldöttség II. Rákóczi Ferenc újratemetésén – 1906
Középen a dánfalvi bírósági elnök, Antal Gergely

Katona családjával – I. világháború

Abos Károly katona – 1934

Családi kép – katonafiú – 1916

Határőrök – 1944 tavasza

A dánfalvi határőrök egy csoportja – 1944 nyara

Felvonulás Dánfalván – 2007. március 15.

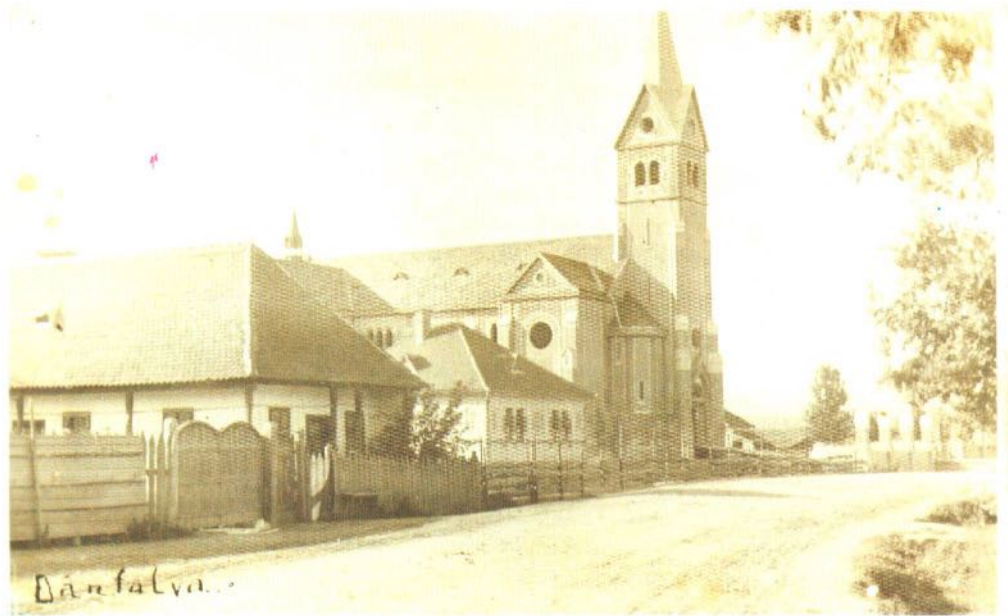
DÁNFALVA ÉS DÁNFALVIAK

Dánfalva a régi térképen

Községháza

Dánfalvi látkép az 1930-as évek elején

Tavaszi kép – Dánfalva – 2006

Felvonulás

Ünnepi műsor

Téli képek

Dánfalva északról – háttérben a Hargita

Dánfalva nyugatról

Oltfalva – utcarészlet

Város és Középszeg

Lukácsok utcája

A Hadnagyok útja

Kicsimező

Az Erzsébet-kert

Dánfalviak – kilenc testvér

Dánfalviak – 1922

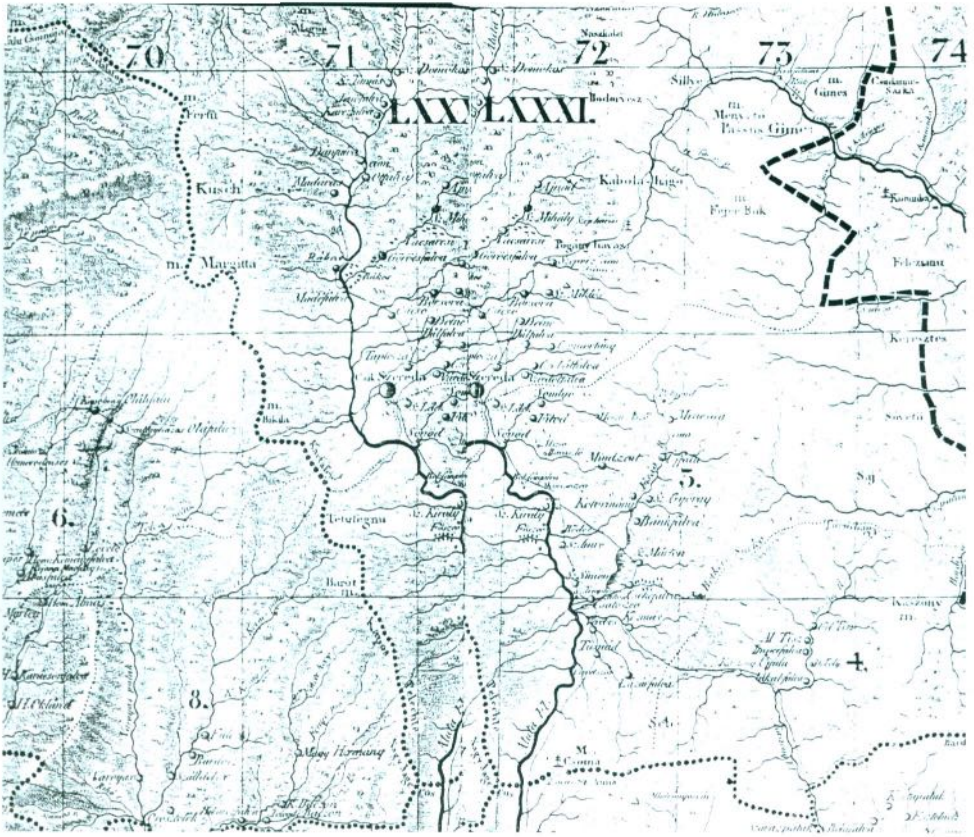
Dánfalviak találkozója – 2007

Árvíz – 2005. július 12.

FELCSÍK

Csiki térkép – 1806

Felcsíki, szenttamási lányok – 1932

Felcsíki, szenttamási öregasszonyok – hétköznapi viselet – 1932

Felcsíki kaszások ebédszünetben – a XX. század elején

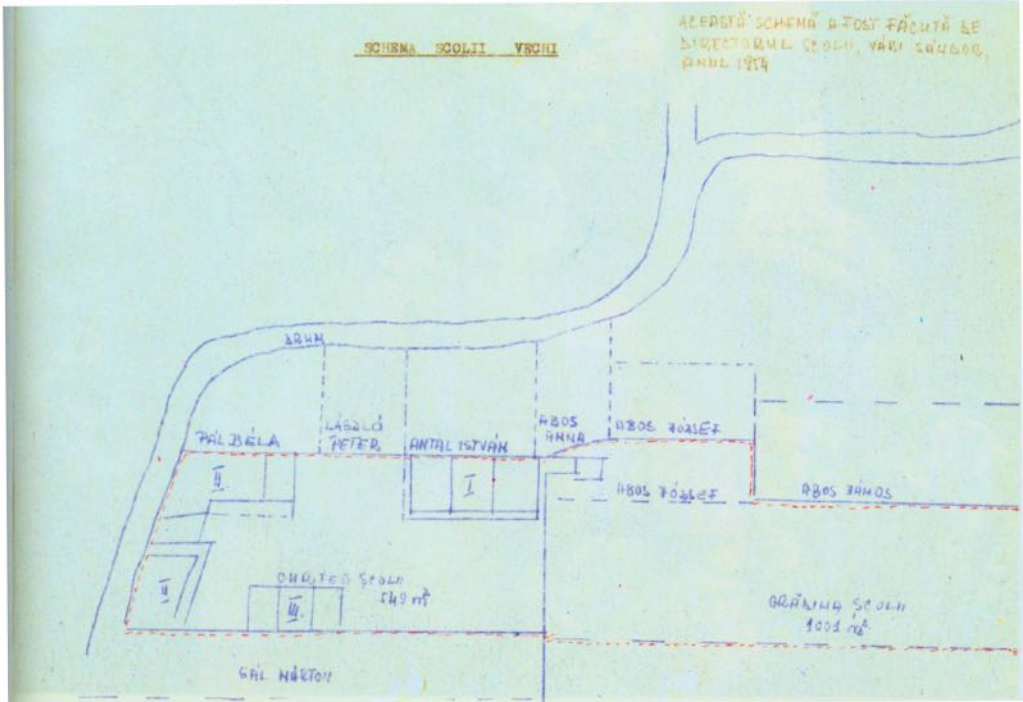
AZ ISKOLA

Római katolikus székely diák
a XVII. században

Székely diák a XVIII. században

A régi iskola Középszegben – vázlat

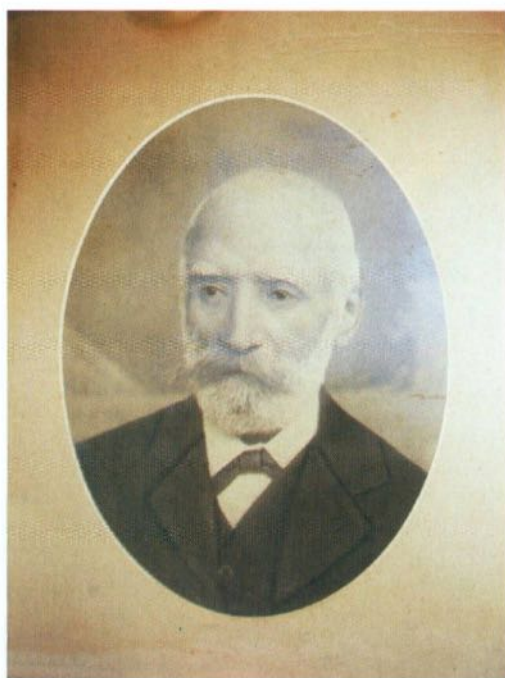
Petőfi Sándor Iskolaközpont

Szobor az iskola előtt

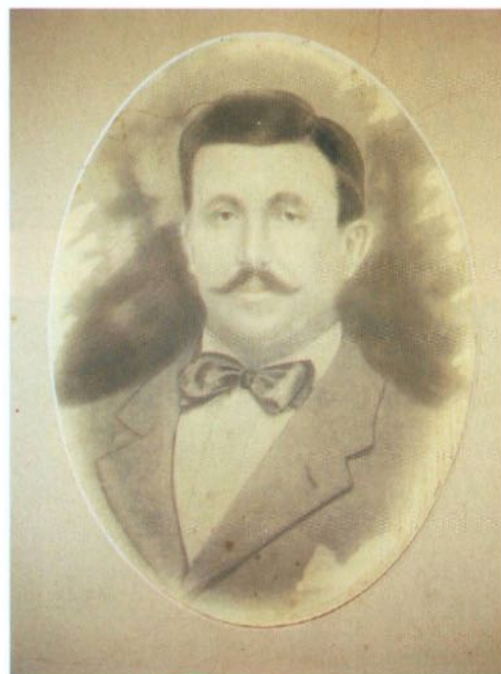
Pálosi János tanító

Imets Tamás tanító

Palántz Sándor tanító

Ambrus Árpádné
Imre Mária tanítónő

Imre József tanító és felesége Balló Veronika, az első női tanító Dánfalván

Tantestület és vendiákok – az 1950-es évek

Ballagás 1976

Ballagás 1986

Dánfalvi diákok – vetélkedő

Dánfalvi diákok – vetélkedő

Óvodások előadása – 2007

A tantestület – 2007

Osztályfőnöki óra - 1988

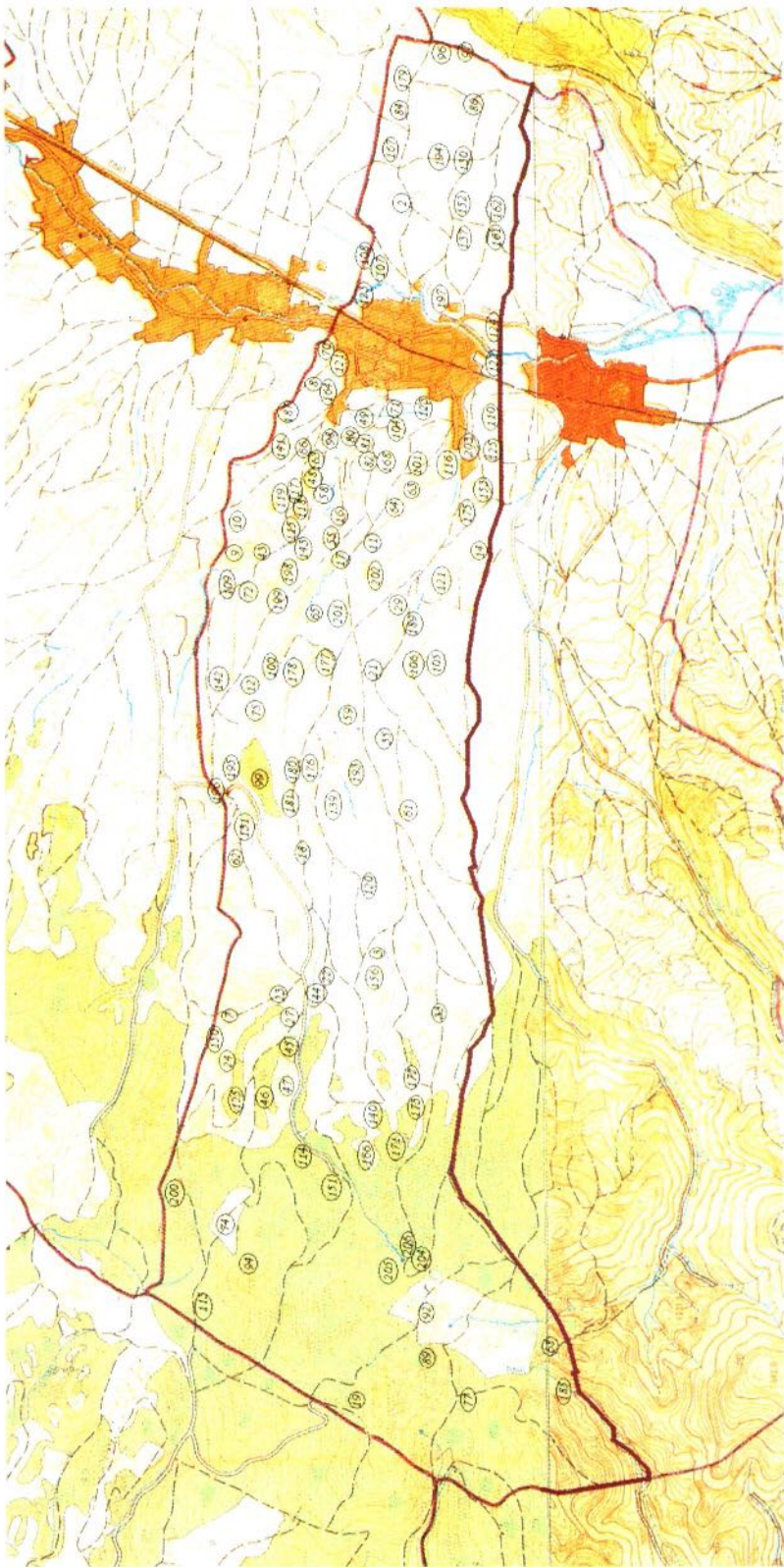

Ballagás – 2004

Ballagás – 2005

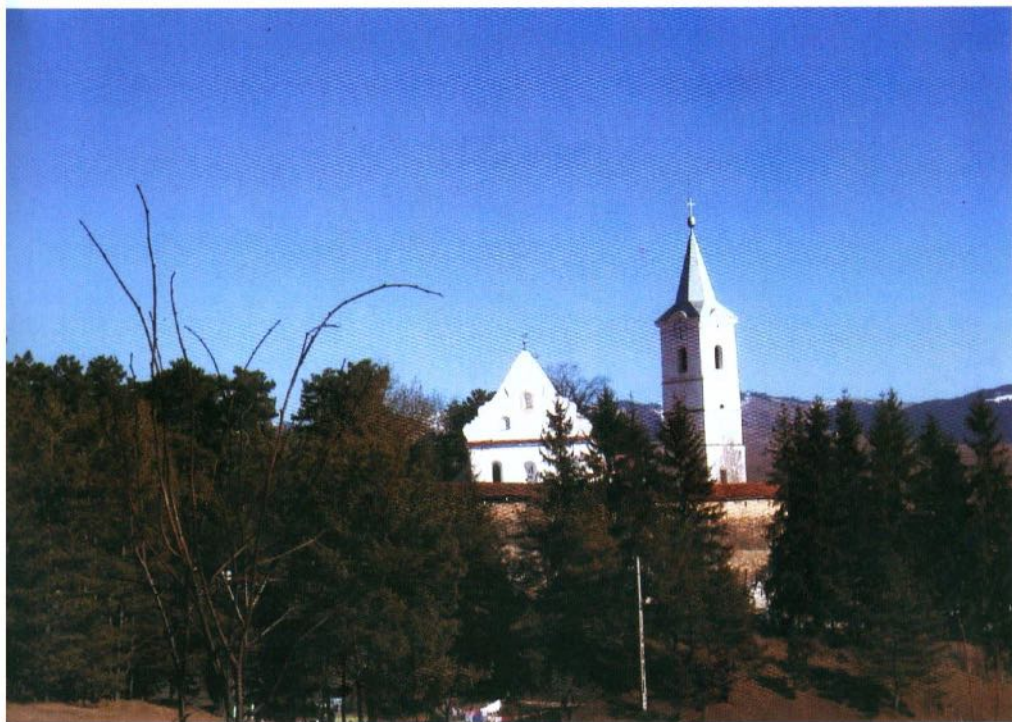

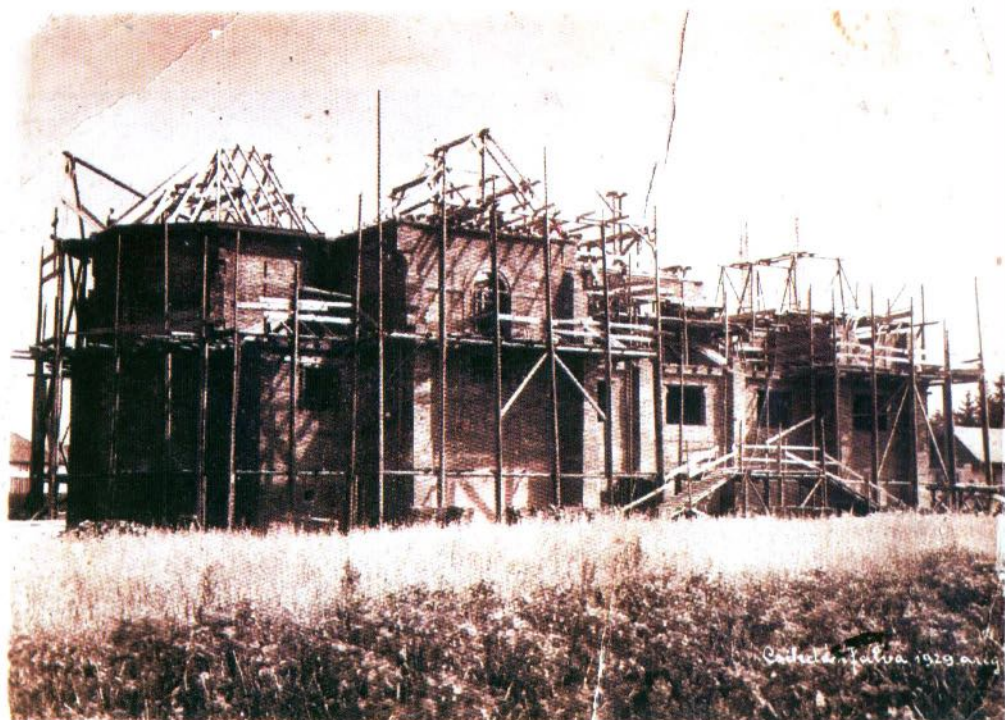
A helynevek számok szerint Dánfalván és határában
- készítette Szabó Imre

EGYHÁZ

A nagyboldogasszonyi templom

A dánfalvi templom

A templom építése – 1929

A tízes harangja – 1777

Potovszky Dávid plébános sírkeresztje

A dánfalvi temető

Kőkereszt a dánfalvi temetőben

Brassay Imre plébános sírkeresztje

A német temető

Temetési tor – 1992
Dánfalviak a somlyói búcsún

Temetési tor – 1992

Dánfalviak a somlyói búcsún

Dánfalviak a somlyói búcsúról
hazatérőben – 2007

Dánfalviak a somlyói búcsúról hazatérőben – 2007

Úrnapi körmenet – 2007

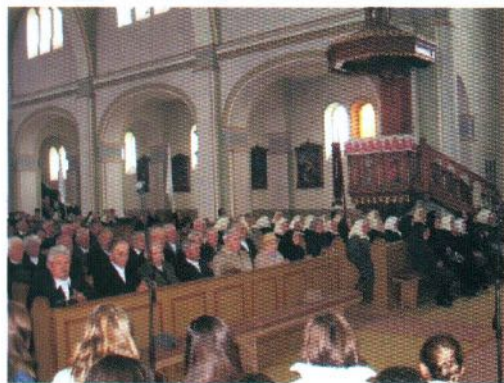
Úrnapi körmenet – 2007

Első áldozók – 2007

Jakubinyi György érsek 108 fiatalat
bérmált Dánfalván – 2007. május

Öregek napja a templomban

Öregek napja a templomban

Előfizetők	Példány		
Albert Zita-Mária	4	Kristóf Ilona	1
Ambrus Árpád id.	3	Lukács Attila	1
Ambrus-Mátyás Mária	5	Lukács Éva	1
Ambrus Zoltán	1	Márton Annamária	1
Antal Árpád	1	Márton Zoltán	1
Antal Csaba-István	3	Mészáros Gergely	1
Antal Elvira	1	Mészáros Tibor	1
Antal Mátyás	1	Mihálydeák József	1
Antal Zoltán	1	Páll Erika	1
Bálint Antal	1	Sipos Anna – Zsók Ignácné	1
Boér Árpád	1	Süket Csaba	1
Boér Jenő	1	Süket Tibor	1
Both Norbert	1	Szabó Ilona	2
Bőjte Erika	1	Szabó Imre	1
Buzási Éva	2	Szabó Katalin	1
Buzási Géza	1	Szabó Róbert	1
Buzási József	1	Szász János	2
Dobos Melinda	2	Szőcs Csilla	1
Dombi Gyula	1	Szőcs Judit	1
Eröss Ilona	3	Szőcs Ilona	1
Eröss Vilma	1	Tankó Vilmos	2
Gáll Gizella	1	Zágoni Jenő	2
Horváth Tünde	1	Zsigmond Márton	3
Imreh Károly	2	Zsók Emőke	1
Juhász Levente	1	Zsók István	1
Kajtár András	1	Zsók Jolán	1
Kajtár Csaba	5	Zsók József	5
Kajtár Sándor	4	Zsók Katalin	1
Kajtár Veronika	1	Zsók László	3
Kovács-Fülöp Csilla	1	Zsók Levente	1

Mindenütt van szava a falunak fiaihoz, de tán sehol nem hallani annyiszor fontos vagy kevésbé fontos döntésekkor: „mit szól hozzá a falu?”, - mint itt. Ősi gyökere van ennek, és kemény szigorral követeli meg lakóitól erkölcsének, szokásainak, hagyományainak betartását, tisztelését.

A föld itt soha nem adott elég kenyeret, a kaszáló sem elég füvet. Kövek dobták ki az ekéket, a meredek oldalakon feldőltek a szekerek, a füvet nap perzselte ki. De így is megszántották a legkisebb, nem talpalatnyi, de ujjnyi földet is, megtisztították a tenyérnyi gazbenőtte kaszálót, vagy az egész falu oltotta a tüzet, ha meggyúlt az erdő. A falu szava az volt: ha kemény a föld, keményebben fogd az ekét, ha messze van az erdő, korábban kelj, hogy hajnal pirkadata előtt már kaszálni lehessen. Pedig az egyik oldalon a Hargita, a másikon a Kárpátok úgy beszorították az Olt kanyarjai közé, hogy a jócskán szaporodó egy családnak gyakran még egy hektár föld sem jutott.

S ekkor újból szólt a falu: ha élni akarsz, útra kell menni. S a szekerek sorban indultak deszkával, pityókával, edényekkel sok napi útra, messze földre, hogy lisztet, kukoricát hozzanak helyette. Vonattal még az ország másik végéig is elmentek más erdőkbe fát vágni, bányákban, építkezéseknél dolgozni. A lányok pedig szolgáltak... Csak úgy gyűlt össze a pénz, amiből házat lehetett építeni, a staféring, mely nélkül nem lehetett férjhez menni, s így került kenyér a családnak.

Tán ez az élet teremtette meg a szenvedélyek, az érzelem szélsőségeit is. Mert itt a bánat keserű bánat, az öröm, a jókedv felhangzik az égig.

A hazavágyás, a szerelem, a bánat, az öröm, a küszködés mind szép énekké, mesévé - költészetté formálódott. A vidám fonókban, a játékos farsangi estéken, lakodalmakban, a vasárnapi táncokban, erdei kaszáláskor, éjjeli tüzek mellett, csemeteültetéskor - aj, be szépen is lehetett énekelni. S ezekben az énekekben is a falu szava hangzott el.

Azt is megszabta, hogy milyen eszmában kell járni, hány alsószoknyát kell viselni, milyen legyen a csipkéje, mekkora látszodjon ki a szoknya alól. Megszabta, hogy mikor lehet a leányhoz járni, lakodalomkor kik vigyék és állítsák fel a díszített fenyőfákat a leány és a legény kapujába, hogy kell köszönni, hogy kell temetni. És azt is, hogy itt nem lehet gyávának lenni: ha medve támad a csordára, tudd szenesfával - már gyermekkorodban - elkergetni, hogy kell megverekedni a leányért, a becsületért. Mennyi fájdalommal s életem is követeltek ezek a verekedések.

Ki tudná mind felsorolni a falu iratlan erkölcsi törvényeit?

Követelésében azonban arra is vigyázott, hogy meglássa az újat, a fejlődést, a kultúrát is. Ezelőtt háromszáz esztendővel fát küldött a csíksomlyói schola építéséhez, s nagyritkán egy-egy fiát arra is biztatta, hogy felsőbb iskolában tanuljon. De ma már a községben létesítettek rövid idő alatt szép sikereket elérő liceumot, hogy itt is minél többen érettségizhessenek. A falu mai szava közé tartozik a sok szép új ház építése, néha tán túl modern berendezése, a villany, a rádió, a televízió, az új kultúrotthon építése, a könyvtár, az orvosi rendelő, a sportpálya - a művelődés.

Fekete kerámiája, népi szövészete ma már országosan elismert. Ennek köszönheti, hogy több európai ország után még Amerikában is olvashatják a fekete vázákön: készült Csíkdánfalván.

Van dolgoz népe, új értelmisége, kikhez biztatólag szól: fáradhatatlanul dolgozzanak a falu felemelkedéséért.

